
AKDENİZ İİBF DERGİSİ

Cilt/Volume: 19

Yıl/Year: Mayıs 2019

Sayı/Number: 1

Sosyal bilimler alanında, toplumsal oluşumları, gelişmeleri ve sorunları irdeleyen bilimsel çalışmaları yayımlar.

Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi yayımıdır.

Mayıs ve Kasım aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanan hakemli bir dergidir.

Akdeniz İİBF Dergisi

- TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanına dahildir.
- International Bibliography of the Social Sciences (IBSS)
- EBSCO
- EconLit

Makale Kabul Oranı: 19.Cilt 1.Sayı için %27 olarak gerçekleşmiştir.

p-ISSN: 1302 - 9975

e-ISSN: 2667 - 7229

AKDENİZ İİBF Dergisi, genel anlamda sosyal bilimler, daha özelinde iktisat ve yönetim bilimleri alanında, özgün araştırmaya dayanan makaleler başta olmak üzere her sayıya ayrılmış belli bir bölümde rapor, derleme, konferans notları, örnek olay, kitap tanıtımı v.b. makale dışı yazılara da yer verir. Bu kapsamda iktisat, işletme, kamu yönetimi, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler ve maliye bilim alanlarından ve bu alanlarla ilgili olarak felsefe, psikoloji, sosyoloji, hukuk ve iletişim disiplinlerinden yazılara açıktır. Yazarlar, Akdeniz İİBF Dergisi yazım kurallarına uygun hazırlanmış Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinde çalışmalarını Dergi'ye katkıda bulunabilirler.

Akdeniz İİBF Dergisi yılda iki kez yayımlanır.

Dergide yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yazarlara aittir; Akdeniz İİBF Dergisi'ni bağlamaz.

Akdeniz İİBF Dergisi'nde yer alan yazılardan kaynak gösterilerek aktarma ve alıntı yapılabilir.

SAHİBİ/OWNER

Akdeniz Üniversitesi İİBF adına
Dekan Prof. Dr. Ahmet UZUN

EDİTÖRLER/EDITORS

Prof. Dr. Selim ÇAĞATAY

EDİTÖR YARDIMCILARI/ASSISTANT EDITORS

Arş. Gör. Huriye ALKIN - Arş. Gör. İlyas ÖZKÖK

YAYIN KURULU/ALAN EDİTÖRLERİ/EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Zeliha GÖKER (Maliye)

Prof. Dr. Sayım IŞIK (İktisat)

Prof. Dr. Rabia BATO ÇİZEL (Çalışma Ekonomisi)

Prof. Dr. Faruk ATAAY (Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi)

Doç. Dr. Mehmet MERT (Ekonometri)

Doç. Dr. Janset ÖZEN AYTEMUR (İşletme)

Dr. Öğr. Üyesi Senem ATVUR (Uluslararası İlişkiler)

DANIŞMA KURULU/ADVISORY BOARD

Prof. Yener ALTUNBAŞ

Bangor Üniversitesi, İngiltere

Prof. Ronald BURKE

York Üniversitesi, Kanada

Prof. Jose Maria Garcia Alvarez COQUE

Politecnica De Valencia Üniversitesi, İspanya

Prof. Mustafa ERDOĞDU

Marmara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Korkut ERTÜRK

UTAH Üniversitesi, ABD

Doç. Dr. Ozan Nadir ALAKAVUKLAR

Massey Üniversitesi, Yeni Zelanda

Prof. José Ramos Pires MANSO

Beira Interior Üniversitesi, Portekiz

Doç. Emel MEMİŞ

Ankara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Sedat MURAT

İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Prof. Gencer ÖZCAN

Bilgi Üniversitesi, Türkiye

Prof. Alpaslan ÖZERDEM

Coventry Üniversitesi, İngiltere

Prof. Caroline SAUNDERS

Lincoln Üniversitesi, Yeni Zelanda

Prof. Binhan Elif YILMAZ

İstanbul Üniversitesi, Türkiye

BASIM YERİ/PRINTED BY

Girişim Matbaacılık, Ankara

Yusuf ÖZALP (yozalp@hotmail.com)

İLETİŞİM/CONTACT

Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Dumlupınar Bulvarı, Kampus, 07058
Antalya-TÜRKİYE

Tel: 242 227 44 45 – 310 18 24 – 310 18 50 Faks: 242 227 44 54

<http://dergipark.gov.tr/auuibfd>

iibfdergi@akdeniz.edu.tr

**Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi 2019 Yılı Özel Sayısı için
Makale Çağrısı**

"21. Yüzyıl Küresel Siyasetinde Kutuplar"

Kutup bölgeleri, küresel iklim değişikliğinin yarattığı sonuçlara paralel olarak sosyal bilimlerin ve küresel siyasetin ilgi odağı haline gelmektedir. Hem Güney Kutbu'nun hem Kuzey Kutbu'nun jeostratejik, jeopolitik önemi ve potansiyeli bu bölgeleri bilim adına birer cazibe merkezine çevirmiştir; Arktika ve Antarktika bölgeleri ekonomiden uluslararası ilişkilere, hukuktan denizcilığe pek çok alanın güncel çalışma konuları arasında yerini almıştır. Kutuplara ilişkin doğru analizler yapabilmek için, bu bölgeler hakkında yeterli ve doğru bilgiye sahip olmak oldukça önemlidir. Bu amaçla Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Prof.Dr. B. Esra ÇAYHAN'ın misafir editörlüğünde "21. Yüzyıl Küresel Siyasetinde Kutuplar" başlığı altında Ekim 2019'da bir özel sayı yayınlamaktadır. Bu sayı, sosyal bilimlerin kapsamı içerisinde yer alan Ekonomi, Hukuk, Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi, Ekoloji gibi disiplinlerin Kutup Bölgeleri ile olan etkileşimini incelemeye yöneliktir. Dünyanın az bilinen bu coğrafyalarını incelemeyi amaçlayan özel sayı, bilimsel farkındalık yaratmaya dönük bir adım olacaktır. Bu bağlamda özel sayı için önerilen konu başlıkları şu şekildedir:

- Kutupların jeopolitik ve stratejik önemi
- Arktika ve Antarktika'ya yönelik farklı güvenlik yaklaşımları
- Kutuplardaki ekonomik kaynaklar ve enerji kaynakları
- Arktika ve Antarktika'nın hukuki durumu
- Ülkelerin Kutup politikaları
- Dünya ticareti ve Kutuplar
- İklim değişikliği ve Kutuplar
- Kutuplarda işbirliği ve çatışma olasılığı
- Kutuplar ve kurumsal yapılar
- Kutup yerli halkları
- Türkiye'de Kutup çalışmaları

Tam metinlerin son gönderim tarihi 10 Mayıs 2019'dur. Tam metinler, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmalıdır. Dergimiz makale sunum ve değerlendirme süreçleri Özel Sayı için de geçerlidir. Yazım kurallarına <http://dergipark.gov.tr/auibfd/writing-rules> adresinden ulaşılabilir.

Editör'den...

Akdeniz İİBF Dergisi'nin 2019 yılı birinci sayısı yayınlanmıştır. Geçen yıl olduğu gibi bu yıl da bir özel sayımız olacaktır. Özel sayımız Eylül-Ekim 2019 aylarında yayınlanacaktır ve ana teması “21. Yüzyıl Küresel Siyasetinde Kutuplar”dır. Bu sayıyla ilgili çağrı bilgisini hem kapağımızda hem de internet adresimizde bulabilirsiniz.

2019 yılı birinci sayısında dokuz makale yayınlanmış olup konu ağırlığı iktisattır. İktisat makalelerinin yanında uluslararası ilişkiler alanında bir, siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanında iki makale sayımızda yer bulmuştur. Bu sayımızda makale kabul oranı %27 olarak gerçekleşmiştir.

Bu sayıdan itibaren dergimize ilişkin bazı değişiklikler söz konusudur. Bu değişiklikler ULAKBİM tarafından TR-Dizin’de taranan dergilere getirilmiştir. Yukarıda da görüldüğü üzere 2019 yılından itibaren dergi sayıları yıllar itibarı ile birbirini takip etmeyecek, bunun yerine her yıl birden başlayacaktır. Bunun yanında her sayıda sayfa numaraları birden başlamayacak, sayfa numaraları birinci sayı birinci makaleden itibaren son sayı son makalenin sonuna kadar birbirini takip edecektir. Yine bir ULAKBİM uygulaması olarak bu sayımızdan itibaren makalelerde kaynak verme stili American Psychological Association (APA)’nın son versiyonuna uygun olarak yapılacaktır. Bir başka değişiklik makalelerin türüne ilişkin bilginin de artık “İçindekiler” sayfasında yer alacak olmasıdır. ULAKBİM makaleleri Olgü Sunumu, Araştırma Makalesi ve Derleme Makale olarak üç grupta toplamıştır.

Son olarak dergimize aldığımız elektronik ISSN numaramızı da vermek isterim: e-ISSN: 2667-7229.

Editör olarak, 2019 yılı birinci sayısına katkı veren yazarlarımıza, makalelerin nesnel bir biçimde değerlendirilmelerine ve eksiklerinin giderilmelerine destek olan değerli Alan Editörlerimize, işlerimizi kolaylaştıran ve aksamadan yürümesini sağlayan Editör Yardımcısı arkadaşlarımıza ve hakemlerimize, baskı işlerini gerçekleştiren Girişim matbaacılığa ve basım giderlerinin karşılanmasını sağlayan Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’ne teşekkürlerimi sunuyorum. Geçmiş sayılarımız gibi bu sayının da ilgi uyandıracığını düşünmekteyim.

Editör

Prof. Dr. Selim ÇAĞATAY

İçindekiler/Contents

- 1 Rüştü YAYAR, Özge EKER KARACA
Davranışsal İktisat Bağlamında Kamu Çalışanlarının Tüketim Davranış Eğilimleri
Araştırma Makalesi
Consumer Behavior Tendencies of Public Employees in the Context of Behavioral Economics
- 30 Gözde GÜRGÜN
Estimating Effects of Uncertainty on the Turkish Economy
Araştırma Makalesi
Belirsizliğin Türkiye Ekonomisine Etkilerinin Tahmin Edilmesi
- 54 Muammer YAYLALI, Zeynep KARACA
Bölgesel Kalkınmada Yatırım ve Verimlilik: TRA1 Bölgesi İçin Hesaplanabilir Genel Denge Modeli Analizi
Araştırma Makalesi
Investment and Productivity in Regional Development: Analysis of Computable General Equilibrium Model For TRA1 Region
- 106 Ayşın PAŞAMEHMETOĞLU, Mustafa Mehmet GÖKOĞLU
Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışının Türkiye'deki Yönetmelik Uygulamaları: İstanbul Zincir Otelleri Üzerine bir Araştırma
Araştırma Makalesi
Corporate Social Responsibility Perspective and Managerial Practices in Turkey: A Research on İstanbul Chain Hotels
- 133 İstemi BERK, Erdost TORUN
Testing Merit-Order Effect in Turkey's Electricity Market: The Effect of Wind Penetration on Day-Ahead Electricity Prices
Araştırma Makalesi
Türkiye Elektrik Piyasasında Merit Sınıflandırma Etkisinin Test Edilmesi: Rüzgar Penetrasyonunun Gün Öncesi Elektrik Fiyatlarına Etkisi
- 157 Levent MEMİŞ
Katılımcı Belediye Yönetimi: Görele (Giresun) Halk Meclisi Örneği
Olgu Sunumu
Participating Municipal Administration: Case of Görele (Giresun) Public Assembly

204 Necmettin ÇELİK, Mehmet KARAÇUKA

The Effects of Terrorist Attacks on Destination Preferences of Domestic and Foreign Tourists: A Spatial Analysis for Turkey's NUTS-II Regions

Araştırma
Makalesi

Terör Saldırılarının Yerli ve Yabancı Turistlerin Destinasyon Tercihleri Üzerindeki Etkileri: Türkiye İBBS-II Bölgeleri'ne Yönelik Mekansal Bir Analiz

223 Oğuz SOLYALI

Integrated Production and Distribution Planning: An Improved Formulation and the Value of Integrated Planning

Araştırma
Makalesi

Bütünleşik Üretim ve Dağıtım Planlaması: İyileştirilmiş Bir Model ve Bütünleşik Planlamanın Değeri

241 Aslıhan ANLAR

Bölgesel Krizlerde Birleşmiş Milletler ve Ukrayna Krizi

Olgu
Sunumu

United Nations in Regional Crises and Crisis in Ukraine

Yazarlar Hakkında

Yazarlara Duyuru

Author Guidelines

Davranışsal İktisat Bağlamında Kamu Çalışanlarının Tüketim Davranış Eğilimleri*

Consumer Behavior Tendencies of Public Employees in the Context of Behavioral Economics

Rüştü YAYAR¹

Özge EKER KARACA²

Geliş tarihi: 02.02.2018, Kabul tarihi: 18.07.2018, Basım tarihi: 01.05.2019

Öz

İktisat bilimi tarihsel süreç içindeki en eski bilim dallarından biridir. Bireyleri kıt kaynakları en etkin biçimde kullanarak refahını maksimum yapmayı hedefleyen rasyonel varlıklar olarak ele almaktadır. İktisat biliminin son zamanlarda gelişen bir alt dalı olarak literatüre giren davranışsal iktisat, bireylerin ekonomide irrasyonel davranışlar sergilediği varsayımıyla akılcı insan kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır. Bireylerin ekonomik işlemlerinde her zaman rasyonel davranışlar sergilemediğini, duygularının etkisiyle de çeşitli kararlar aldığını savunmaktadır. Bu çalışmada kamu çalışanlarının ekonomik davranışları, davranışsal iktisat çerçevesinde incelenmiştir. Çalışma Tokat İli Merkez İlçesindeki kamu çalışanlarını kapsamaktadır. Araştırmanın verileri yüz yüze görüşme sonucunda tesadüfi olarak seçilen 409 katılımcıdan sağlanmıştır. Yüzde analizi ve ki kare analizinden yararlanılmıştır. Erkeklerin daha fazla piyasa normlarına göre hareket ettikleri, yaşça daha olgun bireylerin öz kontrollerini daha fazla sağladıkları, gençlerin yaşlılara oranla daha fazla risk almayı tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Davranışsal Ekonomi, Kamu Çalışanları, Tüketici Davranışı, Akılcı Seçim.*

JEL Kodları: *D12, C31*

Abstract

Science of economics is one of the oldest disciplines within the historical process. It handles the individuals as rational entities which aim at maximizing their welfare by using scarce resources as efficiently as possible. Having been brought into literature as a sub-branch of economics which has been recently developed, behavioral economics has brought a new dimension to the concept of rationalist individual through the assumption that individuals display irrational behaviors in the

* Bu çalışma Doç. Dr. Rüştü Yayar danışmanlığında Özge Eker Karaca tarafından hazırlanan TGOÜ SBE tarafından 04.05.2017 tarihinde kabul edilen Yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹ Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Doç. Dr.

rustu.yayar@gop.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-6758-4715>

² ING Bank, Tokat Şubesi

ozgeekerr@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0977-8110>

economy. It supports the idea that individuals do not necessarily display rational behaviors in their economic transactions but make various decisions through the effect of their emotions. This study aims at explaining economic behaviors of the public officers by analyzing them within the framework of behavioral economics. The study covers the public employees in the Central District of Tokat. The data of the study were obtained from 409 randomly selected participants in the face-to-face interview. Percent and chi-square analysis was used. It has also been determined that males behave much more depending on market norms and older individuals have a higher level of self-control while younger individuals prefer taking much more risks than the elder ones.

Keywords: *Behavioral Economics, Public Employees, Consumer Behavior, Rational Choice.*

JEL Codes: *D12, C31*

Giriş

Toplumun en temel varlığı olan insan davranışlarını açıklamak için ekonomi biliminin yanı sıra diğer bilimlerden faydalanmakta yarar vardır. Birey tamamen sistematik bir şekilde hareket eden bir varlık olmayıp aynı zamanda inanç, tutum, güdü ve arzularıyla da hareket eden bir varlıktır. Bireyin farklılık gösteren davranışlarının sebebi kimi zaman yaş faktörü olurken, kimi zaman medeni durumu veya gelirindeki değişikliklerde olabilmektedir. Birey yaşamı boyunca farklı faktörlerin etkisinde kalabilmektedir. İktisat bilimine son yıllarda giren ve hızla gelişim gösteren ekonomi biliminin alt dalı olan davranışsal iktisat, iktisadın temel varsayımı olan homo economicus kavramını sorgulamaktadır. Bireyin ekonomik davranışlarının her zaman mantık çerçevesinde olmadığını aksine irrasyonel davranışlar gösterebileceğini savunmaktadır. Bu sebeple bu çalışmada, bireyin ekonomik davranışları açıklanmaya çalışılırken ekonomi bilimi ve psikoloji bilimini birleştiren davranışsal iktisattan büyük oranda yararlanılmıştır.

Adam Smith'le başlayıp yirminci yüzyıla kadar iktisatçılar psikolojik faktörleri dikkate aldılar. Ancak yirminci yüzyılın başında iktisatçıların analizlerindeki psikoloji vurgusu giderek azalmaya başladı, dönemin ortasına doğru iktisatçıların psikoloji bilimine bakışı tamamen kuşkucu olurken, pek çok iktisatçı iktisat-psikoloji işbirliğini reddetti (Ruben ve Dumludağ, 2015).

Yirminci yüzyılın ilk yarısında Irving Fisher ve Vilfredo Pareto, insanların ekonomik davranışlarında ne hissettikleri ve nasıl düşündükleri ile ilgili geniş spekülasyonlar yapmışlardır. Bu dönemde psikolojik temellere yönelik en önemli katkılardan biri J. M. Keynes'ten geldi. Keynes piyasa aksaklıklarının ortaya çıkmasında tüketicilerin psikolojik eğilimlerinden finansal piyasalarda rasyonel olmayan spekülasyonlara kadar psikolojik faktörlerin rolüne değinmiştir. Zamanla psikolojideki gelişmeler davranışsal iktisadın gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. 1960'larda psikologlar davranışlar ve zihin ilişkisi, problem çözme ve karar alma süreçlerine ilgi duyarak

araştırmalar yürütmüşlerdir. 1970'lerde Kahneman, Tversky gibi psikologlar daha öncekinden farklı olarak standart iktisat teorisini referans almaya başladı. Deneysel iktisat alanında yapılan çalışmalar risk altında karar alma sürecinde kayıptan kaçınma ve kazanç elde etme arasındaki oranların aynı olmadığını ortaya koydu. Örneğin on lira kazanç ve on liralık kayıp ihtimalleri bireyler için oran olarak aynı anlama gelmemektedir. Davranışsal yaklaşımlar, bireylerin finansal piyasalardaki kar/zarar analizinin yanında tasarruf davranışlarını anlamak için de kullanılmaktadır. Finansal davranışlarda sıkça vurgulanan “kayıptan kaçınma” (loss aversion) aynı zamanda mutluluğa yönelik olarak nispi gelir hipotezinde referans olarak kullanılmaktadır. Kayıplar kazançlara göre çok daha büyük görünmektedir (Kahneman ve Tversky 1984; Tversky ve Kahneman 1991; Kahneman, 2003, aktaran: Ruben ve Dumludağ, 2015).

Kahneman ve Tversky'nin (1979) geliştirdikleri beklenti kuramıyla birlikte bireylerin verdikleri kararlar incelenmeye, üzerinde deneysel çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bireylerin ekonomik kararlarında kazanç söz konusu olduğunda risk almadıkları kayıp durumunda ise risk aldıkları savunulmaktadır. Bu teori ile birlikte bireylerin karar alma davranışları mercek altına alınmış, davranışsal iktisadın da temelini oluşturmuştur. Bireyler günlük yaşamlarında sürekli ekonomik kararlar vermek durumunda kalmaktadırlar. Bu karar bazen küçük bir tüketim olurken; örneğin bir kazak, kimi zamanda daha büyük bir tüketim olmaktadır: örneğin bir otomobil satın almak gibi. Bireylerin bu kararlarında rasyonel davranışlar her zaman mümkün olmamakta, duygu ve o anki psikolojileri de karar sürecine etki etmektedir. Bu nedenle bu çalışmada bireylerin ekonomik kararlarını alırken psikolojileri ve çeşitli zihinsel yanılgılarının etkisiyle hareket ettikleri ele alınarak incelenmek hedeflenmiştir.

Kahneman ve Tversky'nin ulaştığı sonuçlar, iktisat bilimine yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Kahneman ve Tversky; bireylerin beklenen fayda teorisi yerine, beklenti teorisi ile hareket ettiklerini ve fayda fonksiyonu yerine ise değer fonksiyonunu kullandıklarını varsaymaktadırlar. Bu varsayımlar, daha sonra yapılan birçok çalışma ile analiz edilmiştir. Bazı alınan çalışmalarda; beklenti teorisinde, bireylerin karar alma mekanizmaları hakkında, beklenen fayda teorisine göre çok daha açıklayıcı sonuçlar elde edildiği görülmüştür. Yani sadece akılcı davranan bireylerden oluşan karar alma süreçleri yerine, gerçek yaşamda karşılaşılan ve genelde irrasyonel olan davranışların iktisadi analizlere dahil edilmesi, iktisadi teorilerde uzun zamandır ihmal edilen insan psikolojisinin bu süreçteki önemini göstermiş ve iktisadi modellerin açıklayıcı gücünü arttırmıştır (Şeniğne, 2011: 136).

Bazı teorisyenlere göre iktisat, insan odaklı sosyal bir bilimdir. İnsanoglu ise matematiksel bir dille anlatılamayacak kadar karmaşık ve davranışları öngörülemez bir varlıktır. Bu sebeple ekonomik olayların sadece

matematiksel modellerle açıklanması yeterli olmayacaktır. Davranışsal iktisat, bireyin ekonomik davranışlarının psikolojik unsurlarla incelenmesi gerektiğini belirterek iktisada katkı sağlamıştır (Can, 2012: 91). Davranışsal iktisat, duygular, eğilimler ve zaaf lar gibi psikolojik unsurların rasyonel karar verme durumlarını etkileyen iktisadi kavram olarak tanımlanabilir (Altunöz ve Altunöz, 2016: 7).

Davranışsal iktisat, iktisadi analizlerde realizmi artırmak için psikoloji ile desteklenmesi düşüncesindedir. Bu düşünce neoklasik yaklaşımın iktisatta temel aldığı fayda maksimizasyonu, denge ve etkinliğin tamamıyla reddi anlamına gelmemekte, bireyin sahip olduğu psikolojik özelliklerin de dikkate alınması tarzındadır (Camerer ve Loewenstein, 2004: 3). Davranışsal iktisadın araştırmalarını, gerçekçi bir yargılama ve karar verme sürecine uyumlu bir şekilde teori geliştirmeye yönelik olarak değerlendiren Camerer ve Weber' e göre, davranışsal iktisat, gerçekte insanların nasıl davrandıkları, gözlemlenen çıktılar ve teorik tahminleri karşılaştırmakta ve ana akım iktisada yeni varsayım ve yöntemleri getirmektedir. Laboratuvar araştırmaları ve deneyler, ekonomik karar verme sürecinin altında yatan nedenleri ve varsayımları incelemekte, kendiliğinden oluşan hangi ekonomik şartların iktisadi karar ve çıktılar üzerinde etkili olduğunu aramaktadır (Camerer ve Weber, 2006:1-2).

İktisat biliminin matematikle olan yoğun ilişkisi, bireylerin üzerindeki psikolojik faktörlerin göz ardı edilerek bireyi sadece akılcı kararlar alan rasyonel davranışlar sergileyen bir varlık haline getirmiştir. Oysaki psikoloji gibi insan davranışlarını inceleyen sosyal bilimlerden elde edilen sonuçlardan aslında bireyin her zaman faydasını maksimum etme davranışı göstermediği görülmüştür (Eser ve Toigonbaeva, 2011: 288).

Psikoloji, insanların istekleri, davranışları, eylemleri ve seçimlerinin altında çok çeşitli sebeplerin yer aldığını öğretmektedir. Çocukluk anıları, bilinçaltında yatan çeşitli istekler ve daha bunlar gibi birçok etmen bireylerin kararlarını şekillendirmektedir. İnsanların karakterlerini tercihlerine yansıtıkları varsayıldığında, bireyin aile içerisindeki konumunun bile aldığı kararlarda etkisi olduğu söylenebilir. Bütün bu etmenlerin alınacak ekonomik kararlara da etkileri söz konusudur. Bir ürünün başka bir ürüne göre tercih edilmesinde söz konusu ürünün sağlayacağı faydanın diğerine göre az ya da çok olmasının dışında birçok faktör bulunabilir (Şentürk ve Fındık, 2014: 129). İktisat ve psikoloji bilimleri incelendiği zaman her ikisinin de odak noktasında insan olduğu görülür. İktisat bilimi bireyin ekonomik tercihleri ile ilgilenirken psikoloji bilimi bireyin davranışlarını ve bu davranışların altında yatan sebepleri irdelemektedir. Bunun sonucunda iktisat literatüründe bireylerin ekonomik kararlar alırken psikoloji ve sosyoloji bilimlerinin bireylerin davranışlarına etki ettiği bulgularından yola çıkılarak davranışsal iktisat kavramı doğmuştur (Eser ve Toigonbaeva, 2011: 288).

2002 yılında Nobel Ekonomi Ödüllüne layık görülen psikoloji profesörü Daniel Kahneman'ın bireylerin duyguları ve karar alma süreçleri üzerine yaptığı çalışmalar sadece psikoloji bilimi için değil ekonomi bilimine de büyük katkılar sağlamıştır. Kahneman ve Tversky'nin yaptıkları çalışmalar diğer çalışmalara da ışık tutmuştur. Ayrıca Richard Thaler zihinsel muhasebe kavramını yazına kazandırmıştır.

Bu çalışma ile Tokat kent merkezinde kamu çalışanlarının ekonomik davranışlarının rasyonellik çerçevesinde olup olmadığını belirlemek ve bireylerin sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amaçlanmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünü takiben, ilk bölümünde araştırmanın konusuyla ilgili olarak yerli ve yabancı literatürde yer alan çalışmaların kısa özetlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde veri ve yöntem, üçüncü bölümde deneysel bulgular ve son bölümde ise sonuç ve öneriler yer almaktadır.

Türkiye’de konuyla ilgili sınırlı sayıda çalışmanın olması bu çalışmayı önemli hale getirebileceği düşünülmektedir. Uygulama sahasının Tokat merkez ilçe seçilmesinin maliyeti ve zamanı dikkate almaktan kaynaklanmaktadır. Tabii ki çalışmanın sonuçları tüm ülkeyi temsil edemeyecektir. Ancak bu tür çalışmaların mikro ölçekte yapılarak artırılması genel değerlendirmelerin yapılabilmesine ışık tutabilecektir. Bu anlamda literatüre katkı yapabileceği beklenir. Bundan sonraki zaman diliminde konuyla ilgili yapılacak araştırmalara kaynak teşkil edeceği beklenir. Daha sonra çalışma yapacak araştırmacıların ülke düzeyinde her yaş ve meslekteki bireylerle deneysel çalışma yapmaları davranışsal iktisat kapsamında tüketici davranışlarını açıklamada daha sağlıklı genelleştirici yorumlamalara ışık tutabilecektir.

1. Literatür Özeti

Günümüzde davranışsal iktisat adı altında anılan psikoloji ve iktisat ilişkisinin başlangıcı Adam Smith'e kadar uzanmaktadır. Adam Smith 1759 yılında yayınladığı “Ahlaki Duygular Kuramı (The Theory of Moral Sentiments)” isimli eseri ile iktisatta bireyin psikolojisinin etkisine vurgu yapmıştır. Empati duygusundan bahsederek karşındakinin hissettiklerini anlayabilmenin önemine dikkat çekmiştir. Ayrıca kayıptan kaçınma kavramına değinmiştir. Smith (1776) Ulusların Zenginliği (The Wealth of Nations) eserinde ise bireylerin kendi çıkarları peşinde koştuğu ve istediğini elde etme çabası ile diğer bireylerle mübadele ve takas yoluna gittiğini ifade etmiştir (Matsuyama, 2009: 8).

David Hume (1711-1776) ve Jeremy Bentham (1748-1832) bireylerin iktisadi alandaki davranışlarının temellerini psikoloji biliminden yararlanarak açıklamaya çalışmışlardır. Klasik iktisadın düşünürü olan Jeremy Bentham (1789) “Ahlak ve Yasama İlkelerine Giriş (Introduction to the Principles of

Morals and Legislation) isimli eserinde bireyin nihai hedefinin üzüntüden uzaklaşarak hazzı varmaya çalışmak olduğunu savunmuştur (Ulaş vd. 2002: 648).

George Katona (1951) İktisadi Davranışın Psikolojik Analizi (Psychological Analysis of Economic Behavior) isimli eserinde satın alma davranışlarının sadece ihtiyaç ile alakalı olmadığını satın alma arzusunun da kaynaklandığını savunmuştur. Ekonomik aşamaların direkt olarak birey davranışlarından kaynaklandığını ifade etmiştir. Psikolojik taraflarında dikkate alınmasının değer olduğunu ileri sürmüştür.

Simon (1955) sınırlı rasyonellik kavramını iktisat literatürüne kazandırmıştır. Bireylerin akılcı karar verme becerisi onların bilgi kapasiteleri ve hesap yapabilme yetenekleriyle doğru orantılı olduğunu savunmuştur. Evrensel rasyonellik modelleri ile değil sınırlı akılcılık modelleri ile ilgilenmiştir. Simon 'a göre evrensel rasyonellik olası değildir, çünkü bireyin kendi bilgi ve yetenekleri rasyonelliği kısıtlamaktadır. Simon, çalışmasında bireyin kendine özgü yeteneklerinin kısıtlılığına ilişkin bazı varsayımlar getirmiştir: bireylerin sınırlı bilgiye sahip olması sebebiyle bu bilgiye aktif yaşamlarına uygulayacak yeteneklerin sınırlı olması, eylemlerin sonucunu belirleyecek kabiliyetin sınırlı olması, belirsizlikle baş etmek için sınırlı yetenek ve birbiriyle çakışan istek ve aralarında karar verme yetisi sınırlılığıdır.

Kahneman ve Tversky'nin (1979) geliştirdiği beklenti teorisi davranışsal iktisat yazınına önemli katkılar sağlamıştır. Bireyler değer fonksiyonuna göre hareket etmekte, kayıp söz konusu olduğunda risk almayı tercih etmekte, kazanç söz konusu olduğunda riskten kaçındıkları savunulmaktadır. Yani bireyler karışık risk gördükleri durumlarda karar vermek durumunda kaldıklarında her zaman rasyonel davranmamaktadırlar. Bireylerin zihinlerinde kayıp daha fazla görünmektedir. Kayıp ile daha büyük bir kayıp arasında kalma durumunda ise daha fazla risk alma durumuna gelmektedirler.

Tversky ve Kahneman (1981 ve 1986) çerçeveleme etkisini incelemişler ve problemin yapısının bireylerin tercihlerini etkilediğini göstermişlerdir. Çerçeveleme etkisi bireylerin şartlar aynıken farklı sunuş tarzları ile farklı cevaplar vermelerini ifade eden bir yöntemdir. Daniel Kahneman ve Amos Tversky' i çerçeveleme etkisini araştırıp aşağıdaki deneyi incelemişlerdir;

%10 olasılıkla 95 dolar kazanacağınız ve % 90 olasılıkla 5 dolar kaybedeceğiniz bir kumarı kabul eder misiniz?

%10 olasılıkla 100 dolar kazanacağınız ve %90 olasılıkla hiçbir şey kazanamayacağınız bir piyango için 5 dolar verir misiniz?

İki soruda 95 dolar tutarında daha zengin ve 5 dolar tutarında daha fakir yapacak bir karar verilmesi istenilmektedir. Öncelikle yukarıdaki iki sorunun sonuçlarının aynı olduğu gerçeğine varılması gerekiyor. Tercihleri gerçeklikle paralel doğrultuda alan bir birey iki soruya da aynı cevabı verecektir. Fakat ilk soru bireyler tarafından daha fazla tercih edilmiştir. İkinci sonuç, ikramiye çıkmayan bir piyango bileti olarak çerçevesiyle, sadece kumarda kaybetmek olarak tanımlanmasına kıyasla çok daha kabul edilebilmektedir. Kahneman' a göre zarar maliyetten fazla olumsuz duygular uyandırmaktadır. Tercihler gerçeklikle sınırlı değildir (Kahneman, 2011: 421).

Thaler (1980) yılında yapmış olduğu araştırmada fırsat maliyeti, batık maliyet gibi tüketiciyi rasyonellikten uzaklaştıran konular üzerine durarak davranışsal iktisada önemli katkılarda bulunmuştur. Ayrıca zihinsel muhasebe kavramını literatüre kazandırmıştır. Zihinsel muhasebe bireyler ve hane halkı tarafından ekonomik hareketleri şifreleme, kategorize etme ve değerlendirme amacıyla kullanılan bilişsel işlemler kümesidir (Thaler, 1999: 183). Davranışsal iktisat alanında çalışmalarıyla bilinen Richard Thaler zihinsel muhasebenin nasıl oluştuğunu örnek çalışmaları ile göstermiştir: Bir çift kuzeybatıya balık avlamaya gitmiş ve belli bir miktar somon balığı avlamışlardır. Bu balıkları bir havayolu şirketi ile evlerine göndermişler ancak balık paketleri seyahat esnasında kaybolmuştur. Bu sebeple bu çift havayolu şirketinden 300 dolar tazminat almışlardır. Bu parayla bir lokantaya gidip yemek yemişler ve 225 dolar harcamışlardır. Aslında bu çift daha önce bir lokanta bu kadar para hiç harcamamışlardır (Thaler, 1985: 199).

Rabin (1998) ise temsiliyet ve küçük sayılar kanununu araştırarak yargılara varırken taraf olma durumunu inceleyerek davranışsal iktisada katkıda bulunmuştur. Kahneman (2011) küçük sayılar yasasının bireylerin zihinsellerinde yanılgılara sebep olduğunu şu örneklerle açıklamaktadır. ABD'nin 3141 ilçesinde böbrek kanseri vakaları üzerinde yapılan bir çalışmada böbrek kanserinin en az rastlandığı yöreler genellikle kırsal, az nüfuslu yerlerde bulunmaktadır. Bu sonuç zihinde genellikle böbrek kanserinin seyrek görüldüğü ilçelerin çoğunun kırsal olduğu bulgusuna ulaştırmaktadır. Düşük kanser oranlarının doğrudan kırsal yaşamın temiz havasına, temiz suyuna ve katkı maddesiz taze yiyeceklerine bağlamak hem kolay hem daha cazip gelmektedir. Diğer bir örnekte ise kanser vakalarının en sık görüldüğü yörelerin kırsal, seyrek nüfuslu yerlerde görüldüğü belirtilmektedir. Bu sefer yüksek kanser oranının yüksekliğini kırsal yaşamın yoksulluğuna, sağlık hizmetlerinin yeterli olmayışına yağ oranı yüksek tüketmeye bağladıkları görülmektedir. Burada önemli nokta, bölgelerin kırsal olması değil, asıl faktör kırsal yörelerin nüfusunun az olmasıdır. Bu örneklerden varılan sonuç zihinle istatistik arasındaki zor ilişki ve olaylar arasında nedensel ilişkileri kendiliğinden ve çaba sarf etmeden tespit etmektir. Bir ilçenin nüfusunun küçük olması kansere sebep olmadığı gibi onu engellemez de sadece kanser durumlarının sıklığı daha büyük nüfuslu

ilçelerinkinden daha sık veya seyrek olmasına izin vermektedir. Ufak bir ilçede kanser olaylarının sıklığı aslında normalden ne yüksek ne de düşüktür, sadece belli bir yılda örneklemeden kaynaklanan bir tesadüf yüzünden öyle görünmektedir.

Günümüzde Dan Ariely davranışsal alanında sürekli deneysel çalışmalar yapmaktadır. Çalışmalarını kitaplarında toplayarak sistematik bir biçimde araştırmacılara sunmuştur. Ariely Akıl Dışı Ama Öngörülebilir kitabında (2010) izafiyet etkisini, bedavanın gücünü, öz kontrol ve ertelemenin bireyler üzerinde etkisini çeşitli deneysel yöntemlerle incelemiştir.

Şeniğne (2011) çalışmasında, geleneksel iktisat kavramının temeli olan homoeconomicus ve rasyonalite kavramlarını sorgulanmış ve bireylerin mantıklarıyla olduğu kadar duygularıyla da karar aldıklarını, karışık bir yapıya sahip olduklarından dolayı akılcılıktan saptıklarını ifade etmiştir. Çalışmasında davranışsal iktisadın yanı sıra deneysel ve nöroiktisat alanlarında geniş kapsamlı literatür çalışmasına yer veren Şeniğne matematiksel modellemelerin yanı sıra bireylerin davranışlarını gözlemlemeden yapılan açıklayıcı modellerin anlamsız olacağını belirtmiştir.

Kurt (2011) çalışmasında, bireylerin her zaman rasyonel olmadıklarını çeşitli faktörlerin etkisiyle irrasyonel kararlar da aldıklarını ifade ederek tüketicilerin karar verme aşamalarını davranışsal ekonomi içerisinde incelemiştir. Davranışsal iktisat yaklaşımlarını tüketicilerin karar verme tarzlarını belirlemek amacıyla bireylere uygulanan anket çalışmaları, faktör analizine tabi tutulmuş ve anlamlı yedi karar verme tarzına sahip tüketici grubu ortaya çıkarılmıştır. Davranışsal ekonomi yaklaşımlarından çerçeveleme etkisi, referansa bağlılık, zihinsel muhasebe ve batık maliyet hatasının ölçüldüğü sorulara verilen yanıtlar ile tüketici karar verme tarzlarına verilen yanıtlar arasında tek yönlü varyans analizi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucu bu yaklaşımlara verilen yanıtların arka planında yatan nedenlerden biri olarak, tüketici karar verme tarzları incelenmiş ve anlamlı farklılık gösteren karar verme tarzları ile daha fazla açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Hatipoğlu (2012) çalışmasında, 2008 küresel krizi davranışsal iktisat çerçevesinde inceleyerek olağanüstü zamanlarda krizin bir ekonomik kriz olmasından öte psikolojik faktörlerle de açıklanabildiğini ele almıştır. 2008 küresel kriziyle klasik iktisat bu krizi açıklamada yetersiz kalarak iktisatla ilgilenen bilim kişileri alternatif yöntemlere yönelmişlerdir. Belirsizlik ortamında risk yerine bireyin sınırlı hesaplama yetenekleri ve sınırlı bilgi erişimi ile bilişsel kısa yollara başvurarak karar alabildiğini ortaya koymaktadır. Bu bilişsel kısa yollar, kişinin algıları üzerinden bilgi işleme sürecini ifade etmekte olup, kişinin yetenekleri ile karmaşık bir çevrede karar vermesini sağlamaktadır.

Kaynaş (2012) bireyleri rasyonel olmaktan alıkoyan faktörleri açıklamıştır. İnternet ortamında 264 kişiye anket uygulanan çalışmada bireylerin kararlarını etkileyen çıpa etkisine %20'lik bir grubun düştüğü görülmüştür. Bu grupta kadınların çıpa etkisine daha fazla düştüğü gelir ve yaş aralığı düştükçe çıpa etkisinin daha fazla görüldüğü tespit edilmiştir. Sürüleşme davranışı da oldukça fazla görülürken kadınların bu hataya daha fazla düştüğü tespit edilmiştir. Bedava etkisi ise tüketiciler üzerinde fazla beklenirken istenilen sonuç alınamamıştır.

Çekiç (2016) çalışmasında, Bartın İlinde tüketicilerin cinsiyet farkının ekonomik davranışlarına etkisini saptamayı amaçlar. Bartın il ve ilçesinde 386 kişiye uygulana anket çalışmasında anketler, IBM SPSS 22 programında analiz edilmiştir. t-testi ve f-testi cinsiyetlere göre farklılıkların belirlenmesinde kullanılmıştır. Aynı zamanda cinsiyetler arasındaki ilişkilerin yönü korelasyon değerlerine bakılarak tespit edilmiştir. Analizler sonucunda, bazı çevresel veya psikolojik etkileyicilerin farklı cinsiyetteki tüketiciler üzerinde farklı etkiler yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucuna göre bireylerin tüketiminde ruhsal hallerinin etkisinin görüldüğü kadınların erkeklere oranla güzel havalarda daha fazla tüketimde buldukları, gıda ve giyim tüketiminde ihtiyaçları dışına çıktıkları görülmüştür. Erkeklerin elektronik ürünler satın alırken kadınlara göre daha az rasyonel davrandıkları tespit edilmiştir.

2. Veri ve Yöntem

Çalışmanın verileri bireylerle yüz yüze görüşme yoluyla elde edilmiştir. Bireylere yöneltilen davranışsal iktisat soruları, Ariely (2010), Kurt (2011), Kaynaş (2012) ve Kahneman'ın (2011) eserlerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Araştırma kapsamında yer alan bireylerin rasyonel davranışlarını ölçmeye yönelik davranışsal iktisat kapsamında yöneltilen sorular yukarıda ifade edilen çalışmalardan yararlanılarak hazırlanmıştır. Bunlar; bedavanın etkisi, piyasa normları, öz kontrol, kesin kazanç olasılığı, kesin kayıp olasılığı ve zihinsel muhasebe yapmadır. Bu faktörlerin belirlenmesinde literatürden yararlanılmış ve yazarlar tarafından ölçülmesinin kolay olacağı düşünülen ve önemli olarak görülen faktörler tercih edilmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu Tokat İli Merkez İlçesinde çalışan kamu personeli oluşturmuştur. Öncelikle çalışma Tokat ilinde sadece kamu kesimini kapsamayan her düzey bireyi niteleyen pilot bir uygulama yapılmış olup, sahaya inildiğinde istenilen sonuçlara ulaşlamamıştır. Minimum düzeyde dahi ekonomi bilgisine sahip olmayan bireyler tarafından cevaplandırılmayan anket sorularının çalışmaya ışık tutmayacağı düşünülerek sadece kamu çalışanlarına uygulanmıştır. Şöyleki, çoğunlukla belli bir eğitim seviyesine sahip kamu çalışanları tarafından anket sorularının daha iyi

anlaşılacağı düşünüldüğü Tokat ilinde önemli bir ekonomik paya sahip kamu çalışanlarının çalışmaya daha fazla katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Ayrıca bireylerin davranışsal iktisat tüketim eğilimlerine yöne veren bir faktör de ekonomi okuryazarlığıdır. Yayar ve Karaca'nın (2017) Tokat ilinde kamu çalışanları üzerinde gerçekleştirdikleri ekonomi okuryazarlığının belirlenmesine yönelik çalışmalarında görülmüştür ki; erkeklerin kadınlara oranla daha fazla ekonomi bilgisine sahip oldukları,46-55 yaş arası bireylerin ekonomide meydana gelen ekonomik değişim ve gelişmeleri daha fazla yorumlayabildiklerini düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç Yine Tokat ilinde gerçekleştirilen davranışsal iktisat çalışmasını da destekler niteliktedir. Çalışma sonucuna göre davranışsal iktisat alanında erkeklerin piyasa normlarına göre hareket ettikleri yani ekonomik olaylarda daha akılcı davranıp ekonomi bilgilerinin desteği ile hareket ettiklerini göstermiştir. Diğer bir sonucu da bu çalışmayı desteklemektedir. 46-55 yaş arası bireylerin ekonomi okuryazarlıkları artması sebebiyle tüketim alışkanlıklarında öz kontrollerini gençlere oranla daha fazla geliştirdikleri görülmüştür. Bu çalışmayı özgün kılan niteliklerden biri davranışsal iktisat alanının Türkiye'de çok az çalışılmış olması sebebi ve aynı şehirde aynı kitleye uygulanan ekonomi okuryazarlığı çalışmasının akılcı iktisatla paralel sonuçlar gösterdiği tespit edilmiştir. Sonuçlar göstermektedir ki; bireyler ne kadar ekonomi bilgisine sahip ve ekonomi bilgisini kullanabildikleri ölçüde daha realist davranarak tüketim tercihlerini gerçekleştirmektedirler.

İlk olarak kamu çalışanlarına ekonomik faaliyetlerinde rasyonel olup olmadıklarını ölçmek amacıyla yöneltilen faktörlerin frekans analizleri yapılarak yorumlamaları yapıldı. Daha sonra kamu çalışanlarının ekonomik faaliyetlerindeki rasyonelliklerinin sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği ki-kare testi ile test edildi.

Çalışmanın verilerinin nitel ve kesikli olması, iki değişken arasındaki ilişkilerin tespitinin amaç edilmesi nedeniyle ki-kare testi tercih edilmiştir. Çalışmada yüzde yöntemi ile ki-kare analizi uygulanmıştır. Ki-kare testi, veri analizinde oldukça sık kullanılan bir yöntem olup, değişken veya değişkenlere ait gözlenen frekanslar ile beklenen frekanslar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını analiz etmek amacıyla kullanılır. Tek örneklem ki-kare testi ve ki-kare bağımsızlık testi mevcuttur. Tek örneklem ki-kare testi, bir değişkene ait dağılımın incelenmesinde kullanılırken ki-kare bağımsızlık testi ise iki değişkene ait dağılımın tespit edilmesinde kullanılır. Ki-kare bağımsızlık testi, iki değişkenin çapraz tablo ile verilen kategorilerine göre gözlenen frekanslar ile beklenen frekanslar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılığını analiz etmek amacıyla kullanılır (Ural ve Kılıç, 2005: 231-236).Ki-kare testi sadece ilişkilerin varlığının tespitinde değil, değişkenler arasındaki farklılıkların belirlenmesinde de kullanılır (Altunışık vd.,2005: 217).

3. Bulgular ve Tartışma

Tokat İli Merkez İlçesinde kamu personeline yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulanan anket çalışması Tablo 1'de görüldüğü üzere 139 kadın ve 270 erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Kadınlar çalışma grubunun %34'ünü oluştururken erkekler %66'sını oluşturmuştur.

Çalışma grubunu oluşturan 18-25 yaş arası katılımcı 43 kişi (%10,5), 26-35 yaş arası katılımcı 149 kişi (%36,4), 36-45 yaş arası katılımcı 113 (%27,6), 46-55 yaş arası katılımcı 91 (%22,2), 56 yaş ve üzeri katılımcı 13 (%3,2)'dir. Çalışmaya 26-35 yaş arası bireylerin diğer yaş grubu bireylere kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir. Katılımcılardan evli olan 301 (%73,6) ve bekar olan 108 (%26,4)'dir. Araştırmada evli katılımcılar çoğunluğu oluşturmaktadır. Ankete katılan bireylerden ilköğretim mezunu 31 (%7,6), lise mezunu 44 (%10,8) ve üniversite mezunu 334 (%81,7)'dir. Görüldüğü üzere çalışmanın büyük bir kısmını üniversite mezunları oluşturmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyoekonomik ve Demografik Özellikleri

Özellikler (n=409)	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	139	34,0
Erkek	270	66,0
Yaş grupları		
18-25	43	10,5
26-35	149	36,4
36-45	113	27,6
46-55	91	22,2
≥ 56	13	3,2
Gelir grupları		
≤ 1.500	41	10,0
1.501-3.000	119	29,1
3.001-4.500	168	41,1
> 4.500	81	19,8
Kadro statüsü		
Memur	265	64,8
İşçi	22	5,4
Sözleşmeli	49	12,0
Diğer	73	17,8
Medeni durum		
Evli	301	73,6
Bekar	108	26,4
Eğitim durumu		
İlköğretim	31	7,6
Lise	44	10,8
Üniversite	334	81,7

Katılımcı memur 265 (%64,8), işçi 22 (%5,4), sözleşmeli personel 49 (%12,0) ve diğer 73 (%17,8)'dir. Memur katılımcıların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Katılımcılardan 41'i (%10,0) 1.500 TL ve altı, 119'u (%29,1) 1.501-3.000 TL, 168'i (%41,1) 3.001-4.500 TL ve 81'i (%19,8) 4.500 TL üzeri gelire sahiptir. 3.001- 4.500 TL gelire sahip bireyler çoğunlukta.

Araştırma kapsamında yer alan bireylerin rasyonel davranışlarını ölçmeye yönelik davranışsal iktisat kapsamında yöneltilen sorular ve analizi aşağıda kısaca özetlenmiştir.

3.1. Bedavanın Etkisi

Bireylerin bedavanın etkisiyle rasyonel davranıp davranmadıklarını ölçmek amacıyla kredi kartına ilişkin bir soru yöneltilmiştir. Türkiye'de 2000'li yıllardan itibaren sık kullanılmaya başlanılan kredi kartı artık çalışan ve çalışmayan birey olsun herkesin kullandığı bir araçtır. Özellikle kredi kartı kullanımında taksit uygulamasının var olması bireyleri kredi kartı kullanımına daha fazla yönlendirmektedir. Tabii ki kredi kartı kullanımının avantaja veya dezavantaja dönüştürmek kesinlikle bireyin elindedir. Kredi kartı kullanımını gelire göre ayarlayan, ödemelerini düzenli bir şekilde gerçekleştirip tamamen rasyonel hareket eden bireyler kredi kartının pozitif taraflarından yararlanmış olacaktırlar. Aksi yönden bilinçsiz kredi kartı kullanımı bireyleri daha sıkıntıya sokmakta geç ödenen veya ödenmeyen borçlar banka faizleriyle daha da çoğalmaktadır.

Türkiye'de 2015 yılsonu verilerine göre bireylerin bankalara borcu 384 milyar TL olup 25 milyondan fazla birey bankalara borçlu yaşamaktadır. Durum bu şekilde olunca ülke olarak nihai hedeflerden tasarruf yapma eğilimi ortadan kalkmaktadır. Aksine bireyler sürekli borçlu olarak yaşamlarına devam etmektedirler (<http://www.gazetebilkent.com/2016/09/28/karttan-cekelim-lutfen/>, 25.10.2016).

Tablo 2: İki Kredi Kartı Arasında Seçim Yapma

Seçenekler	Frekans	Yüzde
Birinci kredi kartı yıllık %12 bileşik faiz öneriyor ama yıllık kredi kartı ücreti yok	317	77,5
İkinci kredi kartı %9 bileşik faiz öneriyor yıllık 150 TL yıllık kredi kartı ücreti var	92	22,5
Toplam	409	100,0

Tablo 2' de görüldüğü üzere bireylerden 317 kişi (% 77,5) yıllık kredi kartı ücreti istemeyen seçeneği, 92 kişi (%22,5) yıllık ücreti olan kredi kartı seçeneğini tercih etmiştir. Bireylerin çoğunluğu yıllık kredi kartı ücreti üzerinde durmakta ve yıllık kredi kartı ücreti istemeyen bedava seçeneğine hücum etmektedirler. Fakat bu bireylere uzun vadede kar sağlayabilir. Kaza ile dahi olsa ödemeyi kaçırdıklarında veya ertelediklerinde daha pahalıya mal olabilmektedir. Daha önce yapılan başka bir çalışmada benzeri

sonuca ulaşılmıştır (Ariely, 2010: 249). Birey kendi finansal durumunu düşünmeden bedavaya yönelmemeli, kendi mali durumuna uygun hareket etmeli, kredi kartı borcunun ödemesini aksatıp aksatmadığını kendi içinde muhakeme etmelidir. Kart ücreti ödememek için yapılan tercih daha fazla faiz ödemekle sonuçlanabilir. Bedavanın etkisinde kalınmamalıdır.

Tablo 3: Kredi Kartı Tercih Ki-kare Testi

Özellikler (n=409)	Kredi Kartı Tercih (%)		Ki-kare	P
	Yıllık kart ücreti istemeyen	Yıllık kart ücreti isteyen		
Cinsiyet				
Kadın	75,5	24,5	0,467	0,494
Erkek	78,5	21,5		
Yaş grupları				
18-25	72,1	27,9	2,616	0,624
26-35	77,9	22,1		
36-45	78,8	21,2		
46-55	75,8	24,2		
≥56	92,3	7,7		
Gelir grupları				
≤1.500	80,5	19,5	4,258	0,235
1.501-3.000	80,7	19,3		
3.001-4.500	78,6	21,4		
>4.500	69,1	30,4		
Kadro statüsü				
Memur	77,0	23,0	1,158	0,763
İşçi	86,4	13,6		
Sözleşmeli	75,5	24,5		
Diğer	78,1	21,9		
Medeni durum				
Bekar	75,9	24,1	0,210	0,647
Evli	78,1	21,9		
Eğitim durumu				
İlköğretim	83,9	16,1	0,967	0,617
Lise	79,5	20,5		
Üniversite	76,6	23,4		

Kredi kartı seçimi bireylerin sosyoekonomik ve demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği analiz edilerek sonuçlar tablo 3'de verilmiştir. Ki-kare ve p-değerleri incelendiğinde bireylerin kredi kartı

seçimi sosyoekonomik ve demografik özelliklerine göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

3.2. Piyasa Normları

Bireyler aynı anda iki farklı dünyada yaşamaktadırlar. Biri sosyal normların hakim olduğu diğeri ise piyasa normlarının hüküm sürdüğü dünyadır. Piyasa normları; ekonomik düzenin içinde var olan maaş, rant, ücret, gelir ve giderleri kapsamaktadır. Piyasa normlarına göre bedeli ödenen varlık elde edilir. Sosyal normlar ise bireylerin birbirlerine yönelttiği samimi istek ve arzularını kapsamaktadır. Özel bir günde bir yakınınızın sizi evine yemeğe davet etmesi karşılığında para ödemek istenmesi sosyal normlar tarafından kabul edilemez bir kabalıktır. Sosyal normlar toplumsal yapının ve topluma duyulan ihtiyacın bir parçasıdır. Anında geri ödenmesi beklenmez (Ariely, 2010: 87-88). Bunun yerine bir hediye olarak davete icabet etmek sosyal normların bir gerekliliğidir. Sonuçta alınan hediye için de ödenen bir para vardır ama bu parayı kullanarak satın alınan hediye sosyal normların dolaylı bir yoludur. Piyasa normları ve sosyal normlar birbirinden farklı kavramlardır. Piyasa normlarına ücret karşılık bulurken sosyal normlar daha duygusal işlemektedir.

Ariely'in bir deneyinde bir kısım avukatlara muhtaç durumdaki emeklilere saati 30 dolardan daha az bir bedelle hizmet verip vermeyecekleri sorulduğunda hayır cevabı alınmıştır. Daha sonra avukatlara ihtiyacı olan emeklilere ücretsiz hizmet verip vermeyecekleri sorulduğunda kabul etmişlerdir. Yani yapacakları hizmet karşılığında hiç para kazanmamak 30 dolar kazanmaktan daha cazip gelmiştir. Çünkü konu para olduğunda piyasa normlarına göre hareket edip 30 dolar ücret teklifini oldukça düşük bulmuşlardır. Para söz konusu olmadığında sosyal normlar devreye girmiş emeklilere yardım için gönüllü olmuşlardır (Ariely, 2010: 90-91)

Piyasa normlarına farklı bir açıdan bakıldığında bir çalışana 1000 dolar değerinde bir hediye mi yoksa nakit 1000 dolar mı sorusu yöneltildiğinde büyük ihtimalle hediyeden çok nakit parayı tercih edeceklerdir. Hediye sosyal normlar açısından güzel bir jesttir fakat piyasa normlarına bakıldığı zaman kimse maaş yerine hediye almak için çalışmaz (Ariely, 2010: 100-101).

Aynı yardımlar ve sosyal normlar birbirinden farklı kavramlardır. Aynı yardımlar, bir işin karşılığı olarak işçiye işveren tarafından para yerine mal ile yapılan ödemeleri ifade ederken sosyal norm karşılık beklenmeksizin kişinin isteğine bağlı kılınmış jestlerdir. Ne kadar kişinin isteğine bağlı olarak düşünülse de sosyal norm aktif piyasanın içinde yer almaktadır. Örneğin bazı ticari kuruluşlar kendi içlerinde sosyal normlar barındırırlar. Bazı özel müşterilerine ayırdıkları hediye ve ağırlama adı altında ayırdıkları bütçeleri mevcuttur. Kuralları katı ve işleyişleri belli standartlara bağlıdır. Örneğin, müşteriye ikram edilen öğlen yemeği ağırlama olarak anılır ve piyasa

fiyatlarından çok daha fazla olamaz. Bir yemek fiyatından fazla olursa hediye ve ağırlamaya girmez piyasa normlarına dönüşür ve bu durum kuruluşlar için soruşturmaya tabidir. Piyasa ve sosyal normlar ince bir çizgiyle birbirinden ayrılmaktadırlar.

Piyasa normlarında nakit para tercihini ölçmek için katılımcılara 5.000 TL değerinde ikramiyeyi nakit olarak ya da her şey dahil yurt dışı tatili şeklinde tercih etmeleri istenmiştir.

Tablo 4: İkramiye Tercihi

Seçenekler	Frekans	Yüzde
5.000 TL değerinde her şey dahil bir yurtdışı tatili	102	24,9
5.000 TL nakit para	307	75,1
Toplam	409	100,0

Araştırma sonuçlarına göre tablo 4'de 5.000 TL değerinde yurtdışı tatilini tercih edenler 102 kişi (%24,9) iken 5.000 TL nakit parayı tercih edenler 307 kişi (%75,1) olmuştur. Çünkü nakit paranın gücü hediyeden daha kuvvetlidir. Birey parasına kendi yön vermek istemektedir. Bireylerin büyük çoğunluğu piyasa normlarına göre hareket etmiştir. Yani araştırmaya katılan bireylerin çoğunluğu mantık çerçevesinde karar almışlardır.

Bireylerin ikramiye tercihinin sosyoekonomik ve demografik özelliklere göre aralarında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmek için ki-kare analizi yapılarak sonuçlar tablo 5'de verilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre ikramiye tercihi ile cinsiyet, yaş, gelir, kadro statüsü ve eğitim arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p < 0,05$). Nakit para kullanımı seçeneğini tercih edenler arasında erkeklerin %78,9 oranla kadınlara nazaran daha fazla piyasa normlarına göre hareket ettikleri tespit edilmiştir. 26-35 yaş grubundaki bireylerin(%81,2), 1.501-3.000 TL gelire sahip olan bireylerin(%77,3) ve üniversite mezunu bireylerin(%77,8)diğer bireylere oranla nakit para tercihinde bulunarak rasyonel davrandıkları söylenebilir. Eğitim düzeyiyle nakit tercihi arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. İkramiye tercihi ile medeni hal arasında ise anlamlı bir ilişki mevcut değildir.

Tablo 5: İkramiye Tercihi Ki-kare Testi

Özellikler (n=409)	İkramiye Tercihi (%)		Ki-kare	P
	5.000 TL değerinde her şey dahil bir yurtdışı tatili	5.000 TL nakit para		
Cinsiyet				
Kadın	32,4	67,6	6,218	0,013
Erkek	21,1	78,9		
Yaş grupları				
18-25	48,8	51,2	16,821	0,002
26-35	18,8	81,2		
36-45	25,7	74,3		
46-55	22,0	78,0		
≥ 56	30,8	69,2		
Gelir grupları				
≤ 1.500	46,3	53,7	11,900	0,008
1.501-3.000	22,7	77,3		
3.001-4.500	20,8	79,2		
> 4.500	25,9	74,1		
Kadro statüsü				
Memur	22,6	77,4	33,358	0,000
İşçi	18,2	81,8		
Sözleşmeli	57,1	42,9		
Diğer	13,7	86,3		
Medeni durum				
Bekar	24,1	75,9	0,059	0,809
Evli	25,2	74,8		
Eğitim durumu				
İlköğretim	48,4	51,6	10,986	0,004
Lise	29,5	70,5		
Üniversite	22,2	77,8		

3.3. Öz Kontrol

Bireylerin anlık hazları ile ilgili öz kontrol sorunları vardır. Çeşitli yollarla bu sorunlar engellenebilir. Örneğin birey tasarruf yapamıyorsa işverenin maaşından otomatik olarak kesinti yapması bir yöntem olabilir. Bir nevi ön taahhüt de bulunmak daha rasyonel bir birey olmanın bir aracıdır. Bireyler tasarrufun ne kadar önemli olduğunu bildikleri halde genelde uygulamaya koyamamaktadırlar. Maaşlarının bir kısmını biriktirmek isterler fakat yeni

satın almalara karşı koyamazlar, kredi kartlarını bedavaymış gibi harcarlar fakat geri ödemeye geldiğinde gelirlerinden fazlasını harcadıklarını fark ederler. Bireylerin gelip geçici dürtüleri öz kontrollerini sağlayamamaları uzun vadeli hedeflerinden saptırmakta maddi kayıplar söz konusu olmaktadır (Ariely, 2010: 126-132).

Kamu çalışanlarının öz kontrolleri saptanmak istenmiştir. Bu amaçla katılımcılara *Tiroid hastasısınız ve de aylık periyodik muayenenizi yaptırmamız gerekiyor. Testler için gereken parayı tam denkleştirmişken, büyük bir alışveriş merkezinde, almayı en çok istediğiniz notebook bilgisayarda kampanya olduğunu ve sadece bir günlüğüne, normal fiyatının %30 altında satıldığını öğrendiniz. Tesadüfen bilgisayarın fiyatı tam da elinizdeki para kadardır. Kredi kartınız da yok. Ne yaptınız?* şeklinde bir soru yöneltilerek sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Muayene veya Notebook Tercihi

Seçenekler	Frekans	Yüzde
Böyle bir fırsat bir daha yakalanmaz, testler bekleyebilir.	73	17,8
Sağlık daha önemli, notebook bilgisayar biraz daha bekleyebilir	336	82,2
Toplam	409	100,0

Tablo 6 incelendiğinde, bireylerden 73 kişi (%17,8) böyle bir fırsat bir daha yakalanmaz, testler bekleyebilir seçeneğini tercih ederken, 336 kişi (%82,2) sağlığın daha önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışmada bireylerin büyük çoğunluğu (%82,2) öz kontrollerini sağlayıp erteleme yanılığısına düşmediklerini göstermektedir. Katılımcıların birçoğu rasyonel davranarak tercihlerini yapmışlardır.

Türkiye'de 10/08/2016 tarihli 6740 no'lu kanunla 45 yaşını doldurmamış çalışanlar otomatik olarak bireysel emeklilik planına dahil edilmiştir. Bu şekilde devletler de bireylerin tasarruf yapmasını destekleyen zorunlu politikalar yürütmesiyle birey kendi iradesi ile gerçekleştiremediği birikimi bu şekilde gerçekleştirebilir.

Öz kontrolle sadece ekonomi anlamında karşılaşılmamaktadır. Örneğin kapalı ortamda sigara içme yasağı bundan on yıl önce kimsenin aklına gelmezdi. Şuanda ülkemizde kapalı ortamda sigara içmenin karşılığında bireyler maddi bir yaptırıma maruz kalmaktadır. Bu şekilde bireylerin öz kontrollerini sağlayamadığı sigara içme dürtüsü kısmen engellenmiş bulunmaktadır. Bireylerin çoğu anlık tatmin sonuçlu olan kısa vadeli deneyimlerini, uzun vadeli hedeflerine tercih etmektedir. Gelecekte daha fazla paralarının olacağını, daha rahat bir emeklilik dönemi geçireceklerini veya şundan daha sağlıklı olacaklarını düşünmektedirler.

Tablo 7: Muayene veya Notebook Tercihi Ki-kare Testi

Özellikler (n=409)	Muayene ve Notebook Tercihi (%)		Ki-kare	P
	Böyle bir fırsat bir daha yakalanmaz, testler bekleyebilir	Sağlık daha önemli, notebook bilgisayar biraz daha bekleyebilir		
Cinsiyet				
Kadın	19,4	80,6	0,357	0,550
Erkek	17,0	83,0		
Yaş grupları				
18-25	37,2	62,8	19,175	0,000
26-35	19,5	80,5		
36-45	17,7	82,3		
46-55	8,8	91,2		
≥56	0,0	100,0		
Gelir grupları				
≤ 1.500	34,1	65,9	9,879	0,020
1.501-3.000	12,6	87,4		
3.001-4.500	18,5	81,5		
> 4.500	16,0	84,0		
Kadro statüsü				
Memur	15,8	84,2	20,981	0,000
İşçi	13,6	86,4		
Sözleşmeli	40,8	59,2		
Diğer	11,0	89,0		
Medeni durum				
Bekar	21,3	78,7	1,190	0,275
Evli	16,6	83,4		
Eğitim durumu				
İlköğretim	41,9	58,1	13,963	0,001
Lise	11,4	88,6		
Üniversite	16,5	83,5		

Davranışsal iktisatçılar bireylerin zaaflarını anlamak için çaba gösterirler. Bu nedenle bireyler için daha etkili yollar bularak, bireylerin uzun vadeli hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmayı hedeflemektedirler. Bireyleri başarısızlığa sürükleyen sebepleri anlamak ve bunların üstesinden gelerek daha iyi kararlar verebilmelerini sağlamaktadırlar. Bireylerin davranışlarını gerçekte nelerin yönlendirdiği kavranabilirse bireyler yaşamlarının her

yönünde (para, sağlık, mutluluk, ticari kazanç) kontrol sağlayabilirler (Ariely, 2011: 18).

Muayene ve notebook tercihinin bireylerin sosyoekonomik ve demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği ki-kare testi ile test edilerek sonuçlar tablo 7 de sunulmuştur.

Ki-kare testi sonuçları incelendiğinde muayene ve notebook tercihi ile yaş, gelir, kadro statüsü ve eğitim arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Sağlığın daha önemli olduğunu belirten 55 yaş ve üzeri katılımcılar ilk sırada yer alırken (%100) bunu sırasıyla 46- 55 yaş grubu (%91,2), 36-45 yaş grubu (%82,3), 26- 35 yaş grubu (%80,5) ve 18- 25 yaş grubu (%62,8) takip etmektedir. Bu sonuca göre, birey yaşlandıkça sağlık daha önemli hale gelmekte ve bireyler daha rasyonel kararlar alabilmektedir. Muayene ve notebook tercihi ile gelir ilişkisine bakıldığında ise 1501- 3000 TL gelire sahip katılımcılar muayene olmayı tercih etme oranı (%87,4) diğer gelir grubundaki katılımcılara nazaran daha yüksektir. İlköğretim mezunlarının Muayene olmayı tercih eden katılımcılardan Sağlığın daha önemli olduğunu İlköğretim mezunlarının %58,1'i, lise mezunlarının %88,6'sı ve üniversite mezunlarının %83,5'i sağlığın daha önemli olduğunu belirtmektedirler. Eğitim seviyesi ile bireylerin akılcı tercihlerinin paralellik göstermediği söylenebilir. Muayene ve notebook tercihinde cinsiyet ve medeni hal arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

3.4. Kesin Kazanç Olasılığı

Yaşamda bireylerin karşı karşıya olduğu birçok karışık seçenek mevcuttur. Çoğu bireyin kaybetme korkusu kazanma umudundan fazladır. Pek çok gözlemden hareketle kayıplar kazançlardan önemlidir ve bireyler kayıptan kaçınırlar olgusuna ulaşılmaktadır. Kahneman (2011) yaptığı yazı tura oyununda yazı gelirse 100 dolar kaybetme, tura gelirse 150 dolar kazanma sorusunun cevabı incelendiğinde 150 dolar kazanmanın yararını 100 dolar kaybetmenin psikolojik etkisiyle kıyaslamak gerekmektedir. Çoğu birey bu oyunu reddeder. Çünkü 100 dolar kaybetme korkusu 150 dolar kazanma umudundan fazladır. Ancak bu oyunu oynamayı kabul etmek için en küçük kazanç birçok birey için 200 dolardır. Yani kaybın iki katıdır. Kayıptan kaçınma oranı vardır ve genellikle 1,5 ile 2,5 arasındadır. Sonuç itibari ile kayıp olasılığı kazanç olasılığından iki kat daha önemlidir (Kahneman, 2011: 327-329).

Kayıptan kaçınma güdüsü, hedefe ulaşma güdüsünden daha kuvvetlidir. Hedefe ulaşamamak bir kayıptır, hedefi aşmaksa kazançtır. Hedefe ulaşamamanın başarısızlığından kaçınmak, hedefi aşma duygusundan çok daha güçlüdür. Bireyler genelde ulaşmaya çabaladıkları ama aşmaya çalışmadıkları kısa hedefleri benimserler. Kamu çalışanlarının kayıptan kaçınma güdülerini ölçmek için tablo 8'deki tercihler sorulmuştur.

Tablo 8'den görüldüğü üzere bireylerden 333 kişi (% 81,4) 240 TL'lik kesin kazancı tercih ederken, 76 kişi (%18,6) %25 olasılıkla 1000 TL kazanma ve %75 olasılıkla hiçbir şey kazanmama seçeneğini tercih ederek kesin kazancı kayba tercih etmişlerdir.

Tablo 8: Kesin Kazanç Olasılığı

Seçenekler	Frekans	Yüzde
240 TL'lik kesin kazanç	333	81,4
%25 olasılıkla 1.000 TL kazanma ve %75 olasılıkla hiçbir şey kazanmama	76	18,6
Toplam	409	100,0

Kesin kazanç olasılığı ile sosyoekonomik ve demografik özelliklere göre aralarında anlamlı bir ilişki olup olmadığı ki-kare testi ile test edilmiş ve sonuçlar tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9 incelendiğinde p değerlerine göre kesin kazanç olasılığı ile yaş, gelir, kadro statüsü ve eğitim arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0,05$). Yaş grupları içerisinde 46-55 yaş arası katılımcılar %85,5 oranla diğer yaş gruplarına göre daha fazla kesin kazanca yönelmişlerdir. Gelir grubu içerisinde yer alan 1.501-3.000 TL gelir grubundaki katılımcılar %85,7 oranla tüm diğer gelir gruplarından daha yüksek oranda kesin kazanca yönelmişlerdir. Kadro statüsünde ise memurlar (%86,4) ve üniversite mezunları (%84,4) büyük oranda kesin kazancı tercih ederek risken kaçınmışlardır.

Tablo 9: Kesin Kazanç Olasılığı Ki-kare Testi

Özellikler (n=409)	Kesin Kazanç Olasılığı (%)		Ki-kare	P
	240 TL'lik kesin kazanç	%25 olasılıkla 1.000 TL kazanma ve %75 olasılıkla hiçbir şey kazanmama		
Cinsiyet				
Kadın	84,2	15,8	1,056	0,304
Erkek	80,0	20,0		
Yaş grupları				
18-25	60,5	39,5	20,434	0,000
26-35	78,5	21,5		
36-45	80,3	9,7		
46-55	85,7	14,3		
≥ 56	76,9	23,1		
Gelir grupları				
≤ 1.500	48,8	51,2	32,184	0,000

1.501-3.000	85,7	14,3		
3.001-4.500	85,1	14,9		
> 4.500	84,0	16,0		
Kadro statüsü				
Memur	86,4	13,6		
İşçi	81,8	18,2	34,525	0,000
Sözleşmeli	51,0	49,0		
Diğer	83,6	16,4		
Medeni durumu				
Bekar	77,8	22,2	1,285	0,257
Evli	82,7	17,3		
Eğitim durumu				
İlköğretim	45,2	54,8		
Lise	84,1	15,9	29,148	0,000
Üniversite	84,4	15,6		

3.5. Kesin Kayıp Olasılığı

Bireyin tercihini yaparken kesin kayıp olasılığı durumunda nasıl davrandığını ölçmek amacıyla katılımcılara tablo 10 da belirtilen seçenekler sunulmuştur.

Tablo 10: Kesin Kayıp Olasılığı

Seçenekler	Frekans	Yüzde
750 TL'lik kesin kayıp	140	34,2
%75 olasılıkla 1.000 TL kaybetme ve %25 olasılıkla hiçbir şey kaybetmeme	269	65,8
Toplam	409	100,0

Tablo 10'da elde edilen bulgulara göre bireylerden 140 kişi (%34,2) 750 TL'lik kesin kayıp seçeneğini tercih ederken, 269 kişi (%65,8) %75 olasılıkla 1.000 TL kaybetme ve %25 olasılıkla hiçbir şey kaybetmeme seçeneğini tercih etmişlerdir. Yani kesin kayıp karşısında risk almayı göze almışlardır. Kahneman'ın (2011) deneysel çalışmasında da benzeri sonuçlar elde edilmiştir. Birey kazanç durumunda riskten kaçınmakta, kayıp durumunda ise risk almayı seçmektedir.

Kesin kayıp olasılığı tercihlerinin sosyoekonomik ve demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği ki-kare testi ile belirlenerek sonuçlar tablo 11'de verilmiştir.

Ki-kare testine göre kesin kayıp olasılığı ile yaş, gelir, kadro statüsü ve eğitim durumu arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir ($p < 0,05$). 18-25 yaş grubu bireylerin çoğunluğu (%65,9) kesin kaybı tercih ederken diğer yaş

grubu bireylerin çoğunluğu kesin kayıptan kaçınmaktadır. Geliri 1.500 TL ve daha az olan katılımcılar diğer gelir grubundaki katılımcılara nazaran kesin kaybı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Sözleşmeli personelin diğer kadro statüsündeki katılımcılara göre kesin kaybı tercih ettikleri söylenebilir. İlköğretim mezunu olan katılımcılar lise ve üniversite mezunu olanlara nazaran kesin kaybı tercih etmektedir.

Tablo 11: Kesin Kayıp Olasılığı Ki-kare Testi

Özellikler (n=409)	Kesin Kayıp Olasılığı (%)		Ki-kare	P
	750 TL'lik kesin kayıp	%75 olasılıkla 1.000 TL kaybetme ve %25 olasılıkla hiçbir şey kaybetmeme		
Cinsiyet				
Kadın	38,1	61,9	1,422	0,233
Erkek	32,2	67,8		
Yaş grupları				
18-25	60,5	39,5	15,024	0,005
26-35	29,5	70,5		
36-45	31,9	68,1		
46-55	33,0	67,0		
≥56	30,8	69,2		
Gelir grupları				
≤1.500	65,9	34,1	21,830	0,000
1.501-3.000	32,8	67,2		
3.001-4.500	27,4	72,6		
>4.500	34,6	65,4		
Kadro statüsü				
Memur	26,4	73,6	32,083	0,000
İşçi	36,4	63,6		
Sözleşmeli	67,3	32,7		
Diğer	39,7	60,3		
Medeni durum				
Bekar	38,0	62,0	0,341	0,201
Evli	32,9	67,1		
Eğitim durumu				
İlköğretim	54,8	45,2	6,526	0,038
Lise	29,5	70,5		
Üniversite	32,9	67,1		

3.6. Zihinsel Muhasebe Yapma

Zihinsel muhasebe bireyler ve hane halkı tarafından ekonomik hareketleri şifreleme, kategorize etme ve değerlendirme amacıyla kullanılan bilişsel işlemler kümesidir (Thaler, 1999: 183).Bireyler zihinsel muhasebe yaparak birtakım temel mikroekonomi kurallarını ihlal etmektedirler. Bu olguya göre bireyler ekonomik durumlar karşısında mallarını sınıflandırarak kar ve zarara bakış açılarını değiştirmektedirler (Kurt, 2011: 21).

Davranışsal iktisat alanında çalışmalarıyla bilinen Thaler zihinsel muhasebenin nasıl oluştuğunu örnek çalışmaları ile göstermiştir: Bir çift kuzeybatıya balık avlamaya gider ve belli bir miktar somon balığı avlar. Bu balıkları bir havayolu şirketi ile evlerine gönderir ancak balık paketleri seyahat esnasında kaybolur. Bu sebeple bu çift havayolu şirketinden 300 dolar tazminat alır. Bu parayla bir lokantaya gidip yemek yerler ve 225 dolar harcarlar. Aslında bu çift daha önce bir lokanta bu kadar para hiç harcamamışlardır (Thaler, 1985: 199). Görüldüğü gibi var olan şartlar değiştiğinde bireylerin paraya bakış açıları da değişmektedir.

Bireylerin zihinsel muhasebe yeteneğini ölçmek için Kurt'un (2011) yaptığı çalışmadan yararlanılmıştır. Bu amaçla katılımcılara eş marjinal fayda sağlayan satış kampanyaları seçeneklerde sıralanmış ve tablo 11'deki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 11'den görüldüğü üzere %50 indirim sağlayan A kampanyasını 268 kişi (%65), 2 alana %50 indirim sağlayan B kampanyasını 41 kişi (%10) ve 1 alana 1 bedava veren C kampanyasını ise 100 kişi (% 24,4) tercih etmiştir.

Tablo 11: Zihinsel Muhasebe

Seçenekler	Frekans	Yüzde
%50 indirim sağlayan A kampanyası	268	65,5
2 alana %50 indirim sağlayan B kampanyası	41	10,0
1 alana 1 bedava veren C kampanyası	100	24,4
Toplam	409	100,0

Katılımcıların zihinsel muhasebe yapma durumları ile sosyoekonomik ve demografik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı ki-kare analizi ile test edilerek sonuçlar Tablo 12'de verilmiştir. Ki-kare testine göre katılımcıların zihinsel muhasebe yapma durumları ile cinsiyet, yaş, gelir, kadro statüsü ve eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki mevcuttur ($p < 0,05$). Bireylerin gelirleri azaldıkça fiyat indirimini tercih etme oranları azalmaktadır. Bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça fiyat indirimini tercih etme oranları artmaktadır. Görüldüğü üzere ilk seçeneği tercih eden bireyler en fazla üniversite mezunlarıdır. Bu sonuçlar Kurt'un (2011) çalışmasıyla paralellik göstermektedir.

Tablo 12: Zihinsel Muhasebe Ki-kare Testi

Özellikler (n= 409)	%50 indirim sağlayan A kampanyası % durumu	2 alana %50 indirim sağlayan B kampanyası % durumu	1 alana 1 bedava veren C kampanyası % durumu	Ki-kare	P
Cinsiyet					
Kadın	61,9	6,5	31,7	7,546	0,023
Erkek	67,4	11,9	20,7		
Yaş grupları					
18-25	34,9	32,6	32,6	38,927	0,000
26-35	72,5	6,7	20,8		
36-45	70,8	5,3	23,9		
46-55	61,5	12,1	26,4		
≥ 56	69,2	0	30,8		
Gelir grupları					
≤ 1.500	39,0	29,3	31,7	33,157	0,000
1.501-3.000	59,7	10,1	30,3		
3.001-4.500	69,6	6,0	24,4		
> 4.500	79,0	8,6	12,3		
Kadro statüsü					
Memur	71,3	6,0	22,6	45,537	0,000
İşçi	50,0	18,2	31,8		
Sözleşmeli	46,9	34,7	18,4		
Diğer	61,6	5,5	32,9		
Medeni durum					
Bekar	59,3	11,1	29,6	2,663	0,264
Evli	67,8	9,6	22,6		
Eğitim durumu					
İlköğretim	51,6	32,3	16,1	26,728	0,000
Lise	47,7	15,9	36,4		
Üniversite	65,2	7,2	23,7		

Sonuç

Günümüzde oldukça yeni bir alan olan davranışsal iktisat, bireylerin ekonomi içindeki davranışlarını farklı bir bakış açısıyla açıklamaktadır. Her ne kadar iktisat bilimi matematiksel modellerle sistematik bir biçimde ifade edilse de davranışsal iktisat, oldukça karmaşık olan insan yapısını psikolojik

faktörlerin etkisiyle açıklamaktadır. Ayrıca bireyin güdü ve gereksinimleri, inanç ve tutumları da tüketim sürecine etki eden faktörlerdendir.

Araştırma verileri Tokat İli Merkez İlçedeki kamu çalışanlarından yüz yüze görüşmeyle elde edilmiştir. Tesadüfi olarak katılan 409 bireyin çoğunluğu erkek, evli, üniversite mezunu, memur ve geliri 3.001-4.500 TL'dir.

Bedavanın etkisinin saptanmaya çalışıldığı soruda beklenen sonuç alınarak bireylerin büyük çoğunluğu (%77,5) faiz oranı fazla olmasına rağmen yıllık kart ücreti istemeyen seçeneği tercih etmişlerdir. Bedavayı seçme ile bireylerin demografik özellikleri arasında bir ilişki bulunamamıştır. Diğer bir soruda piyasa ve sosyal normlara göre nakit paranın etkisi ölçülmek istenmiştir. Bireylerin büyük bir kısmı (%75,1) piyasa normlarına göre hareket ederek nakit para tercihinde bulunmuşlardır. Piyasa normlarının karşılığı olan ücreti yani nakit parayı tercih edenlerin çoğunluğu 26-35 yaş arası erkekler ve 1.501-3.000 TL gelire sahip bireylerdir. Ayrıca piyasa kurallarına göre hareket edenlerin çoğu üniversite mezunudur. Kamu çalışanlarının öz kontrollerinin saptanmak istendiği soruda ise bireylerin %82,2'si rasyonel karar alarak sağlıklarının bir ürün satın almaktan daha önemli olduğuna karar vermişlerdir. Düşük bir oran olsa da %17,8'lik bir kısım sağlıklarını erteleyip bir tüketim faaliyeti gerçekleştirmeyi arzu etmişlerdir. Araştırma sonucuna göre yaşla rasyonellik arasında doğru yönlü bir ilişki mevcuttur. İnsanlar yaş aldıkça sağlıkları önem kazanırken daha genç yaştaki bireylerin sağlıklarını bir nebze göz ardı ettikleri söylenebilir. Ayrıca 1.501-3.000 TL gelire sahip bireyler ve lise mezunlarının öz kontrollerini sağlayabildiği söylenebilir. Buradan hareketle denilebilir ki eğitim seviyesi ile rasyonellik arasında bir ilişki tam anlamıyla mevcut değildir. Araştırmanın diğer bir sonucu ise davranışsal iktisadın temelini oluşturan risk politikalarıdır. Araştırma sonucu Daniel Kahneman'ın çalışmalarıyla benzerlik gösterir. Kamu çalışanlarının kazanç durumunda riskten kaçınmayı, kayıp ihtimali söz konusu olduğunda ise risk almayı tercih ettikleri görülmektedir. Kesin kazanç söz konusu olunca riske girmeyip kesin kazançla yönelen bireylerin çoğunluğu memur ve üniversite mezunudur. Kesin kayıp söz konusu olduğunda risk alıp şanslarını denemek isteyenlerin çoğunluğu ise 26-35 yaş arası ve 3.001-4.500 TL gelire sahiptir. Buna göre kesin kazanç ve kesin kayıp kıyaslandığında risk kamu çalışanları gençler ve gelir düzeyi yüksek olanlardır.

Sonuç olarak bireylerin tercihlerine bakarak ekonomik yaşamlarında yüzde yüz tamamen rasyonel ya da tamamen irrasyonel oldukları söylenemez. Birey ne kadar mantıklı seçenekleri doğru bulduğunu ifade etse de her zaman söyledikleri ile fiili hareketleri birbirini tutmayabilir. İnsan doğası gereği anlaşılması güç olan bir varlıktır. Davranışlarının sebepleri önceden kesin olarak bilinmemekle beraber tahmin edilebilir. Bu nedenle

klasik iktisadın öngörülerine psikolojinin desteği eklenirse bireylerin davranışları tahmin edilebilir olur ve böylelikle kişiler yaptıkları mantıksal hataları fark edip daha doğru tercihlerde bulunabilirler. Hatta davranışsal iktisat okullarda ders olarak verilirse daha sistematik bilgilerle geleceğin büyükleri olacak olan öğrencilere daha doğru bir şekilde ulaşılmış olur. Günümüzde bazı ülkelerde davranışsal iktisat ilkeleri çerçevesinde hükümet politikaları uygulanmaktadır. Bu durum davranışsal iktisadın karar almada ne kadar önemli olduğunu gösterir. Davranışsal iktisat çerçevesinde bundan sonra yapılacak çalışmaların farklı bölgelerde veya tüm ülke genelinde her yaş, meslek ve gelir düzeyindeki tüketiciler üzerinde uygulanması genelleştirici yorumlamalar açısından önemlidir. Her karar biriminin hanehalkı, firma ve devlet) rasyonel karar almayı bilmek, öğrenmek kıt kaynakların rasyonel kullanılması açısından önemlidir.

Kaynakça

- Altunöz, U. ve Altunöz, H. (2016) *Davranışsal Ekonomi (Nörofinans)*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2005) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı (4. Baskı)*, Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Ariely, D. (2010) *Akıldışı Ama Öngörülebilir*, Birinci Basım, Çeviren: Asiye Hekimoğlu Gül ve Filiz Şar, 2010, İstanbul: Optimist Yayın Dağıtım.
- Ariely, D. (2011) *Akıldışının Mantığı*, Birinci Basım, Çeviren: Asiye Hekimoğlu Gül, 2011, İstanbul: Optimist Yayın Dağıtım.
- Camerer, C. F. ve G. Loewenstein (2004) *Behavioral Economics: Past, Present, Future*, Editors: Colin F. Camerer, George Loewenstein ve Matthew Rabin, *Advances in Behavioral Economics*, New York: Princeton University Press.
- Camerer C. ve Weber, R. (2006) Behavioral experiments in economics, *Experimental Economics*, 9(3): 187-192.
- Can, Y. (2012) İktisatta psikolojik insan faktörü: davranışsal iktisat, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(2): 91-98.
- Çekiç, S. (2016) *Davranışsal İktisat Bağlamında Cinsiyet Farkının Tüketici Tercihlerine Etkisi: Bartın Örneği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eser, R. ve Toigonbaeva, D. (2011) Psikoloji ve iktisadın birleşimi olarak davranışsal iktisat, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İBF Dergisi*, 6(1): 287-321.
- Hatipoğlu, Y.Z. (2012) Davranışsal İktisat ve 2008 Küresel Finans Krizine Getirilen Yaklaşımlar, (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kahneman, D. and Tversky, A. (1979) Prospect theory: an analysis of decision under risk, *Econometrica: Journal of Econometric Society*, 47(2): 263-291.
- Kahneman, D. & Tversky, A. (1984) Choices, values, and frames, *American Psychologist*, 39(4), 341.
- Kahneman, D. (2003) A psychological perspective on economics, *The American Economic Review*, 93(2), 162-168.
- Kahneman, D. (2011) *Hızlı ve Yavaş Düşünme*, Çev. O.Ç. Deniztekin ve F. Deniztekin, İstanbul: Varlık Yayınları.

- Katona, G. (1951) *Psychological Analysis of Economic Behavior*, New York: McGraw-Hill
- Kaynaş, M. (2012) Tüketicilerin Mantıksal Olmayan Davranışlarının Ekonomik Sonuçları, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurt, S. (2011) Davranışsal Ekonomi Yaklaşımlarının Tüketici Karar Verme Tarzları ile Açıklanması ve Bir Uygulama (Yayınlanmış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Matsuyama, N. (2009) Relativity of Alfred Marshall's Psychological Research and Economics, [http://room409-1.ih.otaru-uc.ac.jp/~yss2009/papers/Matsuyama % 2020090325](http://room409-1.ih.otaru-uc.ac.jp/~yss2009/papers/Matsuyama%2020090325).
- Rabin, M. (1998) Psychology and economics, *Journal of Economic Literature*, 36(1): 11-46.
- Ruben, E. ve Dumludağ, D. (2015) Davranışsal iktisadın gelişimi, *İktisat ve Toplum*, Sayı: 58 Ağustos 2015.
- Simon, H. A. (1955) A behavioral model of rational choice, *Quarterly Journal of Economics*, 69(1):99-118.
- Smith, A. (1986) *On the Division of Labour*, The Wealth of Nations, Books I-III. New York: Penguin Classics, 119.
- Smith, A. (2010) *The Theory of Moral Sentiments*, Edited with notes by Ryan Patrick Hanley, New York: Penguin Books.
- Şeniğne, B. (2011) Rasyonalite Kavramına Deneysel ve Davranışsal İktisat Bağlamında Yeni Bir Bakış Açısı: Nöro İktisat, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şentürk, F. ve Fındık, H. (2014) Rasyonel karar alan ekonomik birimin risk altında verdiği kararlara davranışsal yaklaşım: Kahneman Tversky beklenti teorisi perspektifinden eleştirilen bir bakış, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11(42): 127- 139
- Thaler, R. (1980) Toward a positive theory of consumer choice, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 1(1): 39-60.
- Thaler, R. (1985) Mental accounting and consumer choice, *Marketing Science*, 4(3):199-214.
- Thaler, R. H. (1999) Mental accounting matters, *Journal of Behavioral Decision Making*, 12(3):183-206.
- Tversky, A., ve Kahneman, D. (1991) Loss aversion in riskless choice: A reference-dependent model, *The Quarterly Journal of Economics*, 1039-1061.

Ural, A., ve Kılıç, İ. (2005) *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*, Ankara: Detay Yayıncılık

Ulaş, S.E., Güçlü, A.B. ve Uzun, E. (2002) *Felsefe Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Yayar, R. ve Karaca, Ö. (2017) Economic literacy levels of public officers in Turkey, *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 11(1), 49-65.

<http://www.gazetebilkent.com/2016/09/28/karttan-cekelim-lutfen/>,
25.10.2016.

Estimating Effects of Uncertainty on the Turkish Economy¹

Belirsizliğin Türkiye Ekonomisine Etkilerinin Tahmin Edilmesi

Gözde GÜRGÜN²

Received: 18.07.2018, Accepted: 20.01.2019, Published: 01.05.2019

Abstract

In this paper, an uncertainty measure for Turkey is developed through principal component analysis based on a number of uncertainty proxies from three main financial markets and the Expectations Survey. Then, using this measure, a vector autoregression model is constructed to estimate the effects of uncertainty shocks on the Turkish economy. The results present evidence that uncertainty shocks are associated with a fall in industrial production, worsening consumer confidence, and rises in unemployment, inflation and credit interest rates. Uncertainty shocks seem similar to supply shocks, which cause economic activity to fall and inflation to rise.

Keywords: *Principal component analysis, Turkish economy, uncertainty, vector autoregression*

Jel Codes: *E30, E32, E37, E44*

Öz

Bu çalışmada, Türkiye için temel bileşen analizi yöntemi aracılığıyla, üç ana finansal piyasadan ve Belirsizlik Anketi'nden belirsizliği temsil eden bir dizi değişken kullanılarak bir belirsizlik ölçütü oluşturulmuştur. Ardından, bu ölçütü kullanılarak, belirsizlik şoklarının Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini tahmin etmek için bir vektör otoregresyon modeli kurulmuştur. Sonuçlar, belirsizlik şoklarının sanayi üretimdeki düşüş, tüketici güveninde bozulma ve işsizlik, enflasyon ve kredi faiz oranlarındaki artış ile ilişkili olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır. Belirsizlik şoklarının etkileri, ekonomik aktivitede düşüşe enflasyonda ise yükselişe neden olan arz şoklarına benzer görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Temel bileşen analizi, Türkiye ekonomisi, belirsizlik, vektör otoregresyon*

Jel Kodları: *E30, E32, E37, E44*

Introduction

The 2008/2009 global financial crisis reminded that the world is surrounded by complexity and uncertainty. The several aspects of the crisis drew attention to the uncertainty that stems from 'unknown risk' that is not measurable because of: (i) lack of accurate information about the amount and

¹ This paper is based on Ph.D. thesis of Gözde Gürgün submitted to Institute of Social Sciences in Ankara Yıldırım Beyazıt University.

² Central Bank of the Republic of Turkey, Communications and Foreign Relations Department, International Organizations Affairs Division, Ph.D.
ggurgun@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8844-1430>

location of risks (ii) inability to precisely assess the value of assets (iii) lack of thorough information about the current state of the economy, and (iv) absence of precise information about how policy actions, particularly unconventional ones, would affect the economy. Accordingly, uncertainty has been highlighted as one of the drivers of global financial crisis and causes of slow recovery afterwards.

Against this backdrop, the empirical literature on the measures of uncertainty and its impacts on the economy have witnessed a rapid growth in the wake of the global crisis. Measuring uncertainty is not a straightforward exercise because of its unobservable nature and varying sources. Accordingly, researchers have relied on proxies of uncertainty and/or constructed uncertainty measures through statistical techniques. These proxies and/or measures have been utilized to analyse the impacts of uncertainty on the macroeconomy.

Studies have shown that uncertainty affects an economy through several channels both from the demand side and the supply side. It can have an effect on the level of demand for goods and services in the economy through consumption and investment decisions. On the supply side, uncertainty can influence the economy via its impact on productivity and credit provision. Uncertainty can also have a negative impact on the economy through rising premia, which in turn dampen asset prices and the wealth of investors holding these assets in their portfolios. Since uncertainty raises the possibility of default, banks can also demand higher interest rates, resulting in an increase in the cost of debt financing. As a result, in both cases the rising cost of finance would derail investment and consumption, and hence economic activity.

The breadth and magnitude of 2008/2009 global crisis, which have financial origins, has brought the role of financial markets in particular to the attention of business cycle analysts. The developments in the financial markets during the global crisis highlighted the importance of credit markets, leverage, and asset prices in understanding business cycle fluctuations. In this context, various aspects of the relationship between financial variables and the business cycle are well documented in the recent literature. Moreover, as Gilchrist et al. (2014) underline the rise in asset price volatility and the credit spreads during the crisis have led to a growing literature that suggests financial market frictions as an additional channel through which fluctuations in uncertainty can transmit macroeconomic outcomes.

Despite the increasing interest in uncertainty and its effects, the number of studies that form uncertainty measures and estimate the effects of uncertainty on the Turkish economy has remained limited. In this context, the contribution of this paper is twofold. First, a novel uncertainty measure

for Turkey is formed through principal component analysis (PCA) using implied and realized volatilities of financial indicators as well as survey-based data.

Second, the macroeconomic impacts of uncertainty on the Turkish economy are estimated for the period of June 2005-August 2015 via a VAR analysis using this novel uncertainty measure. In the case of emerging economies such as Turkey, where uncertainty and its effects can be much higher than in advanced economies, ignoring uncertainty may significantly increase the probability of making policy errors. The analyses in this paper would help policymakers to have a better understanding of the level of prevailing uncertainty and design the appropriate policy in response to uncertainty shocks.

The findings suggest that elevated uncertainty has a negative impact on output and unemployment in Turkey. The impulse responses show that the maximum effects on industrial production and unemployment take place in six months and eight months after the shock, respectively. In response to an uncertainty shock consumer confidence bottoms out in two months and credit interest rates reach their peak in three months. On the other hand, CPI slightly increases following an uncertainty shock. The impulse responses of industrial production and CPI may jointly imply that uncertainty shocks operate via the aggregate supply channel in Turkey, tending to depress economic activity while increasing inflation.

The remainder of the paper is organized as follows. Section 1 surveys the literatures both on measures of uncertainty and estimating effects of uncertainty on an economy. Section 2 describes the methodologies in the formation of an uncertainty measure for Turkey and in estimating impacts of uncertainty on its economy. Section 3 documents and discusses results of the analysis, and the last section offers a conclusion.

1. Literature Review

1.1. Measuring Uncertainty

Measuring uncertainty is a challenging exercise given its unobservable nature. As a result, studies rely on proxies. In the literature, uncertainty measures are obtained in four ways:

One common approach is using volatility (either realized or implied) of economic and financial indicators. This method is used by Leahy and Whited (1996), Bloom (2009), Basu and Bundick (2012), Bloom et al. (2013), Caggiano et al. (2014), Leduc and Liu (2015), Popp and Zhang (2015) and Knotek II and Khan (2011), among many others. Generalized autoregressive conditional heteroskedasticity (GARCH) models are also utilized in order to

obtain the variance series that are regarded as uncertainty measures (Asteriou and Price, 2005; Berument et al., 2007; Bloom et al., 2014).

Another popular approach is using survey-based measures that show economic agents' perceived uncertainty about their future economic situation. In this strand, uncertainty is measured using forecast disagreements, that is dispersion of the point forecasts which can be estimated by variance or standard deviation (Baker et al. 2013; Bloom et al., 2014; Bachmann et al., 2013), forecast errors, that is variance of the difference between the forecast and realization (Bachmann et al., 2013; Arslan et al., 2011; Rossi and Sekhposyan, 2015) and utilizing responses to questions with direct references to uncertainty (Leduc and Liu, 2015).

Some studies rely on news-based keywords to construct economic policy uncertainty (Baker et al., 2013; Alexopolous and Cohen, 2009), which is supposed to capture uncertainty about policy actions or inactions and their effects. The number of uncertainty-related keywords in newspapers is counted on the basis that the unpredictability of future policy actions and their impacts constitutes one of the sources of uncertainty.

Measuring common variability across a number of indicators through statistical techniques such as PCA is also widely employed in construction of uncertainty proxies (ECB, 2013; Hadow and Hare, 2013; IMF, 2012; Creal and Wu, 2014; Jurado et al., 2015). PCA reveals the hidden structures that underlie the different uncertainty indicators. PCA summarizes underlying common information within several indicators that leads to a more succinct representation of uncertainty. This avoids dependency on a small number of observable variables.

1.2. Macroeconomic Effects of Uncertainty

The literature on the macroeconomic effects of uncertainty documents that uncertainty shocks can be significant sources of economic fluctuations. There are a number of channels through which an unexpected uncertainty shock may affect macroeconomic aggregates. One of the channels emphasizes the irreversible nature and real option feature of investments. High uncertainty weighs negatively on investment decisions through the “wait and see” approach (Bernanke, 1983; Dixit and Pindyck, 1994). In the face of heightened uncertainty, firms postpone investment decisions because they are costly to reverse.

The response of households to high uncertainty is found to be similar to that of firms. Households in the US increase their precautionary savings (Romer, 1990; Carroll, 1996) as they wait for new information that will increase certainty. Such behaviour reduces consumption spending (Knotek II and Khan, 2011) or increases their income, which will cause higher labour supply. Over time, when uncertainty dissipates, a temporary rise in the

spending may appear as the households see that they have fewer big ticket items than the optimal level.

The effects of uncertainty on the labor market are also examined in the literature. Firms in the US delay their hiring and firing plans in the presence of elevated uncertainty due to costly adjustment of inputs (Bloom, 2009). Caggiano et al. (2014) examine the effects of uncertainty shocks on unemployment dynamics during post-world war II U.S. recessions with a Smooth-Transition VAR framework. Their findings show that uncertainty shocks have larger impacts on unemployment during recessions.

Some recent studies suggest that the financial channel also plays an important role in transmission of uncertainty shocks (Arellano et al., 2012; Gilchrist et al., 2014; Popp and Zhang, 2015; Bonciani and Roye, 2015; Alfaro et al., 2018). Some of these studies assert that uncertainty may raise the risk premium in financial markets, leading to a rise in the cost of capital and, hence, depressed growth. Others provide evidence that frictions intensify the original effects of uncertainty shocks on the economic activity and generate more persistent shocks. Alfaro et al. (2018) report that higher uncertainty, together with financial frictions, generates the real options effect on investment and hiring, but also increases cash holdings of firms, further reducing investment and hiring. Jermann and Quadrini (2012) develop a model with financial frictions incorporating the pecking order theory of debt and equity financing to explore the impacts of financial shocks on the US economy. They find that shocks to firms' ability to borrow, together with rigidities in the capital structure adjustment, has an important role in generating business cycle fluctuations. They also show that the tightening of firms' financing conditions contributed notably to the fall in output and labour in 2008-2009. Lopez-Salido et al. (2016) study the role of credit-market sentiment as a driver of the business cycle and provide evidence that investor sentiment can help explain fluctuations in the economic activity. They claim that elevated credit-market sentiment forecasts a change in the composition of external finance whereby net debt issuance declines and net equity issuance rises. They argue that credit-market sentiment seems to forecast a fall in credit supply, which is likely to be responsible for some of the fall in activity. Caldara et al. (2016) discriminate the effects of financial and uncertainty shocks on the business cycle through the penalty function approach. Their results suggest that financial shocks have an adverse impact on the economy and uncertainty shocks have negative effects when they cause tightening of financial conditions. Moreover, the combination of financial and uncertainty shocks fully accounts for the contraction in the industrial output and the stock market during the Great Recession. Fernandez-Villaverde et al. (2011) investigate effects of volatility in borrowing rates for four emerging economies (Argentina, Ecuador, Venezuela, and Brazil) on output, consumption, investment, and hours worked. They find that a rise in interest

rate volatility generates a fall in output, consumption, investment, and hours worked, and a noteworthy change in the current account. They argue that following an uncertainty shock, households with precautionary behaviour adjust their holdings of foreign debt to diminish fluctuations in future marginal utility.

On the other hand, more recent studies explore the role of financial uncertainty in business cycle fluctuations. In this strand, Ludvigson et al. (2018) claim that the financial market uncertainty is a likely source of output fluctuations, while macro uncertainty increases endogenously in response to output shocks. Moreover, Dlugoszek (2018) shows that an increase in the financial uncertainty raises the risk premium and leads to a decline in output, consumption, investment and hours worked mainly due to an endogenous tightening of the financial constraint. He provides evidence that households provide less funding to financial intermediaries because of an increase in financial uncertainty and this triggers the financial accelerator mechanism. Choi et al. (2018) compare the effects of financial uncertainty shocks with policy uncertainty shocks on six emerging economies (Brazil, Chile, China, India, Korea, and Russia). Their results suggest that financial uncertainty shocks have a larger impact on output than policy uncertainty shocks, except in China where the government has control over financial market activity.

International transmission of uncertainty shocks is also examined by a set of papers. These mainly aim to identify level of spillovers, their exporters/importers, and their dynamics. Spillovers are mostly examined in the context of transmission among developed economies (Colombo, 2013; Klossner and Sekkel, 2014; Mumtaz and Theodoridis, 2012) and from developed economies (or global shocks) to emerging economies (Gauvin et al., 2014; Carriere-Swallow and Cespedes, 2013).

In the recent literature the VAR system is frequently used to estimate the effects of uncertainty on an economy. The VAR system is particularly useful when the dynamic relationships between variables are analysed. The studies use different VAR specifications to estimate the impacts of uncertainty. The system has been used to identify the effects of uncertainty on the US economy by Bloom (2009), Baker et al. (2013), Alexopoulos and Cohen (2009), Knotek II and Khan (2011), Rossi and Sekhposyan (2015) and on the UK economy by Denis and Kannan (2013) and Haddow and Hare (2013).

Bloom (2009) estimates a series of VAR models to quantify the impact of uncertainty on economic outcomes in the US from June 1962 to June 2008. The complete set of variables are the S&P 500 stock market index (as a control variable), a stock-market volatility indicator, the Fed funds rate, hourly earnings, the consumer price index, employment, and industrial production. According to his findings, there is a strong countercyclical relation between economic activity and uncertainty. Impulse responses show that an

uncertainty shock initially depresses employment and output, and then leads to recovery and overshoot.

Baker et al. (2013) estimate VAR models to quantify the impact of policy uncertainty on economic outcomes. Their findings indicate that the increase in policy uncertainty in the US had significant negative effects on industrial production and on employment. Effects on industrial production and employment peak at about 10 and 18 months, respectively.

Alexopoulos and Cohen (2009) construct bi-variate and multi-variate VAR models with monthly data for the period of 1962-2008 in order to examine the impact of two measures of uncertainty. They present evidence that an unanticipated rise in uncertainty leads to sharp and short-lived recessions. Industrial production, employment, productivity, consumption and investment fall, while unemployment rises in response to uncertainty shocks.

Quantifying the economic impact of uncertainty shocks in the UK through a VAR analysis for the recent Great Recession period, Denis and Kannan (2013) find that uncertainty shocks have a significant impact on economic activity in the UK, depressing industrial production and GDP. Contrasting with the general view, their results also show that unemployment is unresponsive to uncertainty shocks.

2. Methodology

2.1. Forming an Uncertainty Measure for Turkey

What is meant by uncertainty in this paper has two main aspects. The first relates to its nature. It is unquantifiable and unobservable. The second involves its substance. Uncertainty originates from diverse sources and has different components. To reflect these aspects, a PCA is performed in the formation of an uncertainty measure for Turkey using a number of proxies from three main financial markets and the Expectations Survey. The PCA enables summarisation of the information content of these proxies within the extracted principal components and in turn, provides a more complete picture. In doing so, the uncertainty measure encapsulates both economic uncertainty and policy uncertainty. The underlying idea is to identify unobserved common elements in a summary statistic.

As a first step in the formation of an uncertainty measure for Turkey, variables that reflect realized (or historical) volatility, implied volatility and dispersion of expectations (survey based) are chosen as proxies of uncertainty. Indicators chosen include the BIST 100 stock index, implied exchange rate volatility, the benchmark interest rate, the cross currency swap rate, the forward implied yield, the interest rate swap rate, inflation expectations and EMBI-Turkey (Table 1.). These indicators are presumed to reveal the

conditions in the three main markets i.e. bond market, foreign exchange market and equity market. Including all the main markets should avoid catching distress that takes place only in a specific segment of the financial markets. In addition, survey based data ensures that the analysis includes views of respondents about future economic conditions.

Table 1. Variables Used in PCA

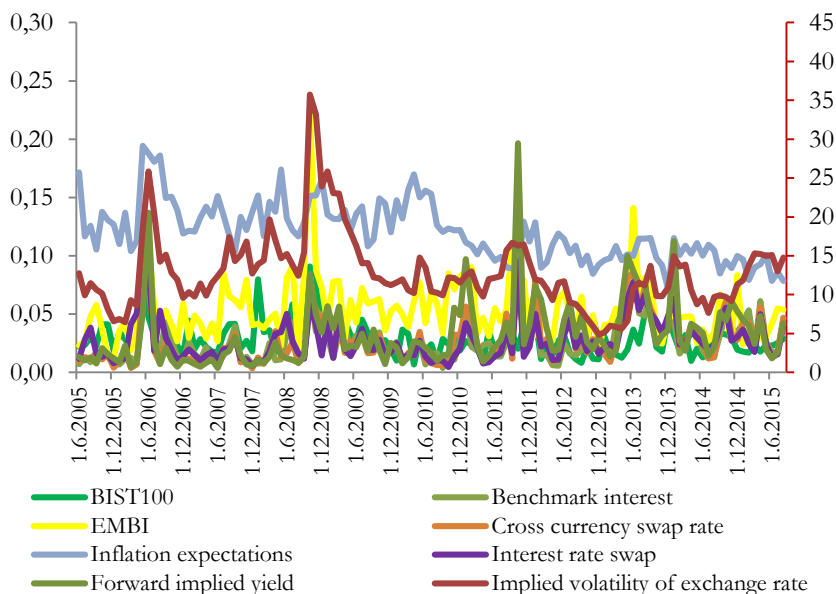
Variable	Definition	Source
The BIST 100 Index	The main index for Borsa İstanbul Equity Market that includes 100 companies' stocks.	Bloomberg
Implied exchange rate volatility	A measure of market expected future volatility of a currency exchange rate, TRY/USD	Bloomberg
The benchmark interest rate	The annual interest rate of Treasury bills, 2 year	Bloomberg
The cross currency swap rate	The TRY/USD fixed vs floating swap, 1 year	Bloomberg
EMBI-Turkey	Turkey's sovereign spread	Bloomberg
The forward implied yield	The annualized interest rate derived from covered interest rate parity theorem, 3 month	Bloomberg
The interest rate swap rate	The Turkish lira fixed vs floating swap	Bloomberg
Inflation expectations	Expected CPI over the next 12 months	Central Bank of Turkey - Survey of Expectations

Note: Volatilities of series are used in the PCA.

In order to calculate monthly volatility of the series, daily coefficient of variations is calculated by using 21-trading days (or one-month) moving averages. Then, the frequency of the dataset is converted from daily to monthly by picking end of month values. The analyses cover the period of June 2005-August 2015 given the constraints on data availability before 2005. Prior to applying PCA to these series, a visual inspection is carried out in order to determine whether PCA is in fact a meaningful procedure for the data set. A visual inspection of all the variables in Figure 1. reveals that while there is some variation among the different proxies of uncertainty for Turkey, they tend to move together, pointing to the existence of an uncertainty component common to all measures. This suggests that PCA is suitable to analyse

the patterns in the data. The sampling adequacy is also assessed by examining the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) measure. The overall KMO value (0.78) supports the conclusion that the data set is suitable to perform PCA³.

Figure 1. Volatility of Variables

After the identification of unobserved common factors and examining the KMO measures, a PCA is carried out using eight variables. Results of the PCA show that 50% of the total variance of the underlying series is explained by the first principal component. Thus, the derived factor explains a satisfactory amount of the common variation in underlying uncertainty of the sample. Since the eigenvalue of the first principal component is greater than 1.0, it explains more variance than a single variable, specifically 4.02 times as much. Accordingly, the uncertainty measure for Turkey (Figure 2.) is obtained by extracting the first PCs.

³ The OECD (2008) states that a KMO overall should be 0.6 or higher to proceed with the factor analysis.

Appendix A presents the KMO values for each variable in the data set.

Figure 2. The Uncertainty Measure for Turkey (Monthly, 8-variable)

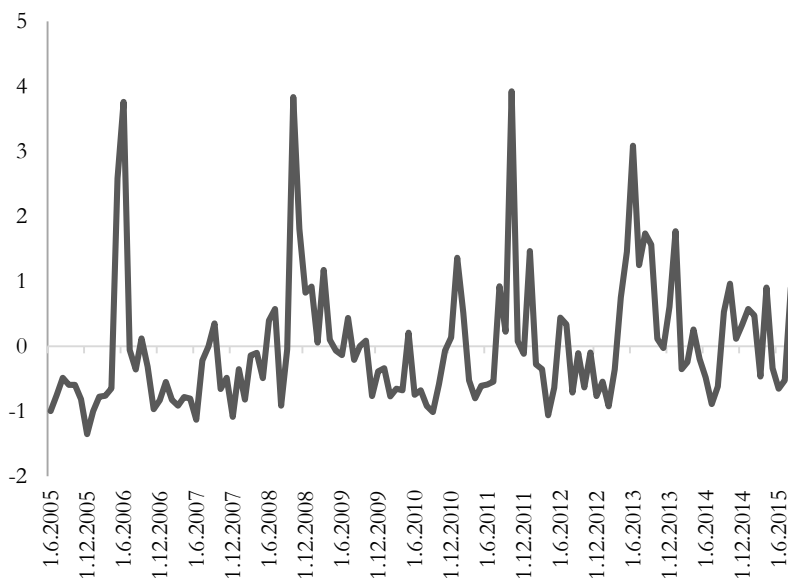

Figure 2. illustrates that uncertainty appears to spike in response to significant events such as domestic economic and political issues in May 2006, collapse of the Lehman Brothers in October 2008, the Europe crisis in 2011, and the taper tantrum⁴, which coincided with domestic political events (Gezi events) in the summer of 2013. This suggests that the sources of spikes in uncertainty seem widespread, and are both domestic and international.

The rise in uncertainty in May 2006 reflects concerns about the independence of key institutions, further progress in structural reforms and some emerging political tensions within Turkey (OECD, 2006). Accordingly, its origins are domestic. On the other hand, the increase in uncertainty in October 2008 originated from international sources. The concurrent spread of the effects of failure of the Lehman Brothers in September 2008 to the financial markets of a number of countries led to the widespread belief that there was a contagion effect. As Kazi and Wagan (2014) argue, the presence of herding behaviour among international investors and correlated trading across large institutional investors in the face of rising uncertainty resulted in contagion and exacerbated the conditions in emerging financial markets. Turkish financial markets faced sharp movements after the collapse of Lehman Brothers.

⁴ The taper tantrum is the reaction of financial markets in emerging countries, including Turkey, to the announcement of the Fed's intention to conclude its quantitative easing program.

The rise in the uncertainty measure for Turkey in the summer of 2013 originated from a combination of domestic and international sources. Following statements by Fed Chairman Ben Bernanke⁵, expectations grew that the Fed would soon start lessening the amount of monetary stimulus it was providing to the economy through its unconventional monetary policies. However, the timing and pace of this tapering was uncertain. There were sharp movements in U.S. and global financial markets, including a large sell-off emerging assets by international investors, resulting in depreciations of currencies, and a rise in bond yields and EMBI and CDS spreads, as well as falls in equity markets (Shagil et al., 2015). Turkish financial markets were not immune from the global sell-off and the uncertainty was compounded by domestic events took place.

2.2. Estimating Effects of Uncertainty on the Turkish Economy

A seven-variable VAR model is constructed to estimate the impact of uncertainty shocks on the Turkish economy. Monthly data is used for the time span of June 2005-August 2015. The variables included in the VAR model are the uncertainty measure, the economic conditions index, the unemployment rate, the industrial production index, CPI, the credit interest rates, and the consumer confidence index. An economic conditions index is included in the data set to control for the impact of the general outlook. Periods of worsening outlook and increased uncertainty may take place simultaneously. Uncertainty increases when the future looks bleaker, so the results may reflect the impact of worsening in the outlook, rather than uncertainty shocks. Using a control variable helps to minimize the possibility that the uncertainty measure is simply grasping a deterioration of the outlook.

The industrial production index, the consumer price index and the consumer confidence index are used in log levels. The credit interest rates and the unemployment rate are included in percent. All variables are seasonally adjusted.

Before setting up the VAR model, all variables are HP detrended⁶, except the economic conditions index and the uncertainty measure. Use of an HP filter renders variables stationary⁷. Augmented Dickey Fuller (ADF), Dickey-

⁵ In his testimony to Congress on May 22, 2013, Bernanke stated that the Fed was likely to start slowing, that is tapering, the pace of its bond purchases later in the year, conditional on continuing good economic news. At his press conference on June 19, 2013, Bernanke described economic conditions optimistically and again suggested that asset purchases might be reduced later in 2013.

⁶ Bloom (2009), Alexopoulos and Cohen (2009), Knotek II and Khan (2011) and Denis and Kannan (2013) also use HP filter.

⁷ The filter separates the trend from the cyclical component of a time series.

Fuller-GLS (DF-GLS) and Phillips Perron (PP) tests are performed in order to confirm that the series have no unit roots⁸.

Shocks are identified with a Cholesky decomposition of the variance-covariance matrix of the residuals. The Cholesky decomposition involves recursive contemporaneous ordering among variables. This means that no variable depends contemporaneously on the variables ordered subsequently.

Following the recent literature, uncertainty is ordered first⁹. Subsequent ordering of the variables also complies with the common practices in the literature. It is based on the assumptions that prices can respond to these shocks immediately but quantities respond in a longer time, similar to Bloom (2009) and Alexopoulos and Cohen (2009). Accordingly, the variables are ordered as follows suggesting that that shocks quickly influence economic conditions and the consumer confidence, then prices (CPI and credit interest rates), and finally quantities (industrial production, unemployment):

(1) Uncertainty measure (U), (2) Economic conditions index (ECI), (3) Consumer confidence index (CCI), (4) Consumer price index (CPI), (5) Credit interest rate (INT), (6) Industrial production index (IP), and (7) Unemployment rate (UNP).

The Cholesky ordering in which the uncertainty measure is ordered first implies that the impulse responses to uncertainty shocks have already been purged from the effects of other shocks. That is to say, uncertainty does not respond to macroeconomic shocks in the impact period, but economic conditions, consumer confidence, inflation, the credit interest rate, industrial production and unemployment are allowed to respond to an uncertainty shock.

The set of (seven) equations in the model are depicted below. The appropriate lag length is determined as three¹⁰. The current values of each variable (at time t), on the left-hand side, depends on the first three lags of itself and all other variables (observed values at time $t-1$, $t-2$ and $t-3$), plus a contemporaneous shock, ϵ_t :

⁸ According to the results reported in Appendix B, all of the series are stationary in levels.

⁹ Baker et al. (2011; 2013; 2015), Denis and Kannan (2013) and Alexopoulos and Cohen (2009), Jurado et al. (2015) and Bachmann et al. (2013) also ordered uncertainty measures first.

¹⁰ Schwarz information criterion (SC) and final prediction error (FPE) suggest a model with one and two lags, while sequential modified LR test statistic and Akaike information criterion (AIC) select a model with twelve lags. Appendix C shows the optimum lag structure for the VAR. The proper lag length is chosen as 3 because it is the minimum lag sufficient to eliminate serial correlation and heteroskedasticity in the residuals. The results reported in Appendix D and Appendix E reveal that the residuals do not display any serial correlation, and are homoscedastic.

$$\begin{bmatrix} U_t \\ ECI_t \\ CCI_t \\ CPI_t \\ INT_t \\ IP_t \\ UNP_t \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} A_{01} \\ A_{02} \\ A_{03} \\ A_{04} \\ A_{05} \\ A_{06} \\ A_{07} \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} A1_{11} & A1_{12} & A1_{13} & A1_{14} & A1_{15} & A1_{16} & A1_{17} & A1_{18} \\ A1_{21} & A1_{22} & A1_{23} & A1_{24} & A1_{25} & A1_{26} & A1_{27} & A1_{28} \\ A1_{31} & A1_{32} & A1_{33} & A1_{34} & A1_{35} & A1_{36} & A1_{37} & A1_{38} \\ A1_{41} & A1_{42} & A1_{43} & A1_{44} & A1_{45} & A1_{46} & A1_{47} & A1_{48} \\ A1_{51} & A1_{52} & A1_{53} & A1_{54} & A1_{55} & A1_{56} & A1_{57} & A1_{58} \\ A1_{61} & A1_{62} & A1_{63} & A1_{64} & A1_{65} & A1_{66} & A1_{67} & A1_{68} \\ A1_{71} & A1_{72} & A1_{73} & A1_{74} & A1_{75} & A1_{76} & A1_{77} & A1_{78} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} U_{t-1} \\ ECI_{t-1} \\ CCI_{t-1} \\ CPI_{t-1} \\ INT_{t-1} \\ IP_{t-1} \\ UNP_{t-1} \end{bmatrix} \\
 + \begin{bmatrix} A2_{11} & A2_{12} & A2_{13} & A2_{14} & A2_{15} & A2_{16} & A2_{17} & A2_{18} \\ A2_{21} & A2_{22} & A2_{23} & A2_{24} & A2_{25} & A2_{26} & A2_{27} & A2_{28} \\ A2_{31} & A2_{32} & A2_{33} & A2_{34} & A2_{35} & A2_{36} & A2_{37} & A2_{38} \\ A2_{41} & A2_{42} & A2_{43} & A2_{44} & A2_{45} & A2_{46} & A2_{47} & A2_{48} \\ A2_{51} & A2_{52} & A2_{53} & A2_{54} & A2_{55} & A2_{56} & A2_{57} & A2_{58} \\ A2_{61} & A2_{62} & A2_{63} & A2_{64} & A2_{65} & A2_{66} & A2_{67} & A2_{68} \\ A2_{71} & A2_{72} & A2_{73} & A2_{74} & A2_{75} & A2_{76} & A2_{77} & A2_{78} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} U_{t-2} \\ ECI_{t-2} \\ CCI_{t-2} \\ CPI_{t-2} \\ INT_{t-2} \\ IP_{t-2} \\ UNP_{t-2} \end{bmatrix} \\
 + \begin{bmatrix} A3_{11} & A3_{12} & A3_{13} & A3_{14} & A3_{15} & A3_{16} & A3_{17} & A3_{18} \\ A3_{21} & A3_{22} & A3_{23} & A3_{24} & A3_{25} & A3_{26} & A3_{27} & A3_{28} \\ A3_{31} & A3_{32} & A3_{33} & A3_{34} & A3_{35} & A3_{36} & A3_{37} & A3_{38} \\ A3_{41} & A3_{42} & A3_{43} & A3_{44} & A3_{45} & A3_{46} & A3_{47} & A3_{48} \\ A3_{51} & A3_{52} & A3_{53} & A3_{54} & A3_{55} & A3_{56} & A3_{57} & A3_{58} \\ A3_{61} & A3_{62} & A3_{63} & A3_{64} & A3_{65} & A3_{66} & A3_{67} & A3_{68} \\ A3_{71} & A3_{72} & A3_{73} & A3_{74} & A3_{75} & A3_{76} & A3_{77} & A3_{78} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} U_{t-3} \\ ECI_{t-3} \\ CCI_{t-3} \\ CPI_{t-3} \\ INT_{t-3} \\ IP_{t-3} \\ UNP_{t-3} \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \varepsilon_{t1} \\ \varepsilon_{t2} \\ \varepsilon_{t3} \\ \varepsilon_{t4} \\ \varepsilon_{t5} \\ \varepsilon_{t6} \\ \varepsilon_{t7} \end{bmatrix}$$

where A_0 is a (7×1) vector of constants, A_1, A_2 and A_3 are (7×7) coefficient matrices and ε_t denotes a (7×1) vector of noise residuals.

3. Empirical Results and Discussion of Key Findings

The VAR model for Turkey confirms most of the stylized facts in the literature concerning the macroeconomic implications of uncertainty shocks. Country specific results emerge from the model as well. The results are robust to a series of checks with respect to different ordering of variables, excluding control variable, and shortening the time period to cover the post-global crisis period.

Figure 3 plots impulse response functions of variables to a one standard deviation uncertainty shock along with error bands. While the magnitudes of impulse responses are not large, the results appear broadly consistent with a view that the impact of uncertainty on industrial production and unemployment occurs through a “wait and see” mechanism. The findings present evidence that when the bout of uncertainty subsides, firms cautiously increase the pace of production and hiring to meet the recovering demand. Surges in uncertainty have relatively quick and persistent effects on production and employment, consistent with the findings in the literature. The peak impact on industrial production occurs six months after the shock and the effect unwinds after about eighteen months. This response path is similar to that of the UK as described by Dennis and Kannan (2013). The

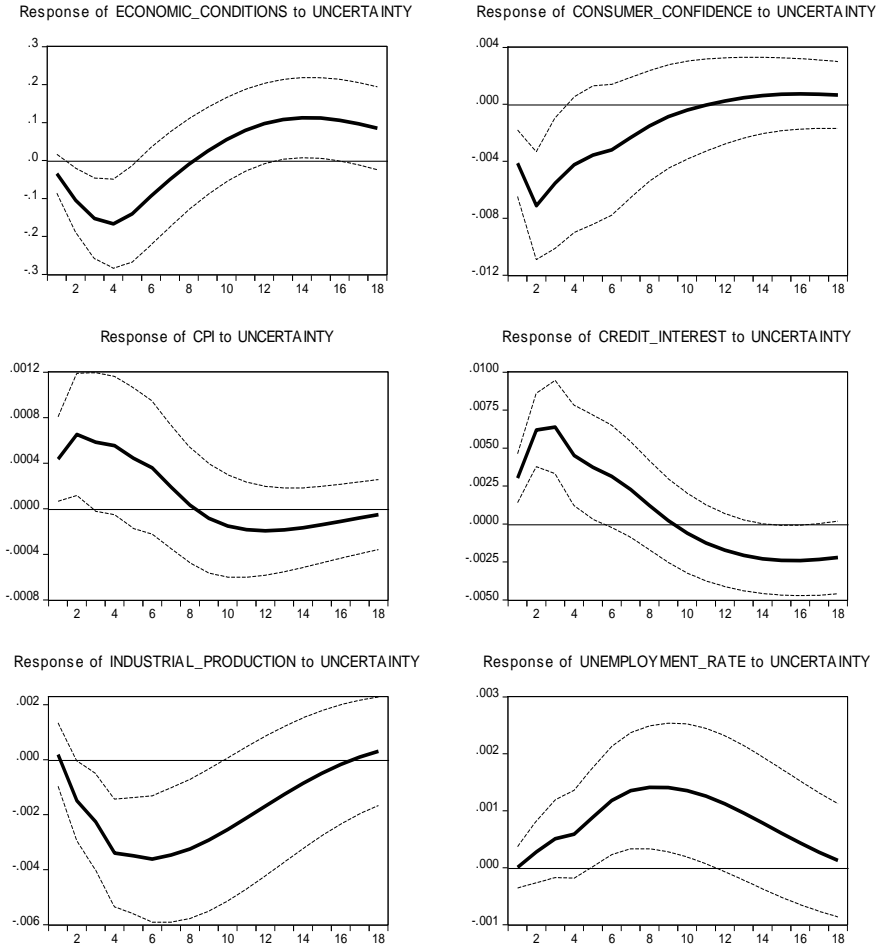
maximum impact on unemployment in Turkey takes place two months later than industrial production and the effect of the shock wanes after 20 months. One interesting result is that overshoot in the production is not observed. This suggests that on top of the “wait and see” mechanism, other channels of transmission may be at work in shaping the response of the economy to uncertainty shocks.

In the face of uncertainty, the financial frictions channel may manifest itself through a fall in the demand for or supply of credit, which may lead to a rise in the cost of borrowing. The worsening in consumer confidence could also affect the real economy through a reduction in consumption expenditures in line with the evidence provided in the literature (Karasoy and Yüncüler, 2015; Bram and Ludvigson, 1998; Dion, 2006; Acemoglu and Scott, 1994). This study finds some support for the operation of financial and confidence channels in the transmission of uncertainty shocks. The effects of such shocks on consumer confidence and the credit interest rate have a relatively sharp and short nature compared to their impact on industrial production and unemployment. In response to an uncertainty shock consumer confidence bottoms out in two months and the effect of the shock dissipates in twelve months. Credit interest rate reaches its peak in three months and the effect of the shock fades in nine months.

As shown in Figure 3. an uncertainty shock leads to a slight increase in inflation in two months. The duration of the response to the uncertainty shock lasts for 8 months. If this analysis were done for an advanced country, one might expect a positive uncertainty shock to act like a negative aggregate demand shock that leads to increases in unemployment and declines in inflation. For example, Leduc and Liu (2015) find that an uncertainty shock in the US leads to a rise in unemployment and a fall in inflation.

Figure 3. Impulse Responses to Uncertainty Shock

Response to Cholesky One S.D. (d.f. adjusted) Innovations ± 2 S.E.

The slight rise in inflation in Turkey following an uncertainty shock may be due to worsening in inflation expectations because of the past history of high and chronic inflation in Turkey. On the other hand, amid heightened uncertainty, countries with large external financing needs, such as Turkey, experience capital flight and currency depreciation. Therefore, another reason behind the increase in inflation in response to an uncertainty shocks may be capital reversal that may exert downward pressure on the Turkish lira.

In the case of Turkey, the effects of uncertainty shocks seem to be similar to those of a fall in aggregate supply. It is known that a fall in aggregate supply reduces economic activity and puts upward pressure on inflation.

Policymakers face a trade-off between output and price stability when dealing with supply side shocks, unlike demand shocks, which affect output and inflation in the same direction, thereby somewhat simplifying the policy response.

Conclusion

It is a challenge to measure uncertainty, given its unobservable nature and varying sources. Studies therefore rely on proxies, which can be divided into four categories: i) Measures based on volatility of indicators, ii) Measures based on surveys, iii) Measures based on frequency of keywords in newspapers and iv) Measures based on common variability of several indicators.

This paper develops an uncertainty measure based on indicators from three main financial markets and the Expectations Survey for Turkey, and examines the effects of uncertainty on the Turkish economy. These market indicators are chosen in order to capture the conditions in the three main markets: bonds, foreign exchange and equity market. The addition of survey-based data incorporates into the analysis the perceptions of respondents about future economic conditions. The uncertainty measure is estimated as the first principal component of eight variables, which suggests that uncertainty is a measure of common variation across these series. The first principal component from the PCA sufficiently captures the common variation of the underlying series, and hence could be regarded as an uncertainty measure for Turkey. The uncertainty measure for Turkey highlights four important incidents of uncertainty in the last decade, originating from domestic and international sources or both. These episodes occurred in May 2006 (domestic issues), October 2008 (collapse of Lehman Brothers), 2011 (Europe crisis), the summer of 2013 (taper tantrum coinciding with domestic events).

Overall, a seven-variable VAR model constructed with the novel measure of uncertainty obtained from PCA provides evidence that an uncertainty shock leads to a rise in unemployment, fall in industrial production, increases in inflation and credit interest rates together with a worsening in consumer confidence in Turkey. The maximum effect for industrial production takes place in six months after the uncertainty shock, while the response becomes statistically negligible after about eighteen months. The maximum impact on unemployment occurs two months later and the effect of the shock unwinds after twenty months. Credit interest rate and consumer confidence respond and return to trend faster than industrial production and unemployment. Uncertainty shocks put some upward pressure on the credit interest rate for three months, and the effect dies down in nine months. The response of consumer confidence bottoms out in two months and fades away in twelve months. An uncertainty shock leads to a slight increase in inflation in two

months. The duration of the response to the uncertainty shock lasts for eight months.

The impulse response magnitudes outlined above are moderate and their effects dissipate within six to twenty months. Still, taken together, the results indicate that the measure of uncertainty captures some of the features associated with firms', consumers' and financial institutions' cautious behaviour in times of uncertainty. More generally, the results suggests that policymakers should be vigilant to an increase in uncertainty even if they believe it does not reflect a deterioration in the macroeconomic fundamentals. In times of stress, delays in action, absence of transparency, and excessive steps that elevate the level of uncertainty in the economy could be damaging. A prompt and carefully calibrated response to emerging challenges together with clear communication would help to reduce the effects of uncertainty.

References

- Acemoglu, D. and Scott, A. (1994). “Consumer Confidence and Rational Expectations: Are Agents’ Beliefs Consistent with the Theory”. *Economic Journal*, 104(422):1-19.
- Alexopoulos, M. and Cohen, J. (2009). “Uncertain times, uncertain measures”. *University of Toronto Working Paper*, 352. Available at <http://www.economics.utoronto.ca/public/workingPapers/tecipa-352.pdf> (Downloaded: 28 May 2015).
- Alfaro, I., Bloom, N., and Lin, X. (2018). “The Finance Uncertainty Multiplier”. *NBER Working Paper*, 24571.
- Arellano, C., Bai, Y., and Kehoe, P. (March 2012). “Financial Markets and Fluctuations in Uncertainty”. *Federal Reserve Bank of Minneapolis Research Department Staff Report*. Available at <http://www.albany.edu/economics/research/seminar/files/Yan%20Bai.pdf> (Downloaded: 01 June 2015).
- Arslan, Y., Atabek, A., Hulagu, T., and Sahinoz, S. (September 2011). “Expectation Errors, Uncertainty and Economic Activity”. *CBRT, Working Paper* 11/17.
- Asteriou, D., and Price, S. (2005). “Uncertainty, investment and economic growth: evidence from a dynamic panel”. *Review of Development Economics*, 9(2): 277–288.
- Bachmann, R., Elstner, S., and Sims, E. R. (2013). “Uncertainty and Economic Activity: Evidence from Business Survey Data”. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 5(2): 217–249.
- Baker, S. R., Bloom, N., and Davis, S. J. (10 October 2011). “Measuring Economic Policy Uncertainty”. Available at <http://web.stanford.edu/~nbloom/PolicyUncertainty.pdf> (Downloaded: 1 February 2015).
- Baker, S. R., Bloom, N., and Davis, S. J. (19 May 2013). “Measuring Economic Policy Uncertainty”. Available at <http://www.policyuncertainty.com/media/BakerBloomDavis.pdf> (Downloaded: 21 February 2015).
- Baker, S. R., Bloom, N., and Davis, S. J. (2015). “Measuring Economic Policy Uncertainty”. *NBER Working Paper*, 21633.
- Basu, S., and Bundick, B. (September 2012). “Uncertainty Shocks in a Model of Effective Demand”. *NBER Working Paper*, 18420.
- Bernanke, B. S. (1983). “Irreversibility, Uncertainty, and Cyclical Investment”. *The Quarterly Journal of Economics*, 98(1): 85-106.

- Berument, H., Ceylan, N. B. and Olgun, H. (2007). "Inflation uncertainty and interest rates: is the Fisher relation universal?". *Applied Economics*, 39: 53–68.
- Bloom, N. (May 2009). "The Impact of Uncertainty Shocks". *Econometrica*, 77(3): 623–685.
- Bloom, N., Floetotto, M., Jaimovich, N., Saporta-Eksten I., and Terry, S. J. (December 2014). "Really Uncertain Business Cycles". Available at <http://web.stanford.edu/~nbloom/RUBC.pdf> (Downloaded: 07 August 2015).
- Bloom, N., Kose, M. A., and Terrones, M. E. (March 2013). "Held back by uncertainty". *IMF Finance and Development*, 50 (1): 38-41.
- Bonciani, D., Van Roye, B. (July 2015). "Uncertainty shocks, banking frictions and economic activity". *ECB Working Paper Series*, 1825.
- Bram, J. and Ludvigson, S. C. (June 1998). "Does Consumer Confidence Forecast Household Expenditure?: A Sentiment Index Horse Race". *FBNY Economic Policy Review*, 59-78. Available at <https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/epr/98v04n2/9806bram.pdf> (Downloaded: 30 October 2015).
- Caggiano, G., Castelnuovo, E., and Groshenny, N. (2014). "Uncertainty shocks and unemployment dynamics in U.S. recessions". *Journal of Monetary Economics*, 67: 78-92.
- Caldara, D., Fuentes-Albero, C., Gilchrist, S., and Zakrajšek, E. (2016). "The macroeconomic impact of financial and uncertainty shocks". *European Economic Review*, 88: 185-207.
- Carriere-Swallow, Y., and Cespedes, L. F. (2013). "The impact of uncertainty shocks in emerging economies". *Journal of International Economics*, 90: 316-325.
- Carroll, C. D. (October 1996). "Buffer Stock Savings and the Life Cycle/Permanent Income Hypothesis". *NBER Working Paper*, 5788.
- Choi, S., and Shim, M. (2018). "Financial vs. Policy Uncertainty in Emerging Market Economies". *Open Economies Review*.
- Colombo, V. (2013). "Economic policy uncertainty in the US: Does it matter for the Euro area?". *Economics Letters*, 121: 39–42.
- Creal, D. D., and Wu J. C. (2014). "Term Structure of Interest Rate Volatility and Macroeconomic Uncertainty". Unpublished. Available at http://faculty.chicagobooth.edu/drew.creal/research/papers/crealWu2013_sv.pdf (Downloaded: 11 February 2015).

- Denis, S., and Kannan, P. (2013). “The Impact of Uncertainty Shocks on the UK Economy”. *IMF Working Paper*, 13/66.
- Dion, D. P. (2006). “Does Consumer Confidence Forecast Household Spending? The Euro Area Case”. *MPRA Paper*, 911. Available at https://mpra.ub.uni-muenchen.de/911/1/MPRA_paper_911.pdf (Downloaded: 13 October 2015).
- Dixit, A, and Pindyck, R. (1994). *Investment under Uncertainty*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Dlugosz, G. (2018). “Macroeconomic Effects of Financial Uncertainty”. *2018 Meeting Papers*, 1128, Society for Economic Dynamics.
- European Central Bank ECB. (October 2013). “How has macroeconomic uncertainty in the euro area evolved recently?”. *Monthly Bulletin*, 44-48. Available at <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/mobu/mb201310en.pdf> (Downloaded: 6 June 2015).
- Fernandez-Villaverde J., Guerrón-Quintana, P. A., Rubio-Ramírez J., and Uribe, M. (2011). “Risk Matters: The Real Effects of Volatility Shocks”. *American Economic Review*, 101: pp. 2530–2561.
- Gauvin, L., McLoughlin, C., and Reinhardt, D. (September 2014). “Policy uncertainty spillovers to emerging markets-evidence from capital flows”. *Bank of England Working Paper*, 512.
- Gilchrist, S., Sim, J. W., and Zakrajsek E. (2014). “Uncertainty, Financial Frictions, and Investment Dynamics”. *NBER Working Paper*, 20038.
- Haddow, A., and Hare, C. (2013). “Macroeconomic uncertainty: what is it, how can we measure it and why does it matter?”. *Bank of England Quarterly Bulletin*, Q2: 100-109.
- International Monetary Fund (IMF). (October 2012). “Coping with High Debt and Sluggish Growth”. *World Economic Outlook*.
- Jermann, U., and Quadrini, V. (2012). “Macroeconomic Effects of Financial Shocks”. *American Economic Review*, 102(1): pp. 238-271.
- Jurado, K., Ludvigson, S. C., and Ng, S. (2015). “Measuring Uncertainty”. *American Economic Review*, 105(3): 1177–1216.
- Karasoy, H. G., and Yüncüler, Ç. (2015). “The Explanatory Power and the Forecast Performance of Consumer Confidence Indices for Private Consumption Growth in Turkey”. *Central Bank of the Republic of Turkey Working Paper*, 15/19.

- Kazi, I. A., and Wagan, H. (2014). “Are emerging markets exposed to contagion from U.S.: Evidence from stock and sovereign bond markets”. *IPAG Business School Working Paper*, 058. Available at https://www.ipag.fr/wp-content/uploads/recherche/WP/IPAG_WP_2014_058.pdf (Downloaded: 10 September 2015).
- Klossner, S., and Sekkel, R. (2014). “International spillovers of policy uncertainty”. *Economics Letters*, 124: 508–512.
- Knotek II, E. S., and Khan, S. (Second Quarter 2011). “How Do Households Respond to Uncertainty Shocks?”. *Economic Review Federal Reserve Bank of Kansas City*. Available at <https://www.kansascityfed.org/publicat/econrev/pdf/11q2knotek-khan.pdf> (Downloaded: 16 September 2015).
- Leahy, J. V., and Whited, T. M. (February 1996). “The Effect of Uncertainty on Investment: Some Stylized Facts”. *Journal of Money, Credit, and Banking*, 28(1): 64–83.
- Leduc, S., and Liu, Z. (May 2015). “Uncertainty Shocks are Aggregate Demand Shocks”. *Federal Reserve Bank of San Francisco Working Paper*, 2012-10.
- Lopez-Salido, S., Stein J. C., and Zakrajšek E. (2016) Credit-market Sentiment and the Business Cycle, *NBER Working Paper* 21879.
- Ludvigson, S. C., Ma, S., and Ng, S. (2018). “Uncertainty and Business Cycles: Exogenous Impulse or Endogenous Response”. *NBER Working Paper*, 21803.
- Mumtaz, H., and Theodoridis, K. (October 2012). “The international transmission of volatility shocks: an empirical analysis”. *Bank of England Working Paper*, 463.
- Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), Joint Research Centre (JRC), and European Commission (EC). (2008). *Handbook on Constructing Composite Indicators*. Available at <http://www.oecd.org/std/42495745.pdf> (Downloaded: 15 April 2015)
- Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). (October 2006). “Economic Survey of Turkey 2006”. *Policy Brief*. Available at <http://www.egm.org.tr/makaleler//OECD%20Policy%20Brief-Economic%20Survey%20of%20Turkey,%20October%202006.pdf> (Downloaded: 13 May 2015).

- Popp, A., and Zhang, F. (16 August 2015). “The Macroeconomic Effects of Uncertainty Shocks: The Role of the Financial Channel”. Available at http://mihaylofaculty.fullerton.edu/sites/fazhang/Macro%20effect%20of%20U%20shock_Credit.pdf (Downloaded: 21 October 2015).
- Romer, C. D. (August 1990). “The Great Crash and the Onset of the Great Depression”. *The Quarterly Journal of Economics*, 1053: 597-624.
- Rossi, B., and Sekhposyan T. (2015). “Macroeconomic Uncertainty Indices Based on Nowcast and Forecast Error Distributions”. *American Economic Review: Papers and Proceedings*, 1055: 650–655.
- Shaghil, A., Coulibaly, B., and Zlate, A. (April 2015). “International Financial Spillovers to Emerging Market Economies: How Important Are Economic Fundamentals?”. *Board of Governors of the Federal Reserve System International Finance Discussion Papers*, 1135. Available at <http://www.federalreserve.gov/econresdata/ifdp/2015/files/ifdp1135.pdf> (Downloaded: 30 November 2015).

Appendices

A. KMO Measures of Sampling Adequacy

BIST100	0.75
Implied volatility of exchange rate	0.75
Benchmark interest rate	0.85
EMBI-Turkey	0.82
Cross currency swap rate	0.70
Forward implied yield	0.73
Interest rate swap	0.89
Inflation expectations	0.67
Overall	0.78

B. Unit Root Tests

Tests		Level
Uncertainty	ADF	--5.608 (0)***
	DF-GLS	--3.166 (2) ***
	PP	-5.608 (0)***
Industrial production	ADF	-2.778 (2)*
	DF-GLS	-1.997 (2)**
	PP	-3.135 (2)**
Unemployment	ADF	2.645 (6)*
	DF-GLS	-2.197771 (6) **
	PP	-3.336 (6)**
Consumer price index	ADF	-5.417 (8)***
	DF-GLS	-5.241 (8)***
	PP	-3.742 (8)***
Credit interest rate	ADF	-4.644 (7)***
	DF-GLS	-4.573 (7)***
	PP	-23.921 (7)***
Consumer confidence index	ADF	-3.923 (1)***
	DF-GLS	-3.691891 (1)***
	PP	-4.041 (1)***
Economic conditions index	ADF	-3.921 (1)***
	DF-GLS	-3.840289 (1)***
	PP	-3.947 (1)***

Notes:

1. *, **, and *** denote stationary at 10%, 5% and 1%, respectively. Critical values are taken from MacKinnon (1996).

2. Max lag level is 12, which is calculated using formula [$12 * (\text{number of observations} / 100)^{1/4}$] proposed by Schwert (1989, p.151).

3. Optimal lag is determined by Akaike information criterion and shown in parenthesis.

C. VAR Lag Order Selection Criteria

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	1508.194	NA	4.22e-21	-27.04855	-26.87768	-26.97923
1	2047.648	1001.149	6.15e-25	-35.88556	-34.51859*	-35.33102*
2	2108.911	105.9684	4.98e-25*	-36.10651	-33.54344	-35.06675
3	2131.215	35.76622	8.26e-25	-35.62550	-31.86633	-34.10051
4	2169.165	56.06995	1.06e-24	-35.42639	-30.47113	-33.41619
5	2198.029	39.00503	1.65e-24	-35.06358	-28.91221	-32.56815
6	2237.136	47.91537	2.25e-24	-34.88533	-27.53787	-31.90468
7	2301.271	70.49018	2.07e-24	-35.15803	-26.61446	-31.69216
8	2362.292	59.37229	2.18e-24	-35.37463	-25.63497	-31.42354
9	2437.985	64.10053	1.96e-24	-35.85559	-24.91983	-31.41927
10	2499.397	44.26049	2.63e-24	-36.07922	-23.94736	-31.15768
11	2554.699	32.88270	4.87e-24	-36.19278	-22.86482	-30.78602
12	2705.547	70.66725*	2.20e-24	-38.02787*	-23.50381	-32.13589

Note: * indicates lag order selected by the criterion
 LR: sequential modified LR test statistic (each test at 5% level)
 FPE: Final prediction error
 AIC: Akaike information criterion
 SC: Schwarz information criterion
 HQ: Hannan-Quinn information criterion

D. VAR Residual Serial Correlation LM Tests

Lags	LM-Stat	Prob
1	49.87698	0.4383
2	35.90528	0.9184
3	45.93547	0.5981
4	43.70857	0.6869
5	55.76227	0.2356
6	38.94544	0.8476

Note: Null Hypothesis: no serial correlation at lag order h
 Probs from chi-square with 49 df.

E. VAR Residual Heteroskedasticity Tests

Joint test:

Chi-sq	Df	Prob.
1208.668	1176	0.2479

Note: No Cross Terms only levels and squares

Bölgesel Kalkınmada Yatırım ve Verimlilik: TRA1 Bölgesi İçin Hesaplanabilir Genel Denge Modeli Analizi¹

Investment and Productivity in Regional Development: Analysis of Computable General Equilibrium Model For TRA1 Region

Muammer YAYLALI²

Zeynep KARACA³

Geliş tarihi: 01.12.2018, Kabul tarihi: 20.01.2019, Basım tarihi: 01.05.2019

Öz

Bölgesel kalkınmada yatırım ve verimlilik artışlarının etkisini araştıran bu çalışmada, hesaplanabilir genel denge modeli kullanılarak iki farklı senaryo test edilmiştir. Senaryolar TRA1 Düzey 2 Bölgesi (Erzurum-Erzincan-Bayburt) için uygulanmıştır ve çalışmanın veri altyapısını 2016 yılı güncel sosyal hesaplar matrisi oluşturmaktadır. Birinci senaryoda kamu ve özel kesim yatırımlarındaki artışın, ikinci senaryoda ise yatırım artışlarının verimlilik artışı ile desteklenmesinin bölgenin istihdam, katma değer, ortalama ücret ve bölge içi tüketim değerleri üzerine olan etkisi araştırılmıştır. Senaryo 1 sonucuna göre, yatırım artışı, tarımsal istihdamı daha fazla artıracak, katma değer artışı daha az olacak, TRA1 bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki ortalama ücret farkı giderek artacak ve bölge içi tüketim tarımsal ürünlere kayacaktır. Senaryo 2 sonucuna göre, yatırım artışının verimlilik artışı ile desteklenmesi, tarımdışı istihdamı daha fazla artıracak, katma değer artışı daha fazla olacak, TRA1 bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki ortalama ücret farkı giderek azalacak ve bölge içi tüketim tarımdışı ürünlere kayacaktır. Kurgulanan modelin çözümü ile yatırımların verimlilik artışı ile desteklenmesinin bölge ekonomisi için sadece yatırım artışından daha etkili olduğu ve yatırımların artırılmasının yanısıra verimliliği artırıcı politikalara ağırlık verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler. *Bölgesel Kalkınma, Hesaplanabilir Genel Denge, Kamu Yatırımı, Özel Yatırım, Toplam Faktör Verimliliği.*

Jel Kodları: D57, D58

Abstract

In this study, to investigate the effect of investment and productivity increases on regional development two different policy scenarios were applied by using a

¹Bu makale Prof. Dr. Muammer Yaylalı'nın akademik danışmanlığında Zeynep Karaca tarafından hazırlanan ve 2017 yılında savunularak Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen doktora tezinden üretilmiştir. Çalışmada kullanılan genel denge modelinin programlayıcılarından Prof. Dr. Erinc Yeldan'a teşekkür ederiz.

² Erzurum Teknik Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Prof. Dr.

muammeryaylali@erzurum.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-6240-026X>

³ Erzurum Teknik Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi.

zeynep.karaca@erzurum.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-8046-7222>

computable general equilibrium model . The scenarios have been implemented for TRA1 Level 2 Region (Erzurum-Erzincan-Bayburt) and the data utilized in the study was composed of the actual social accounting matrix for 2016. In the first scenario, the effect of the increase in public and private sector investments and in the second scenario, the effect of the investment increases sourced by the productivity increase has been investigated on the region's employment, added value, average wage and intra-regional consumption values. According to the result of scenario 1, increases in investment would enhance agricultural employment even more, the increase in added value would be less, average wage differential between TRA1 region and other regions would gradually increase and the intra-regional consumption would shift to agricultural products. According to the result of scenario 2, supporting investment increase sourced by increased productivity would enhance non-farm employment even more, the increase in added value would be more, average wage differential between TRA1 region and other regions would gradually decrease and the intra-regional consumption would shift to non-agricultural products. It has been concluded that supporting the investments with increased productivity would be more effective than only investment increases for the region's economy and that the policies increasing productivity should be targeted besides investment increase.

Keywords: *Regional Development, Computable General Equilibrium, Public Investment, Private Investment, Total Factor Productivity.*

Jel Codes: *D57, D58*

Giriş

Kalkınma, bölgesel veya ulusal bir ekonomide üretim aktiviteleri, katma değer, kurumlar, hanehalkları arasındaki bütünsel ilişkiyi ve bu unsurların toplam kapasitelerindeki iyileşmeyi ifade etmektedir. Bir ülkede tüm bölgeler farklı düzeyde gelir, istihdam oranı, verimlilik, karşılaştırmalı üstünlükler ve kalkınma seviyelerine sahip olduğundan bölgesel kalkınma ekonomistlerin ilgi odağı haline gelmektedir. Bölgesel kalkınmada önemli araçlardan biri yatırımlardır. Bir bölge veya ülkeye yapılan kamu ve özel kesim yatırımları ile verimlilik arasında güçlü bir ilişki vardır. Kamu kesimi tarafından yapılan yatırımlar azaldığında verimlilikte azalmaktadır. Kamu yatırımlarının bölgesel ekonominin gelişmesine olan katkısı, bu yatırımların üretimi etkilemesinden ve özel kesim yatırımlarını bölgeye çekmesinden kaynaklanmaktadır.

Verimlilik; rekabeti artırır ve bu da eş zamanlı olarak büyümeyi artırmaktadır, reel ücretleri artırır ve bu da yaşam standardındaki artışın temel belirleyici faktörüdür, çıktı/girdi oranını artırır böylece mal ve hizmetlerin fiyat artışı daha az olur, mal ve hizmetlerin ticaretini daha kolay hale getirerek sosyal refahın artmasına katkı sağlamaktadır (Munnell, 1990:6).

TRA1 bölgesinde nüfusun %51,7'si tarım sektöründe istihdam etmektedir, tarım sektörünü, hizmetler ve sanayi sektörü takip etmektedir. Sanayi sektöründe istihdam edilenlerin sayısı giderek artmasına rağmen Türkiye ortalamasının altındadır. Sanayi sektöründeki gelişmeler, yüksek ekonomik

performansa ve böylece yüksek rekabet gücüne sahip olabilmeyi sağlayacağından bölgede verimliliğin artması gerektiği göze çarpmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye için güncel olan bir sosyal hesaplar matrisi (SHM) kullanılarak, yatırım ve verimlilik artışlarının bölgesel düzeyde etkisini analiz etmektir. TRA1 Düzey 2 Bölgesi için kurgulanan hesaplanabilir genel denge modelinde iki farklı senaryo test edilmiştir. Birinci senaryoda kamu ve özel kesim yatırımlarının arttığı, ikinci senaryoda yatırım artışının verimlilik artışı ile desteklendiği varsayılmaktadır. Çalışma TRA1 Düzey 2 Bölgesini kapsamaktadır ve 2016 yılı SHM'si çalışmanın veri altyapısını oluşturmaktadır. Model yıllar bazında ileriye doğru eşanlı denklemler aracılığıyla çözülmekte ve senaryo sonuçları 2016-2023 dönemini içermektedir.

Hesaplanabilir genel denge modeli çalışmalarının az sayıda olmasından ve bölgesel düzeyde bir genel denge modeli niteliği taşımasından dolayı çalışmanın bu alana katkı sağlayacağı söylenebilir. Çalışmanın veri seti için oluşturulan SHM, Türkiye için en güncel sosyal hesaplar matrisi olma özelliğini taşımaktadır ve bir Düzey 2 bölgesi için oluşturulan ilk matristir. Hesaplanabilir genel denge modelciliğinin ilk adımı veri setinin oluşturulması olduğundan bu aşamaların tümünü içermesi yönüyle çalışma hesaplanabilir genel denge modeli uygulamalarının bütüncül bir çerçeve içinde değerlendirilmesine imkân tanımaktadır.

Bölgesel sorunların çözülmesine katkı sağlayabilecek çeşitli politikaların etkilerinin, geliştirilen veri altyapısı ile çözülebilmesi için sektörlerin, hanehalkı hesabının, firma hesaplarının daha detaylandırılması faydalı olacaktır. Örneğin hizmet sektörünün tarım-dışı içinde yer alması bazı dezavantajlar oluşturabilir. Ancak bölgesel düzeyde veri yetersizliğinden dolayı, sosyal hesaplar matrisinin iki bölgeci hale getirilmesinde zorluk yaşanacağından, bu çalışmada hanehalkı ve firma hesabı birleştirilip özel kesim hesabı olarak ele alınmakta ve tarım ve tarım dışı olmak üzere iki sektörlü bir yapı tercih edilmektedir.

1. Literatür Özeti

Yatırım ve toplam faktör verimliliği ilişkisini araştıran çalışmalardan bazılarında bu kısımda yer verilecektir.

Kamu yatırımları ile bölgesel gelişme arasındaki ilişkiyi araştıran başlıca çalışma Hansen (1965) çalışmasıdır. Hansen yatırımları üretim süreciyle ilgili olan yatırımlar ve diğer yatırımlar (sosyal yatırımlar ve ekonomik yatırımlar) şeklinde ayırmıştır. Sosyal yatırımların geri kalmış bölgelerde, ekonomik yatırımların orta seviyede gelişmiş olan bölgelerde (hammadde, nitelikli işgücü avantajı olan bölgeler) daha etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kamu yatırımlarının verimli olup olmadığı tartışması Aschauer (1989) ile gündeme gelmiştir. Aschauer, ABD'de verimliliğin kamu yatırımları ile açıklanıp açıklanamayacağını araştırdığında kamu yatırımlarının verimliliği açıklayan en

önemli değişken olduğu sonucuna varmıştır. Aschauer, kamu yatırımlarının üretimdeki değişikliği açıklamada anahtar bir role sahip olduğunu ve verimlilikteki azalmanın yatırımlardaki azalmayla açıklanabileceğini göstermiştir. Munnell (1990), 1970'lerde işgücü verimliliğindeki yavaşlamanın nedenini araştırdığında kamu yatırımları ile işgücü verimliliği arasında güçlü bir ilişki bulmuştur. Bölgesel düzeyde bu ilişkinin araştırılması veri yetersizliğinden dolayı sınırlı kalmasına rağmen bazı çalışmalar mevcuttur. Garcia-Mila (1992), yatırımların eyalet genelinde üretim fonksiyonu üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bu yatırımların üretim üzerinde pozitif etkisi olduğunu görmüştür.

Gelişmekte olan ülkelerde kamu ve özel kesim yatırımlarının büyümeye olan etkisi giderek ilgi odağı haline gelmektedir. Genel olarak bu ülkelerde kamu yatırımlarının özel kesim yatırımlarının verimliliğini artıracacağı ve bunun da büyümeye katkı yapacağı belirtilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler için yapılan bazı çalışmalarda, kamu yatırımlarının büyüme üzerinde özel yatırımlar kadar etkili olmadığı tespit edilmiştir (Coutinho ve Gallo, 1996; Khan ve Kumar, 1993; Serven ve Solimano, 1990). Bazı araştırmacılar da bu etkinin negatif olabileceğini savunmuşlardır. (Khan ve Reinhart, 1990). Ancak bu çalışmalar yatırımların toplam faktör verimliliği üzerindeki etkisini dikkate almamıştır.

Kaynak kullanımının etkinliği için kullanılan toplam faktör verimliliği artık olarak hesaplanır. Toplam faktör verimliliği önemli olmasına rağmen gelişmekte olan ülkelerde verimliliği belirleyen çalışmalar az sayıdadır. Bu konu üzerine yapılan çalışmalarda toplam kamu harcamaları ile verimlilik arasında negatif bir ilişki bulunmuştur, fakat yatırım ve verimlilik ilişkisi araştırılmamıştır (Gallagher, 1991; King ve Levine, 1992; Odedokun, 1992). Yatırım ve verimlilik ilişkisini araştıran çalışmalarda mevcuttur. Yatırım ve verimlilik ilişkisi çoğunlukla ekonometrik yöntemler kullanılarak tahmin edilmiştir. Costa vd. (1987) ekonometrik bir yöntemle üretim fonksiyonu tahmin etmişlerdir. Lynde ve Richmond (1993), durağan olmayan zaman serisi yöntemini kullanarak kamu yatırımlarındaki bir azalmanın verimliliği %40 azalttığını bulmuşlardır. Lu (1996), Çin için bir üretim fonksiyonu tahmin etmiştir. Khan ve Kumar (1997), toplam faktör verimliliğini belirlemek için kamu ve özel kesim yatırımlarının yanında enflasyon, dış ticaret haddi değişkenlerini kullanarak bir analiz gerçekleştirmiştir. Buna göre kamu ve özel kesim yatırımlarının toplam faktör verimliliğini artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Calderón ve Servén (2004) bir dizi ekonometrik metodoloji kullanarak 1960-2000 dönemini kapsayan 100 ülke için yatırımların ekonomik gelişme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Etkin ve verimli yatırımların gelir eşitsizliğini azalttığını ve ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğini tespit etmişlerdir. Bu çalışmaya ek olarak Aghian ve Howitt (2009), Ghazanchyan ve Stotsky (2013), Gupta vd. (2014)'de yatırımların verimli kullanıldığı ülkelerde yatırım ve büyüme arasında güçlü bir ilişki olduğunu tespit

etmişlerdir. Literatürde yatırım ve verimlilik arasında negatif yönlü ilişki olduğunu gösteren çalışmalar (Hulten ve Schwab, 1984) olsa da çoğunlukla pozitif ilişki olduğu bulunmuştur.

Diğer bazı çalışmalar arasında Duffy-Deno ve Eberts, 1991; Munnell, 1992; Yamano ve Ohkawara, 2000; Rosik, 2006; Márquez vd. 2011 sayılabilir.

Yatırım ve verimlilik ilişkisi ayrıca hesaplanabilir genel denge modelleri kullanılarak da araştırılmıştır. Johansen (1960) genel denge modelinin ilk başarılı uygulamasını gerçekleştirmiştir. Zamanla hesaplanabilir genel denge modellerinin politika değerlendirmeleri için gelişimi ve kullanımı önemli bir literatür oluşmasına yol açmıştır. Hesaplanabilir genel denge modelleri yaygın hale gelmesine rağmen bölgesel düzeyde model kurgulamak formülleştirme ve veri bulma zorluklarıyla karşılaşmaktadır. Bölgesel modellerin belirlenmesinde bölgesel dinamikler, işgücü piyasası ve parametre gibi konuların eksikliği söz konusudur. Ancak bölgesel parametrelerin eksikliği, yerel veya coğrafi olarak ağırlıklandırma ile giderilmektedir. Bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler de bu modellerin çözümünü kolay hale getirmektedir. Böylece genel denge modellerinin bölgesel politikaların etkisini görmek için kullanılması (Bautista, 1988; Upadhyaya, 1995; Kim ve Kim, 2002; Kim ve Kim, 2003; Fougere vd., 2004; Liu, 2006; Wang vd., 2010; Sakamoto, 2012; Thaiprasert vd., 2013; Mostert ve Heerden, 2015) giderek artmaktadır. Hesaplanabilir genel denge modelleri ekonominin bir bütün olarak ele alınmasına imkân verdiği için daha gerçekçi sonuçlar üretilmesini sağlamaktadır.

Türkiye’de hesaplanabilir genel denge modelinin gelişimine katkı sağlayan Kalkınma Bakanlığı uzmanlarından Telli (2004) Türkiye ekonomisi için makro düzeyde reel sosyal hesaplar matrisi üretilmesi için tutarlı bir çerçeve geliştirmiştir. Hesaplanabilir genel denge modellerine yönelik çalışmaların en önemli sorunu tutarlı veri tabanlarının geliştirilmesi olduğundan Telli tarafından oluşturulan yöntem 2004 yılı ve sonrasında yapılan çalışmaların birçoğunda kullanılmaktadır. Çavdaroğlu (2007) da reel sosyal hesaplar matrisinin finansal sosyal hesaplar matrisine dönüştürülebilmesi için mali fon akım tablolarını oluşturmuştur. Erten (2009) ise reel sosyal hesaplar matrisi kurgusunun makro düzlemde daha detaylı sektörel düzleme taşınmasını sağlamıştır. Erten, veri altyapısını oluştururken sadece bir yıla ilişkin SHM oluşturulmasının ötesine geçerek iki farklı yıla ait girdi çıktı tablosu yapısının bir arada kullanılmasıyla yeniden uygulanabilir tutarlı bir yöntemsel çerçeve geliştirmiştir. Oluşturulan tutarlı veri altyapısıyla istihdamsız büyüme sorununa çözüm olabilecek alternatif politika senaryolarının genel ekonomi üzerindeki etkilerinin belirlenmesi mümkün olmaktadır. Yeldan vd. (2012) tarafından kurgulanan model Türkiye için ilk bölgesel genel denge modelidir. Yeldan vd. (2012) tarafından yapılan çalışmada, nüfus ve fert başına gelir esasına dayalı olarak Türkiye’yi iki büyük bölgeye (doğu ve batı) ayırarak,

Türkiye girdi çıktı tablosunu ve sosyal hesaplar matrisini iki bölgeli ve iki sektörlü bir yapıda ele alarak ve hesaplanabilir genel denge modeli ile bölgesel politika araçlarının etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır. İlk senaryoda kamu yatırım tahsislerinin doğu lehine büyük miktarda artış gösterdiği varsayılmıştır. İkinci senaryoda ise doğu bölgesinin ihracat dışsallığındaki değişimin etkisi görülmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, doğu bölgesinin ihracat kapasitesindeki artış ücretler üzerinde kamu yatırımlarına göre daha etkilidir. Her iki senaryoda da batı bölgesinde işsizlik oranları baz senaryoya göre daha hızlı düşüş göstermiştir.

Bu çalışmada bir Düzey 2 bölgesi için sosyal hesaplar matrisi kurulması amaçlandığından, ilk olarak Türkiye için oluşturulan matris farklı kaynaklardan verilerin kullanılmasıyla iki bölgeli hale getirilmiştir. Türkiye için oluşturulan matris en güncel matris olma özelliğini taşımaktadır, bu matristen hareketle elde edilen bölgesel matris ise bir Düzey 2 bölgesi için oluşturulan ilk matristir. Tutarlı bir veri altyapısının elde edilmesiyle istenilen bölgesel politikaların etkisi analiz edilebilecektir. Oluşturulan bu matris referans alınarak diğer Düzey 2 bölgeleri için de sosyal hesaplar matrisi elde edilerek çeşitli politikaların genel ekonomi üzerindeki etkilerinin hesaplanabilir genel denge modeli çerçevesinde çözülmesi mümkün olacaktır.

2. Yöntem ve Veri Seti

2.1 Bölgesel Düzeyde 2012 Yılı Girdi Çıktı Tablosu

İki bölgeli şekilde oluşturulan girdi çıktı tablosunda bölgesel kırımlım “Bölge + (Türkiye eksi Bölge)” şeklinde oluşturulmuştur. Böylece o bölgeye ait hesapların iki defa kullanılmasının önüne geçilebilmektedir. Bu çalışmada “TRA1 + (TÜRKİYE eksi TRA1)” girdi çıktı tablosu oluşturulmuştur. Bundan sonraki hesaplamalarda Bölge 1 olarak TRA1 ve Bölge 2 olarak (Türkiye eksi TRA1) kastedilmektedir.

Türkiye için en güncel girdi çıktı tablosu TÜİK tarafından 14.12.2016 tarihinde güncellenen 2012 yılına ait temel fiyatlarla 64 sektörlü girdi çıktı tablosudur. Bu çalışmada kullanacağımız bölgesel hesaplanabilir genel denge modeli için Türkiye 64 sektörlü 2012 Girdi Çıktı tablosu tarım ve tarım dışı olmak üzere iki sektörlü yapıya dönüştürülmüştür. Bu yapının tercih edilmesinin sebebi iki sektörden fazla sektörlü modellerde veri temininde yaşanan güçlükler ve sektörler verilecek dışsal şokların daha çok tarım ve tarım dışı ayrımında kendini gösterecek olmasıdır. Sektörlerin toplulaştırılması işlemi Ulusal Hesaplar Sistemi'ne göre yapılmıştır. Tablo 1'de 2012 yılına ait Türkiye için toplulaştırılmış iki sektörlü girdi çıktı tablosu yer almaktadır.

Türkiye girdi çıktı tablosunun iki bölgeli yapıya dönüştürülmesi işlemi, TÜİK tarafından yayınlanan il bazında GSYH verileri kullanılmıştır. 2012 yılına ait il bazında üç sektörlü (tarım, sanayi, hizmet) Gayri Safı Yurtiçi Hasıla verileri ve vergi eksi sübvansiyonları içeren tablo önce tüm Düzey 2

Bölgesel Kalkınmada Yatırım ve Verimlilik: TRA1 Bölgesi İçin Hes...

Bölgelerini gösterecek şekilde tarım ve tarım dışı olarak toplulaştırılmıştır. Elde edilen bu tablo Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 1. 2012 Türkiye Topplulaştırılmış İki Sektörlü Girdi Çıktı Tablosu (Cari Temel Fiyatlarla)

	Nihai Talep								Aramal Akımları								
	9.Net Nihai Talep	8.İthalat	7.İhracat	6. Yatırım Harcamaları	5.Kamu Tüketim	4.Özel Tüketim	3.Toplam (1+2)	2. Tarım-Dışı	1. Tarım	1.Tarım	2.Tarım-Dışı	3.Toplam (1+2)	4.Dolaylı Vergiler	5.Emek	6.Sermay ^e	7.Toplam (4+5+6)	8.Toplam Üretim
Toplam Kullanım	21.019.408	92.081.828	16.941.950	18.727.819	0	77.431.468	195.059.733	163.089.975	31.969.757	1.416.444.342	1.253.354.366	74.403.714	5.562.702	8.476.162	127.636.562	141.675.426	216.079.140
	1.548.652.707	356.243.135	353.578.036	425.554.525	233.611.107	892.152.174	1.295.788.323										

Not: Yuvarlama nedeniyle toplamda farklılıklar olabilir

Kaynak: TÜİK verilerine dayalı olarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 2. Düzey 2 Bölgeleri İtibariyle GSYH Değerleri, 2012, TL

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması	Tarım	Tarım-Dışı	Sektörler toplamı	Vergi-sübvansiyon	GSYH
TÜRKİYE	121.692.893	1.263.719.876	1.385.412.768	184.259.347	1.569.672.115
TR10	782.857	419.251.845	420.034.701	55.864.448	475.899.149
TR21	3.874.279	28.998.143	32.872.422	4.372.019	37.244.441
TR22	5.509.734	22.371.681	27.881.415	3.708.217	31.589.633
TR31	4.848.080	81.695.874	86.543.954	11.510.311	98.054.265
TR32	8.238.274	37.653.999	45.892.273	6.103.654	51.995.927
TR33	10.675.469	34.417.519	45.092.987	5.997.349	51.090.337
TR41	4.983.575	70.130.167	75.113.742	9.990.098	85.103.839
TR42	3.899.478	74.099.899	77.999.377	10.373.886	88.373.263
TR51	2.848.483	125.049.973	127.898.456	17.010.444	144.908.900
TR52	7.287.582	24.263.653	31.551.235	4.196.302	35.747.537
TR61	7.336.724	47.978.428	55.315.152	7.356.893	62.672.045
TR62	7.586.839	45.961.854	53.548.693	7.121.955	60.670.648
TR63	4.740.979	29.404.054	34.145.032	4.541.276	38.686.308
TR71	4.562.959	14.403.524	18.966.483	2.522.535	21.489.018
TR72	4.979.081	28.722.430	33.701.512	4.482.288	38.183.799
TR81	966.229	11.967.406	12.933.635	1.720.168	14.653.803
TR82	2.407.397	7.762.963	10.170.359	1.352.654	11.523.013
TR83	7.310.251	26.576.298	33.886.549	4.506.898	38.393.446
TR90	4.773.186	28.028.333	32.801.519	4.362.589	37.164.108
TRA1	2.590.685	10.280.388	12.871.073	1.711.848	14.582.920
TRA2	3.222.773	6.152.187	9.374.960	1.246.866	10.621.826
TRB1	2.602.551	16.161.479	18.764.030	2.495.609	21.259.639
TRB2	3.414.977	12.805.881	16.220.857	2.157.368	18.378.225
TRC1	2.741.013	24.408.369	27.149.381	3.610.857	30.760.238
TRC2	6.376.283	19.898.821	26.275.104	3.494.578	29.769.683
TRC3	3.133.157	15.274.709	18.407.866	2.448.239	20.856.105

Kaynak: TÜİK verilerine göre yazar tarafından toplulaştırılmıştır.

Tablo 2’de görüldüğü gibi Türkiye’nin 2012 yılı GSYH’si 1.569.672.115 TL iken TRA1 Düzey 2 Bölgesi’nin 2012 yılına ait GSYH değeri 14.582.920 TL’dir. Vergi eksi sübvansiyon değeri (net vergiler) ise 1.711.848 TL’dir. Bölgenin Türkiye’nin GSYH’sına katkısı sadece %1 düzeyindedir. Bu durum göç oranının yüksek ve toplam faktör verimliliğinin düşük olduğu bölgenin üretim yapısı ve refah düzeyi bakımından geride kalan bölgelerden biri olduğunu göstermektedir.

Tablo 3. TRA1 Bölgesi Aramal Akımları, 2012 (TL)

	Tarım	Tarım Dışı	Toplam
Tarım	680.595	3.471.975	4.152.570
Tarım Dışı	345.201	10.196.065	10.541.266
Toplam	1.025.796	13.668.040	14.693.836

Kaynak: Yazarın Kendi Hesaplamaları.

Tablo 3'e göre TRA1 Düzey 2 Bölgesi tarımsal üretimini gerçekleştirmek için tarım sektöründen 680.595 TL ve tarım dışı sektörden 345.201 TL değerinde ara girdi kullanmaktadır.

Ulusal girdi çıktı tablosunda yer alan ihracat rakamlarının iki bölgeye ayrılması işleminde TÜİK tarafından yayınlanan Düzey 2 Bölgelerine ait ihracat rakamları kullanılmıştır. Bölge 1 ve Bölge 2'ye ait 2012 yılı ihracat rakamları Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Sektörel İhracat İstatistikleri, 2012 (TL)

	Tarım	Tarım Dışı
TRA1 (Bölge 1)	1.740	118.936
Türkiye eksi TRA1 (Bölge 2)	16.940.210	353.459.100
Türkiye	16.941.950	353.578.036

Kaynak: TÜİK verilerine göre yazar tarafından toplulaştırılmıştır.

Buna göre Türkiye'nin tarım ve tarım dışı ihracatı sırasıyla 16.941.950 TL ve 353.459.100 TL iken TRA1 Düzey 2 Bölgesinin ihracat rakamları 1.740 TL ve 118.412 TL'dir. Modelde tek bir arz piyasası olduğu kabul edildiğinden ithalatta bölgesel bir ayrıma gidilmemiştir.

Ulusal gayrisafı katma değer içinde TRA1 bölgesinin payını gösteren hesapların belirlenebilmesi için tarım ve tarım dışı sektörlerde TRA1 bölgesinin işgücü (emek – L) ve sermaye (işletme artığı – K) paylarının tespit edilmesi gerekmektedir. Ulusal girdi çıktı tablosunda üretim faktörü olarak yer alan emek değerlerinin iki bölgeye ayrılması işleminde TÜİK tarafından yayınlanan Düzey 2 Bölgelerine ait sektörel istihdam rakamları kullanılmıştır. Bölge 1 ve Bölge 2'ye ait 2012 yılı sektörel istihdam oranları Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. Sektörel İstihdam, 2012 (bin)

	Tarım	Tarım Dışı	Tarım (%)	Tarım Dışı (%)
TRA1 (Bölge 1)	128	179	1.233	0.956
Türkiye eksi TRA1 (Bölge 2)	5.969	18.545	98.759	99.060
Türkiye	6.097	18.724	100.00	100.00

Bölgesel Kalkınmada Yatırım ve Verimlilik: TRA1 Bölgesi İçin Hes...

Not 1: Yuvarlama nedeniyle toplamda farklılıklar olabilir

Not 2: İnşaat sektörü sanayi sektörü içinde değerlendirilmiştir.

Kaynak: TÜİK verilerine göre yazar tarafından toplulaştırılmıştır.

Tablo 5'te bölgenin istihdamının tarım ağırlıklı olduğu ve Türkiye içinde istihdam oranının ne kadar düşük olduğu görülmektedir. Bölge için elde edilen emek bloğu Tablo 6'da sunulmaktadır.

Tablo 6. Bölgesel İşgücü Bloğu, 2012 (TL)

	Tarım	Tarım Dışı	Toplam
TRA1 (Bölge 1)	104.496	4.111.738	4.216.234
Türkiye eksi TRA1 (Bölge 2)	8.371.666	425.989.868	434.361.534
Toplam	8.476.162	430.101.606	438.577.768

Kaynak: TÜİK verilerine göre yazar tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 6'ya göre TRA1 bölgesi tarımsal üretim gerçekleştirmek için emeğe 104.496 TL ödeme yapmıştır. Tarım dışı üretimi gerçekleştirmek için ise 4.111.738 TL ödeme yapmıştır.

Katma değer hesabında yer alan sermaye (işletme artığı) hesabının bölgesel düzeyde elde edilmesinde Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yayınlanan 2012 dönemi Kurumlar Vergisi İl Toplamları tablosu kullanılmıştır.

Tablo 7. Kurumlar Vergisi Oranları, 2012 (TL)

Bölge	Mükellef Sayısı (%)	Matrah (%)	Tahakkuk Eden (%)
TRA1 (Bölge 1)	0,60	0,31	0,32
Türkiye eksi TRA1 (Bölge 2)	99,40	99,69	99,68
Toplam	100,00	100,00	100,00

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı verilerine göre yazar tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 7'ye göre Türkiye'deki mükelleflerin %0,60'ı TRA1 bölgesinde yer alırken, tahakkuk eden kurumlar vergisi tutarı %0,32'dir. TRA1 bölgesindeki işletmelerin görece olarak kazanç bakımından geri olduğu görülmektedir. Çalışmada bölge için işletme artığının hesaplanmasında tahakkuk eden kurumlar vergisi değişkeni kullanılmıştır. İşletme artığı bloğu Tablo 8'de sunulmaktadır.

Tablo 8. Bölgesel İşletme Artığı Bloğu, 2012 (TL)

	Tarım	Tarım Dışı	Toplam
TRA1 (Bölge 1)	2.717.218	6.624.444	9.341.662
Türkiye eksi TRA1 (Bölge 2)	124.919.344	807.687.335	932.606.679
Toplam	127.636.562	814.311.779	941.948.341

Kaynak: TÜİK verilerine göre yazar tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 8'e göre TRA1 bölgesi tarımsal üretim gerçekleştirmek için sermayeye 2.717.218 TL ödeme yapmıştır. Tarım dışı üretimi gerçekleştirmek için ise 6.624.444 TL ödeme yapmıştır.

Bölgesel girdi çıktı tablosu elde edilirken bir diğer aşama olan vergi eksi sübvansiyonlar hesabının da Bölge 1 ve Bölge 2 için elde edilmesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştirirken TÜİK tarafından il bazında yayınlanan GSYH tablolarında ifade edilen vergi-sübvansiyonlar hesabı oranları kullanılmıştır.

Tablo 9. Bölgesel Vergi Bloğu, 2012 (TL)

	Tarım	Tarım Dışı	Toplam
TRA1	118.423	1.493.454	1.611.877
Türkiye eksi TRA1	5.444.279	182.089.850	187.534.129
Toplam	5.562.702	183.583.304	189.146.006

Kaynak: TÜİK verilerine göre yazar tarafından hesaplanmıştır.

Yukarıdaki hesaplamalar neticesinde nihai olarak elde edilen iki bölgesel girdi çıktı tablosu Tablo 10'da sunulmaktadır.

Tablo 10'a göre Bölge 1'de tarım ve tarım dışı sektörler kendi üretimlerini gerçekleştirebilmek için sırasıyla 680.595 TL ve 3.471.975 TL'lik tarım ürününü ara mal olarak kullanmışlardır. Benzer şekilde Bölge 1'de tarım sektörü, sanayi ve hizmetler sektöründen (tarım dışı) 345.201 TL tutarında tarım dışı mal almış ve kendi çıktısını üretmek için ara mal olarak kullanmıştır. Tarım dışı sektör üretimini gerçekleştirmek için emek ve sermaye olmak üzere iki temel girdi kullanmış ve emek için 4.111.738 TL, sermaye için 6.624.444 TL ödeme yapmıştır. Ayrıca Tablo 10'da görüldüğü üzere Bölge 2'nin tarımsal istihdamdan aldığı pay oldukça düşük düzeydedir. Tarım dışı istihdamda Bölge 2'nin önemli bir ağırlığı olduğu görülmektedir.

Gayrisafi yurtiçi hasıla hesaplandığında Türkiye'nin gayrisafi yurtiçi hasılasının 1.569.672.115 TL olduğu ve Bölge 1'in gayrisafi yurtiçi hasılasının 15.169.773 TL olduğu görülmektedir. TÜİK tarafından yayınlanan Bölge 1 gayrisafi yurtiçi hasılası 14.582.920'dir. Hata payının %4 olduğu kabul edilerek analizlere bu değerlerle devam edilmiştir. Benzer şekilde Türkiye için toplam net vergiler 189.146.006'dır. Bölge 1 için hesaplanan net vergiler ise 1.611.877'dir. TÜİK tarafından yayınlanan Bölge 1 net vergileri 1.711.848'dir ve burada da %6'lık hata payı olduğu kabul edilmektedir. Çalışmada kullanılan baz yılı verileri istatistikî olarak güven aralıkları olan %10 ve %5 limitlerinin altındadır. 2012 yılı iki bölgesel girdi çıktı tablosundaki nihai talep bileşenleri tarım ve tarım dışı olarak toplulaştırılmış, ancak bölgesel düzeyde bir ayırım yapılmamıştır.

		Toplam		216.079.140	2.844.441.031
		Kullanım			

Kaynak: Yazarın Kendi Hesaplamaları.

2.2 Sosyal Hesaplar Matrisinin Yapısı ve Elde Edilmesi

Bölge 1- Bölge 2 girdi çıktı tablosu temelinde sosyal hesaplar matrisi üretilmiştir. Buna göre girdi çıktı tablosunda yer alan üretim faktörleri yani emek ve sermaye hesabı sosyal hesaplar matrisi içerisinde üretim faktörleri hesabında yer almaktadır. Girdi çıktı tablosundaki tarım ve tarım dışı sektörlerin aramalı akımları sosyal hesaplar matrisinde mal ve hizmet girdilerini teşkil etmektedir. Girdi çıktı tablosunda bulunan dolaylı vergiler hesabı sosyal hesaplar matrisinde sosyal güvenlik dahil devlet hesabını oluşturmaktadır. Bölge 1 ve Bölge 2'nin faaliyetleri neticesinde üretilen vergiler de devlete gelir olarak yansımaktadır.

Hanehalkı hesabı girdi çıktı tablosunda bulunmayan ancak sosyal hesaplar matrisinde yer alması gereken bir hesaptır. Girdi çıktı tablosunda bulunmayıp sosyal hesaplar matrisinde yer alan bir diğer hesap dış alem hesabıdır.

Çalışmada kullanılan bölgesel sosyal hesaplar matrisi oluşturulurken Yeldan vd. (2012) tarafından oluşturulan sosyal hesaplar matrisi şablonu kullanılmıştır. Oluşturulan sosyal hesaplar matrisi toplulaştırılmış olarak değerlendirildiğinde 6 satır ve 6 sütun bloğundan oluşmaktadır. Bu bloklar, üretim aktiviteleri, ulusal mal ve hizmet piyasaları, üretim faktörleri, ekonomik birimler, sermaye hesabı ve dış alem bloklarıdır.

Bu çalışmada kullanılan yapı açısından üretim aktiviteleri ve mal ve hizmet hareketleri tarım ve tarım dışı olarak iki sektöre ayrılmaktadır. Üretim faktörleri bloğu emek ve sermaye, ekonomik birimler bloğu özel sektör ve kamu sektörü, sermaye hesabı bloğu ise toplam yatırımlardan ve toplam tasarruflardan oluşmaktadır.

Sosyal hesaplar matrisinin tamamlanması için girdi çıktı tablosunda yer almayan bir takım hesapların farklı veri kaynaklarından temin edilip sosyal hesaplar matrisine işlenmesi gerekmektedir. Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Dünya Bankası ve Türkiye İstatistik Kurumu gibi farklı veri kaynaklarından toplanan veriler arasındaki tutarsızlıklar tarafımızca uyumlaştırılmaya çalışılmıştır. Sosyal hesaplar matrisinde katma değer bloğunun, özel kesim vergi ödemelerinin, kamu tarafından yapılan transferlerin, özel kesim ve kamu kesimi tasarruflarının bulunmasında TÜİK tarafından yayınlanan Kurumsal Sektör Hesapları tablosu önemli bir veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

2012 yılı Türkiye için iki bölgesel sosyal hesaplar matrisi Tablo 11'de gösterilmektedir. Çalışmada uygulanan simülasyonlar 2016 yılı üzerinden

gerçekleşeceğinden 2012 yılı Türkiye sosyal hesaplar matrisi ülkenin yıllık ortalama büyüme hızı çerçevesinde revize edilerek 2016 yılı için ortaya konulmuştur. 2016 yılı için yapılan güncellemede yine Yeldan vd. (2012) tarafından oluşturulan yapı korunmuştur. Güncelleme yapılırken Kalkınma Bakanlığı tarafından yayınlanan, 2017 Yılı Programı'nda yer alan, ekonominin genel dengesi büyüklükleri tablonun revize edilmesinde referans olarak kullanılmıştır.

Bölgesel Kalkınmada Yatırım ve Verimlilik: TRA1 Bölgesi İçin Hes...

TOPLAM	10.Dış Alem	Sermaye Hesabı	8. Kamu Sektörü	7. Özel Sektör	4. Tamam- Dışı
3.905.933	1.740	18.727.819	0	77.431.468	
25.802.474	119.036	402.554.525	333.611.107	802.152.474	2.465.084.254
4.216.235		68.082.486		96.875.539	
2.341.661	16.940.210		60.622.338	296.892.114	
212.113.207	353.459.100		8.572.999	6.203.852	356.243.135
2.818.543.555		444.282.344	370.888.930	1.309.555.146	2.847.106.129
434.361.534		463.101.814			
932.606.679					
291.219.019					
2.847.106.129	5.813.936				
1.309.555.146					
370.888.930	86.767.892				
444.282.344					
463.101.814					

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 12. 2017 Yılı Programı Ekonominin Genel Dengesi⁴

	2015	2016(1)	2017(2)	2015	2016(1)	2017(2)
	(Cari fiyatlarla, Milyon TL)			(GSYH İçindeki Paylar, Yüzde)		
Toplam Tüketim	1 649 797	1 839 316	2 031 612	84,5	85,5	84,5
Kamu	237 107	285 741	306 444	12,1	13,3	12,7
Özel	1 412 690	1 553 574	1 725 168	72,3	72,3	71,8
Toplam Yatırım	359 074	382 361	453 114	18,4	17,8	18,8
Kamu	97 418	105 424	122 071	5,0	4,9	5,1
Özel	261 656	276 937	331 044	13,4	12,9	13,8
Sabit Sermaye Yatırımı	404 107	440 749	497 133	20,7	20,5	20,7
Kamu	95 271	104 499	122 304	4,9	4,9	5,1
Özel	308 835	336 249	374 829	15,8	15,7	15,6
Stok Değişmesi	-45 033	-58 388	-44 019	-2,3	-2,7	-1,8
Kamu	2 146	925	-234	0,1	0,0	0,0
Özel	-47 179	-59 313	-43 785	-2,4	-2,8	-1,8
Toplam Yurtiçi Talep	2 008 871	2 221 676	2 484 726	102,9	103,4	103,4
Net Mal ve Hizmet İhracatı	-56 232	-73 555	-80 618	-2,9	-3,4	-3,4
Mal ve Hizmet İhracatı	545 978	565 156	663 852	28,0	26,3	27,6
Mal ve Hizmet İthalatı	602 210	638 711	744 470	30,8	29,7	31,0

⁴Bu çalışma hazırlandığında yayımlanan en güncel tablo bu olduğundan sosyal hesaplar matrisinin oluşturulmasında GSYH değeri olarak bu tablo referans alınmıştır.

Gayrisafı Yurtiçi Hasıla	1 952 638	2 148 121	2 404 108	100,0	100,0	100,0
Net Faktör Gelirleri	-26 431	-24 688	-28 201	-1,4	-1,1	-1,2
Net Dış Alem Cari Transferleri	3 582	6 173	6 173	0,2	0,2	0,3
Gayrisafı Milli Harcanabilir Gelir	1 929 789	2 128 279	2 382 080	98,8	99,1	99,1
Kamu Harcanabilir Geliri	322 421	343 747	371 093	16,5	16,0	15,4
Kamu Tüketimi	237 107	285 741	306 444	12,1	13,3	12,7
Kamu Tasarrufu	85 314	58 006	64 649	4,4	2,7	2,7
Kamu Yatırımı	97 418	105 424	122 071	5,0	4,9	5,1
Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-12 104	-47 418	-57 421	-0,6	-2,2	-2,4
Özel Harcanabilir Gelir	1 607 368	1 784 532	2 010 987	82,3	83,1	83,6
Özel Tüketimi	1 412 690	1 553 574	1 725 168	72,3	72,3	71,8
Özel Tasarrufu	194 679	230 958	285 818	10,0	10,8	11,9
Özel Yatırımı	261 656	276 937	331 044	13,4	12,9	13,8
Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-66 978	-45 979	-45 225	-3,4	-2,1	-1,9
Toplam Yurtiçi Tasarruflar	279 993	288 964	350 468	14,3	13,5	14,6

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Yıllık programın esas alınmasının ardından oluşturulan sosyal hesaplar matrisi değerleri ve programda yer alan gerçek değerler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 13. Sosyal Hesaplar Matrisi Doğrulama Değerleri

	2017 Yıllık Program (milyon TL)	2016 SHM Değeri (milyon TL)	Hata Payı (%)
GSYH	2.148.121	2.148.121	0
Kamu Tüketimi	285.741	285.741	0
Özel Tüketim	1.553.574	1.553.574	0
Toplam Yatırım	382.361	382.361	0
Toplam Yurtiçi Talep	2.221.676	2.221.676	0
Mal ve Hizmet İhracatı	565.156	565.146	0,00002
Mal ve Hizmet İthalatı	638.711	638.701	0,00002
Kamu Tasarrufu	58.006	58.006	0
Özel Tasarrufu	230.958	235.986	0,02

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

Tablo 13'te görüldüğü gibi, oluşturulan sosyal hesaplar matrisindeki değerler gerçek değerlerle uyumludur. Bunların yanında dış borç faiz ödemeleri için Dünya Bankası ve IMF verileri referans alınmıştır.

Tablo 14. Dış Borç Faiz Ödemeleri, 2016

	ABD Doları (bin dolar)	TL Değeri (bin TL)
Özel Kesim	8.513.956	24.775.609
Kamu Kesimi	4.368.128	12.711.257

Kaynak: Dünya Bankası ve IMF Verileri.

Bu hesaplamalarla elde edilen sosyal hesaplar matrisi Türkiye’de en güncel sosyal hesaplar matrisidir ve model bu matris veri alınarak kurgulanmıştır. Güncelleme sonucunda elde edilen 2016 yılı iki bölge ve iki sektörlü sosyal hesaplar matrisi Ek 1’de sunulmaktadır.

İki bölge ve iki sektörlü yapıda oluşturulan sosyal hesaplar matrisinde ulusal ekonominin üretim, istihdam, gelirin dağılımı ve ihracat faaliyetleri bölgesel olarak kurgulanmaktadır. Modele ait denklem, değişken ve parametre listesi sırasıyla Ek 2., Ek 3. ve Ek 4.’te sunulmaktadır.

2.3 Hesaplanabilir Genel Denge Modelinin Yapısı

Model sosyal hesaplar matrisine paralel olarak üretim faaliyetleri ile mal ve hizmet hareketleri iki sektör altında, üretim faktörleri de emek ve sermaye olacak şekilde kurgulanmaktadır. Ek 2’de sunulan cebirsel denklemlerde i ve j endeksleri sosyal hesaplar matrisinin kapsadığı iki sektör olan tarım ve tarım dışı sektörleri göstermektedir. r endeksi bölgeyi (region), ry Bölge 1’i ve rz Bölge 2’yi göstermektedir.

Uluslararası ticaret açısından küçük ülke varsayımı kabul edilmiştir. Yani analizin yapıldığı ekonomideki dış ticaret hadleri söz konusu ekonomideki içsel değişimlerden etkilenmemekte, ticareti yapılan malların fiyatları dünya piyasalarında dışsal olarak belirlenmektedir. Modelde farklı ülkelerde aynı isimle üretilen mallar arasında eksik ikame olduğunu varsayan ve büyük ölçüde bölgesel hesaplanabilir genel denge modellerinde kullanılan Armington varsayımı kullanılmıştır. Bu varsayım göre ithal edilen mallar ile yurtiçinde üretilen mallar arasında ikame söz konusu değildir. Bölge 1 ve Bölge 2’nin ürettiği katma değer ulusal düzeyde toplulaştırılmakta ve toplam ithalat ile birleştirilerek ulusal toplam arz elde edilmektedir. Bu varsayımın cebirsel ifadesi (1) nolu denklikte gösterilmektedir.

$$CC_{ir} = A_{cir} \left[\beta_{cir} M_{ir}^{-\rho_{cir}} + (1 - \beta_{cir}) DC_{ir}^{-\rho_{cir}} \right]^{\frac{1}{\rho_{cir}}} \quad (1)$$

(1) nolu cebirsel gösterimde CC_{ir} bileşik ürün düzeyini, A_{cir} Armington fonksiyonu üretkenlik katsayısını, β_{cir} toplam bileşik ürün içinde ithalatın payını, DC_{ir} yurt içi üretim miktarını ve M_{ir} ithalatı göstermektedir.

$$\sigma = \frac{1}{1 - \rho} \quad (2)$$

ise ithal edilen ve yurtiçinde üretilen mallar arasındaki ikame derecesini yani Armington esnekliğini göstermektedir. Çalışmada iki bölgeli bir yapı kurgulandığından toplam arz miktarını DCy, DCz ve M oluşturmaktadır.

İthal edilen malların fiyatları, ihraç edilen malların fiyatları, karma mal fiyatı, toplam çıktı fiyatı ve katma değer fiyatı kurgulanan modelde yer alan fiyat denklikleridir. Bileşik mal sepetinin yani karma malın fiyatı, yurtiçi malların fiyatı ve ithalat fiyatına satış vergilerinin eklenmesi ile hesaplanmaktadır.

$$PC_i = \left[P_i^D \left(\frac{DC_i}{CC_i} \right) + P_i^M \left(\frac{M_i}{CC_i} \right) \right] [1 + saltax_i] \quad (3)$$

İthalat fiyatı ithal edilen mallar için yurtiçi kullanıcılar tarafından ödenen fiyattır.

$$P_i^M = P_i^{WM} \cdot \varepsilon(1 + tm_i) \quad (4)$$

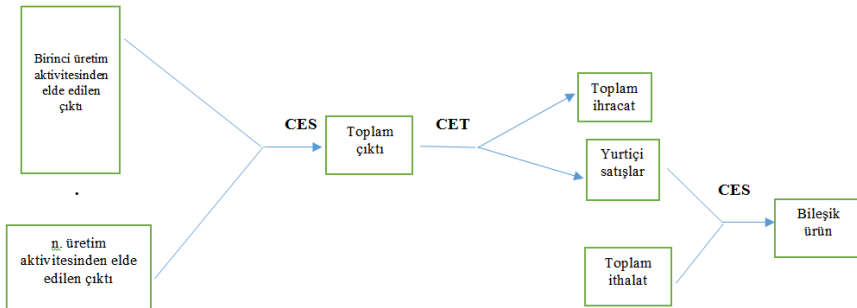
İhracat fiyatı ise yurtiçi üreticilerin mallarını ihraç piyasasına sattıklarında elde ettikleri fiyattır.

$$P_{i,r}^E = P_{i,r}^{WE} \cdot \varepsilon(1 - tx_{i,r}) \quad (5)$$

İhracat fiyatı ile ithalat fiyatı arasındaki temel farklılık verginin yurtiçi üreticinin elde ettiği fiyatı azaltmasıdır.

Yurtiçi üretim ve ithal edilen mal bileşimi CES (Constant Elasticity of Substitution- Sabit İkame Esnekliği) fonksiyonu ile ifade edilmektedir. Bölgesel toplam ürün arzı ihracat piyasasına sunulan ve yurtiçi piyasaya sunulan malların toplamından oluşmaktadır, bu durum CET (Constant Elasticity of Transformation) fonksiyonu ile gösterilmektedir. Mal akış şeması Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Pazarlanan Mal Akış Şeması, Lofgren vd.(2002), s. 12.

İthalatın modellenmesinde Armington varsayımı kullanılırken ihracatın modellenmesinde sabit dönüşüm fonksiyonu kullanılmıştır. Dolayısıyla bölgesel mal üretimi ($XS_{i,r}$) bu fonksiyonla ifade edilmektedir. Sabit dönüşüm esnekliği fonksiyonu cebirsel haliyle

$$XS_{i,r} = A_{tir} \left[\beta_{tir} E_{ir}^{\rho_{tir}} + (1 - \beta_{tir}) DC_{ir}^{\rho_{tir}} \right]^{\frac{1}{\rho_{tir}}} \quad (6)$$

şeklinde gösterilmektedir. Burada A_{tir} sabit esneklik fonksiyonu üretkenlik katsayısını, β_{tir} yurtiçi toplam üretim içerisinde ihracatın payını; ρ_{tir} ise dönüşüm esnekliği parametresini göstermektedir.

Modelde Bölge 1 ve Bölge 2'de ki toplam sermaye stokunun toplamı bölgesel sermaye talebine eşittir.

$$\sum_i K_{i,r} = KSUPR \quad (7)$$

İşgücü piyasasında denge, toplam işgücü arzından her bir bölgedeki işgücü talebinin çıkarılmasıyla elde edilen işsizlik oranı çerçevesinde ele alınmaktadır.

$$UNEMP_r = LSUPR - \sum_i LD_{i,r} \quad (8)$$

Buradan $UNEMP_r$, bölgesel işsizlik düzeyini, $LSUPR$ bölgesel işgücü arzını ve $LD_{i,r}$ bölgesel, sektörler itibariyle işgücü talebini göstermektedir.

Modelde gelir bloğu özel kesim geliri ve kamu gelirinden oluşmaktadır. Özel kesim geliri, Bölge 1 ve Bölge 2'de istihdam edilen işgücüne yapılan ödemeler, kurumlar vergisi çıkarıldıktan sonra bölgesel düzeyde elde edilen karlar, devletten hanehalkına yapılan transferler, dış alemden gelen faktör gelirleri, özel kesime yapılan iç borç faiz ödemeleri toplamından özel kesim dış borç faiz ödemelerinin düşülmesi ile hesaplanmaktadır.

$$Y = \sum_i ((W_r \cdot WFDIST_{ir} LD_{ir} + (1 - corprtax_r) \cdot RK_r \cdot RKDIST_{i,r} \cdot K_{i,r})) + GOVTRANS + INTDOM * GDOMDEBT + NPFI - INTFORP * PFORDEBT \quad (9)$$

Denklem (9)'da W_r bölgesel ücret düzeyini, $WFDIST_{ir}$ bölgesel sektörler itibariyle ücret farklılaşma katsayısını, $GOVTRANS$ kamu transfer harcamalarını, $INTDOM$ yurtiçi faiz oranını, $GDOMDEBT$ kamu kesimi iç borç stokunu, $NPFI$ yurt dışı net faktör gelirini, $INTFORP$ özel kesim dış borç faiz yükünü, $PFORDEBT$ özel kesim dış borç stokunu, RK_r bölgesel kar oranını, $RKDIST_{i,r}$ bölgesel sektörler itibariyle kâr oranı farklılaşma katsayılarını göstermektedir.

Modelde devlet tüm gelirini vergilerden elde etmektedir. Buna göre kamu geliri, üretim vergisi, satış vergisi, gümrük vergisi, sosyal güvenlik vergisi, kurumlar vergisi, gelir vergisi ve ihracat vergisinden oluşmaktadır.

$$GREV = TOTPROTAX + TOTSALTAX + TARIFF + TOTSSTAX + TOTCORPTAX + TOTHTTAX + EXTAX \quad (10)$$

Burada TOTPROTAX üretim vergisini, TOTSALTAX satış vergisini, TARIFF gümrük vergisini, TOTSSTAX sosyal güvenlik vergisini, TOTCORPTAX kurumlar vergisini, TOTHTTAX gelir vergisini ve EXTAX ihracat vergisini göstermektedir.

Özel kesimin gelirinin sabit bir oranını tasarruf ettiği varsayılmaktadır. Tasarruftan geriye kalan gelir tüketim harcaması olarak sektörler arasında dağıtılmaktadır. Buna göre özel kesim tüketimi ve özel kesim tasarrufu cebirsel ifadesiyle

$$CD_i = \frac{cles_i \cdot (1 - mps) \cdot YHH \cdot (1 - htax)}{PC_i} \quad (11)$$

$$PRSAV = mps \cdot YHH \cdot (1 - htax) \quad (12)$$

şeklinde gösterilmektedir. Burada CDi özel kesim tüketimini, PRSAV özel kesim tasarrufunu; mps özel kesim marjinal tasarruf eğilimini, htax hanehalkı vergisinin toplam hanehalkı gelirine oranını; clesi özel tüketim amacıyla kullanılan ürünler içerisinde sektörel ürünlerin değer olarak payını ve PCi bileşik ürün fiyatını göstermektedir.

Özel tüketimde olduğu gibi diğer nihai kullanım unsurları da modellenmiştir. Buna göre kamu tüketimi, özel yatırım ve kamu yatırımlarının sektörel dağılımı sırasıyla

$$GD_i = \frac{gles_i \cdot GOVCON}{PC_i} \quad (13)$$

$$ID_i = \frac{idles_i \cdot PRINV}{PC_i} \quad (14)$$

$$GID_i = \frac{gidles_i \cdot GINV}{PC_i} \quad (15)$$

denklemleri ile gösterilmektedir. Bu denklemlerde sırasıyla GD_i, ID_i ve GID_i sektörel ürünlerin kamu tüketimi, özel yatırım ve kamu yatırımı için

kullanılan miktarlarını göstermektedir. glesi, idlesi ve gidlesi ise sırasıyla kamu tüketimi, özel yatırım ve kamu yatırımında sektörel ürünlerin payını göstermektedir.

Kamu tüketimi GSYH'nın sabit bir oranı olarak modellenmiştir. Buna göre kamu tüketimi

$$GOVCON = gcr \cdot GDP \quad (16)$$

denklemleri ile gösterilmektedir. Bu denklemlerde GOVCON toplam kamu tüketimini, gcr kamu tüketiminin GSYH içindeki payını ve GDP, GSYH'yı göstermektedir.

Kamu yatırımda kamu tüketiminde olduğu gibi GSYH'nın sabit bir oranı olarak modellenmiştir.

$$GINV = gir \cdot GDP \quad (17)$$

Burada GINV toplam kamu yatırımını, gir, GSYH içinde kamu yatırımlarının payını göstermektedir.

Kamu kesimi tasarrufuna, kamu gelirinden kamu tüketim harcamalarının, kamu transfer harcamalarının, kamu kesimi iç ve dış borç faiz ödemelerinin çıkarılması ile ulaşılmaktadır.

$$GSAV = GREV - GOVCON - GOVTRANS - ir_{FG} \cdot \varepsilon \cdot GFD - ir_{DOM} \cdot GDD \quad (18)$$

Burada GREV toplam kamu gelirini, GOVTRANS kamu transferlerini, GOVCON toplam kamu tüketim harcamalarını, ir_{FG} ve ir_{DOM} kamu kesimi dış borç faiz oranı ve kamu kesimi iç borç faiz oranını göstermektedir. GFD ve GDD ise sırasıyla kamu kesimi dış borç stoku ve kamu kesimi iç borç stokuna karşılık gelmektedir.

Mal piyasası dengesi, ödemeler dengesi ve toplam tasarruf toplam yatırım dengesinin sağlanmasıyla genel ekonomi dengesi sağlanmış olacaktır. Mal piyasası dengesine göre toplam mal ve hizmet arzı toplam mal ve hizmet talebine eşit olmalıdır. Sosyal hesaplar matrisinde satır ve sütunların denk olması gerektiğinden mal piyasası dengesi de sosyal hesaplar matrisinde mal ve hizmetler satırı ile sütununun dengeye gelmesini ifade etmektedir. Buna göre mal piyasası dengesi

$$CC_i = INT_i + CD_i + GD_i + ID_i + GID_i \quad (19)$$

denklemleri ile ifade edilmektedir. Burada CC_i toplam bileşik ürünü, INT_i toplam ara girdi kullanımını göstermektedir.

Ödemeler dengesi de yine sosyal hesaplar matrisi kurgusuna göre dış alem satırı ile sütununun denk olması anlamına gelmektedir. Ödemeler dengesi cebirsel ifadeyle

$$\sum_i P_i^{WM} M_i + ir_{FP} \cdot PFD + ir_{FG} \cdot GFD + \frac{EERP_{tr}ROW}{\varepsilon} = \sum_i P_i^{WE} E_i + ROW_{tr}EE + ROW_{tr}HH + FSAV \quad (20)$$

şeklinde gösterilmektedir. Burada ROWtrEE firmaların dış alemden elde ettiği döviz gelirini, ROWtrHH işçi gelirlerini ve EERPtrROW firmaların yurtdışına yaptıkları kar transferlerini göstermektedir.

Son olarak tasarruf yatırım denkleğinin cebirsel ifadesi

$$PRSAV + GSAV + \varepsilon \cdot FSAV = PRINV + GINV \quad (21)$$

şeklinde gösterilmektedir. Burada PRSAV özel kesim tasarrufunu, GSAV kamu kesimi tasarrufunu, FSAV dış tasarrufu, PRINV özel kesim yatırımını ve GINV kamu kesimi yatırımını göstermektedir.

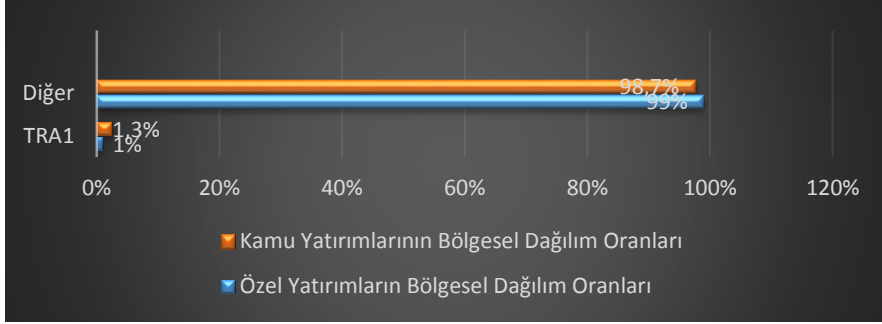
3. Bölgesel Politika Uygulamaları

Bu bölümde, önceki bölümde tanımlanan iki bölge hesaplanabilir genel denge modeli kullanılarak analizi yapılan alternatif politika varsayımları açıklanmaktadır. Modelleme dönemi, bütün senaryolar için 2016-2023 yılları olarak belirlenmiştir. Modelde iki farklı senaryo test edilmiştir. İlk senaryoda kamu yatırımlarındaki %5'lik ve özel yatırımlardaki %3'lük artışın bölge ekonomisi üzerindeki olası etkileri analiz edilmiştir. İkinci senaryoda yatırımlara ilave olarak toplam faktör verimliliğinde meydana gelecek bir artışın bölge ekonomisi üzerindeki etkileri gösterilmeye çalışılmıştır. Model GAMS programı ile çözülmüştür.

3.1 Baz Durum

Herhangi bir şokun olmadığı durum baz durum olarak değerlendirilmektedir. Yapılan varsayımlar ile model içsel olarak yıllar bazında ileriye doğru eş anlı denklemler aracılığıyla çözülmektedir.

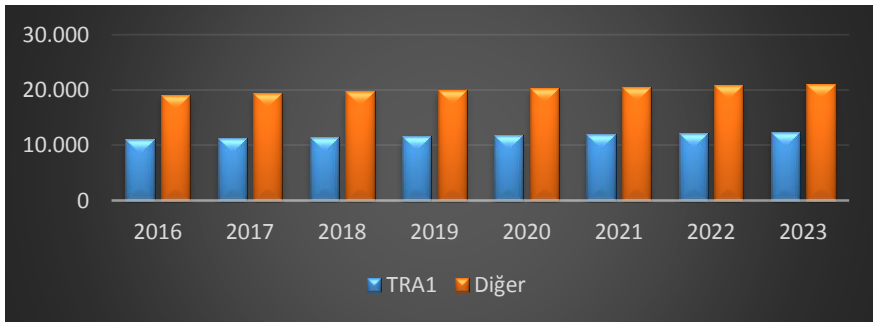
Grafik 1. Baz durum, Yatırım Oranları (%)

TRA1 bölgesinin kamu yatırımlarından aldığı pay Kalkınma Bakanlığı tarafından yayınlanan Kamu Yatırım Tahsislerinin İllere Göre Dağılımı tablosuna göre 2015 yılında %1,3' tür, özel kesim yatırımları ise %1 seviyesindedir. 2016 yılına ait rakamlar henüz yayınlanmadığından bu rakamlar kullanılmaktadır.

Tarım ve tarım dışı sektörlerde toplam faktör verimliliğinin daha önce Yeldan vd. (2013) tarafından varsayıldığı gibi olduğu kabul edilmiştir. Bu çalışmaya göre toplam faktör verimliliği yüksek gelirli bölgede tarım sektöründe %0,5; tarım dışı sektörlerde %1,5'tir. Yoksul bölgede tarım sektöründe toplam faktör verimliliği %0,0; tarım dışında %0,1'dir. Uygulanacak varsayımlara göre bu verimlilik değerleri değişebilir. Tarım ve tarım dışı sektörlerde toplam faktör verimliliğinin artırılmasına yol açan politika müdahalelerinin sonuçları ölçülebilir. Baz durum halinde ve yukarıdaki varsayımlar neticesinde kurgulanan modelin çözümü ile bölge ekonomisine yönelik sonuçlar aşağıdaki grafiklerde gösterilmektedir.

Grafik 2. Baz Durum, Ortalama Ücret Düzeyi (TL)

Ortalama ücret bakımından ise TRA1 bölgesinde 2016 yılı reel 11.072 TL olan emek değerinin 2023 yılı itibariyle 12.380 TL olacağı ve 2016 yılında 19.069 TL olan TRA1 dışındaki diğer bölgelerde emek değerinin 2023 yılında 21.040 TL'ye erişeceği beklenmektedir. TRA1 bölgesi ortalama emek ücreti

ile Türkiye eksi TRA1 bölgesinin (diğer) ortalama emek ücreti oranının ise %58 civarında seyredeceği hesaplanmaktadır.

Grafik 3. Baz Durum, Katma Değer (TL).

Bölgede iktisadi olarak herhangi bir değişikliğin olmadığı baz durumunda 2016 yılında 18.610 TL olan bölge katma değeri 2023 yılında 23.684 TL'ye ulaşmaktadır.

Grafik 4. Baz Durum, TRA1 Düzey 2 İşgücü Talebi (bin kişi)

TÜİK verilerine göre 2015 yılı Türkiye tarım sektörü istihdam oranı %20,6, sanayi sektörü istihdam oranı %27,2 ve hizmetler sektörü istihdam oranı %52,2'dir. TRA1 bölgesi için bu oranlar sırasıyla %51,7, %10,8 ve %37,5'tir. Bölgenin istihdamında tarım sektörünün ağırlığı göze çarpmaktadır. Baz duruma göre tarım sektörünün 2017-2023 döneminde 33 bin kişi ilave istihdam oluşturulacağı hesaplanmıştır. Tarım dışı sektörlerde ise bu artış sadece 19 bin kişidir. Tarım sektöründeki istihdamın tarım dışı sektördeki istihdama oranının %1,11'den %1,17'ye artacağı hesaplanmıştır. Bu durum bölgede istihdam açısından dağılımın tarım lehine olacağını ve bölge ekonomisi açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkabileceğini göstermektedir. Çünkü tarım dışı sektörlerde istihdamın düşük olması bölgede işgücü gelirleri üzerinde olumsuz baskı oluşturacak ve bölgedeki göç eğilimini artıracaktır.

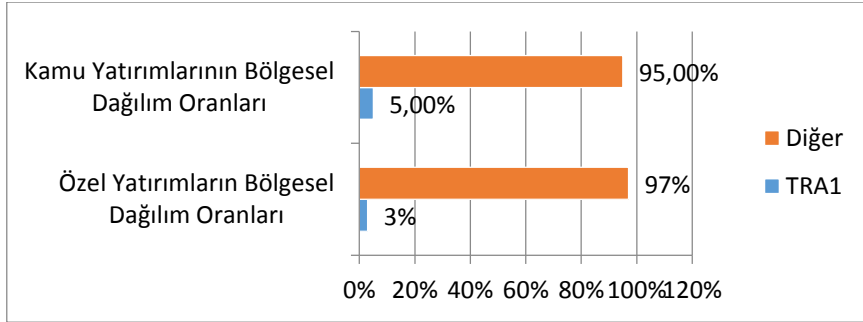
Hesaplanabilir genel denge modeli baz durum sonuçları toplu olarak EK 5'te yer almaktadır.

3.2 Senaryo 1: Yatırım Artışı

Çalışmada iki farklı senaryo uygulaması ile bölge ekonomisi analiz edilmeye çalışılmaktadır. Bu amaçla senaryo 1 uygulamasında bölgeye yapılacak olan kamu kesimi ve özel kesim yatırımlarının, senaryo 2 uygulamasında ise bu yatırımların verimlilik artışları ile desteklenmesinin bölgeye etkisi araştırılmaktadır.

Baz durumunda %1,3 olan kamu yatırımlarının ilk senaryoda %5'e ve yine baz durumda %1 olan özel kesim yatırımlarının %3'e artırılması öngörülmektedir. Kamu kesimi tarafından yapılan yatırımların özel kesim yatırımlarını tamamladığı söylenebilir. Örneğin, kamu kesimi tarafından yapılan ulaşım, iletişim ve eğitim gibi yatırımlar özel kesimin yatırım planlarını uygulamasını ve gerçekleştirmesini kolaylaştırır. Bir diğer ifadeyle, artan kamu harcamaları ekonomik ve sosyal altyapıda iyileşmeye yol açacak, bunun sonucunda özel yatırımı teşvik edecek olan daha yüksek bir özel sermaye getiri oranı ortaya çıkacaktır. Bunun yanında kamu yatırımları sadece özel kesim tarafından üretilen mal ve hizmetlere olan talebi artırmaz, aynı zamanda özel yatırımcıların gelecekteki kâr ve satış beklentilerini de etkiler.

Grafik 5. Senaryo 1, Yatırım Oranları (%)

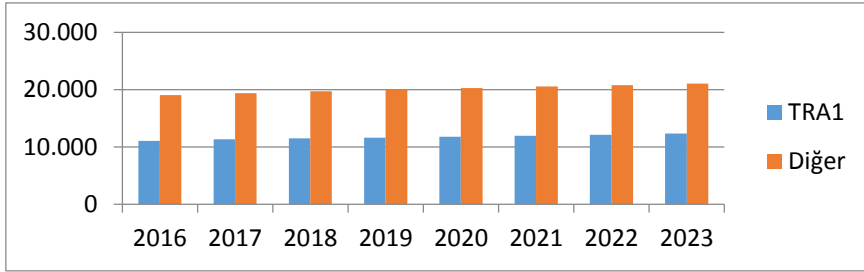

Yukarıdaki grafikte görüldüğü gibi TRA1 Düzey 2 Bölgesi'nin kamu yatırımlarından aldığı payın %5'e ve özel kesim yatırımlarından aldığı payın %3'e çıktığı varsayılmaktadır.

Tarımsal ve tarım dışı toplam faktör verimliliği baz durum ile aynıdır, senaryo 1'de sadece bölgenin kamu ve özel kesimden alacağı yatırım paylarının değiştiği varsayılmaktadır.

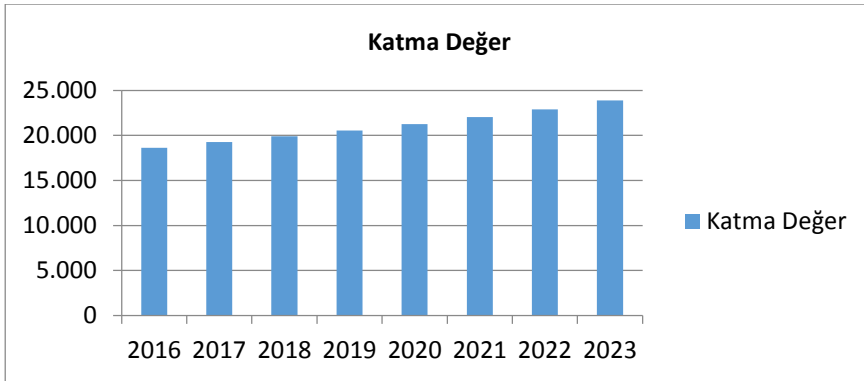
Yatırımlarla ilgili verilen şokun yani senaryo 1 sonucunda genel denge modelinin çözümüyle elde edilen sonuçlar aşağıdaki grafiklerde sunulmaktadır.

Grafik 6. Senaryo 1, Ortalama Ücret Düzeyi (TL)

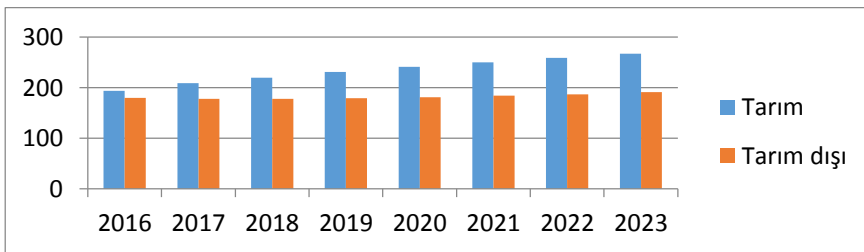
TRA1 bölgesinde ortalama ücret düzeyinin 11.072 TL'den 12.356 TL'ye yükseleceği hesaplanmıştır. Diğer bölgelerde ise ortalama ücret düzeyi 19.069 TL'den 21.183 TL'ye yükselecektir.

Grafik 7. Senaryo 1, Katma Değer (TL)

Yatırım tahsislerine yönelik varsayımların gerçekleşmesi halinde bölgenin katma değer düzeyi baz duruma göre artış gösterecektir.

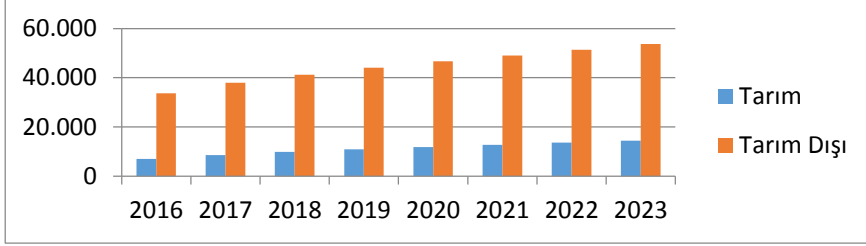
Grafik 8. Senaryo 1, TRA1 Düzey 2 İşgücü Talebi (bin kişi)

Bölge için oldukça önemli göstergelerden biri olan istihdam düzeyine yönelik sonuçlar Grafik 8'de gösterilmektedir. Buna göre bölgenin istihdam düzeyinde yavaş ta olsa bir artış öngörülmekte ve gelecek 7 yıl içerisinde

bölgenin tarımsal istihdamında 73 bin ve tarım dışı istihdamında 11 bin ilave istihdam oluşturması beklenmektedir.

Grafik 9. Senaryo 1, TRA1 Düzey 2 Bölgeiçi Tüketim (TL)

Senaryo 1 uygulaması sonucunda bölgeiçi tüketimde ortaya çıkacak değişimler Grafik 9'da gösterilmektedir.

Bölgeye yapılacak yatırım tahsislerinin değişmesi durumunda (Senaryo 1) model çözümü sonucu elde edilen hesaplanabilir genel denge modelinin sonuçları toplu olarak EK 6'da sunulmaktadır.

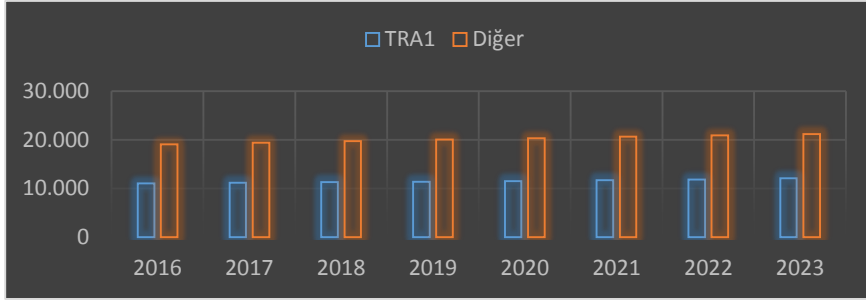
3.3 Senaryo 2: Toplam Faktör Verimliliği Artışı

Baz durumda bölgenin kamu yatırımlarından aldığı payın %1,3 ve özel kesim yatırımlarından aldığı payın %1 olduğu kabul edilmiştir. Senaryo 1'de sadece bu yatırım tahsisinin değiştiği toplam faktör verimliliğinde herhangi bir değişikliğin olmadığı varsayılmıştır. Senaryo 2 uygulamasında ise bu yatırım artışlarının yanında verimlilik artışının bölge ekonomisine etkisi analiz edilmeye çalışılacaktır.

Baz durum halinde bölgede tarım sektöründe toplam faktör verimliliğinin %0,0 ve tarım dışında %0,1 olduğu varsayılmıştı. Senaryo 2'de yatırımların bölgede verimliliği, tarım sektöründe %0,5; tarım dışı sektörlerde ise %0,7 oranında geliştirileceği hipotez edilmektedir. TRA1 bölgesinde iller arasında önemli verimlilik farklarının olmadığı kabul edilmiştir. Bu varsayım da yine Yeldan vd. (2013) çalışması referans olarak alınmıştır.

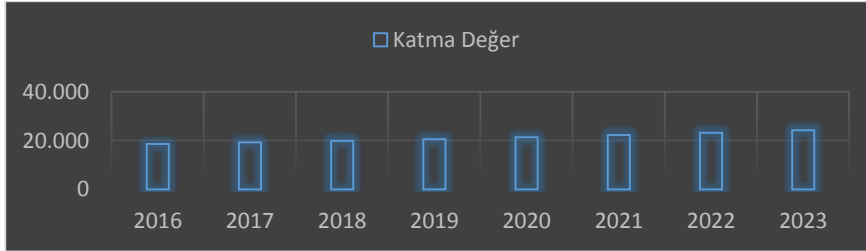
Toplam faktör verimliliği ile ilgili verilen şokun yani senaryo 2 sonucunda genel denge modelinin çözümü ile elde edilen sonuçlar aşağıdaki grafiklerde verilmektedir.

Grafik 10. Senaryo 2, Ortalama Ücret Düzeyi (TL)

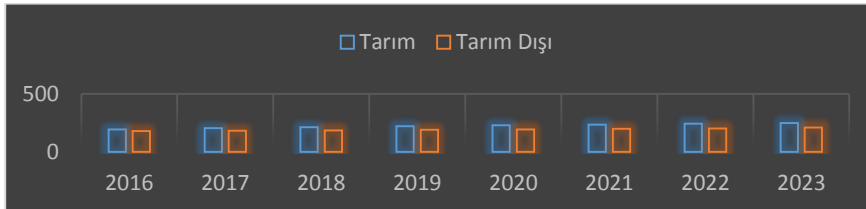
Senaryo 2 uygulamasıyla TRA1 bölgesinde ortalama ücret düzeyinin 11.072 TL'den 12.072'ye yükseleceği hesaplanmıştır. Senaryo 1 uygulanmasında 2023 yılında ortalama ücret düzeyinin 12.356 TL'ye yükseleceği hesaplanmıştır. Diğer bölgelerde senaryo 2 uygulaması sonucu ortalama ücret düzeyi 19.069 TL'den 21.059 TL'ye yükselmiştir. Senaryo 1'de diğer bölgelerde ücret düzeyinin 2023 yılında 21.183 TL'ye yükseleceği hesaplanmıştır ve senaryo 1'de TRA1 bölgesi ortalama ücret düzeyi ile diğer bölgelerin ortalama ücret düzeyi oranı %58'den %59'a artıyorken senaryo 2'de bu oran %58'den %56'ya gerilemektedir. Verimlilik artışıyla ücret farkının giderek azalacağı hesaplanmaktadır

Grafik 11. Senaryo 2, Katma Değer (TL)

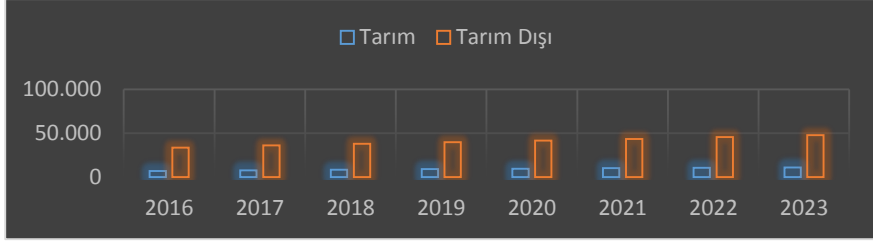
Toplam faktör verimliliğine yönelik varsayımların gerçekleşmesi halinde bölgenin katma değerinin 7 yıllık dönemde baz durumua göre giderek artacağı beklenmektedir. Katma değer artışında verimlilik yatırımlardan daha etkili olmaktadır.

Grafik 12. Senaryo 2, TRA1 Düzey 2 İşgücü Talebi (bin kişi)

Bölgenin istihdam düzeyine yönelik sonuçlar Grafik 12'de gösterilmektedir. Buna göre bölgenin istihdam düzeyinde toplam faktör verimliliğinin artmasıyla iyimser bir gelişme ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durumda varsayılan birinci modele göre tarımsal istihdamda azalma, buna karşın tarım dışı istihdam oranında artış ortaya çıkmaktadır.

Grafik 13. Senaryo 2, TRA1 Düzey 2 Bölgeiçi Tüketim (TL)

Senaryo 2'de bölgeiçi tüketimde ortaya çıkacak değişiklikler Grafik 13'te gösterilmektedir. Senaryo 2'de bölgeiçi tarımsal tüketimin tarım dışı tüketime oranı %21'den %23'e artarken, senaryo 1'de bu gelişim %21'den %27'ye artmaktadır. Bu durum bölgede tarım sektörünün önemini korumaya devam edeceğini göstermektedir. Ancak verimlilik artışıyla tarımsal tüketim/ tarım dışı tüketim oranı azalacaktır. Yani tarım dışı ürünlere olan talep artacak, bu durum tarım dışı üretimin artmasına ve bölgede istihdam imkanlarının gelişmesine imkan verecektir, özellikle istihdamın tarım dışı sektörlerle kayması beklenebilir.

Toplam faktör verimliliğinin artması sonucunda (Senaryo 2) model çözümüyle elde edilen hesaplanabilir genel denge modelinin sonuçları EK 7'de sunulmaktadır.

Sonuç

Bölgesel kalkınma uzun bir süre merkezi hükümetin müdahalesi ve desteğiyle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Fakat artık bölgesel kalkınma yerel, ulusal ve hatta uluslararası aktörlerin katılımıyla gerçekleştirilebilmektedir. Bu amaçla 2006 yılından sonra tüm Düzey 2 Bölgeleri'nde Kalkınma Ajansları kurulmaya başlamıştır. Böylece bölgesel kalkınma pratiklerinin yaygın hale gelmesi ve hız kazanması beklenmektedir.

Ağırlıklı olarak fiziki sermaye birikiminin artırılması yerine, toplam faktör verimliliğini artıracak harcama ve yatırımların yapılmasının daha faydalı olacağı görüşünün yaygınlaştığı son dönemde bu çalışma bölgesel kalkınmada yatırım ve verimlilik ilişkisini araştırmaktadır.

Çalışmanın veri seti için oluşturulan SHM Türkiye için en güncel sosyal hesaplar matrisi olma özelliğini taşımaktadır ve bir Düzey 2 bölgesi için oluşturulan ilk matristir. Hesaplanabilir genel denge modelciliğinin ilk adımı

veri setinin oluşturulması olduğundan bu aşamaların tümünü içermesi yönüyle çalışma hesaplanabilir genel denge modeli uygulamalarının bütüncül bir çerçeve içinde değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. Hesaplanabilir genel denge modelleri kullanılarak güvenilir analizler gerçekleştirilebilmek için farklı kurumlar tarafından yayınlanan verilerin tutarlı bir şekilde bir araya getirilmesi gerekmektedir. Veri altyapısının tutarlı hale getirilmesiyle bu çalışmanın amacı olan ve ülkemizde ön plana çıkan bölgesel kalkınma sorunu için alternatif senaryoların çözümü mümkün olmaktadır.

Kurgulanan modele çalışmada öngörülen şokların verilmesinden önce baz durumunda bölgenin ekonomik olarak görünümü açıklanmıştır. Baz durumunda TRA1 bölgesinin kamu yatırımlarından aldığı payın %1,3 ve özel yatırımlardan aldığı payın %1 olduğu durumda ve toplam faktör verimliliğinin bölge de tarım sektöründe %0,0 ve tarım dışında %0,1 olduğu varsayılmıştır.

İlk senaryo uygulaması bölgenin kamu yatırımlarından aldığı payın %5 ve özel yatırımlardan aldığı payın %3 olacağını varsaymakta ve yatırımlarda meydana gelen artışın bölge ekonomisine olan etkisini göstermektedir. Yatırımların artırılması sonucu ortalama ücret düzeyinde ortaya çıkacak artışın büyük kısmı hanehalkına yapılan maaş ödemelerinden oluşmaktadır. Bölgede katma değer yıl itibarıyla artacağı beklenmektedir. Yatırım artışı ile birlikte çıktı ile girdi arasındaki fark artmaya devam edecektir. Bu senaryo uygulaması ile bölgede tarımsal işgücüne olan talep tarım dışı işgücüne olan talepten daha fazla artmaktadır. Yatırımlar sonucunda bölge içi tüketim değeri de tarımsal ürünler lehine olacaktır.

Bölgeye yapılacak yatırımlar genel olarak değerlendirilecek olursa, kamu kesimi yatırımları özel kesim yatırımlarını bölgeye çekecektir. Yeni yatırım olanakları yeni iş imkanları oluşturacaktır. Ancak yatırımlar tarımsal istihdamın tarım dışı istihdamdan daha fazla artmasına yol açacaktır. Bu da nitelsiz işgücünün istihdam edilmesi anlamına gelmektedir. Çıktı ile girdi arasındaki fark olan katma değer artışı diğer senaryo uygulamasına göre daha az olduğundan; hem karlılık hem de işçilere ödenen ücrette yükselme fazla olmayacaktır. TRA1 bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki ortalama ücret farkı giderek artacaktır. Tarımsal bölge içi tüketim tarım dışı tüketime göre daha fazla artacaktır.

Çalışmada ikinci senaryo uygulaması olarak yatırım artışlarının verimlilik artışı ile desteklenmesi belirlenmiştir. Senaryo 2'de yatırımların bölgede verimliliği, tarım sektöründe %0,5; tarım dışı sektörlerde ise %0,7 oranında geliştirileceği hipotez edilmektedir. Verimlilik artışı ile birlikte çıktı ile girdi arasındaki fark olarak tanımlanan katma değer yatırım artışından daha fazla artış göstereceği tahmin edilmektedir. Bu senaryo ile bölgede işgücüne olan talep artmakta, ancak bu artışta dikkat çeken nokta verimlilik artışlarının bölgede tarımsal işgücüne olan talebi azaltırken tarım dışı işgücüne olan talebi artırmasıdır.

Bölgeye yapılacak yatırım artışının verimlilik artışı ile desteklenmesi durumunda, kamu kesimi yatırımları özel kesim yatırımlarını bölgeye çekecektir. Yeni yatırım olanakları yeni iş imkanları oluşturacaktır. Ancak bu senaryo uygulaması ile tarım dışı istihdam tarımsal istihdama göre daha fazla artacaktır. Bu da daha nitelikli işgücünün istihdam edilmesi anlamına gelmektedir. Çıktı ile girdi arasındaki fark olan katma değer artışı diğer senaryoya göre daha fazla artacağından hem karlılık hem de işçilere ödenen ücrette yükselme fazla olacaktır. TRA1 bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki ortalama ücret farkı giderek azalacaktır. Tarım dışı tüketim tarımsal tüketime göre daha fazla artacaktır.

Onuncu Kalkınma Planı'nda belirtildiği gibi yatırım uygulamalarında maliyet-etkinlik, hesap verebilirlik, şeffaflık, öngörülebilirlik, esneklik, atıl kapasite oluşturulmaması ile verimlilik ilkeleri gözetilerek istihdam, yüksek katma değer ve ihracat artışına önem verilmelidir. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının giderilmesi ancak verimlilik, işgücü niteliğinin artırılması, ihracatta ürün çeşitliliğine gidilmesi gibi faktörlerle mümkün olacaktır.

Bu çalışmada yatırım ve verimlilik artışlarının bölge ekonomisi üzerine etkileri değerlendirilmiştir. Bölgesel kalkınma için hem yatırımlar hem de verimlilik artışları birbirlerini tamamlayarak bölgeye önemli katkılar sağlayacaktır. Yatırımların ekonomik ve sosyal etkisi etkinliğine bağlıdır. Verimlilik artışı büyümeye doğrudan katkı sağlamasının yanında kıt kaynakların etkin ve sürdürülebilir biçimde kullanılmasını sağlayacaktır. Burada amaç kamu kaynaklarının israf edilmeyecek şekilde kullanılması olmalıdır. Onuncu Kalkınma Planı'nda da hedeflendiği gibi kamu sermayeli işletmelerin kamuya yük getirmeden verimlilik ilkesi çerçevesinde faaliyet göstermeleri gerekmektedir. Nitekim kamu yatırımları vergilerle finanse edilmektedir.

Türkiye'de hesaplanabilir genel denge modeli üzerine yapılan çalışmalardan Telli (2004) Türkiye ekonomisi için makro düzeyde reel sosyal hesaplar matrisi üretilmesi için tutarlı bir çerçeve geliştirmiştir. Çavdaroğlu (2007) da reel sosyal hesaplar matrisinin finansal sosyal hesaplar matrisine dönüştürülebilmesi için mali fon akım tablolarını oluşturmuştur. Erten (2009) ise reel sosyal hesaplar matrisi kurgusunun makro düzlemde daha detaylı sektörel düzleme taşınmasını sağlamıştır. Yeldan vd. (2012) tarafından kurgulanan model Türkiye için ilk bölgesel genel denge modelidir. Bu çalışmada TRA1 Düzey 2 bölgesi oluşturulan sosyal hesaplar matrisi bir Düzey 2 bölgesi için oluşturulan ilk matristir. Oluşturulan bu matris referans alınarak diğer Düzey 2 bölgeleri için de sosyal hesaplar matrisi elde edilerek çeşitli politikaların genel ekonomi üzerindeki etkilerinin hesaplanabilir genel denge modeli çerçevesinde çözülmesi mümkün olacaktır.

Bölgesel sorunların çözülmesine katkı sağlayabilecek çeşitli politikaların etkilerinin geliştirilen veri altyapısı ile çözülebilmesi için sektörlerin, hanehalkı hesabının, firma hesaplarının daha detaylandırılması faydalı olacaktır. Bölgesel düzeyde veri yetersizliğinden dolayı bu çalışmada hanehalkı ve firma hesabı birleştirilip özel kesim hesabı olarak ele alınmakta ve tarım ve tarım dışı olmak üzere iki sektörlü bir yapı tercih edilmektedir. Bölgesel kalkınma konusu sadece geliştirilen veri altyapısı kullanılarak modelin uygulamasının yapıldığı bir konudan ibaret olarak görülmemelidir. Sosyal bilimlerde kullanılan sayısal modelleme çalışmalarında, politika sonuçları kullanılan modelin cebirsel özelliklerine duyarlıdır. Bu yüzden politika önermelerinin modellenen bölge ekonomileri için daha gerçekçi olabilmesi için modellerin sürekli güncellenmesi gerektiği esastır.

Kaynakça

- Aghian, P. ve Howitt, P. (2009). *Economics of Growth*, MIT Press, Cambridge.
- Aschauer, D. A. (1989). "Is Public Expenditure Productive?". *Journal of Monetary Economics*, 23: 177-200.
- Bautista, R. M. (1988). "General Equilibrium Effects of Increasing Productivity in Philippine Manufacturing, With Special Reference to Food Processing". *Journal of Philippine Development*, Number Twenty Seven, XV(2): 223-243.
- Calderón, C. ve Servén, L. (2004). *The Effects of Infrastructure Development on Growth and Income Distribution*, WPS3400.
- Costa, J. S., Ellson, R. W. ve Martin, R. C. (1987). "Public Capital, Regional Output, And Development: Some Empirical Evidence". *Journal of Regional Science*, 27(3): 419-437.
- Coutinho, R. M. ve Gallo, G. M. (1996). *Do Public and Private Investment Stand in Each Other's Way*. (unpublished paper), Washington, DC.
- Çavdaroğlu, H. S. (2007). *Türk Ekonomisinde Sektörler Arası Mali Fon Akımları*. Planlama Uzmanlığı Tezi, Kalkınma Bakanlığı, Ankara.
- Duffy-Deno, K. T. ve Eberts, R. W. (1991). "Public Infrastructure and Regional Economic Development: A Simulations Equations Approach". *Journal Of Urban Economics*, 30: 329-343.
- Erten, H. (2009). *Türkiye İçin Sektörel Sosyal Hesaplar Matrisi Üretme Yöntemi ve İstihdam Üzerine Bir Hesaplanabilir Genel Denge Modeli Uygulaması*. Dpt Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Fougere, M., Merette, M., Harvey, S., Poitras, F. (2004). "Ageing Population and Immigration in Canada: An Analysis with a Regional CGE Overlapping Generations Model". *Canadian Journal of Regional Science*, 27: 209-236.
- Gallagher, M. (1991). *Rent-Seeking and Economic Growth in Africa*. Westview Press Inc.
- Garcia-Milà, T. (1992). "The Contribution of Publicly Provided Inputs to States' Economies". *Regional Science and Urban Economics*, 22(2): 229-241.
- Ghazanchyan, M., Stotsky, J. (2013). "Drivers of Growth: Evidence from sub-Saharan Africa". *IMF Working Paper*, WP/13/236, International Monetary Fund, Washington.

- Gupta, S., Kangur, A., Papageorgiou, C. ve Wane, A. (2014). "Efficiency-Adjusted Public Capital and Growth". *World Economic Development*, 57: 164-78.
- Hansen, N. (1965). "Unbalanced Growth And Regional Development". *Western Economic Journal*, 4: 3-14.
- Hulten, C. R. ve Schwab, R. M. (1984). "Regional Productivity Growth in U.S. Manufacturing: 1951-78". *The American Economic Review*, 74(1): 152-162.
- Johansen, L. (1960). *A Multi-Sectoral Study Of Economic Growth*. Amsterdam, North-Holland.
- Khan, M. S. ve Reinhart, C. M. (1990). "Private Investment and Economic Growth in Developing Countries". *World Development*, 18(1): 19-27.
- Khan, M. S., Kumar, M. S. (1993). *Public and Private Investment and the Convergence of Per Capita Incomes in Developing Countries*. IMF Working Paper, No. 93/51, International Monetary Fund, Washington DC.
- Khan, M. S. ve Kumar, M. S. (1997). "Public Investment, Productivity, And Economic Growth In Developing Countries". *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 9(3): 440-466.
- Kim, E. ve Kim, K. (2002). "Impacts of Regional Development Strategies on Growth And Equity of Korea: A Multiregional CGE Model". *The Annals of Regional Science*, 36: 165-180.
- Kim, E. ve Kim, K. (2003). "Impacts of the Development of Large Cities on Economic Growth And Income Distribution in Korea: A Multiregional CGE Model", *Papers in Regional Science*, 82: 101-122.
- King, R. G. ve Levine, R. (1992). *Financial Indicators and Growth in a Cross-Section of Countries*. The World Bank Working Paper Series (WPS 819), Washington.
- Li, W., Li, X., Wang, W. ve Guangbao, Z. (2010). *Fiscal Policy, Regional Disparity And Poverty in Chine: A General Equilibrium Approach*, MPIA Working Paper.
- Liu, C. C. (2006). "Evaluating The Impacts of Tainan Science-Based Industrial Park on the Southern Region in Taiwan". *The Empirical Economics Letters*, 5(1): 55-66.
- Lofgren, H., Harris, R. L., Robinson, S., Thomas, M. ve El-Said, M. (2002). *A Standard Computable General Equilibrium (Cge) Model in GAMS*, Microcomputers In Policy Research 5, International Food Research Institute.

- Lu, W. (1996). "Public Infrastructure And Regional Economic Development: Evidence From China", *Pacific Economic Papers*, No. 258.
- Lynde, C. ve Richmond, J. (1993). "Public Capital And Total Factor Productivity", *International Economic Review*, 34(2): 401-414.
- Márquez, M. A., Ramajo, J. ve Hewings, G. J. D. (2011). "Public Capital And Regional Economic Growth: A SVAR Approach for the Spanish Regions", *Investigaciones Regionales*, 21: 199-223.
- Mostert, J. W. M. ve Heerden, J. H. (2015). "A Computable General Equilibrium (CGE) Analysis of the Expenditure on Infrastructure in the Limpopo Economy in South Africa", *Int Adv Res*, 21: 227-236.
- Munnell, A. H. (1990). "Why Has Productivity Growth Declined? Productivity and Public Investment", *New England Economic Review*, 3(22).
- Munnell, A. H. (1992). "Policy Watch Infrastructure Investment And Economic Growth", *Journal of Economic Perspectives*, 6(4): 189-198.
- Odedokun, M. O. (1992). *Multi-country Evidence on the Effects of Macroeconomic, Financial and Trade Policies on Efficiency of Resource Utilization in Developing Countries*. IMF Working Paper, Paper No 92/53, Washington.
- Rosik, P. (2006). "Public Capital And Regional Economic Growth", *Poznań University of Economics Review*, 6(1): 69-93.
- Sakamoto, H. (2012). "CGE Analysis of Transportation Cost And Regional Economy: East Asia And Northern Kyushu", *Regional Science Inquiry Journal*, IV(1): 121-140.
- Serven, L., Solimano, A. (1990). *Private Investment and Macroeconomic Adjustment: Theory, Country Experience, and Policy Implications*. Policy, Research And External Affairs Working Paper, Washington DC.
- Telli, Ç. (2004). *Sosyal Hesaplar Matrisi Üretim Yöntemi ve Türkiye Uygulaması*, Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü Planlama, Ankara.
- Thaiprasert, N., Faulk, D., Hicks, M. J. (2013). "A Regional Computable General Equilibrium Analysis of Property Tax Rate Caps and A Sales Tax Rate Increase in Indiana". *Public Finance Review*, 41(4): 446-472.
- Upadhyaya, M. P. (1995). *A Computable General Equilibrium Analysis of Alternative Tax Policies in the State of Washington*. UMI Company, UMI Microform 9632274, USA.

Yamano, N. ve Ohkawara, T. (2000). “The Regional Allocation of Public Investment: Efficiency or Equity?”, *Journal of Regional Science*, 40(2): 205-229.

Yeldan, E., Taşcı, K., Voyvoda, E. ve Özsan, M. E. (2012). *Orta Gelir Tuzağı'ndan Çıkış: Hangi Türkiye? Cilt 1: Makro/ Sektörel/ Bölgesel Analiz*. Türkönfed, İstanbul.

Yeldan, E., Taşcı, K., Voyvoda, E. ve Özsan, M. E. (2013). *Orta Gelir Tuzağı'ndan Çıkış: Hangi Türkiye? Cilt 2: Bölgesel Kalkınma ve İkili Tuzağtan Çıkış Stratejileri*. Türkönfed, İstanbul.

İnternet Kaynakları

DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, www.dap.gov.tr, (erişim tarihi: 01.01. 2017).

Dünya Bankası, www.worldbank.org, (erişim tarihi: 01.01. 2017).

Gelir İdaresi Başkanlığı, www.gib.gov.tr, (erişim tarihi: 01.01. 2017).

Hazine Müsteşarlığı, www.hazine.gov.tr, (erişim tarihi: 01.01. 2017).

International Monetary Fund, www.imf.org, (erişim tarihi: 01.01. 2017).

Kalkınma Bakanlığı, www.kalkinma.gov.tr, (erişim tarihi: 01.01. 2017).

Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA), www.kudaka.org.tr, (erişim tarihi: 01.01. 2017).

Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr, (erişim tarihi: 01.01. 2017).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, www.tcmb.gov.tr, (erişim tarihi: 01.01. 2017).

Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM), www.tim.org.tr, (erişim tarihi: 01.01. 2017).

Muammer YAYLALI, Zeynep KARACA

	Sermaye Hesabı	Ajanlar	
Toplam	10. Dış Alem	8. Karne Sektörü	7. Özel Sektör
7.022.595	3.629		
35.901.627	181.408		
5.825.391			
12.784.208			
360.166.649	25.838.484		
3.787.279.156	830.122.477		
594.375.185			
1.276.286.920			
478.610.752		26.133.625	22.371.658
3.793.314.273		156.227.374	263.360.342
1.045.330.710	18.672.661	153.528.694	1.300.210.840
509.986.951			134.995.305
382.360.999	32.360.202	58.006.000	231.985.797
626.187.861		19.211.257	31.775.600
	676.187.861	382.360.999	509.986.951
			1.945.330.710

EK 2. Modelin Denklemleri

Fiyat Bloğu

İthalat fiyatı $P_i^M = P_i^{WM} \cdot \varepsilon(1 + tm_i)$

İhracat fiyatı $P_{i,r}^E = P_{i,r}^{WE} \cdot \varepsilon(1 - tx_{i,r})$

Bileşik mal fiyatı

$$PC_i = \left[P_i^D \left(\frac{DC_i}{CC_i} \right) + P_i^M \left(\frac{M_i}{CC_i} \right) \right] \cdot [1 + saltax_i]$$

Yurt içi mal fiyatı

$$PDC_i = \sum_r P_{i,r}^D DC_{i,r} / DCC_i$$

Bölgesel üretim fiyatı

$$PX_{i,r} = \left[P_{i,r}^D \left(\frac{DC_{i,r}}{XS_{i,r}} \right) + P_{i,r}^E \left(\frac{E_{i,r}}{XS_{i,r}} \right) \right]$$

Bölge 1 (y) net katma değer fiyatı

$$PVA_{i,ry} = (1 - protax_{i,ry}) \cdot (PX_{i,ry}) - \sum_j PC_j IORY_{j,i}$$

Bölge 2 (z) net katma değer fiyatı

$$PVA_{i,rz} = (1 - protax_{i,rz}) \cdot (PX_{i,rz}) - \sum_j PC_j IORZ_{j,i}$$

Fiyat endeksi

$$PINDEX = \sum_i PWTS_i PC_i$$

Üretim ve Faktör Bloğu

Bölgesel mal üretimi

$$XS_{i,r} = (A_{xv} K_{i,r})^{B_{xir} LD_{i,r}^{(1-B_{xir})}}$$

Bölgesel ücret

$$W_r = \frac{(1 - B_{xir}) \cdot PVA_{i,r} \cdot XS_{i,r}}{WDIST_{i,r} \cdot LD_{i,r} \cdot (1 + sstax_r)}$$

Bölgesel kar oranı

$$RK_r = \frac{B_{xir} \cdot PVA_{i,r} \cdot XS_{i,r}}{RKDIST_{i,r} \cdot K_{i,r}}$$

İşgücü piyasa dengesi

$$UNEMP_r = LSUP_R - \sum_i LD_{i,r}$$

Sermaye piyasası dengesi

$$\sum_i K_{i,r} = KSUPP_r$$

Ticaret Bloğu

Sabit dönüşüm fonksiyonu

$$XS_{i,r} = A_{tir} \left[\beta_{tir} E_{ir}^{\rho_{tir}} + (1 - \beta_{tir}) DC_{ir}^{\rho_{tir}} \right]^{\frac{1}{\rho_{tir}}}$$

Armington fonksiyonu

$$CC_{ir} = A_{cir} \left[\beta_{cir} M_{ir}^{-\rho_{cir}} + (1 - \beta_{cir}) DC_{ir}^{-\rho_{cir}} \right]^{\frac{1}{\rho_{cir}}}$$

Kar maksimizasyonu koşulu

$$\frac{E_{ir}}{DC_{ir}} = \left[\frac{P_{ir}^E}{P_{ir}^D} \cdot \frac{(1 - \beta_{tir})}{\beta_{tir}} \right]^{\frac{1}{\rho_{tir}-1}}$$

Maliyet minimizasyonu koşulu

$$\frac{M_{ir}}{DC_{ir}} = \left[\frac{P_{ir}^D}{P_{ir}^M} \cdot \frac{\beta_{cir}}{(1 - \beta_{cir})} \right]^{\frac{1}{\rho_{cir}+1}}$$

İhracatçı olmayan sektörler için

$$DC_{ir} = XS_{ir}$$

İthalatçı olmayan sektörler için

$$CC_{ir} = DC_{ir} \cdot (1 + salt_{ir})$$

Gelir Bloğu

Özel kesim geliri

$$Y = \sum_i ((W_r \cdot WFDIST_{ir} LD_{ir} + (1 - corprtax_r) \cdot RK_r \cdot RKDIST_{ir} \cdot K_{i,r})) + GOVTRANS + INTDOM * GDOMDEBT + NPFI - INTFORP * PFORDEBT$$

Kamu kesimi geliri

$$GREV = TOTPROTAX + TOTSALTAX + TARIFF + TOTSSTAX + TOTCORPTAX + TOTHTAX + EXTAX$$

Maliye Bloğu

Toplam üretim vergisi

$$TOTPROTAX = \sum_i prot_i \cdot PX_i \cdot XS_i$$

Toplam satış vergisi

$$TOTSALTAX = \sum_i salt_i (P_i^D \cdot DC_i + P_i^M \cdot M_i)$$

Toplam gümrük vergisi

$$TARIFF = \sum_i tm_i \cdot P_i^{WM} \cdot \varepsilon \cdot M_i$$

Toplam kurumlar vergisi

$$TOTCORPTAX = \sum_i corpt \cdot (PROFP_i + PROFG_i)$$

Toplam hanehalkı gelir vergisi

$$TOTHHTAX = htax \cdot YHH$$

Topalm ihracat vergisi

$$EXTAX = \sum_i te_i \cdot P_i^{WE} \cdot \varepsilon \cdot E_i$$

Kamu tüketimi

$$GOVCON = gcr \cdot GDP$$

Kamu yatırımı

$$GINV = gir \cdot GDP$$

Kamudan işletmelere transferler

$$GtrEE = rtGtrEE \cdot GREV$$

Kamu toplam transferleri

$$GOVTRANS = GtrSSI + GtrHH + GtrEE$$

Tasarruf Yatırım Dengesi

Özel kesim tasarrufu

$$PRSAV = mps \cdot YHH \cdot (1 - htax)$$

Kamu kesimi tasarrufu

$$GSAV = GREV - GOVCON - GOVTRANS - ir_{FG} \cdot \varepsilon \cdot GFD - ir_{DOM} \cdot GDD$$

Kamu yatırım-tasarruf farkı

$$PISB = GINV - GSAV$$

Kamu borçlanma gereği (KKBG)

$$PSBR = PISB - rtPSBR \cdot GDP$$

KKBG finansmanı

$$PSBR = DOMBOR + \varepsilon \cdot GOVFBOR$$

Kamu dış borçlanma

$$\varepsilon \cdot GOVFBOR = rtGOVFBOR \cdot PSBR$$

Ulusal tasarruf-yatırım dengesi

$$PRSAV + GSAV + \varepsilon \cdot FSAV = PRINV + GINV$$

Talep Bloğu

Sektörler itibariyle kamu tüketimi

$$GD_i = \frac{gles_i \cdot GOVCON}{PC_i}$$

Sektörler itibariyle özel tüketim

$$CD_i = \frac{cles_i \cdot (1 - mps) \cdot YHH \cdot (1 - htax)}{PC_i}$$

Sektörler itibariyle ara girdi talebi

$$INT_i = \sum_j a_{ij} \cdot XS_j$$

Yurt içi faiz oranı

$$ir_{DOM} = rtir_{DOM} \frac{GFD + GDD}{GDP}$$

Sektörler itibariyle özel yatırım

$$ID_i = \frac{idles_i \cdot PRINV}{PC_i}$$

Sektörler itibariyle kamu yatırımı

$$GID_i = \frac{gidles_i \cdot GINV}{PC_i}$$

Gayrisafı yurtiçi hasıla (GSYH)

$$GDP = \sum_i [PC_i (CD_i + GD_i + GID_i + ID_i) + P_i^{WE} \cdot \varepsilon \cdot E_i - P_i^{WM} \cdot \varepsilon \cdot M_i]$$

Mal Piyasası Dengesi

Mal piyasası dengesi

$$CC_i = INT_i + CD_i + GD_i + ID_i + GID_i$$

Ödemeler Dengesi

$$\sum_i P_i^{WM} M_i + ir_{FP} \cdot PFD + ir_{FG} \cdot GFD + \frac{EERPtrROW}{\varepsilon} = \sum_i P_i^{WE} E_i + ROWtrEE + ROWtrHH + FSAV$$

EK 3. Modelin Değişkenleri

$PINDEX$	Fiyat düzeyi
PC_i	Bileşik mal fiyatı
P_i^D	Toplam yurt içi mal fiyatı
$P_{i,r}^D$	Bölgesel mal fiyatı
$P_{i,r}^E$	Bölgesel ihracat fiyatı
P_i^M	İthalat fiyatı
$PVA_{i,r}$	Bölgesel net fiyat (katma değer)
$PX_{i,r}$	Bölgesel ürün fiyatı
$P_{i,r}^{WE}$	Dünya ihracat fiyatı
P_i^{WM}	Dünya ithalat fiyatı
$PWTS_i$	Fiyat endeksi ağırlıkları
CC_i	Bileşik Mal (Yurt içi özümseme)
DC_i	Ulusal piyasada yurt içi mal
$DC_{i,r}$	Bölgesel piyasalarda yurt içi mal
$E_{i,r}$	Bölgesel ihracat
M_i	İthalat
$XS_{i,r}$	Bölgesel toplam ürün arzı
GDP	Gayri safı yurt içi hasıla
$LD_{i,r}$	Bölgesel, sektörler itibariyle iş gücü talebi
$LSUP_r$	Bölgesel işgücü arzı
$K_{i,r}$	Bölgesel sektörler itibariyle sermaye talebi
$KSUP_r$	Bölgesel sermaye stoku
W_r	Bölgesel nominal ücretler
$WFDIST_{i,r}$	Bölgesel, sektörler itibariyle ücret farklılaşma katsayıları

$RKDIST_{i,r}$	Bölgesel, sektörler itibariyle kar oranı farklılaşma katsayıları
RK_r	Bölgesel sektörler itibariyle kar oranı
$UNEMP_r$	Bölgesel işsizlik
CD_i	Sektörel özel tüketim harcamaları
GD_i	Sektörel kamu tüketim harcamaları
ID_i	Sektörel özel yatırım talebi
GID_i	Sektörel kamu yatırım talebi
$INT_{i,r}$	Bölgesel ara malı talebi
$EXTAX$	İhracat vergisi gelirleri
$TOTPROTAX$	Üretim vergisi geliri
$TOTSALTAX$	Satış vergisi geliri
$TOTSSTAX$	Sosyal güvenlik vergisi gelirleri
$TOTCORPTAX$	Kurumlar vergisi gelirleri
$TARIFF$	Gümrük vergisi geliri
$TOTHHTAX$	Toplam gelir vergisi
$GREV$	Toplam kamu geliri
$GOVCON$	Kamu tüketim harcamaları
$GOVTRANS$	Kamu transferleri
$GSAV$	Kamu kesimi tasarrufu
$FSAV$	Dış tasarruflar
$PRSAV$	Özel kesim tasarrufu
mps	Özel kesim marjinal tasarruf eğilimi
GFD	Kamu kesimi dış borç stoku
PFD	Özel kesim dış borç stoku
GDD	Kamu kesimi iç borç stoku
$PFORDEBT$	Özel kesim dış borç stoku
$INTFORP$	Özel dış borçlar faiz yükü
$INTFORG$	Kamu dış borçları faiz yükü
$INTDOM$	Yurt içi faiz oranı
$GOVFBOR$	Devlet dış borçlanması
Y	Özel kesim geliri
$NPFI$	Yurt dışından net faktör gelirleri
MPS	Özel tasarruf oranı

$TOTINV$	Toplam yatırımlar
ε	Döviz kuru
$PROFP_i$	Toplam özel sermaye karı
$PROFG_i$	Toplam kamu sermayesi karı
$GINV$	Toplam kamu kesimi yatırımı
$PRINV$	Toplam özel kesim yatırımı
$GtrEE$	Kamudan işletmelere yapılan transferler
$GtrSSI$	Bütçeden sosyal güvenlik açıkları finansmanı transferi
$GtrHH$	Kamu kesiminden hanhalkına yapılan toplam
transfer	
ir_{FG}	Kamu kesimi dış borç faizi
ir_{DOM}	Kamu kesimi iç borç faizi
$PISB$	Kamu kesimi tasarruf-yatırım farkı
$PSBR$	Kamu kesimi borçlanma gereği
$GOVFBOR$	Kamu kesimi net dış borçlanma
ir_{FP}	Özel kesim dış borç faizi
$EERP_{trROW}$	Firmaların yurtdışına kar transferi
ROW_{trEE}	Yurtdışından firmalara yapılan transferler
ROW_{trHH}	Yurtdışından hanhalkına yapılan transferler

EK 4. Modelin Parametreleri

A_{ci}	Armington fonksiyonu parametresi
A_{dci}	Yurt içi mal fonksiyonu kaydırma parametresi
A_{tir}	CET fonksiyonu kaydırma parametresi
A_{xir}	Üretim fonksiyonu kaydırma parametresi
B_{ci}	Armington fonksiyonu kaydırma parametresi
B_{dci}	Yurt içi mal Armington fonksiyonu kaydırma parametresi
B_{tir}	CET fonksiyonu kaydırma parametresi
B_{xir}	Cobb - Douglas üretim fonksiyonu pay parametresi
$cles_i$	Sektörel özel tüketim payları
$gles_i$	Sektörel kamu tüketim payları
$idles_i$	Sektörel yatırım payları
$gidles_i$	Sektörel kamu yatırım payları
$rhoc_i$	Armington fonksiyonu katsayısı
$rhot_{i,r}$	CET fonksiyonu katsayısı
$rhodc_i$	Yurt içi mal fonksiyonu katsayısı
$rrp_{i,r}$	Bölgelerde sektörler Kar oranı haddi
$shrp_{i,r}$	Bölgelerde sektörler Kar oranı payı
$dk_{i,r}$	Özel yatırım nihai talebi
$protax_{i,r}$	Bölgesel üretim vergisi oranı
$saltax_i$	Satış vergisi oranı
tm_i	Gümrük vergisi oranı
$te_{i,r}$	İhracat vergisi oranı
$corptax_r$	Bölgesel kurumlar vergisi oranı

$SStax_r$	Bölgesel sosyal güvenlik vergisi oranı
Q_{tir}	Sabit dönüşüm fonksiyonu esneklik katsayısı
$IORY_{j,i}$	Bölge 1 üretiminde ara girdi payı
$IORZ_{j,i}$	Bölge 2 üretiminde ara girdi payı
$htax$ oranı	Hanehalkından alınan vergilerin hanehalkı gelirin
gcr	Kamu tüketiminin GSYH'ya oranı
gir	Kamu yatırımının GSYH içindeki payı
$rtGtrEE$	Üretim teşviklerinin kamu gelirlerine oranı
$rtPSBR$ parametresi	Tasarruf yatırım farkından borçlanma gereğine geçiş
$rtGOVFBOR$	Kamu dış borçlanmasının borçlanma gereğine oranı
a_{ij}	Ara girdi talebi
$rtir_{DOM}$ oranı	Yurt içi faiz oranı / (toplam kamu borcu/GSYH)

**EK 5. Baz Durum Hesaplanabilir Genel Denge Modeli Sonuçları,
2016-2023**

İŞGÜCÜ TALEBİ (LD) (%)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1- Tarım	0.194	0.201	0.208	0.213	0.219	0.224	0.229	0.234
TRA1- Tarım Dışı	0.180	0.181	0.183	0.186	0.189	0.192	0.196	0.200
Diğer- Tarım	5.533	5.616	5.712	5.821	5.945	6.086	6.241	6.423
Diğer- Tarım Dışı	21.729	22.041	22.400	22.811	23.279	23.810	24.382	25.054
İŞLETME ARTIĞI (K) (TL)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1- Tarım	3.719	4.164	4.536	4.851	5.123	5.364	5.590	5.807
TRA1- Tarım Dışı	9.066	9.855	10.520	11.098	11.617	12.098	12.559	13.023
Diğer- Tarım	170.954	176.175	181.389	186.638	191.965	197.417	203.149	209.308
Diğer- Tarım Dışı	1.105.333	1.138.344	1.171.178	1.204.123	1.237.477	1.271.543	1.306.518	1.344.088
BÖLGE İÇİ TÜKETİM (TL)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1- Tarım	7.019	7.668	8.208	8.668	9.069	9.429	9.769	10.095
TRA1- Tarım Dışı	33.720	35.811	37.617	39.236	40.738	42.171	43.573	45.006
Diğer- Tarım	334.328	344.661	355.320	366.395	377.984	390.192	403.391	417.861
Diğer- Tarım Dışı	3.248.157	3.360.042	3.475.580	3.595.752	3.721.602	3.854.244	4.012.318	4.185.044
ORTALA MA ÜCRET DÜZEYİ (TL)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1	11.072	11.281	11.460	11.623	11.779	11.934	12.146	12.380
Diğer	19.069	19.414	19.727	20.008	20.259	20.479	20.773	21.040
KATMA DEĞER (TL)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1	18.610	19.239	19.873	20.525	21.203	21.915	22.761	23.684

Kaynak: Yazarın Kendi Hesaplamaları

EK 6. Senaryo 1 Hesaplanabilir Genel Denge Modeli Sonuçları, 2016-2023

İŞGÜCÜ TALEBİ (LD) (%)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1- Tarım	0.194	0.209	0.220	0.231	0.241	0.250	0.259	0.267
TRA1-Tarım Dışı	0.180	0.178	0.178	0.179	0.181	0.184	0.187	0.191
Diğer-Tarım	5.533	5.610	5.703	5.813	5.938	6.082	6.252	6.449
Diğer-Tarım Dışı	21.729	22.031	22.390	22.808	23.280	23.820	24.455	25.190
İŞLETME ARTIĞI (K) (TL)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1- Tarım	3.719	4.787	5.681	6.432	7.072	7.629	8.139	8.613
TRA1-Tarım Dışı	9.066	10.741	12.048	13.100	13.976	14.747	15.450	16.127
Diğer-Tarım	170.954	175.891	180.872	185.935	191.145	196.629	202.469	208.749
Diğer-Tarım Dışı	1.105.333	1.137.120	1.168.966	1.201.102	1.233.779	1.267.745	1.303.860	1.342.488
BÖLGE İÇİ TÜKETİM (TL)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1- Tarım	7.019	8.535	9.810	10.892	11.868	12.746	13.603	14.426
TRA1-Tarım Dışı	33.720	37.928	41.227	44.110	46.648	49.010	51.380	53.752
Diğer-Tarım	334.328	344.182	354.484	365.315	376.835	389.309	402.914	417.858
Diğer-Tarım Dışı	3.248.157	3.357.113	3.470.641	3.589.534	3.721.310	3.869.215	4.030.000	4.209.092
ORTALAMA ÜCRET DÜZEYİ (TL)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1	11.072	11.315	11.494	11.622	11.767	11.940	12.128	12.356
Diğer	19.069	19.414	19.726	20.046	20.335	20.634	20.923	21.183
KATMA DEĞER (TL)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1	18.610	19.266	19.900	20.532	21.239	22.036	22.906	23.881

Kaynak: Yazarın Kendi Hesaplamaları

EK 7. Senaryo 2 Hesaplanabilir Genel Denge Modeli Sonuçları, 2016-2023

İŞGÜCÜ TALEBİ (LD) (%)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1- Tarım	0.194	0.204	0.212	0.221	0.228	0.236	0.242	0.249
TRA1-Tarım Dışı	0.180	0.183	0.186	0.190	0.194	0.198	0.203	0.209
Diğer-Tarım	5.533	5.616	5.713	5.824	5.955	6.106	6.284	6.493
Diğer-Tarım Dışı	21.729	22.042	22.419	22.840	23.342	23.924	24.611	25.423
İŞLETME ARTIĞI (K) (TL)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1- Tarım	3.719	4.180	4.566	4.900	5.194	5.457	5.699	5.931
TRA1-Tarım Dışı	9.066	9.839	10.492	11.060	11.576	12.068	12.559	13.062
Diğer-Tarım	170.954	176.165	181.313	186.555	191.932	197.551	203.539	210.015
Diğer-Tarım Dışı	1.105.333	1.138.355	1.171.281	1.204.438	1.238.661	1.274.351	1.312.476	1.353.822
BÖLGE İÇİ TÜKETİM (TL)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1- Tarım	7.019	7.758	8.414	9.007	9.570	10.095	10.599	11.094
TRA1-Tarım Dışı	33.720	35.999	38.011	39.858	41.734	43.603	45.535	47.633
Diğer-Tarım	334.328	344.648	356.208	368.388	382.010	397.412	414.977	434.701
Diğer-Tarım Dışı	3.248.157	3.360.131	3.476.913	3.605.195	3.742.435	3.897.151	4.070.147	4.261.010
ORTALAMA ÜCRET DÜZEYİ (TL)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1	11.072	11.183	11.290	11.400	11.522	11.678	11.858	12.072
Diğer	19.069	19.414	19.721	19.993	20.271	20.558	20.813	21.059
KATMA DEĞER (TL)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TRA1	18.610	19.249	19.909	20.623	21.381	22.233	23.184	24.226

Kaynak: Yazarın Kendi Hesaplamaları

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışının Türkiye’deki Yönetsel Uygulamaları: İstanbul Zincir Otelleri Üzerine bir Araştırma

Corporate Social Responsibility Perspective and Managerial Practices in Turkey: A Research on İstanbul Chain Hotels

Ayşın PAŞAMEHMETOĞLU¹

Mustafa Mehmet GÖKOĞLU²

Geliş tarihi: 15.08.2018, Kabul tarihi: 20.01.2019, Basım tarihi: 01.05.2019

Öz

Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının evrensel özellikleri küreselleşmenin bir sonucu olarak farklı ülkelerde benimsenmektedir. Bu anlayış benimsendiği farklı bağlamlardaki yönetsel uygulamaları doğrudan etkilemektedir. Ülkelerin ekonomi, sağlık, güvenlik ve ekolojik denge ile ilgili karşılaştıkları sorunları çözmeye yetersiz kalmaları, hem KSS anlayışının yayılımı için uygun bir zemin oluşturmada, hem de yönetsel uygulamaların evrensel değerlerle yeniden biçimlenmesini sağlamaktadır. İşletmelerin toplum düzeyinde karşılaşılan sorunlara verdikleri tepki genellikle KSS anlayışının evrensel özelliklerini yansıtmaktadır. Buna rağmen, yönetsel uygulamalardüzeyinde KSS anlayışının çeşitli boyutları, bu boyutlara bağlı olarak farklı uygulamaları ortaya çıkarabilmektedir. Çalışmanın amacı KSS boyutlarının Türkiye’deki otelcilik sektöründe nasıl bir çeşitlilik sergilediğini gösterip, Türkiye’ye özgü KSS anlayışını ortaya koymaktır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri ve içerik analizi tekniği kullanılarak söz konusu farklılık İstanbul bölgesinde faaliyetlerini sürdüren otellerin KSS uygulamaları üzerinden incelenmektedir. KSS anlayışına yön veren evrensel değerler açısından İstanbul bölgesindeki otellerin KSS anlayışının farklı boyutları bulgulanmıştır. Bu bakımdan araştırma kapsamında incelenen otellerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine yön veren yönetsel uygulamaların, KSS anlayışının toplumun sosyal taleplerine dönük sosyal sorumluluğu içeren küresel boyutunu görece daha fazla yansıttığı gözlemlenmiştir. Bulgular, içsel ve dışsal boyutların ise küresel boyuta oranla daha sınırlı bir şekilde benimsendiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu bakımdan ilgili yazına kurumsal sosyal sorumluluğun Türkiye’desöz konusu kavramsal sınıflandırma temelinde incelenmesi yönüyle katkı sağlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kurumsal sosyal sorumluluk, yönetsel uygulamalar, İstanbul otelleri*

Abstract

As a result of globalization, corporate social responsibility perspective has been embraced by various countries. This perspective directly affects managerial practices

¹ Özyeğin Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Otel Yöneticiliği Bölümü, Doç. Dr. aysin.pmoglu@ozyegin.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-5852-4921>

² Dokuz Eylül Üniversitesi, Öğr. Gör. Dr. mustafa.gokoglu@deu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-5803-126X>

in different countries. Economic, health, security and ecological system issues create a suitable environment for the host countries which lack certain aspects of dealing with the related problems. This also creates a perspective where managerial practices are redesigned in light of universal standards of CSR. From this standpoint, organizational response to social responsibility problems is generally driven by the universal standards of corporate social responsibility. Nevertheless, specific dimensions of CSR may dominate managerial practices paving the way for different kinds of practices in different countries. In this article, we investigate the CSR perspective of the hotels located in İstanbul area and explore related dimensions of CSR activities using quantitative research methods and content analysis technique. The results of the study indicate that hotels in İstanbul are more likely to use global dimension of CSR perspective and less likely to use internal and external dimensions when engaging with the managerial practices. Thus, contribution to related literature is achieved through the evaluation of conceptual classification of CSR in Turkey.

Keywords: *Corporate social responsibility, managerial practices, İstanbul hotels*

Giriş

Ekonomik, sosyal ve çevresel etkiler temelinde değerlendirilen KSS yaklaşımı, şirket yatırımcılarının toplum içerisinde giderek daha etkin roller üstlenmelerine neden olmaktadır (Torugsa, vd. 2013). Rekabetçi zorluklar, tüketicilerin artan talepleri ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar için devlet desteğinin azaltılması gibi etkenler KSS uygulamalarının yayılımına olanak vermektedir (Hemat ve Yüksel, 2014). Farklı ülkelerde değişik değerlerin önemsenebilmesine rağmen, KSS kavramının doğası gereği evrensel olarak kabul gördüğü düşünülmektedir (Dahlsrud, 2008). Buna rağmen Capelle-Blancard ve Petit (2017), KSS'nin evrensel özelliklerini sorgulayarak kavram ile ilgili farklı boyutların ortaya çıkardığı bir uygulama çeşitliliğinin olduğunu savunmaktadır. Örgütler kendi amaçları doğrultusunda hareket ederken, içinde buldukları topluma özgü isteklerin ve ihtiyaçların giderek daha fazla farkına varmaktadır. Bunun temel nedeni toplum ve yatırımcılar nezdinde örgütlerin KSS faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve söz konusu değerlendirme sonucunda örgüte atfedilen anlamlardır (Dahlsrud, 2008).

Sosyal sorumluluk bakış açısı ile değerlendirildiğinde örgütlerin ekonomik amaçları yalın amaçlar olmaktan çıkmıştır ve sosyal amaçlarla birlikte düşünülen ekonomik amaçlar örgütlerin başarılı olmalarını sağlamaktadır. Günümüzde ekonomik küreselleşmeyle çok az ya da hiç ilgisi olmayan firmalar bile KSS uygulamalarından etkilenmektedir (Yüksel Mermod ve Idowu, 2014). Toplumsal değerleri yansıtan örgütlerin KSS faaliyetleri toplumun refahının artırılmasını hedeflemekte, toplumsal kalkınmaya katkı sağlanmasını öngörmekte ve aslında kar amacı gütmeyen ekonomik, çevresel ve kültürel sorunların çözümü ile ilgilenmektedir (Werther ve Chandler, 2006). KSS kavramı sosyal, ekonomik ve çevresel sorumluluklar ile ilgili

faaliyetlerde en iyi uygulamaları ve standartları hayata geçirerek sürdürülebilir sonuçlar elde etmeyi amaçlayan eylemler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Dragu ve Tiron-Tudor, 2014). Sosyal sorumluluk sanayi devrimi öncesi toplumlarda yardımsever ve hayırsever davranışların sanayi devrimi sonrası kurumsallaşmasını ifade etmektedir (Pringle ve Thompson, 2000). Örgütler KSS'nin farklı boyutlarını kullanarak kurumsal kimliklerini oluşturmakta ve finansal performanslarını geliştirmektedir (Torugsa, vd. 2013).

Bu çalışmada KSS'nin farklı boyutlarının Türkiye koşullarında anlaşılması amaçlanmıştır. Türkiye'de oluşan KSS uygulamaları, farklı boyutlardan kaynaklanan zengin bir uygulama çeşitliliği göstermesine rağmen, bu konuda yapılan çalışmaların söz konusu çeşitliliği yansıtmaktan uzak olduğu ileri sürülmektedir (Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği, 2008). KSS'nin bağışlarla gerçekleştirilen hayırseverlik faaliyetleri olduğu yönündeki genel görüşünhale etkinliğini sürdürdüğü düşünülmektedir (Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği, 2008). Daha çok evrensel özellikleri temelinde değerlendirilen KSS uygulamaları, farklı ülkelerde farklı boyutların görece daha fazla önemsenmesi ile sonuçlanabilir. Çalışmanın, Türkiye'de KSS boyutlarının nasıl bir çeşitlilik sergilediğinin anlaşılması ihtiyacından doğduğu söylenebilir. Çalışmada KSS boyutlarının farklı kültürlere özgü bir sınıflandırmasının yapılabileceği düşüncesinden yola çıkılarak, bu bağlamda nasıl bir uygulama çeşitliliğinin oluştuğu incelenmekte ve Türkiye'ye özgü bir KSS anlayışının oluşumuna katkı sağlanmaktadır. İlerleyen bölümlerde öncelikle KSS kavramının doğuşu ve nasıl sınıflandırıldığı incelenmekte, daha sonrasında ise KSS boyutlarının Türkiye'deki yansıması gün ışığına çıkarılmaktadır.

1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı

KSS kavramının tanımı konusunda yaşanan kafa karışıklığının nedeni KSS faaliyetlerinin belirli bir kültürde nasıl hayata geçirildiği ile ilgilidir (Dahlsrud, 2008). Kültürel değişkenleri içeren ulusal bağlamlardan etkilenen KSS faaliyetleri, farklı ülkelerde söz konusu ülkelere özgü bir KSS anlayışının oluşumuna neden olabilir. KSS faaliyetlerinin çok geniş kapsamlı olması nedeniyle kavramın tanımı yapılan faaliyetler oranında çeşitlilik göstermektedir. En geniş anlamı ile KSS, örgütlerin yasal gerekliliklerinin ötesinde sürdürülebilir kalkınmaya verdikleri desteği ifade etmektedir (Carroll, 1979; Werther ve Chandler, 2006). KSS örgütlerin içinde buldukları toplumun belirli bir sorununa fayda sağlamak amacıyla karşılık beklemeksizin ortaya koydukları davranışlar bütünüdür (Pringle ve Thompson, 2000). Bu açıdan bakıldığında örgütler toplumsal sorunları gözlemlemek için çaba sarfetmekte, bu sorunların nasıl çözülebileceğine dair fikir yürütmekte ve bütün bunları yaparken toplumsal değerleri içselleştirmektedir (Matten ve Moon, 2008). Örgütler farklı KSS uygulamalarını benimseyebilirler. Ancak bu uygulamalar örgüt için ahlaken

tutarlı, toplumun iyiliğini ve refahını yükseltici ve örgütsel stratejilere uygun olarak görüldüğünde başarılı olmaktadır (Story and Neves, 2015).

1960'lı yıllarda önem kazanan KSS uygulamaları örgütleri daha geniş ölçekli sosyal sorunların çözümüne katkı sağlamak için yönlendirirken, aynı zamanda örgütü yatırımcılar açısından daha dikkat çekici hale getirmek üzere kullanılmıştır (Wang, vd., 2016). Ayrıca KSS uygulamalarının yönetiminde ortaya çıkan karmaşıklık, özellikle çokuluslu şirketler için giderek büyüyen bir soruna işaret etmektedir (Wang, vd., 2016). Örneğin otelcilik endüstrisinde faaliyet gösteren çokuluslu şirketler KSS uygulamalarındaki karmaşıklığı hizmet kalitelerini yükselten ve toplumsal sorunların çözümüne yönelik uygulamaları görece daha fazla benimseyerek aşma eğilimindedir (Inoue ve Lee, 2010).

Bu bakımdan otelcilik endüstrisinin faaliyet alanındaki müşteriler ve kültürel yapı arasındaki büyük bağımlılık nedeniyle toplumsal projelere katılım, söz konusu örgütlere rekabetçi avantaj sağlamaktadır (Inoue ve Lee, 2010). KSS ve rekabetçi avantaj, kurumsal değerler, politikalar ve uygulamaların kalıcı olarak tanımlandığı bir öğrenme ve yenilik döngüsü ile ilgilidir (Vilanova, vd. 2009). Öğrenme, KSS'nin iş süreçlerine gömülü hale gelmesiyle gerçekleşmekte ve bir kere bütünleştirildikten sonra, yenilikçi uygulamalar ve nihayetinde rekabet gücü yaratmaktadır (Vilanova, vd. 2009).

2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Boyutları

Evsensel özellikleri bakımından incelendiğinde KSS uygulamalarının içsel (ekonomik), dışsal (çevresel) ve küresel (kültürel) boyutları ön plana çıkmaktadır (Toruğsa, vd. 2013). Kurum içi sorumluluk olarak nitelendirilen içsel boyutta; çalışanlara karşı sorumluluk, hissedarlara karşı sorumluluk ve yöneticilere karşı sorumluluk bulunmaktadır (Schwartz, 2011). Genellikle ekonomik bir bakış açısıyla değerlendirilen içsel boyutun en önemli özelliklerinden biri, çalışanların sosyal güvenliklerini, sağlık durumlarını ve çalışma koşullarını iyileştirmek için yapılan faaliyetlerin ön plana çıkmasıdır (The European Commission, 2001). Söz konusu faaliyetlerin yasal düzenlemeler ile belirli bir ölçüde zorunlu olarak sürdürüldüğü düşünüldüğünde, örgütlerin yasal düzenlemeler olmaksızın gönüllü bir şekilde çalışanlarının sosyal güvenlikleri, sağlık durumları ve çalışma koşulları ile ne derece ilgilendikleri içsel boyutun önemine işaret etmektedir (Moir, 2001). Ekonomik açıdan güçlü olmayan örgütler bu durumu yasal düzenlemelerin öngördüğü asgari faaliyetler ile sürdürürken, ekonomik açıdan daha güçlü olan örgütler yasal düzenlemeleri aşan faaliyetleri gönüllü olarak sürdürerek çalışanlarını desteklemektedirler (The European Commission, 2001).

Aslında kurumsal sosyal sorumluluğun içsel boyutunun örgüt içerisinde yapılan faaliyetlerle sınırlı kalması, bu boyutun örgütler açısından toplum ile

doğrudan ilişkilendirilebilir bir şekilde kullanılmamasına yol açmakta ve bu nedenle de kurumsal sosyal sorumluluğun diğer boyutlarına göre görece daha az desteklenmesine neden olmaktadır (Werther ve Chandler, 2006). Öte yandan kurumsal sosyal sorumluluğun dışsal boyutu kurum dışı sorumluluk olarak nitelendirilmekte ve rakiplere karşı sorumluluk, müşterilere karşı sorumluluk, tedarikçilere karşı sorumluluk, çevreye karşı sorumluluk, topluma karşı sorumluluk ve hükümete karşı sorumluluğu kapsamaktadır (Schwartz, 2011).

Genellikle çevresel bir bakış açısıyla değerlendirilen dışsal boyutun en önemli özelliklerinden biri örgütün çevresinde önemli olarak gördüğü ekolojik sorunların çözümü için ne yaptığıdır (Toruğsa, vd. 2013). Dışsal boyut çevresel farkındalık açısından büyük bir değer taşıdığı için örgütler söz konusu boyutu KSS faaliyetlerinde ön plana çıkarmaktadırlar (Werther ve Chandler, 2006). Bu bakımdan uluslar arası alanda faaliyet gösteren örgütlerin buldukları topluma özgü çevresel sorunların çözümü için gayret gösterdikleri ölçüde meşruiyet kazandıkları görülmektedir (Vogel, 2006). Örgütler fiziksel çevre ile olan etkileşimlerinde ağırlıklı olarak ekolojik dengenin korunması ve çevre kirliliğinin azaltılması için çalışmakta, bunu yaparken sürdürülebilir bir kalkınma politikası benimsemektedirler (Schwartz, 2011). Ayrıca örgütler hem çevreye verebilecekleri zararın önlenmesini ve giderilmesini sağlamak, hem de çevresel standartların kalitesini yükseltmek için uygulama ve davranışlar sergilemektedirler (Silberhorn ve Warren, 2007).

Son olarak kurumsal sosyal sorumluluğun küresel boyutu kültürel sorumluluk şeklinde tanımlanmaktadır. Küresel boyut evrensel normlara dayanan KSS uygulamalarının, farklı kültürlerde oluşan sosyal sorunların hafifletilmesine olanak verdiği sürece ışık tutmaktadır. Küresel anlamda sosyal adaletin sağlanması gibi evrensel normların farklı kültürlerde hayata geçirilmesi, o kültüre özgü birtakım uygulamalar sayesinde gerçekleştirilmektedir. Örgütler içinde buldukları kültüre özgü değerleri benimseyerek kendi kültürlerini ve söz konusu kültüre uygun KSS faaliyetlerini oluştururlar (Toruğsa, vd. 2013). Bu bakımdan ulusal bağlamdan gelen kültürel özellikler KSS faaliyetlerini yönlendirmektedir. Kültürel açıdan değerlendirildiğinde KSS, toplumun sosyal taleplerine karşılık verilmesini ifade etmektedir (Carroll, 1991). Söz konusu talepler genel olarak sosyal yardımların ve toplumsal projelerin desteklenmesini içermektedir. Birbirinden farklı ülkelerde faaliyetlerini sürdüren örgütler, değişik kültürel özellikleri içselleştirirler ve bu nedenle kültürel farklılıkların örgütlerin kurumsal yapısına doğrudan bir etkisi vardır (The World Bank, 2005). Kurumsal sosyal sorumluluğun küresel düzeyde kabul gören pek çok uygulaması olmasına karşın, söz konusu uygulamaların farklı kültürlerde nasıl bir çeşitlilik sergilediği düşüncesi oldukça ilginç bir durumu ortaya çıkarmaktadır (Yüksel Mermod ve Idowu, 2014). KSS toplumsal değerleri

yansıtan kültürel yapıya bağımlı bir gelişim sergilemektedir ve belirli bir kültürde kabul gören uygulama veya faaliyetler, farklı bir kültürel ortamda önemsenmeyebilir veya kabul görmeyebilir (Werther ve Chandler, 2006).

Tablo 1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Boyutları

<i>Boyut</i>	<i>İçsel</i>	<i>Dışsal</i>	<i>Küresel</i>
<i>Temel Değerler</i>	Ekonomik	Çevresel	Kültürel
<i>Örgütler Üzerindeki Etkisi</i>	Çalışanların iyi halinin geliştirilmesi	Çevresel standartların geliştirilmesi	Kültürel sorunların çözümüne katkı yapılması
<i>Örnek KSS Uygulamaları</i>	İş tatminini yükselten programların benimsenmesi	Ekolojik dengenin korunmasını sağlayan programların benimsenmesi	Toplumsal projelere katılımı destekleyen programların benimsenmesi

Kaynak: Toruğsa, vd. (2013) ve The European Commission (2001)'in çalışmalarındaki tanımlamalardan ve sınıflandırmalardan yararlanılmıştır.

KSS kavramının evrensel olarak kabul gören özelliklerine rağmen farklı politik ortamlardaki, ekonomik bağlamlardaki ve kültürel koşullardaki kurumsal oluşumların nasıl ortaya çıktığı gizemini korumaktadır (Idowu ve Filho, 2009). KSS uygulamalarının başarılı olabilmesi için içinde bulunulan kültürel özelliklerin farkına varılması ve bu özelliklerin kendi içinden anlaşılması gerekliliği vardır (Idowu ve Filho, 2009). Farklı kültürlerin farklı toplumsal değerleri olduğu düşünüldüğünde, sosyal sorumluluk faaliyetlerinin evrensel özelliklerinin kültürel çeşitliliği nasıl etkilediği sorusu gündeme gelmektedir.

Otelcilik endüstrisinde yapılan KSS çalışmaları, farklı ülkelerde değişik KSS uygulamalarının benimsendiğini ortaya çıkarmaktadır. Genel olarak otellerin çevresel farkındalığın artmasını sağlayan uygulamaları benimsemesinin, maliyetlerini düşürmelerine ve performanslarını yükseltmelerine olanak sağladığı öne sürülmektedir (Kapardis ve Neophytidou, 2014). Ayrıca lüks otel müşterilerinin çevresel farkındalığın artmasını sağlayan uygulamaları benimseyen otellere, kaldıkları süre boyunca daha fazla ödeme yapmaya istekli oldukları görülmektedir (Kang vd., 2012). Yine de söz konusu uygulamaların baskın bir şekilde benimsenmesi bir kural değildir ve yardım dernekleri aracılığıyla toplumsal kalkınmaya yönelik yapılan bağışlardan oluşan uygulamalar, diğer bazı ülkelerdeki otellerin baskın uygulamaları şeklinde ortaya çıkabilir (Holcomb, vd. 2007). Ayrıca değişik kültürlerde yer alan oteller performanslarını yükseltmek için toplam kalite yönetimi felsefesini benimseyerek KSS uygulamalarının gelişimini sağlayabilirler (Benavides-Velasco, vd. 2014).

3. Türkiye'de KSS Uygulamalarının Gelişimi

Kültürel açıdan değerlendirildiğinde Türkiye'deki KSS faaliyetlerinin temelinde yer alan hayırseverlik anlayışı Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde oluşmuştur. 1839 yılından itibaren ise batılılaşma çabaları eşliğinde sosyal koruma tedbirleri kurumsal bir yapıya oturtulmaya başlanmıştır (Özbek, 2006). Dini duygular ve yaptırımlar etkisindeki hayırseverlik anlayışı neticesinde gelişen vakıf sistemi, bireylerin sosyal taleplerinin karşılanmasında en etkili yöntem olmuştur (Tuñçomağ, 1990). Varlıklı kişilerden dini gereklilikler yoluyla toplanan paralar dönemin sosyal yardımlarını meydana getirmiş ve yardıma muhtaç bireyler için kurulan vakıf sisteminin işleyişini sağlamıştır (Şenocak, 2009). Bu bakımdan vakıf sistemi sosyal yardım kurumları işlevini sürdürmesinin yanında, kamusal hizmetlerin yerine getirilmesinde bir finansman aracı olarak da kullanılmıştır (Şenocak, 2009).

Türkiye'de KSS uygulamalarının gelişimi konusunda yapılan araştırmalar genel olarak gelişmiş ülkelerin KSS uygulamalarının gelişmekte olan ülkelere ithal edilerek hayata geçirilmesini incelemekte ve bu nedenle gelişmiş ülkelerdeki KSS anlayışını temel almaktadır (Yamak, 2007). Oysa Türkiye'de yaygın şekilde içselleştirmiş farklı bir KSS anlayışından söz etmek mümkünür (Ersöz, 2007). KSS uygulamalarının Türkiye'deki yayılımına öncülük yapan Avrupa Birliği'ne uyum kriterleri, ulusal düzeyde hangi koşullar altında nasıl davranılması gerektiğini açıklayan bir klavuz olarak kabul görmektedir (Ararat, 2008). Buna rağmen KSS uygulamalarının uluslar arası etkisi sınırlı kalmakta ve söz konusu uygulamalar temelde Türkiye'ye özgü geleneklerden etkilenmektedir (Ertuna ve Tükel, 2010).

Bu çalışmada KSS uygulamalarının hangi koşullar altında gelişim gösterdiği, örgütsel ve kurumsal bağlamlardan farklı olarak ulusal bağlam şeklinde değerlendirilmiştir. Türkiye ulusal bağlamı KSS uygulamalarının yayılımı araştırması için ilginç bir alan oluşturmaktadır. Ulusal bağlama dair koşullar öncelikle küreselleşme sonucunda ithal edilen KSS uygulamalarının Türkiye'de nasıl hayata geçirildiğini etkilemektedir (Ersöz, 2007).

Eşbiçimci baskılara rağmen kültürel değişkenler nedeniyle Türkiye'deki KSS anlayışı diğer ülkelerin KSS anlayışlarından farklılaşmaktadır (Yamak, 2009). Kültürel gelenekler bakımından incelendiğinde hayırseverlik anlayışı KSS uygulamalarını desteklemektedir. Bunun nedeni Türkiye'de KSS uygulamalarına öncülük eden holdinglerin kurdukları vakıflar aracılığıyla söz konusu faaliyetlerini sürdürmeleridir (Ararat, 2005). Tarihsel açıdan bakıldığında KSS Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde modern bir sosyal devlet olmak için yapılan reformlar aracılığıyla önemli aşamalar kaydetmiştir (Özbek, 2006). Daha önceleri vakıflar aracılığıyla yürütülen sosyal yardımlar, elde edilen gelirlerin hayır işlerine bağışlanması şeklinde ortaya çıkmıştır (Bikmen, 2003). Osmanlı İmparatorluğu'nun Meşrutiyet rejimi gibi düzenlemelerle sosyal bir devlet niteliği kazanma yönündeki

girişimlerinin olduğu son dönemlerinde ise yaşanan savaşlar nedeniyle gerekli düzenlemeler tamamlanamamış, yine de vakıfların yeniden yapılandırılması ve sosyal sorumluluk faaliyetlerinin genişletilmesi yönünde olumlu bir etki meydana gelmiştir (Özbek, 2006).

Vakıflar günümüzde de büyük holdinglerin sosyal sorumluluk faaliyetlerini yürüttükleri önemli bir mekanizma olarak karşımıza çıkmakta ve kurumsal sosyal sorumluluğun hayırseverlik anlayışına dayalı etkisi devam etmektedir (Bikmen, 2003). Bunun yanında hayırseverlik anlayışı ile KSS anlayışının farklı ancak birbirine benzer etkilere sahip olduğunu öne süren çalışmalar da mevcuttur (Alakavuklar vd., 2009). Hayırseverlik gizli yapılan bir sosyal yardım türü olarak varlığını sürdürmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluğun gizlilik ilkesi ile ters düşen yönü ise yapılan faaliyetlerin açıklanma gerekliliği ve sosyal alanda meşru olarak kabul görülen örgütler içerisinde yer edinme eğilimidir (Alakavuklar vd., 2009). Bununla beraber üzerinde uzlaşılan bir sonuç olarak, hayırseverliğin ve KSS uygulamalarının Türkiye’de şirketleri yatırım yapmak adına daha çekici hale getirdiği ortaya çıkmaktadır (Gürbüz, vd. 2014).

Genel olarak örgütlerin KSS faaliyetlerinin ağırlıklı olarak ekonomik, çevresel ve kültürel yaşama katkı sağlamayı hedeflediği söylenebilir (Toruğa, vd. 2013).Örneğin 2009 ile 2014 yılları arasında yapılan ve içerisinde Türkiye’nin de yer aldığı 19 Avrupa ülkesinde yürütülen bir çalışma, araştırmaya katılan görece büyük örgütlerin KSS anlayışı bakımında baskın bir şekilde çevresel boyutu önemseydiğini ve ekolojik dengenin korunmasına yönelik uygulamaları görece daha fazla benimsediğini ortaya koymuştur (Visser, vd., 2015). Böyle bir sonucun ortaya çıkma sebebi, Avrupa Birliği’nin çevresel farkındalık ve iklim değişikliği konusunda dünyada öncü bir rol üstlenmek istemesi ve bu doğrultuda gerekli yasal düzenlemeler yapması olarak görülmektedir (Visser, vd., 2015).

Avrupa ülkeleri önemli görülen KSS uygulamalarının bölgesel yayılımı için birlikte çalışmakta ve çevre sorunlarının çözümünün ülkelerin istikrarına büyük ölçüde katkı yaptığını öngörmektedir (Yıldız ve Özerim, 2014).Buna paralel olarak sözü edilen araştırmada çalışanların sağlık ve güvenliklerinin iyileştirilmesinin ikinci derece önemli olduğu bulgulanmıştır (Visser, vd., 2015). Çalışmanın sonuçları, baskın olarak çevresel boyutun örgütlerin KSS faaliyetlerini belirlediğini ve çevresel boyutun ardından ekonomik boyutun sosyal sorumluluk faaliyetlerini doğrudan etkilediğini göstermektedir. Araştırmada kültürel boyutu kapsayan uygulamaların ise ekonomik boyutu kapsayan uygulamalara göre görece daha az önemsendiği görülmektedir.

Türkiye’de örgütlerin KSS faaliyetleriyle ilgili bilgileri açıklamaya zorlayan bir yasal mevzuat bulunmamaktadır (Arzova, 2009). Ulusal bağlamda KSS uygulamalarının açıklanması gönüllü olarak yapılmaktadır ve genellikle şirketler için daha önemli olan KSS faaliyetlerinin finansal raporlara nasıl

yansıtıldığıdır (Arzova, 2009). Bu nedenle Türkiye'de yapılan KSS araştırmaları incelendiğinde konunun halen sınırlı bir şekilde değerlendirildiği görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri kökenli bir kavram olan KSS'nin özellikle uluslararası örgütler tarafından görece daha fazla önemsendiği görülmektedir (Argüden, 2002).

Bir başka deyişle örgütler kendi amaçları doğrultusunda ticari kaygıları ön planda tutabilirler ancak dünyanın neresinde olursa olsun evrensel olarak kabul gören insan hakları normlarına tam uyumlu hale gelebilmeleri için belirli bir büyüklüğe ulaşmaları ve söz konusu büyüklük ile beraber toplumun dikkatini çekmeleri gerekir (Ararat, 2008). KSS anlayışı ve uygulamaları kültürden kültüre zaman ve bağlam değiştiğinde farklılık göstermektedir (Yıldız ve Özerim, 2014). Türkiye'de holding yapısı genel olarak KSS faaliyetlerini sahip oldukları vakıflar aracılığıyla yürütmektedir ve Türkiye'deki en büyük eksiklik olan eğitim konusunda özellikle kız çocuklarının eğitimi birincil öneme sahip bir konudur (Eren-Erdoğan, vd. 2014).

Bu açıdan bakıldığında Türkiye'de Koç Grubu, Sabancı Grubu, Doğuş Grubu, Zorlu Grubu ve Doğan Grubu kurdukları vakıflar sayesinde KSS faaliyetlerine öncülük etmekte ve toplumsal kalkınmaya önemli katkıda bulunmaktadır (Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği, 2008). Türkiye'deki çok uluslu şirketlerin yerel KSS faaliyetlerinde diğer örgütlere oranla daha büyük etkilerinin olduğu öngörülmektedir (Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği, 2008). Genellikle çok uluslu şirketlerin dünyanın neresinde olursa olsun uyguladıkları belirli bazı sosyal sorumluluk stratejileri bulunmaktadır ve evrensel olarak kabul gören bu stratejilerin kültürel farklılıklara göre büyük ölçekli bir değişim göstermedikleri bilinmektedir (Baughn, vd., 2007). Örneğin Avrupa Birliği tarafından geliştirilen KSS çerçevesi Türkiye'nin de içinde bulunduğu farklı ülkeler için uygun faaliyetlerin geliştirilmesinde bir model olarak kullanılmaktadır (The European Commission, 2001).

1990'lı yıllardan başlayarak Avrupa Birliği, KSS'yi sürdürülebilir kalkınma stratejisinin bir parçası olarak kabul etmiştir ve şirketlerin kamu kurumlarına ve vatandaşlarına karşı hesap verebilirliğini artırma çabasının önemini vurgulamıştır (Yıldız ve Özerim, 2014). Öte yandan Türkiye'nin kültürel özelliklerine ilişkin yapılan KSS araştırmaları, ilgili uygulamaların kültürel değerler ile ilişkilendirildiğini göstermektedir. Türkiye'deki liderlik davranışları göz önünde bulundurulduğunda, KSS'ye yönelik itici güçler uluslar arası sivil toplum kuruluşları ve Avrupa Birliği tarafından önerilen modeller şeklinde ortaya çıkmaktadır (Ararat ve Göcenoğlu, 2006). Ancak KSS'nin Türkiye'de yerleşik hale gelmesi politik, ekonomik ve sosyal çevredeki değerleri ve normları yansıtmakta ve Avrupa Birliği ile artan siyasi ve ekonomik ilişkilerin toplum tarafından nasıl yorumlandığından etkilenmektedir (Ararat ve Göcenoğlu, 2006). Bu bakımdan Türkiye'de

KSS'nin evrensel ilkeleri yerel iş bağlamında tanıtılmakta ve geleneksel iş uygulamalarıyla beraber hayata geçirilmektedir (Ertuna ve Tükel, 2010). Türk ticaretinin aile tarafından yönetilen ortamında hem geleneksel değerler hem de uluslar arası özellikler KSS uygulamaları açısından önemli görülmektedir (Ertuna ve Tükel, 2009).

3.1. Otelde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları

KSS uygulamaları kapsamında örgütler ekonomik, yasal, ahlaki ve gönüllü sosyal sorumluluk faaliyetlerinde bulunmaktadır (Carroll, 1999). İşletmelerinin sosyal sorumluluklarını araştıran Schwartz (2011), söz konusu sorumlulukları hissedarlara, müşterilere, işgörenlere, devlete, rakiplere, tedarikçilere, doğal çevreye ve topluma karşı sorumluluklar şeklinde sınıflandırmıştır. Öte yandan otellerin sosyal sorumluluk anlayışlarında ağırlıklı olarak içsel (ekonomik), dışsal (çevresel) ve küresel (kültürel) boyutların ön plana çıktığını söylemek mümkündür (The European Commission, 2001). Burada önemli bir nokta KSS kavramının çok farklı tanımlamalara olanak vermesi sebebiyle, boyutlarının da yapılan tanımlamalara göre değişebilmesi ve değişik çalışmalarda farklı boyutların vurgulanıyor olmasıdır (Carroll, 1991; 1999).

Bu çalışmada KSS'nin boyutları açısından The European Commission tarafından 2001 yılında hazırlanan rapordan yararlanılmıştır. Bu rapor üzerinden boyutların geliştirilmesinin nedeni politik açıdan Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecinde Avrupa Komisyonu tarafından önerilen KSS modelini benimsemesidir (Yıldız ve Özerim, 2014). Avrupa Birliği değişen ekonomik koşullar altında refah modellerinin zayıflaması ve küresel sorunlara yönelik farkındalığın artması gibi sebeplerden ötürü KSS faaliyetlerini teşvik etmekte rehber bir yapı haline gelmiştir (Yıldız ve Özerim, 2014). Bu bağlamda, Avrupalı değerlere dayanan bir KSS modeli yaratarak daha kapsamlı bir yasal ve kurumsal yapı oluşturmaya çalışmakta ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu ülkelere rehberlik etmektedir (Yıldız ve Özerim, 2014).

Söz konusu rapora göre içsel boyutun ağırlıklı olarak kullanıldığı otellerde, ekonomik katkı diğer KSS uygulamalarına göre daha fazla benimsenmektedir. Dışsal boyutun baskın bir şekilde ortaya çıktığı otellerde ise, ekolojik dengenin korunması için yapılan sosyal sorumluluk uygulamaları karşımıza çıkmaktadır. Son olarak küresel boyutun görece daha fazla önemsendiği otellerde, toplumun yaşam kalitesinin artırılması adına hayata geçirilen uygulamalar göz önünde bulundurulmakta ve toplumsal ihtiyaçları karşılayan kültürel projeler desteklenmektedir.

4. Araştırma Yöntemi

Çalışmada İstanbul bölgesinde yer alan otellerin KSS anlayışlarının ne olduğu araştırılmaktadır. Nitel analiz yöntemi ile ulusal bağlamincelenerek

ortaya çıkan koşullar ve bu koşullara bağlı olarak hangi türden KSS uygulamalarının görece daha fazla benimsendiği, çalışmanın temel araştırma sorusunu meydana getirmektedir. Bu bağlamda amaçlı örneklem metodu kullanılarak İstanbul bölgesinde yer alan 4 - 5 yıldızlı yerli ve yabancı otel zincirleri incelenmiştir. İnceleme yapılan evrende amaca yönelik bir örneklemin belirlenmesi, sonuçların geçerliliği bakımından araştırmacıya büyük bir avantaj sağlamaktadır (Neuman, 2006). Ayrıca amaca yönelik örneklemede araştırma sorusuna uygun olarak seçilen olayların tümüne ulaşmak mümkün olabilmektedir. Araştırma evreninin bu şekilde geniş tutulması ise, içinde bulunulan kültüre özgü veri zenginliği elde edilmesini sağlamaktadır. Bu bakımdan amaca yönelik örnekleme yöntemi kullanılarak İstanbul bölgesinde KSS faaliyetleri yürüten toplam 32 otel seçilmiştir. 32 otelin seçiminde 4-5 yıldızlı zincir otel olmaları dikkate alınmış ve örneklemin homojen bir dağılım sergilemesi amaçlanmıştır. Otellerin seçimi KSS faaliyetlerinin büyüklüğüne ve söz konusu faaliyetlere ne derece önem verildiğine göre belirlenmiştir. KSS faaliyetlerinin büyüklüğü ve ne derece önem verildiği, öncelikli olarak otellerin kendi broşür, dergi ve internet sitelerinde yer alan ilgili verilerin uzunluğu ve zenginliği kıstas alınarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan otellerin listesi aşağıda gösterilen şekildedir.

Tablo 2. Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Otellerin Listesi

1.The Ritz-Carlton, İstanbul	17.Four Seasons Hotel İstanbul
2.Hilton İstanbul Bosphorus	18.Rixos Pera İstanbul
3.Conrad İstanbul	19.CVK Park Bosphorus Hotel
4.Mövenpick Hotel İstanbul	20.İstanbul Marriot Hotel
5. Steinberger Hotel İstanbul	21.Hilton ParkSa İstanbul
6.The Marmara Hotel	22.Best Western Hotels İstanbul
7.Çırağan Palace Kempinski	23.Mercure İstanbul Topkapı
8.The Grand Tarabya	24.InterContinental İstanbul
9.Grand Hyatt İstanbul	25.CVK Park Bosphorus Hotel
10.Crowne Plaza İstanbul	26.Pullman Hotel İstanbul
11.Divan Hotel İstanbul	27.The House Hotel İstanbul
12.Sheraton İstanbul	28.Fairmont Quasar İstanbul
13. Dedeman Hotel İstanbul	29.Shangri-La Bosphorus
14.Swissotel The Bosphorus	30.Pera Palace Hotel İstanbul
15. Radisson Blue Hotel İstanbul	31.Renaissance Polat Hotel
16.Wyndham Grand İstanbul	32.Raffles İstanbul

Araştırmada içerik analizi yöntemi benimsenmiştir. Otel endüstrisinde KSS uygulamalarını inceleyen çalışmalar, içerik analizini uygun bir yöntem olarak benimsemektedir (Grosbois, 2012). İçerik analizi birbirinden farklı anlayışlara dair anahtar kelimelerin, terimlerin ve metinlerin analizini ifade etmektedir (Neuman, 2006). İçerik analizi yöntemi sayesinde incelenen anlayışının ne olduğu, bu anlayışı meydana getiren ve tekrarlanan anahtar kelimeler üzerinden incelenmesi yazında geçerli bir yöntem olarak kullanılmaktadır (Flick, 2007). Anahtar kelimelerin metinler içerisinde ne yoğunlukta tekrar ettiğinin belirlenmesi, belirli bir anlayışın farklı boyutlarını ortaya çıkarabilir (Flick, 2007). KSS anlayışının farklı ülkelerde nasıl bir çeşitlilik gösterdiği de söz konusu içerik analizi yöntemi ile incelenebilir (Ertuna ve Tükel, 2010). Bu bakımdan metin parçaları hangi işletmenin nasıl bir sosyal sorumluluk anlayışını benimsediğini göstermektedir. Örneğin içsel boyutun baskın olarak kullanıldığı bir otelde sosyal sorumluluk faaliyetleri şu şekilde tanımlanmıştır.

“...Çalışanlarımızın iyi halini gözetmek ve korumak bizim sosyal sorumluluk uygulamalarımızı tanımlayan bir cümle. Sürdürülebilir sorumluluk uygulamaları için çalışanlarımızın kendi yeteneklerini geliştirebilecekleri bir ortam yaratma gayreti içindeyiz. Biliyoruz ki, çalışanlarımız kendilerini en iyi hissedersen misafirlerimiz, iş arkadaşlarımız, hissedarlarımız ve komşularımız da bizimle olan etkileşimlerinde mutlu olacaklar. Günümüzde insanlar tarihte hiç olmadığı kadar çok seyahat ediyorlar. Bu bize çok büyük bir fırsat sunuyor ve etkileşime girdiğimiz insanlarla uzun vadede değer katacak davranışları kurumsallaştırmak için uğraşyoruz. Çalışanlarımızı dinleyerek düzenli aralıklarla ihtiyaçlarının neler olduğunu gözden geçiriyoruz ve söz konusu ihtiyaçlar doğrultusunda örgütsel uygulamalarımızı, hedeflerimizi ve stratejilerimizi değerlendiriyoruz. Kişisel ilişkilerde ve iş ilişkilerinde başarılı olmaları adına gerekli yardım programlarından faydalanan çalışanlarımız, bunun karşılığını hem kendi yaşamlarında hem de iş ortamlarında olumlu olarak almaktadırlar. Çalışma koşullarının iyileştirilmesi için olan gayretimiz her zaman olduğundan çok daha yüksek ve çalışma koşullarının daha çok bireysel tercihler doğrultusunda geliştirilmesi için alanlar yaratıyoruz...”

Öte yandan dışsal boyutun baskın olarak kullanıldığı bir otelde sosyal sorumluluk faaliyetleri şu şekilde ortaya çıkmıştır.

“...Biz sosyal sorumluluğumuzun kendi çalışanlarımızın ve misafirlerimizin ötesinde içerisinde bulunduğumuz doğal çevreye olduğuna inanıyoruz. Bağlı olduğumuz sosyal sorumluluk programına göre, işletmemizin bulunduğu çevrenin ekolojik açıdan olabilecek en iyi seviyede olması için faaliyetlerimizi sürdürüyoruz. Bunu için

çevreye verebileceğimiz olası zararların en aza indirgenmesi gerektiğinin farkındayız. İşletmemizde kullanılan enerji kaynaklarının yenilenebilir doğa dostu enerji kaynaklarına çevrilmesi için yeni bir sosyal sorumluluk stratejisini yürürölüğe koyduk. Ayrıca işletme bazında proaktif çevre duyarlılığının artırılmasına yönelik her kademede yeni yönetim sistemlerini uyguluyoruz. Bulduğumuz çevredeki bütün yasal zorunluluklara uymanın dışında, yeni çevresel standartlar yaratabilmek için hareket ediyoruz. Bunun en önemli ayağının işletmemizde çevresel sorumluluk kültürünün yerleşmesi olduğunu biliyoruz. Özellikle yerel su kaynaklarının atık sulardan etkilenmemesi ve bu su kaynaklarının doğal döngü içerisinde koruma altına alınması için çalışıyoruz. Çevresel performansımızı sürekli gözden geçirip performansımızı geliştirmek üzere yeni uygulamalar ve yöntemler buluyoruz. Bunu yaparken doğal çevreye karşı oluşabilecek olumsuz bir etkimizi en az seviyede tutmak adına senelik çevre koruma planları oluşturuyoruz. Söz konusu planların her sene güncellenmesi sayesinde sürdürülebilir bir çevre politikasına bağlı kalarak, doğaya olan duyarlılığımızı en üst seviyede tutuyoruz...”

Son olarak küresel boyutun baskın olarak kullanıldığı bir otelde sosyal sorumluluk faaliyetleri şu şekilde ifade edilmiştir.

“...Sosyal sorumluluk felsefemizi içinde bulunduğumuz topluma katkı vermek ve toplumsal kalkınmanın bir parçası olmak şeklinde görüyoruz. Bu doğrultuda uzun vadeli sosyal yardımlaşma projeleri geliştiriyoruz ve her sene kaynaklarımızın belirli bir bölümünü yardımlaşma projeleri için ayırıyoruz. Gençlerimize yönelik sağlık ve eğitim projelerimizin yanında, üniversiteli öğrencilerimize öğrenim hayatları boyunca destek oluyoruz. Milli Eğitim Bakanlığı ile ortak olarak yürüttüğümüz projeler sayesinde farklı illerimizdeki ilköğretim okullarının temel ihtiyaçlarını karşılıyoruz. Ayrıca toplumsal sorunlara karşı daha katılımcı bir tutum geliştirip yerel gelişimi destekleyerek yaşam standardını yükseltecek projeleri hayata geçirmeyi amaçlıyoruz. Bu bakımdan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nedenleri ve sonuçlarına dair kamuoyunda farkındalık yaratarak bütüncül bir yaklaşımla iş kültüründe ve sosyal hayatta daha eşitlikçi bir yaklaşım geliştirmede rol model olmak istiyoruz. Toplumsal cinsiyet normları ile kültürden kültüre, farklı boyutlarda maliyet ve yoksunluklar getirebilen bu ayrımcılığın, hem kadını hem erkeği külfetlendirdiğini, rol paylaşımlarında dengesizlik ortaya çıkarabildiğini görüyoruz. Bunun sonuçlarını günlük olarak izlemek yerine eşitlikçi bir toplum ve dünya düzeni için üstümüze düşeni yapmak üzere harekete geçiyoruz...”

Araştırılan otellerin sosyal sorumluluk faaliyetleri temel olarak otellerin kendi broşür, dergi ve internet sitelerinin KSS faaliyetlerine ayrılan

bölümlerinden elde edilen metinler üzerinden değerlendirilmiştir. Söz konusu metinler öncelikle sosyal sorumluluk faaliyetlerinin içsel, dışsal ve küresel boyutlarına göre yazarlar dışındaki 2 öğretim üyesi hakem tarafından detaylı olarak okunmuş ve sosyal sorumluluk boyutlarını niteleyen anahtar kelimelerin bulunması istenmiştir. Otellerin KSS faaliyetlerini içeren metinler üzerinden içerik çözümlemesi gerçekleştirilmiş ve incelenen metinlerdeki konular sınıflandırılmıştır. Analiz öncesinde kodlama için gerekli tarama ve seçim ölçütlerini içeren bir kodlama yönergesi hazırlanarak söz konusu yönerge hakemlere detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Kodların ve temaların düzenlenmesi için hakemlerden, her bir KSS boyutunu vurgulayan anahtar kelimenin metin üzerinde bulunması istenmiştir.

Kodlama yönergesinin geliştirilmesi için Toruğsa, vd. (2013) ve The European Commission (2001)'in çalışmaları incelenmiş, araştırmanın seçim ölçütlerine uygun olarak KSS boyutlarını niteleyen anahtar kelimeler belirlenmiştir. Anahtar kelimelerin seçim ölçütleri içsel, dışsal ve küresel boyutlu KSS uygulamalarının nasıl tanımlandığına ve her bir boyuta hangi anlamların atfedildiğine dayanmıştır. Verilerin analizi için ise hakemlerin kodlama yönergesi ile sınırlı kalmamaları ve analiz edilen metinlerde KSS boyutları ile örtüşen ancak yönergede yer almayan anahtar kelimelerin de bulunması teşvik edilmiştir. Analizin ardından hakemler arası farklı algılamalardan kaynaklanan kelimelerin olup olmadığı kontrol edilmiş ve teker teker her bir anahtar kelime üzerinden KSS boyutu incelemesi yapılarak geçerlilik sağlanmıştır.

Söz konusu boyutları niteleyen anahtar kelimeler ile kodlama şablonu oluşturulmuş ve bu şablona uygun olarak otellerin sosyal sorumluluk anlayışları sınıflandırılmıştır. İçerik analizinde toplanan yazılı dokümanlarda sosyal sorumluluk boyutlarının bilgi, anlam, amaç ve semboller bakımından sistematik olarak analiz edilmesine dikkat edilmiştir. Sistematik analiz, sosyal sorumluluk anlayışı boyutlarına uygun olarak seçilen kavramların ve kelimelerin hangi metin parçalarında ve kaç farklı yerde kullanıldığına Nvivo bilgisayar programı ile incelenmesi aracılığıyla yapılmıştır. Bu anlamda çalışılan kavramları yansıtan kelimelerin belirlenmesi ve sayılması, dokümanların nicel yöntemler ile analizine de olanak vermektedir (Kvale, 2007). Zaman içerisinde belirli kavramlara olan ilginin ne derece güçlenip zayıfladığı, içerik analizinin kullanımı sayesinde anlaşılabilir (Kvale, 2007).

İçerik analizi, yazılı dokümanlarda yer alan kavramlara özgü tekrarlanan kelimeler üzerinde durmakta ve söz konusu kelimelerin analizi sonucunda ilgili kavramların bağlamsal anlamları elde edilebilmektedir. Bu bakımdan kavramlar kendi başlarına sosyal bağlama özgü bir anlam ifade etmez, ancak söz konusu kavramlar, yakın çevrelerinde yer alan diğer kelimeler tarafından nitelendirilmeleri sonucunda anlamlandırılmaktadır (Neuendorf, 2006).

Sosyal sorumluluk anlayışının boyutlarını niteleyen anahtar kelimelerden oluşan kodlama şablonu aşağıda gösterilen şekilde özetlenmiştir.

Tablo 3. Kodlama Şablonu

KSS Anlayışı Boyutları	Anahtar Kelimeler
İçsel Boyut	Çalışanların sağlığı, çalışanların güvenliği, çalışanların iyi hali, yetenek, çalışma ortamı, iş arkadaşları, kişisel ilişkiler, iş ilişkileri, hak, hukuk, insan hakları, iş gücü, kalite, beceri, bilgi, teknoloji, ekonomi, üretim, iş sağlığı, iş güvenliği, güvenlik standartları, iyileştirme, çalışanların ihtiyaçları, sağlık bilgileri, işe uygunluk, sağlık raporları, sağlık taramaları, çalışanlara yönelik yardım, çalışanlara yönelik eğitim
Dışsal Boyut	Çevre, iklim, dünya, gezegen, doğa, yeşil, kaynak, atmosfer, ekoloji, ekolojik denge, deniz, biyoloji, sera etkisi, çevresel standartlar, çevresel farkındalık, çevresel duyarlılık, çevre planları, çevre denetimleri, orman, ağaç, fidan, dikim, enerji, doğa dostu, su kaynakları, emisyon, asidik, felaket, atık, karbon
Küresel Boyut	Kültür, memleket, türk, ülke, yerel, küresel, toplumsal kalkınma, toplumsal yardımlaşma, sosyal yaratıcılık, sosyal farkındalık, sosyal duyarlılık, burs, aile, sosyal yardım, yaşlı bakımevi, gündüz bakımevi, hizmet, eğitim, fırsat eşitliği, barış, uzlaşma, müzakere, özel eğitim, toplumsal hizmet, gelenek, örf, adet, konuksever, işbirliği, kolektif katkı

Kaynak: Toruğa, vd. (2013) ve The European Commission (2001)'in çalışmalarındaki tanımlamalardan ve sınıflandırmalardan yararlanılmıştır.

Çalışmada kodlama şablonundaki anahtar kelimelerin incelenen sosyal sorumluluk faaliyetlerinin anlatıldığı metin parçalarında kaç farklı yerde tekrar ettiği bulgulanmıştır. Bu sayımın ardından bulunan anahtar kelimelerin analiz edilen metni yüzde kaç oranında kapsadığı nicel veriler olarak elde edilmiştir. Bu şekilde otellerin sosyal sorumluluk faaliyetlerinde nasıl bir farklılık ortaya çıktığı açıklanmıştır. Örneğin, analiz edilen bir işletmede kurumsal sosyal sorumluluğun içsel boyutunu yansıtan anahtar kelimeler ağırlıklı olarak gözlemlenmiş ise, söz konusu işletme içsel boyutun baskın olduğu bir örgüt şeklinde sınıflandırılmıştır. Aynı yöntem analiz edilen tüm işletmeler için tekrarlanmış ve İstanbul bölgesinde seçilen işletmelerin mevcut eğilimleri bulgulanmıştır.

Tablo 4. Anahtar Kelime Sayımı ve Seçilmiş İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Anlatıldığı Örnek Metin Parçaları

A Otel

İçsel Boyut: 529 (%0.38)-BaskınDışsal Boyut: 285 (%0.21) Küresel Boyut: 197 (%0.0.14)

“...**Çalışanların sağlığını ve güvenliğini** temin eden bir iş ortamı sunmak ve bunun oluşturulmasını engelleyecek risklerin bertarafı bizim için temel bir önceliklidir. Bu doğrultuda **iş sağlığı ve güvenliği**, proaktif ve sistematik bir yaklaşımla yönetilmektedir. İşletmemizde görev yapan uzman **iş sağlığı ve güvenliği** ekipleri tarafından konu ile ilgili gelişmeler yakından takip edilerek, dünyaca kabul görmüş **güvenlik standartları** kapsamında gerekli sürekli **iyileştirmeler** hayata geçirilmektedir. Bu doğrultuda **İş sağlığı ve güvenliği** özelinde **standart uygulamalarımızı** düzenli bir şekilde gözden geçiriyoruz. **İyileştirme** ve yaygınlaştırma önerileri geliştiriyoruz. **Çalışanlarımızın iyi halini** düzenli olarak takip ederek bireysel ihtiyaçlara yönelik iyileştirme ve geliştirme önerileri geliştiriyoruz. Çalışanlarımızın işe alım süreçlerinde **sağlık bilgileri** ve **işe uygunluklarına** yönelik **sağlık raporları** istenmektedir. Bununla birlikte **rutin sağlık taramalarıyla** birlikte özel görevler için **muayene ve sağlık taramaları** gerçekleştirilmektedir. İşletmemizde görenli **iş sağlığı ve güvenliği** uzmanları ve gerekli olması durumunda ek **sağlık personelleri** ile çalışanlara gerekli hizmetler sağlanmaktadır. Toplu iş sözleşmelerinin **sağlık ve iş güvenliği** konularına yönelik hükümleri eksiksiz bir şekilde yerine getirilmektedir. İşyeri uygulamalarının yanı sıra **çalışanlara ve ailelerine yönelik eğitim uygulamaları ve projeleri** de hayata geçirilmektedir. Ayrıca işletmemizde **iş sağlığı ve güvenliği** bilincinin pekiştirilmesi ve konu özelinde farkındalığın artırılması amacıyla eğitimler düzenlenmektedir...”

B Otel

Dışsal Boyut: 396 (%0.28)-Baskınİçsel Boyut:95 (%0.10) Küresel Boyut: 238 (%0.19)

“...İşletmemiz **doğaya** saygı sloganı ile Türkiye'nin **ormanlık** alanlarının genişlemesine destek sağlayacak yeni bir projeyi hayata geçiriyor. **Çevre** ve sosyal sorumluluk bilinci ile düzenlenen Hatıra **Ormanı** projesi ile daha **yeşil** bir Türkiye'ye katkı sağlanması hedefleniyor. İşletmemiz, TEMA Vakfı aracılığı ile Hatıra **Ormanını** kuruyor. Sosyal sorumluluk kapsamında **doğa** için önemli bir adım atan işletmemiz, bu tarz **ormanlar** ile Türkiye'nin **ormanlık** alanlarının genişlemesine katkıda bulunacak. Hatıra Ormanı projesi kapsamında ilk etapta Balıkesir'in Küpeler bölgesinde 5000 **ağaçlık** bir **orman** oluşturulacak. Balıkesir'de kurulacak hatıra **ormanı** için işletmemizin Facebook sayfasında “**Ağacımı** Süsle Gerçek Olsun” uygulaması geliştirildi. Bu uygulamayla işletmemiz, Facebook takipçilerine hem arkadaşları için süsleyebilecekleri bir yılbaşı **ağacı** oyunu sunuyor hem de bu **ağacın** gerçek olarak kişilerin adına **dikilmesini** sağlıyor. Hatıra **ormanı** işletmemizin iş ortaklarının ve facebook sayfasını ziyaret eden seyahatseverlerin adına **dikilecekağaçlarla** büyüyor. İşletmemizin 2012 yılından bu yana üyesi olduğu, seyahat severlerin tüm dünyada belirli standartlarda otellerde kalmasını sağlayan Worldhotels de bu yıl, geleneksel yılbaşı kartı gönderimi yerine **fidandikimini** tercih etti. Worldhotels, tüm dünyaya yayılan 500 üye otelin her biri için, Plant-for-the-Planet işbirliği ile bir **fidandikerekçevreci** girişimlere destek veriyor.

C Otel

Küresel Boyut: 457 (%0.32)-Baskınİçsel Boyut: 197 (%0.13) Dışsal Boyut: 412 (%0.29)

“...İstanbul'daki otellerimizde görev yapan 90'dan fazla gönüllü, 90 ülkede gerçekleştirilen **Küresel Hizmet Haftası** kapsamında, **özel eğitim** çocuklarının kullanımına yönelik bir kütüphane kurmak ve öğrencilerin için açık bir oyun alanı oluşturmak için **Türk Kızılayı** ile birlikte çalıştı. İstanbul ekibinin göstereceği çaba, otelimizin bu yıl **küresel** olarak 1200'den fazla **hizmet** projesini içeren ve bir hafta sürecek kutlamalarının bir parçası oldu. **Toplumsal hizmetigelenek** olarak benimseyen otelimizin, Avrupa'daki 6 farklı markası ve 250 tesisi ile yıl boyunca çeşitli aktivitelere öncülük etmeye devam edecek. **Türk Kızılayı** Başkanı Ahmet Lütfi Akar Sen Çok Özelsin adlı projenin gerçekleştirilmesinde en büyük destekçilerden biri olduğumuz yorumunda bulundu. Tüm otellerimizdeki çalışanlarımız, aynı hafta içinde çeşitli aktivitelere ev sahipliği yaparak; **hizmet** etmek, ciddi bir **kollektif katkı** sağlamak, bir deneyimi paylaşmak ve hep birlikte otelimizin **konukseverliğini** yaymak için bir araya geliyor. **Konukseverliğimizi** otellerimizin ötesine taşımak ekip üyelerimize çok doğal geliyor. Bu çalışma **yerel** ve **küresel** zorlukları çözmek için toplumlarımızla **işbirliği** yapma yollarımızdan yalnızca biri. Projeler, çalışanların katılımını sağlamaya fırsatlar yaratarak, **toplumsal kalkınmayı**, farklı **kültürleri** kutlayarak ve sürdürülebilir bir yaşam sürerek otelimizin sosyal sorumluluk programı kapsamındaki taahhütlerini yerine getirmeye odaklandı. **KüreselHizmet** Haftası boyunca, çalışanlar farklı kanallardan kişisel **hizmet** ve **konukseverlik** deneyimlerini paylaşmaya teşvik ediliyor...”

5. Bulgular

Anahtar kelimelerinde dağılımı ve sosyal sorumluluk boyutlarından hanginin baskın olarak gözlenlendiği Tablo 5'de gösterilen şekilde özetlenmiştir.

Tablo 5. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Boyutlarının Otel Faaliyetlerindeki Etkisini Gösteren Anahtar Kelimelerin Dağılımı ve Baskın Boyutlar

Otel	İçsel Boyut	Dışsal Boyut	Küresel Boyut
1	341 (%0.23) Baskın	129 (%0.13)	221 (%0.17)
2	287 (%0.25) Baskın	132 (%0.11)	153 (%0.12)
3	386 (%0.28) Baskın	159 (%0.15)	97 (%0.06)
4	529 (%0.38) Baskın	285 (%0.21)	197 (%0.14)
5	87 (%0.08)	238 (%0.19) Baskın	227 (%0.17)
6	209 (%0.20) Baskın	161 (%0.14)	120 (%0.09)
7	140 (%0.11)	249 (%0.22) Baskın	152 (%0.12)
8	337 (%0.29) Baskın	235 (%0.21)	113 (%0.14)
9	256 (%0.17) Baskın	141 (%0.12)	116 (%0.13)
10	197 (%0.13)	412 (%0.29)	457 (%0.32) Baskın
11	253 (%0.21)	152 (%0.17)	323 (%0.26) Baskın
12	268 (%0.26)	153 (%0.12)	318 (%0.31) Baskın

13	78 (%0.06)	244 (%0.15)	281(%0.17) Baskın
14	169 (%0.18)	172 (%0.22)	290 (%0.28) Baskın
15	95 (%0.10)	396 (%0.28) Baskın	238 (%0.19)
16	108 (%0.09)	261 (%0.29) Baskın	80 (%0.05)
17	40 (%0.03)	123 (%0.09) Baskın	52 (%0.04)
18	139 (%0.17) Baskın	134 (%0.16)	113 (%0.14)
19	45 (%0.08)	148 (%0.21) Baskın	125 (%0.17)
20	364 (%0.28) Baskın	276 (%0.18)	183 (%0.15)
21	220 (%0.26)	297 (%0.29)	313 (%0.36) Baskın
22	168 (%0.09)	159 (%0.08)	218 (%0.13) Baskın
23	95 (%0.10)	73 (%0.07)	240 (%0.17) Baskın
24	78 (%0.08)	162 (%0.16)	199 (%0.20) Baskın
25	62 (%0.04)	219 (%0.14) Baskın	122 (%0.08)
26	107 (%0.06)	360 (%0.27) Baskın	274 (%0.14)
27	143 (%0.15)	132 (%0.14)	354 (%0.29) Baskın
28	136 (%0.13)	179 (%0.16)	301 (%0.23) Baskın
29	145 (%0.10)	130 (%0.09)	215 (%0.14) Baskın
30	53 (%0.06)	81 (%0.08)	187 (%0.19) Baskın
31	241 (%0.15)	249 (%0.15)	292 (%0.17) Baskın
32	67 (%0.07)	257 (%0.28) Baskın	118 (%0.14)

KSS faaliyetlerinin anlatıldığı metin parçaları, işlenen ana temalar ve içerik bakımından çeşitlilik sergilemektedir. Çalışmada yerli ve yabancı otel zincirleri incelenmiş ve sonuçlar her iki grup için de genelleme yapılabilecek boyutta bulgulanmıştır. 32 otelden 14'ünde küresel boyutun, 9'undadışsal boyutun, yine 9'unda ise içsel boyutun baskın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bakımdan araştırma kapsamında incelenen otellerde baskın olarak kültürel faaliyetlerin ön planda olduğu, küresel boyutlu KSS davranışlarının görece daha sıklıkla kullanıldığı gözlemlenmiştir. Küresel boyutlu sosyal sorumluluk faaliyetlerinin içsel ve dışsal boyutlu faaliyetlerden daha fazla kullanımı, aslında otellerin söz konusu faaliyetleri bir tanıtım aracı olarak da kullandıkları yönünde yazında gelişmekte olan savı destekler niteliktedir. KSS kavramının gelişimi açısından bakıldığında, sosyal sorumluluk faaliyetlerinin kısa vadeli kar elde etmenin önündeki bir engel olarak görülmekten çıkıp, uzun vadeli ve başarılı uygulamalar sayesinde örgütlere meşruiyet kazandıran bir stratejik yöntem haline dönüştüğü ileri sürülmektedir (Pringle ve Thompson, 2000).

Tablo 6. Otellerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları

	Otellerin KSS Uygulamaları
İçsel Boyut (9)	<ul style="list-style-type: none">• Çalışanların periodik sağlık taramalarının yapılması• Çalışma koşullarının iyileştirilmesi için çalışanlarla yapılan toplantılar• İş arkadaşlığını pekiştirmek için düzenlenen organizasyonlar ve geziler• İş sağlığı ve iş güvenliği konularında çalışanlara sunulan seminerler• Çalışanların ihtiyaçlarının karşılanması için yapılan sosyal yardımlar ve verilen ikramiyeler• Çalışanların kişisel gelişimi için düzenlenen sosyal ve mesleki seminerler
Dışsal Boyut (9)	<ul style="list-style-type: none">• Çevresel farkındalığın artması için yapılan organizasyonlar• İklimsel değişimin önemini anlatan afişlerin ve broşürlerin hazırlanması• Doğanın korunması için ne gibi yöntemlerin güncel ve geçerli olduğu konusunda düzenlenen toplantılar• Ekolojik denge ve çevresel standartların iyileştirilmesine yönelik yerel yönetimlerle yapılan protokoller ve anlaşmalar• Çevre planlarının ve çevre denetimlerinin desteklenmesine yönelik bireylerin bilinçlendirilmesi için düzenlenen organizasyonlar• Fidan dikimi ve yeni ormanlık alanlar oluşturmak için sivil toplum kuruluşları ile yapılan projeler• Doğa dostu enerji kaynaklarının kullanımını, su sarfiyatının azaltılmasını ve kirliliğin en aza indirilmesini destekleyen afişlerin ve broşürlerin hazırlanması
Küresel Boyut (14)	<ul style="list-style-type: none">• Toplumsal kalkınmanın ve yardımlaşmanın önemini anlatan afişlerin ve broşürlerin hazırlanması• Kızların eğitim fırsatlarını yeterince değerlendirememesi gibi Türk kültürüne özgü sosyal sorunlar üzerinde konuşulması ve sorunların çözümüne destek verilmesi için düzenlenen organizasyonlar• Sosyal farkındalığın artırılmasına yönelik sivil toplum kuruluşları ile yapılan anlaşmalar• Öğrencilere burs verilmesi ve muhtaç ailelere gıda ve yiyecek şeklinde sosyal yardımların yapılması• Yaşlı bakımevi ve gündüz bakımevi hizmetlerinin desteklenmesini sağlayacak organizasyonların ve gezilerin düzenlenmesi• Özel eğitim kurumlarına yapılan ziyaretler ve kütüphane kurulması gibi bu kurumlara özgü ihtiyaçlar doğrultusunda

	yapılan yardımlar • Toplumsal hizmeti ve konukseverliği herşeyin üstünde tutan bir anlayışı destekleyen afişlerin ve broşürlerin hazırlanması
--	--

Analiz edilen 32 otelden küresel boyutun baskın olduğu 14 otelde öncelikle sosyal yardımların görece daha fazla dile getirildiği gözlemlenmiştir. Bu bakımdan sosyal yardımları içeren KSS faaliyetleri daha çok öğrencilere eğitim bursu ile muhtaç ailelere gıda ve giysi yardımı şeklinde hayat bulmuştur. Bunun yanında kadın-erkek eşitliği gibi belirli bazı toplumsal konularda farkındalık yaratmak için düzenlenen projelere ve organizasyonlara destek verildiği görülmektedir. Özellikle köy yaşantısı içerisinde yer alan kızlara yönelik fırsat eşitliğinin sağlanması ve kızların eğitimi için toplumsal geleneklerden gelen birtakım düşüncelerin sosyal değişimini hedefleyen toplumsal projelerin düzenlenmesi dikkat çekmektedir. Ayrıca yetim bebeklerin ve çocukların bakımına, engellilerin özel eğitim harcamalarına ve yaşlıların bakımına yönelik KSS faaliyetlerine verilen destek, küresel boyutun baskın olduğu otellerde sıklıkla gözlemlenmiştir. Son olarak toplumsal kalkınma hedefi doğrultusunda yetişkin bireylere yönelik sosyal ve mesleki eğitim seminerleri, söz konusu otellerin KKS faaliyetleri sayesinde gerçekleştirilmiştir.

Analiz edilen 32 otelden dışsal boyutun baskın olduğu 9 otelde çevresel farkındalığı yükseltmek için düzenlenen toplantılar dikkat çekmektedir. Söz konusu toplantılarda katılımcılar sera etkilerini azaltmak ve ormanlık alanların korunmasını sağlamak amacıyla yürütülen projelere destek vermeye yöreklendirilmektedir. Daha çok denizin ve su kaynaklarının kirliliğinin önlenmesine yönelik olarak uygulamaya konulan KSS faaliyetleri, dışsal boyutun baskın olduğu otellerin önemli bir bölümü için temel KSS uygulamalarını oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu bakımdan otellerde doğa dostu afişler ile bilgilendirme yapılmakta, çevresel duyarlılığın yükseltilmesi için otel müşterilerine daha az su sarfiyatı yapmak ve daha uzun süreli havlu-çarşaf kullanımını teşvik etmek gibi önerilerde bulunmaktadır.

Son olarak analiz edilen 32 otelden içsel boyutun baskın olduğu 9 otelde çalışanların sosyal ve mesleki gelişimine yönelik eğitim programlarının oldukça fazla desteklendiği gözlemlenmiştir. Bunun yanında çalışma koşullarının iyileştirilmesi, çalışanların sağlığı ve güvenliği konularında KSS faaliyetleri yürütülmekte ve çalışanlara yönelik sosyal yardımlar ikramiye ve diğer biçimlerde belirli aralıklarla yapılmaktadır. Ayrıca çalışanların olası sağlık sorunlarının giderilmesi için tam destek verilmekte ve raporlu olduğu müddet içerisinde ücretli izin ve hastane masraflarının karşılanması şeklindeki uygulamaları içeren KSS faaliyetleri hayata geçirilmektedir.

Sonuç

KSS anlayışının evrensel özellikleri, farklı kültürlerde yer alan örgütlerin yönetmel uygulamalarında farklılık ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada söz konusu farklılık içsel, dışsal ve küresel olmak üzere üç ayrı sınıflandırma üzerinden incelenmiş ve İstanbul bölgesinde faaliyetlerini sürdüren 4-5 yıldızlı otellerin sosyal sorumluluk uygulamaları temel alınmıştır. Bağlamsal koşullar açısından değerlendirildiğinde analiz edilen 32 otelden 14'ünde küresel boyut, 9'unda dışsal boyut, diğer 9'unda ise içsel boyut baskın olarak gözlemlenmiştir. Türkiye'de KSS faaliyetlerinin genel olarak hayırseverlik anlayışı temelinde gerçekleştirildiği düşünüldüğünde, araştırmanın bulguları KSS anlayışı bakımından hayırseverliğin önemini halen büyük ölçüde sürdürdüğüne işaret etmektedir. İncelenen otellerin KSS uygulamaları bakımından göze çarpan en önemli sonuç sosyal yardımlar eşliğinde muhtaç ailelere ve öğrencilere verilen destekler olmuştur. Bunun yanında özellikle Türk kültürüne özgü kız-erkek eşitliği gibi toplumsal konularda farkındalık yaratmak için düzenlenen projeler, otellerin KSS faaliyetleri bakımından oldukça geniş bir yer tutmaktadır.

Yabancı misafirlerin ağırlıklı olarak kalmayı tercih ettikleri bu otellerde KSS davranışları oldukça önemsenmektedir. Çalışmanın bulguları açısından değerlendirildiğinde müşteri profilinin uluslar arası düzeyde olması, otellerin KSS davranışlarında küresel boyutun öne çıkmasını desteklemektedir. Buradaki küresel boyuttan kasıt, evrensel normlara dayanan KSS anlayışının farklı kültürlerdeki sosyal sorunların çözümü için kullanılmasıdır. Ancak KSS anlayışının kültürel özelliklerden etkilenmesi, sosyal taleplerin karşılanmasında ülkelere özgü değişik bazı KSS uygulamalarını ortaya çıkartabilir. Bu çalışmanın sonuçları, KSS uygulamalarında özellikle kızların eğitim fırsatlarını yeterince değerlendirememesi gibi Türk kültürüne özgü sosyal sorunlara giderek daha fazla önem verildiğini göstermektedir. Dünya geneline bakıldığında sosyal sorumluluk faaliyetleri ekonomi, sağlık, güvenlik ve ekolojik denge alanlarında yürütülürken, söz konusu faaliyetlerin örgütlerin davranışını doğrudan etkilediği görülmektedir (Dragu ve Tiron-Tudor, 2014). Bununla birlikte belirli bir kültürdeki KSS niteliğinin, o kültürde var olan tüm örgütleri aynı şekilde etkilediği düşünülmemelidir. Sosyal sorumluluk anlayışının evrensel özellikleri değişik ülkelerdeki yönetmel uygulamalarda farklılık ortaya çıkarmaktadır. İstanbul bölgesinde yer alan oteller incelediğinde, ağırlıklı olarak toplumsal sorunların çözümünü amaç edinen küresel boyutlu sosyal sorumluluk faaliyetlerinin diğer türden sosyal sorumluluk faaliyetlerine oranla görece daha fazla önemsendiği gözlemlenmiştir.

Örgütler içinde yer aldıkları kültüre özgü değerleri içselleştirmektedir (Whitley, 1994). Farklı kültürel bağlamlarda değişik kültürel gerçeklikler toplumlar tarafından benimsenmekte ve örgütler söz konusu kültürel gerçeklere uygun belirli bazı KSS uygulamalarını seçerek hayata geçirmektedir (Baughn, vd., 2007). Türkiye'de yürütülen KSS faaliyetleri, kökleri Osmanlı

dönemine uzanan hayırseverlik anlayışı üzerinden oluşmuş ve sosyal sorumluluğun evrensel özellikleri Türkiye'ye özgü kültürel yapı ile belirli bir ölçüde değişikliğe uğramıştır (Alakavuklar vd., 2009). Türkiye'de KSS anlayışı ile hayırseverlik anlayışı arasında bir köprünün oluştuğu düşünülebilir (Ararat, 2008).

Türkiye'de İstanbul bölgesinde yer alan otellerin büyük çoğunluğu daha sıklıkla toplumsal ihtiyaçların karşılanmasını içeren kültürel boyutlu sorumluluk faaliyetlerini medya kanalları üzerinden duyurmaktadır. Örgütsel hedeflerini gerçekleştirmek için sosyal alanı bir tanıtım aracı şeklinde değerlendiren işletmeler, bu doğrultuda yaptıkları sosyal yardımların karşılığını iş çevrelerinde daha başarılı olarak almaktadır (Pringle ve Thompson, 2000). Türkiye'de de KSS faaliyetleri, ilgili örgütlerin ürün ve hizmetlerini satın alma davranışını doğrudan etkilemektedir (Ekmekçi, 2014). Bu nedenle, Türkiye'deki örgütler KSS ile ilgili faaliyetlerini ekonomik, sosyal ve çevresel konularda yoğunlaştırmaktadır (Ekmekçi, 2014).

Araştırmanın sınırlılıkları öncelikle KSS anlayışının sadece seçilmiş otellerin ilgili faaliyetleri üzerinden bulgulanmış olmasıdır. Bu nedenle genelleme yapmaktan kaçınılmıştır. Gelecek araştırmalar KSS boyutlarının farklı örgütsel formlar açısından nasıl bir çeşitlilik gösterdiğini inceleyebilir. Ayrıca bu araştırmada Türkiye'de özel sektörde yer alan KSS uygulamaları analiz edilmiş, kamu sektöründe yer alan KSS uygulamaları ise incelenmemiştir. Bu bakımdan özel sektördeki ve kamu sektöründeki KSS anlayışı da farklılık gösterebilir ve söz konusu farklılık değişik KSS boyutlarının görece daha fazla önemsenmesi ile sonuçlanabilir. Son olarak KSS boyutlarının üçlü sınıflandırması üzerinden yapılan bu analizin yanında, daha fazla KSS boyutu kavramsallaştırılabilir ve hayata geçirilen uygulamalar temelinde test edilebilir. Bağlamsal koşullar çerçevesinde KSS boyutlarının içsel, dışsal ve küresel olarak sınıflandırılması beraberinde bazı sınırlılıkları da getirmektedir. İncelenen örgüt biçimine bağlı olarak farklı boyutların öne çıkmasının yanında, bu çalışmada incelenen otellerin özellikle dünya çapında faaliyet gösteren büyük ölçekli oteller olmaları, küresel boyuta verdikleri önemi açıklamaktadır. Öte yandan müşteri profiline yerli misafirler düzeyinde kaldığı otellerde içsel boyuta yönelik KSS uygulamalarının daha baskın olacağı ve otel çalışanlarının sosyal durumlarına daha fazla önem verileceği düşünülebilir. Ayrıca İstanbul gibi metropol kentlerin dışında kalan ve daha çok kırsal alanlarda faaliyetlerini sürdüren oteller açısından dışsal boyuta yönelik KSS uygulamalarının daha baskın olacağı, bu durumda çevresel farkındalığa daha fazla önem verileceği öngörülebilir. Bu bakımdan söz konusu boyutların farklı türden oteller için de incelenmesi yeni araştırma alanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Alakavuklar, O. N. , Kılıçaslan, S., Öztürk. E. B. 2009. Türkiye'de Hayırseverlikten Kurumsal Sosyal Sorumluluğa Geçiş: Bir Kurumsal Değişim Öyküsü, *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 103-143.
- Ararat, M. 2008. A development perspective for "corporate social responsibility" case of Turkey. *Corporate Governance*, 8(3), 271-285.
- Ararat, M., Göcenoğlu, C. 2006. *Drivers for Sustainable Corporate Responsibility: Case of Turkey*. CSR Association, Turkey.
- Ararat, M. 2005. Social Responsibility in a State-dependent Business System. A. Habich, J. Jonker, M. Wegner, R. Schmidpeter (Der.), *Corporate Social Responsibility Across Europe*: 247-259. Berlin: Springer.
- Argüden, Yılmaz. 2002. *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*, ARGE Danışmanlık Yayınları, 3. Baskı: İstanbul.
- Arzova, S. B. 2009. *Turkey: CSR in Practice*. Idowu, S. O., Filho, W. L. (Der.) Global Practices of Corporate Social Responsibility, 373-393. Springer: Berlin.
- Baughn, C. C., Bodie, N. L., McIntosh, J. C. 2007. Corporate social and environmental responsibility in Asian countries and other geographical regions, *Corporate Social and Responsibility and Environmental Management*, 14 (4), 189-205.
- Bayrak, S. 2001. *İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk*, Beta Yayınları: İstanbul.
- Benavides-Velasco, C. A., Quintana-García, C. Marchante-Lara, M. 2014. Total quality management, corporate social responsibility and performance in the hotel industry. *International Journal of Hospitality Management*, 41: 77-87.
- Bikmen, F. 2003. *Türkiye'de Kurumsal Filantropi. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı*, www.tusev.org.tr/tr/sosyal-yatirim/degisim-icin-bagis-projesi/yayin-turkiyede-kurumsal-filantropi, Erişim Tarihi: 14.08.2017
- Capelle-Blancard, G., Petit, A. (2017). The weighting of CSR dimensions: one size does not fit all. *Business and Society SAGE*, 56(6): 919-943.
- Carroll, A. B. 1979. A three-dimensional conceptual model of corporate social performance, *Academy of Management Review*, 4(4): 497-505.
- Carroll, A. B. 1991. The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizon*, 34(4): 39-48.

- Carroll, A. B. 1999. Corporate social responsibility: Evolution of a definitional construct. *Business Society*, 38(3): 268-294.
- Dahlsrud, A. 2008. How corporate social responsibility is defined: An analysis of 37 definitions. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 15(1): 1-13.
- Doğan Y., Varinli, I. 2010. Social Responsibility Concept and Institutional Image Relation in Managements: a Research Intended for Bank Clients. *Journal of Economic and Social Research*, 6 (2): 1-26.
- Dragu, I. M., Tiron-Tudor, A. 2014. *Integrating Best Reporting Practices for Enhancing Corporate Social Responsibility*. Yüksel Mermod, A., Idowu, S. O. (Der.), Corporate Social Responsibility in the Global Business World, 27-49. Springer: Berlin.
- Eğri, C. P., Ralston, D. A. 2008. Corporate responsibility: A review of international management research from 1998 to 2007. *Journal of International Management*, 14(4): 319-339.
- Ekmekçi, A. K. 2014. *An Examination of the Relationship Between Companies' Corporate Social Responsibility (CSR) Activities and Consumers' Purchase Behavior*. Yüksel Mermod, A., Idowu, S. O. (Der.), Corporate Social Responsibility in the Global Business World, 49-77. Springer: Berlin.
- Eren-Erdoğan, İ., Çobanoğlu, E., Öğüt, B. 2014. *Success in Philanthropic Corporate Social Responsibility: The Case of Turkey*. Yüksel Mermod, A., Idowu, S. O. (Der.), Corporate Social Responsibility in the Global Business World, 271-289. Springer: Berlin.
- Ersöz, H. Y. 2007. *Türkiye'de KSS Anlayışının Gelişiminde Meslek ve Sivil Toplum Kuruluşları*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Ertuna, B., Tükel, A. 2010. Traditional versus international influences: CSR disclosures in Turkey. *European Journal of International Management*, 4(3): 273-289.
- Flick, U. 2007. *Designing Qualitative Research*. London: Sage.
- Ertuna, B. ve Tükel, A. 2009. CSR Practices in Turkey: in Between Traditional and Global. *Journal of Management Research*, 9 (2): 145-172.
- Grosbois, D. 2012. Corporate social responsibility reporting by the global hotel industry: Commitment, initiatives and performance. *International Journal of Hospitality Management*, 31(3): 896-905.
- Gürbüz, A. O., Karahan Gökmen, M. Aybars, A. 2014. *Do Institutional Investors Prefer to Invest in Socially Responsible Companies? An Empirical*

- Analysis in Turkey.* Yüksel Mermod, A., Idowu, S. O. (Der.), Corporate Social Responsibility in the Global Business World, 27-49. Springer: Berlin.
- Hemat, H., Yüksel, Ü. 2014. *A Critical Review of Corporate Social Responsibility Practices from a Marketing Perspective: Is Cause-Related Marketing really a 'Win-Win-Win' Situation?* Yüksel Mermod, A., Idowu, S. O. (Der.), Corporate Social Responsibility in the Global Business World, 3-27. Springer: Berlin.
- Holcomb, J. L., Upchurch, R. S., Okumus, F. 2007. Corporate social responsibility: what are top hotel companies reporting? *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 19: 461-475.
- Idowu, S. O., Filho, W. L. 2009. *Global Practices of Corporate Social Responsibility.* Springer: Berlin.
- Inoue, Y., Lee, S. 2011. Effects of Different Dimensions of Corporate Social Responsibility on Corporate Financial Performance in Tourism-Related Industries. *Tourism Management*, 32: 790-804.
- Kang, K. H., Stein, L., Heo, C. Y., Lee, S. 2012. Consumers' willingness to pay for green initiatives of the hotel industry, *International Journal of Hospitality Management*, 31: 564-572.
- Kapardis, M., Neophytidou, C. 2014. CSR Reporting in the Hotel Industry. *Proceedings of the 4th International Conference on Tourism and Hospitality Management*, Athens: 145-157.
- Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği, 2008. *Türkiye'de KSS Değerlendirme Raporu.* UNDP: Ankara
- Kvale, S. 2007. *Doing Interviews.* London: Sage.
- Matten, D. ve Moon, J. 2008. Implicit and explicit CSR: A conceptual framework for a comparative understanding of corporate social responsibility. *Academy of Management Review*, 33(2): 404-424.
- Moir, L. 2001. What do we mean by corporate social responsibility? *Corporate Governance*, 1(2), 16-22.
- Neuman, W. L. 2006. *Social Research Methods Sixth Edition.* Boston: Pearson.
- Neuendorf, K. A. 2002. *The Content Analysis Guidebook.* Thousand Oaks, CA: Sage.
- Özbek, N. 2006. *Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar.* İstanbul: Emeklilik Gözetim Merkezi Yayınları.
- Pringle, H., Thompson, M. 2000. *Marka Rubu: Sosyal Sorumluluk Kampanyaları İle Marka Yaratmak,* Çev. Yelce Z., Feyyat C., Scala: İstanbul.

- Schwartz, M. S. 2011. *Corporate Social Responsibility: An Ethical Approach*. Broadview Press: UK
- Silberhorn, D., Warren, R. C. 2007. Defining corporate social responsibility: A view from big companies in Germany and the UK. *European Business Review*, 19(5), 352-372
- Story, J., Neves, P. 2015. When Corporate Social Responsibility Increases Performance: Exploring the Role of Intrinsic and Extrinsic CSR Attribution. *Business Ethics: A European Review*, 24(2): 111–124.
- Şenocak, 2009. Sosyal güvenlik sistemini oluşturan bileşenlerin tarihi süreç ışığında değerlendirilmesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 56: 409-468.
- The European Commission, 2001. *Green Paper: Promoting A European Framework for Corporate Social Responsibility*. Commission of the European Communities: Brussels.
- The World Bank. 2005. *Opportunities and options for governments to promote corporate social responsibility in Europe and central Asia*. The Development Communication Division: USA.
- Topal, R. Ş., Gürdağ, H. 2009. *Turkey: Civil Society Practices*. Idowu, S. O., Filho, W. L. (Der.) *Global Practices of Corporate Social Responsibility*, 343-373. Springer: Berlin.
- Torugsa, N.A., O'Donohue, W., Hecker, R. 2013. Proactive CSR: An empirical analysis of the role of its economic, social and environmental dimensions on the association between capabilities and performance. *Journal of Business Ethics*, 115 (2), 383-402.
- Tunçomağ, K. 1990. *Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Vilanova, M., Lozano, J. M., Arenas, D. 2009. Exploring the Nature of the Relationship Between CSR and Competitiveness. *Journal of Business Ethics*, 87(1), 57-69.
- Visser, W., Magureanu, I., Yadav, K. 2015. *The CSR International Research Compendium: Summaries of the Best Research from 2009 to 2014, Volume 3*. Kaleidoscop Futures: London.
- Vogel, D. 2006. *Market for Virtue: The Potential and Limits of Corporate Social Responsibility*. Brookings Institution Press: Washington, DC.
- Wang, H., Tong, L., Takeuchi, R., George, G. 2016. Corporate Social Responsibility: An Overview and New Research Directions: Thematic Issue on Corporate Social Responsibility. *Academy of Management Journal*, 59(2): 534-544.

- Werther, W. B., Chandler, D. 2006. *Strategic Corporate Social Responsibility: Stakeholders In A Global Environment*, Sage: UK
- Whitley, R. 1994. Dominant Forms of Economic Organization in Market Economies. *Organization Studies*, 15: 153-182
- Wood, D. J. 1991. Corporate Social Performance Revisited. *Academy of Management Review*, 16(4): 691-718.
- Yamak, S. 2007. *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Gelişimi*. İstanbul : Beta
- Yamak, S. 2009. Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Yerel Farklılıklar, Küresel Ayrılıklar. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 9(2): 95-101
- Yıldız, A., Özerim, G. 2014. Corporate Social Responsibility in European Context. Türker,D., Toker, H., Altuntaş, C. (Der.) *Contemporary Issues in Corporate Social Responsibility*, 43-55. Lexington: USA.
- Yüksel Mermod, A., Idowu, S. O. 2014. *Corporate Social Responsibility in the Global Business World*. Springer: Berlin.

Testing Merit-Order Effect in Turkey's Electricity Market: The Effect of Wind Penetration on Day-Ahead Electricity Prices

Türkiye Elektrik Piyasasında Merit Sınıflandırma Etkisinin Test Edilmesi:
Rüzgar Penetrasyonunun Gün Öncesi Elektrik Fiyatlarına Etkisi

Istemi BERK¹

Erdost TORUN²

Received: 14.10.2018, Accepted: 20.01.2019, Published: 01.05.2019

Abstract

Due to recent support mechanisms, the share of renewable energy sources, particularly wind, in Turkey's electricity generation has increased significantly. Increasing renewable penetration is supposed to decrease the electricity prices, which is known as the merit-order effect. Main purpose of this article is to test the existence of merit-order effect in Turkish electricity market. To this end, a nonparametric Granger causality test based on wavelet transformation is applied on a daily data set covering Turkish day-ahead power market clearing prices and electricity generation from wind over the period between 2011 and 2018. The overall results confirm the existence of the merit-order effect of wind in Turkey's electricity market. It is also observed that the strength of the negative causality alters drastically over different sub-periods.

Keywords: *Turkish electricity market, wind penetration, merit-order effect, CWT Granger causality*

JEL Codes: *C14, D47, Q21, Q28*

Öz

Son destekleme mekanizmaları sayesinde, yenilenebilir enerji kaynaklarının, özellikle rüzgar enerjisinin, Türkiye elektrik üretimindeki payı önemli ölçüde artmıştır. Artan yenilenebilir penetrasyonunun elektrik fiyatlarını düşürmesi beklenmektedir ve bu merit sınıflandırma etkisi olarak bilinmektedir. Bu makalenin temel amacı Türk elektrik piyasasında merit sınıflandırma etkisinin test edilmesidir. Bu bağlamda, Türkiye gün öncesi elektrik piyasası takas fiyatı ve rüzgar temelli elektrik üretimi 2011 ile 2018 arası dönemi verilerini içeren günlük veri seti üzerine dalgacık dönüşümlü parametrik olmayan Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Genel sonuçlar Türkiye elektrik piyasasında rüzgarın merit sınıflandırma etkisini doğrulamaktadır. Ayrıca, eksi yönlü nedenselliğin gücünün farklı alt dönemlerde şiddetli bir şekilde değiştiği de gözlemlenmiştir.

¹ Dokuz Eylül University, Faculty of Business, Department of Economics, Asst. Prof. Dr. istemi.berk@deu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-3507-2293>

² Dokuz Eylül University, Faculty of Business, Department of Economics, Asst. Prof. Dr. erdost.torun@deu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0946-2813>

Anahtar Kelimeler: *Türkiye elektrik piyasası, rüzgar penetrasyonu, merit sınıflandırma etkisi, CWT Granger nedensellik*

JEL Kodları: *C14, D47, Q21, Q28*

1. Introduction

Turkey's electricity market has undergone substantial transformation over the recent years. Electricity Market Law (Law no. 4628) enacted in 2001 did not only create a solid basis for more competitive market but also initiated governmental support policies towards utilization of renewable potential in Turkish power generation sector. Within this context, in 2005 the Law on the Utilization of Renewable Energy Resources for the Purpose of Generating Electricity (Law no. 5346) was decreed, for the purpose of increasing the share of renewable energy sources in country's electricity generation. Main motivation behind this legislation was that modern renewable energy sources³ would play an important role in creating a more secure and a less import dependent Turkish electricity supply (MENR, 2009). Yet, as correctly noted by Gozen (2014), the feed-in tariffs defined in Law no. 5346 were not high enough to attract renewable investments. Hence, in 2011 Turkish government initiated Renewable Energy Sources Supporting Mechanism⁴ by amending the Law no. 5346.

Thanks to all of these legislations and subsidies the role of renewables in Turkish electricity generation has increased significantly. According to Turkish Electricity Transmission Corporation, the share of modern renewables in electricity generation has increased from 0.27% in 2001 to 2.51% in 2011 and further to 6.3% in 2015 (TEIAS, 2018). The renewable supporting policies have been particularly a success story for wind-based electricity generation sector. Such that, during the period from 2011 to 2017 the number of wind-based power generators applied for the support increased from 9 to 141 while their corresponding generation capacity increased from 4691 MW to 5238.7 MW, respectively. According to BP (2018), moreover, during the same period the share of wind in country's total electricity generation has increased from 2.1% (4.73 TWh) to 6.0% (17.86 TWh). Hence, over the last years almost all of the renewable penetration in Turkish electricity generation sector was originated from wind-based electricity generators.

³ Modern renewables include solar PV and heating systems, wind-based electricity generation and biomass. In the energy economics literature hydroelectricity is referred to as a traditional renewable energy source.

⁴ To see the details of the mechanism, please visit <https://www.epdk.org.tr/Detay/Icerik/3-0-72/elektrikyekdem> (in Turkish). Accessed on 24.08.2018.

Increasing renewable based electricity generation would decrease the electricity prices, due to the fact that the marginal electricity generation cost from renewables is way too lower than that of thermal power plants that run on fossil fuels, particularly on coal and natural gas. Hence, as the share of renewables increase in comparison to the fossil fuels, the marginal generation cost, and hence the prices, in the electricity system are supposed to decrease. This is known as the merit-order effect in the energy economics literature. This paper aims at testing the existence of merit-order effect, i.e., the effects of increasing wind penetration on the day-ahead market clearing prices, in Turkish electricity market.

To this end, we use daily data on day-ahead Turkish electricity market clearing prices (TL/KWh), wind generation planning (KWh) and the share of wind in total generation (%). The dataset covers the period between January 3, 2011 and May 31, 2018 and obtained from Energy Exchange Istanbul (EXIST, hereafter)⁵. A novel causality methodology, namely continuous wavelet transform Granger-causality test, is performed on the dataset to assess the existence of the merit-order effect of wind in Turkish electricity market. The results suggest negative and significant causality from wind penetration to electricity prices; hence they mainly confirm the existence of the merit-order effect of wind in Turkish electricity market. Moreover, analyses are conducted using two sub-periods, pre- and post-2016, due to a strong structural break in the wind electricity generation data on the beginning of 2016. Results on the sub-period analyses suggest that merit-order effect is more evident after 2016. This article contributes to the related literature in two-fold.⁶ Firstly, although there has been a plateau of empirical studies focusing on the merit-order effect of wind and solar in European countries and the USA, to the authors' best knowledge there is none for Turkey. Secondly, current paper differentiates from the existing studies for other countries by employing a novel non-parametric methodology to assess causality between wind penetration and electricity prices.

Structure of the paper is as follows. In Section 2 a detailed literature review is provided. Section 3 is dedicated to the brief explanation of the methodology employed and the data used. Section 4 illustrates the empirical results. Finally, in Section 5 conclusions with policy implications are provided.

⁵ Energy Exchange Istanbul (EXIST) is Turkish Electricity and Natural Gas Exchange, which is responsible for providing an effective, transparent and liquid energy market. It was founded on March 12, 2015. Website: <https://www.epias.com.tr/en>, accessed on: 17.08.2018.

⁶ Detailed literature survey and the contribution of the paper is provided in Section 2.

2. Literature Review

Historical development, current potential and future possible role of renewable energy sources in Turkish energy system has been extensively discussed in the literature for both regional (e.g., Türksoy, 1995; Tolun, et al., 1995; Öztopal, et al., 2000; Durak and Şen, 2002; Karsli, and Gecit, 2003; Gökçek, et al., 2007; Ucar and Balo, 2009a, 2009b; Yaniktepe, et al., 2013a; İlkılıç and Aydın, 2015) and national (e.g., Ediger and Kentel, 1999; Aras, 2003; Oğulata, 2003; Hepbasli and Ozgener, 2004; Akpınar, 2006; Erdogdu, 2009; İlkılıç, et al., 2011; İlkılıç, 2012; Benli, 2013; Yaniktepe, et al., 2013b; Kaplan, 2015; Melikoglu, 2016; Ozcan, 2018) level. Almost all of these studies are suggesting that modern renewables, particularly wind, would play an important role in creating a more sustainable energy system in Turkey. For instance, after assessing the development and the potential of wind to generate electricity in Turkey, İlkılıç (2012) suggested that country has a potential wind electricity generation capacity of around 131.75 GW. Benli (2013), pointing out this potential, stresses the economic and environmental gains that Turkey could have by developing a domestic wind energy sector. Melikoglu (2016) similarly mentions the necessity of renewable development in Turkey and suggests the high penetration of renewables, particularly wind, to be a necessary condition for fulfilling Turkey's 2023 vision. Kaplan (2015), on the other hand, points out the required policy design in order to utilize wind potential of Turkey, especially in the coastal regions. Finally, Ozcan (2018) states the importance of renewables in ensuring self-sufficiency of Turkish energy system.

Role of renewables are increasing especially since Electricity Market Law (Law no. 4628) enacted in 2001, which initiated a comprehensive program to reform Turkish electricity market to a more competitive and liberalized structure. There has been a plethora of studies on economic effects of liberalization and restructuring in Turkish electricity market (e.g., Güneği, 2002; Özkıvrak, 2005; Ulusoy and Oguz, 2007; Bahçe and Taymaz, 2008; Bagdadioglu and Odyakmaz, 2009; Erdogdu, 2010, 2011; Akkemik and Oğuz, 2011; Camadan and Erten, 2011; Camadan, 2011; Camadan and Kölmek, 2013; Karahan and Toptas, 2013; Çetin, 2014; Çetinkaya, et al., 2015; Sirin and Gonul, 2016; Avci-Surucu, et al., 2016; Asan and Tasaltin, 2017). Although there are some researchers suggesting the positive effects of full liberalization shown as the increase in the efficiency and decrease in the household prices (Akkemik and Oguz, 2011), many studies have revealed the deficiencies in Turkish market reform. Bahçe and Taymaz (2008), for instance, developed a simulation model of the Turkish electricity system and showed that when the distribution companies, emerged due to restructuring of the sector, act as regional monopolies there would be significant welfare losses. Erdogdu (2010) has pointed out the inconsistencies between the Law no. 4628 and newly established balancing

and settlement system (BSS), and suggested that these inconsistencies would prevent power sector investments to be in the optimal level and eventually lead to increase in the prices. Erdogdu (2011) later showed that the price-cost margin in Turkish electricity market has increased after the market reform. Similarly, Karahan and Toptas (2013) suggested that the privatization of Turkish electricity market has not yield significant decline in retail electricity prices. Çetinkaya et al. (2015) concentrates on the development of price and income elasticities of electricity demand in households after the Turkish electricity market reform and suggest that specifically poor households are more vulnerable to electricity prices as both elasticities are found to be inelastic. Finally, Camadan and Kölmek (2013) and Asan and Tasaltin (2017) criticize the market reform as they both point out the increased risk premium for electricity generation companies in the day-ahead market.

Within the context of energy market restructuring extensive renewable subsidies have been introduced by the Law on the Utilization of Renewable Energy Resources for the Purpose of Generating Electricity in May 2005 (Law no. 5346). Many authors evaluated the effects of Turkish electricity market restructuring and legislations on renewable, particularly wind, penetration as well as the barriers in front of further renewable deployment. Most studies in this stream of literature suggested that Turkish electricity market reform has positively affected the development of wind energy in Turkish electricity generation sector (e.g., Alboyaci and Dursun, 2008; Dursun and Gokcol, 2014; Tükenmez and Demireli, 2012). Even though recent legislations in Turkish electricity market seem to be a success story for renewables so far, Nalan et al. (2009) suggested that there are still some major barriers, namely economic, technological, finance related and scientific, to overcome in order to continue further renewable deployment. Within this context, Ertürk (2012) suggests that under current feed-in tariff support scheme, large wind farms with a capacity of more than 100 GW, are not profitable. Similarly, according to Gozen (2014), recent renewable support mechanism is attractive for biomass, geothermal and solar while neutral for wind.

To sum up, literature so far suggests that despite of the fact that market restructuring has not been successful in increasing welfare by decreasing prices, the electricity market reform initiated by 2001 Electricity Market Law has created a positive economic environment for renewable penetration in Turkish electricity market. It is, however, surprising that, to the authors' best knowledge, the literature so far missed how the increased renewable penetration would affect electricity prices. Increasing renewable penetration is supposed to decrease the electricity prices, which is known as the merit-order effect. Merit-order effect is extensively studied for various countries' electricity markets in global energy economics literature (e.g., Sensfuß, et al.,

2008; O'Mahoney and Denny, 2011; Woo, et al., 2011; Böckers, et al., 2013; Azofra, et al., 2014; Cludius, et al., 2014; Ketterer, 2014; Paraschiv, et al., 2014; Clò, et al., 2015; Kyritsis, et al., 2017). Sensfuß, et al. (2008), for instance, using a calibrated electricity market simulation model for Germany, namely PowerACE model, found substantial price reductions due to increase in renewables for the period between 2004 and 2006. Similarly, using German EEX day-ahead electricity market data, Paraschiv et al. (2014) employ time-varying regression model and found out that renewable energy sources decrease spot market prices in Germany. More recently, Kyritsis et al. (2017) employ a GARCH-in-Mean model on German electricity market data and suggest that solar power generation reduces the volatility of electricity prices significantly. Similar results have also been found by different researchers using various methodologies on data of other countries' electricity market. Clò et al. (2015), for example, use simple OLS regression on Italian day-ahead wholesale electricity market data and suggest that 1 GWh increase in solar and wind generation decreased the prices by 2.3€/MWh and 4.2€/MWh, respectively. Hence, in general there is a consensus in the energy economics literature towards the existence of merit-order effect in various countries.

This paper contributes to the related literature in two-fold. Firstly, to the authors' best knowledge merit-order effect in Turkish electricity market has not been studied before. Provided that Turkish policy makers are spending a lot of effort to increase the renewable energy, particularly wind, based electricity generation in Turkish energy system, it would be valuable to understand if increase in the wind penetration lead to decline in electricity prices. Secondly, although the topic is extensively studied for different countries in energy economics literature, our paper differentiates from the previous ones by employing a novel approach, namely Continuous Wavelet Transform Granger-causality test. Our methodology is advantageous to that of previous studies, as it is based on non-parametric modeling, which does not restrict data generation process to fit into a predetermined model. Thus, possibility of spurious causality due to misspecified errors caused by vector autoregression modeling are eliminated by this nonparametric causality test. Moreover, this causality test provides a three-dimensional causality map, thus it enable causality pattern investigated over different time scales.

3. Methodology and Data

3.1. Methodology

In order to assess whether there exists merit-order effect of wind in Turkish day-ahead electricity market, we conduct Continuous Wavelet Transform (CWT, hereafter) Granger-causality test on a daily data set on Turkish electricity prices and wind electricity generation covering the period between January 3, 2011 and May 31, 2018. CWT Granger-causality is a

nonparametric causality test, which is a modified version of the correlation measure in continuous wavelet transform proposed by Rua (2003) by introducing phase difference indicator function of Olayeni (2016).⁷

Real world data frequently exhibit slowly changing trends or oscillations interspersed with abrupt changes. Wavelet analysis is useful to distract oscillations and produce time – frequency visualization of data efficiently. Thus, oscillations with different frequencies and amplitudes are revealed to evaluate dynamics of the data. A wavelet is a function of promptly decreasing, wave-like oscillation with zero mean. Projecting data onto both scaled and shifted mother wavelet function of $\Psi_{s,\tau}(t) = \Psi((t - \tau) / s) / \sqrt{s}$ gives the continuous wavelet transform (CWT) coefficients:

$$W_x(s, \tau) = (x * \Psi_{s,\tau})(t) = \int_{-\infty}^{\infty} x(t) \frac{1}{\sqrt{s}} \tilde{\Psi}\left(\frac{t - \tau}{s}\right) dt \quad (1)$$

Where $\tilde{\Psi}(\cdot)$ denotes complex conjugate of $\Psi(\cdot)$. Time-frequency representation of data is obtained through varying scale parameter s and shifting along τ , which gives the position of wavelet function. Following Olayeni (2016) Morlet wavelet, a plane wave modulated by a Gaussian: $\Psi(\eta) = \pi^{-1/4} \exp(i\omega\eta) \exp(-\eta/2)$ with $\omega = \omega_0 = 6$, is chosen as wavelet function. The Gaussian envelop, $\exp(-\eta/2)$, effectively localizes the wavelet between the resolution in time and in frequency and radian frequency ω determines time/frequency resolution. The terms scale and frequency are used interchangeably. The wavelet is stretched in time by varying its scale s , so that $\eta = s.t$. Discretization of Equation 1 for data $\{x_n : n = 1, 2, \dots, N\}$ yields spectrum of the data:

$$W_x^m(s, \tau) = \frac{\delta t}{\sqrt{s}} \sum x_n \tilde{\Psi}\left((m - n) \frac{\delta t}{s}\right), m = 1, 2, \dots, N - 1 \quad (2)$$

Where δt denotes a uniform step size. Wavelet power spectrum $|W_x^m(s, \tau)|^2$ captures the variability in the data both in time and in frequency. Cross – spectrum of data x_n and y_n , which is the equivalent of covariance matrix in time domain, is defined as $W_{xy}^m(s, \tau) = W_x^m(s, \tau) \tilde{W}_y^m(s, \tau)$ where $\tilde{W}_y^m(s, \tau)$ denotes complex conjugate of $W_y^m(s, \tau)$. Then, wavelet transform are decomposed into real and imaginary part through $W_x^m(s, \tau) = \Re\{W_x^m(s, \tau)\} + i\Im\{W_x^m(s, \tau)\}$ to compute local phase,

⁷ Below we explained the CWT Granger-causality test briefly. For detailed explanation of the methodology please refer to Li et al. (2015).

$\phi_x(s, \tau) = \tan^{-1} \left\{ \frac{\Im(W_x^m(s, \tau))}{\Re(W_x^m(s, \tau))} \right\}$, and also phase difference, in which information on lead-lag relationship is encoded, to calculate spectral Granger causality by using wavelet correlation.

Phase difference is defined as:

$$\phi_{xy}(s, \tau) = \phi_x(s, \tau) - \phi_y(s, \tau) = \tan^{-1} \left(\frac{\Im(W_{xy}^m(s, \tau))}{\Re(W_{xy}^m(s, \tau))} \right) \quad (3)$$

With the range $-\pi \leq \phi_{xy}(s, \tau) \leq \pi$ that can be subdivided into four intervals. Each interval gives information about the direction and lead-lag feature of the causality. $\phi_{xy}(s, \tau) \in (0, \pi/2)$ indicate that Y precedes X with positive comovement while $\phi_{xy}(s, \tau) \in (-\pi, -\pi/2)$ denote Y precedes X with negative comovement. Likewise, $\phi_{xy}(s, \tau) \in (-\pi/2, 0)$ X precedes Y with positive comovement while $\phi_{xy}(s, \tau) \in (\pi/2, \pi)$ denote X precedes Y with negative comovement. In wavelet analysis, causality running from Y to X at a particular time and frequency exists when Y precedes X. (for detailed technical discussion, see Aguirar-Contraria, and Soares (2014) and Li et al. (2015)).

Olayeni (2016) proposes causality test through indicator function using phase difference sub-intervals to incorporate wavelet correlation for separating the embedded causal links from the non-causal content. Indicator function is the function takes the value of one if the phase difference is defined over the required interval and zero otherwise. Thus, indicator functions impose restrictions on wavelet correlations for specific direction and lead-lag features of causality. For instance, indicator function focusing positive causality that Y precedes X defined as:

$$I_{y \rightarrow x}(s, \tau) = \begin{cases} 1, & \text{if } \phi_{xy}(s, \tau) \in (0, \pi/2) \\ 0, & \text{otherwise} \end{cases} \quad (4)$$

Thus, CWTC investigating positive predictive information flow from y to x is defined as:

$$G_{y \rightarrow x}(s, \tau) = \frac{\zeta \left\{ s^{-1} \left| \Re(W_{xy}^m(s, \tau)) I_{y \rightarrow x}(s, \tau) \right| \right\}}{\zeta \left\{ s^{-1} \sqrt{|W_x^m(s, \tau)|^2} \right\} \zeta \left\{ s^{-1} \sqrt{|W_y^m(s, \tau)|^2} \right\}} \quad (5)$$

where $\zeta(\cdot) = \zeta_{scale}(\zeta_{time}(\cdot))$ with ζ_{scale} and ζ_{time} as the smoothing operator along scale axis and time axis, respectively.

3.2. Data

This paper uses a data set on daily day-ahead electricity market clearing prices (price, hereafter), final day-ahead wind electricity generation planning (wind, hereafter) and wind penetration, measured as the share of wind in total generation in Turkish day-ahead electricity market (windshare, hereafter). The data set is taken from EXIST and covers the period between January 3, 2011 and May 31, 2018. There are two reasons to choose this specific time horizon. Firstly, due to the extended effects of global financial crisis in 2008, the electricity market in 2009 and to a lesser extent in 2010 had quite high volatility. Secondly, 2011 was the year when Turkish government initiated an extensive renewable subsidy mechanism, namely Renewable Energy Sources Supporting Mechanism. Hence, the analysis on this particular time horizon would also shed some light on how successful has this renewable subsidy mechanism been in decreasing electricity prices in Turkey.

Table 1. Summary statistics on price, wind and wind_share

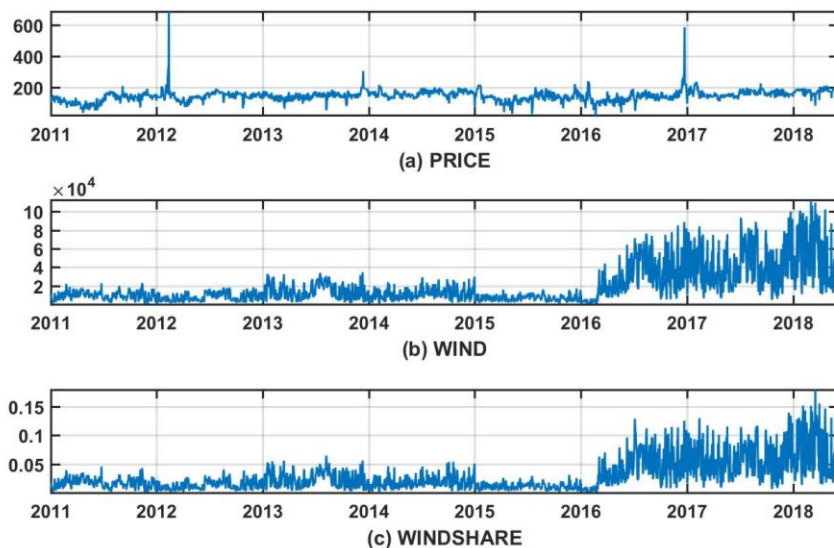
	price	wind	windshare
Mean	149.20	18986.51	0.03
Standard Deviation	33.89	19375.8	0.02
Maximum	687.00	112255.00	0.18
Minimum	22.93	440.94	0.00
Skewness	2.25	1.93	1.84
Kurtosis	37.46	6.49	6.42
# of Observations	2710	2710	2710

Summary statistics of the variables are provided in Table 1, and Figure 1 plots the variables in three panels; the price in panel (a), wind in panel (b) and windshare in panel (c). As can be noted easily on Table 1 and panel (a) of the Figure 1, price generally fluctuates around a mean of 149.2 TL/MWh over the whole period. Yet, two significant price spikes occurred on February 13, 2012 and on December 23, 2016, which are worthwhile explaining. First of all on February 13, 2012, Turkish electricity system went through an important supply and demand balancing problem and prices reached a record high of around 2000 TL/MWh by noon of the same day making daily average 687 TL/MWh. This spike is particularly attributed to the extremely cold weather and gas supply shortages occurred over the preceding week.⁸ Again on December 23, 2016, similar problems occurred in the Turkish electricity market leading electricity prices to a second record high of around 1900 TL/MWh at 2 pm making daily average 587 TL/MWh

⁸ Please see: <https://enerjienstitusu.org/2012/02/12/pmum-serbest-elektrik-piyasasinda-cumhuriyet-tarihi-rekoru/> (in Turkish). Access date: July 21, 2018.

on the same day. These two price spikes have been considered carefully while examining the causal relation between price and wind generation.

Figure 1. Daily electricity market clearing price (price) in TL/MWh, final generation planning from wind (wind) in MW and the share of wind in total generation planning (windshare) in % over the period between January 3, 2011 and May 31, 2018.

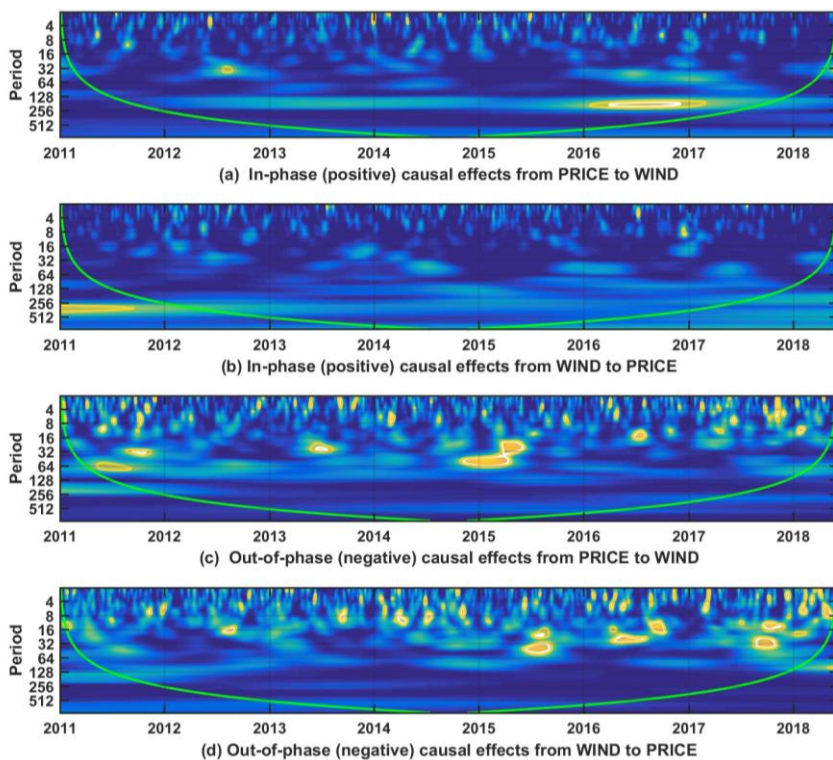
The most important issue to mention about the wind data provided on panel (b) of the Figure 1 is the structural break that occurred on March 1, 2016. Prior to that date total amount of daily wind generation planning in the day-ahead market fluctuates around a mean of 9781.7 MWh. After the structural break the mean daily wind generation planning increased extensively reaching to 39981.4 MWh for the period between March 2016 and May 2018. This structural break can be attributed to the subsidies that are provided to wind generation thanks particularly to Renewable Energy Sources Supporting Mechanism designed by the Turkish government. A similar structural break could be observed for the share of wind in total electricity generation planning in the day-ahead Turkish market, which is provided on Panel (c) of Figure 1. Extensive increase in the wind generation on March 2016 seems to drive up also the share of wind in total generation. The mean share of wind prior to and after that date occurred around 1.6% and %5.7, respectively. As these structural breaks can alter the causality dynamics, the results are provided in two sub-periods, i.e., pre and post March 2016, in addition to the whole period.

4. Empirical Results

In this section we provide CWT Granger-causality test results applied to assess causality between price and wind, and between price and windshare, in Turkish electricity market over the whole period, i.e. January 3, 2011–May 31, 2018, and two sub-periods, i.e., pre–2016 and post–2016. First of all, Figure 2 shows the results on the relationship between price and wind covering the whole period. Four panels on the figure represent in-phase (positive) and out-of-phase (negative) causalities between two variables⁹, x-axis shows the time horizon covered, y-axis represents the period (frequency) of the causality defined in number of days. Moreover the strength and the significance of the causality are represented by the color code, such that while dark blue color does not represent any causality, light yellow or white shaded areas indicate strong and significant causality between variables. Finally, the green line represents the cone-of-influence (COI), outside of which results are not reliable as they are highly driven by the edge effects.

⁹ While, panels (a) and (b) show whether there exist positive causalities from price to wind and from wind to price, respectively, panels (c) and (d) represent the negative counterparts.

Figure 2. CWT Granger-causality between price and wind based on daily data covering the whole period from January 2011 to May 2018.

Overall, Figure 2 suggests that there exists significant and negative bidirectional causality between price and wind over the whole period. Yet, as it is also evident, the causality between two variables is quite intermittent with changing frequencies. For instance, the causality remains short-term, up to 14 days of frequency, until 2015 and relatively medium-term, up to 64 days of frequency since then.¹⁰ Moreover, more detailed analyses on each panel on Figure 2 would shed more light on the dynamics of the causality. For instance, according to panel (a), there exists strongly significant and positive causality from price to wind during almost all 2016. The causality is in relatively longer-term, i.e., around 256 days of frequency. This positive relation needs to be explained as it creates an inconsistency on the general results, which suggest negative bidirectional causality. As mentioned above, in the beginning of 2016 there has been a sharp structural break in the wind

¹⁰ Since we are using daily data, we define short-term to be up to 14 days, i.e., two weeks, medium-term from couple of weeks up to 2-3 months and long-term from 2-3 months onwards. Although, we are aware of the fact that this is an artificial classification, for the sake of clarity we stick to these periods while explaining the results.

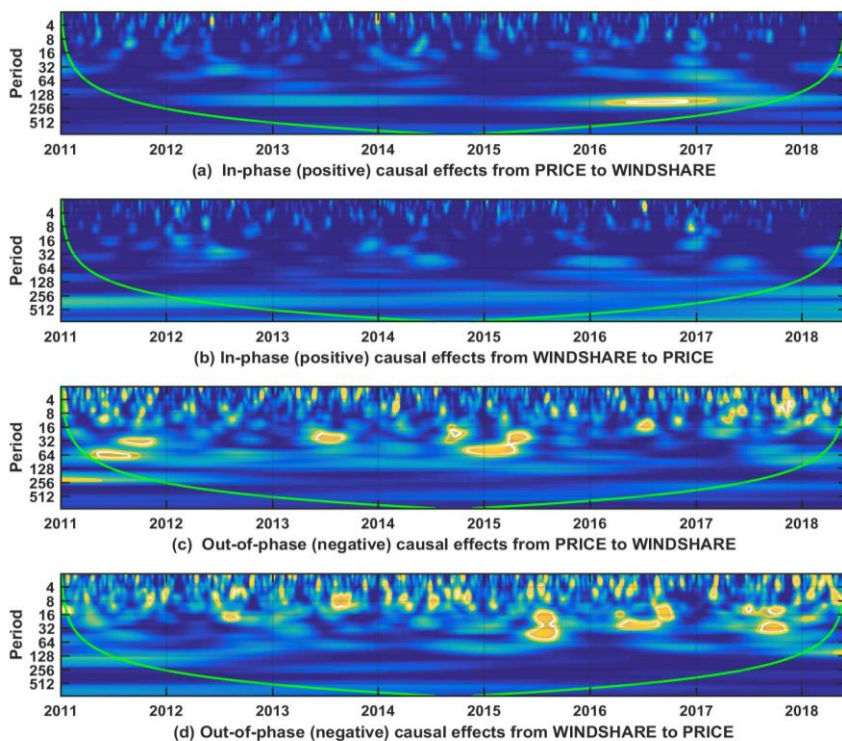
data, created by vast increase in the wind electricity generation in Turkey. Hence, this positive causality could easily be attributed to this extensive increase in the wind generation rather than the effect of the price on wind. Furthermore, in panel (b), there seems to be a positive long-term causality (256 to 512 days frequency) from wind to price between years 2011 and 2012. Yet this result is unreliable due to the fact that it lies outside the COI. Accordingly, there does not exist any significant positive causality from wind to prices over the whole period.

The results in panel (c) exhibit the existence of negative, significant, yet very intermittent short- to medium-term, i.e., up to 64 days of frequency, negative causality from price to wind over the whole period. Negative causality is more evident between December 2014 and May 2015. The results are surprising hence it is generally supposed to experience positive causality from electricity prices to wind, because of the fact that higher electricity prices would attract more investment into renewables. In Turkish electricity market though, thanks particularly to renewable subsidies provided by Turkish government, wind electricity generators became quite competitive against thermal power plant operators, whose input costs are highly dependent on imported natural gas and hard-coal prices. As it can be observed from Figure 1, electricity prices dropped significantly to 32.8 TL/MWh on May 10, 2015 from a local peak of 217.7 TL/MWh on January 15, 2015. Hence, the negative causality means that even dropping electricity prices have driven wind electricity generation up during this period.

Finally, panel (d), which is of significant importance for the research question of the paper at hand, shows negative and significant causality from wind to price, confirming the existence of merit-order effect in Turkish day-ahead electricity market. Until 2015 the negative causality from wind to price is up-to 16 days of frequency, representing short-term effect. Since 2015 though, the causality seems to be extended upon a larger frequency, i.e., up to 64 days. The significance of the causality is also more evident since 2015. Moreover, the intermittency of the causality decreases considerably in 2018, pointing the merit-order effect of wind even more clearly.

The analyses so far were based on the causal relation between the electricity market clearing price and total amount of daily wind electricity generation. It would also be valuable to discuss the causal relationship between price and windshare, which provides information on the competitive power of wind against alternative energy sources in electricity generation. Using windshare would also lead to more meaningful results, as it directly serves a proxy measure for the wind penetration in Turkish day-ahead electricity market. To this end, Figure 3 represents the CWT Granger-causality test results between price and windshare.

Figure 3. CWT Granger-causality between price and windshare based on daily data covering the whole period, from January 2011 to May 2018.

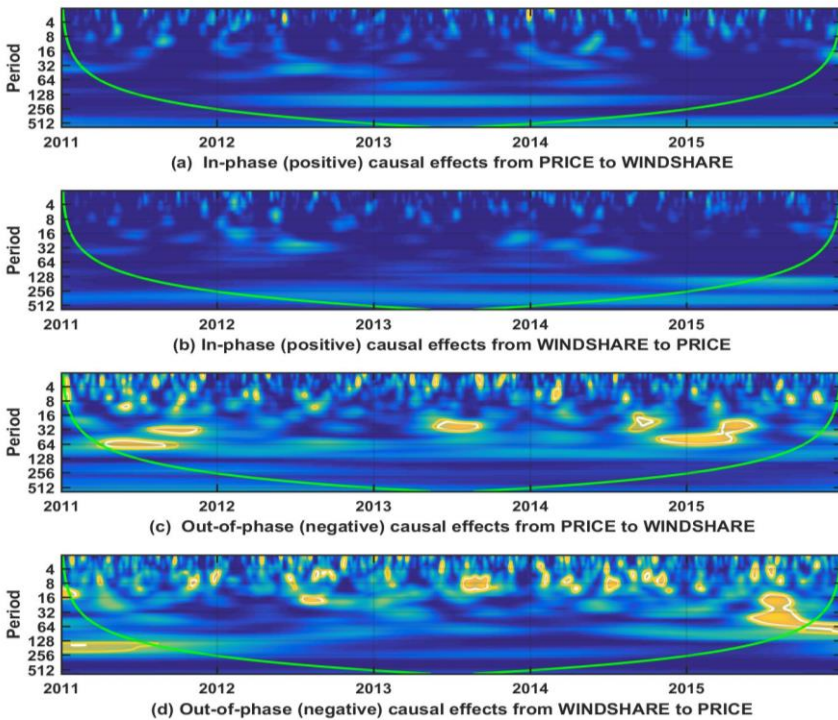

Overall, the results are highly similar to those represented in Figure 2, such that one can still observe long-term positive causality from price to windshare during 2016 (panel a) and short to medium-term negative causality from price to windshare over the whole period (panel c). The results still do not suggest any positive causality from windshare to price (panel b) and there exists negative, significant and intermittent causality from windshare to price (panel d). This negative causality is in short-term until 2015 and extended up on a longer term (around 64 days of frequency) since then. The most important difference between two figures is that the negative causality is more significant and stronger in Figure 3. Hence, the results suggest that the merit-order effect is more evident when wind penetration instead of raw wind generation data is used.

According to the results so far, there exists strong evidence of merit-order effect of wind penetration in Turkish day-ahead electricity market. Thus, increasing share of wind in total electricity generation decreases the day-ahead market clearing prices. The analyses so far were conducted using the data set covering the whole period. Yet, as evident from Figure 1, there

has been a strong structural break in wind generation, and hence in wind penetration data, occurred in 2016. Because of the fact that this structural break would lead to biased deductions on the causality dynamics, CWT Granger-causality tests are conducted using two sub-period data sets, i.e., pre- and post-2016, and the results are provided on Figures 4 and 5, respectively.¹¹

Figure 4. CWT Granger-causality between price and windshare based on daily data covering the pre-2016 period, i.e., from January 2011 to December 2015.

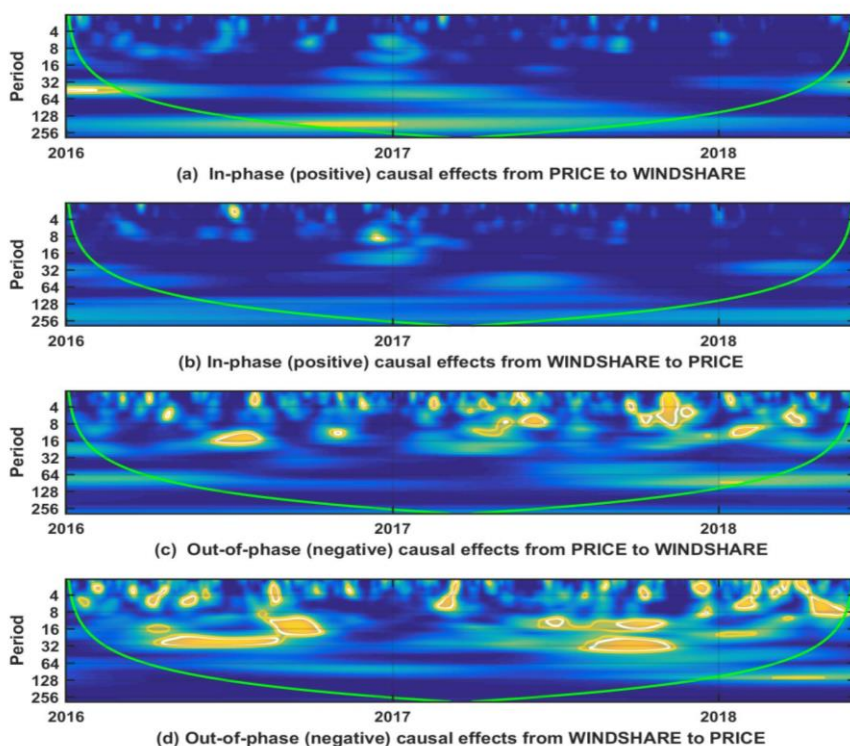

The CWT Granger-causality test results for the pre-2016 sub-period suggest negative, significant and mostly short-term and intermittent bi-directional causality between windshare and price. Similar to the whole period analyses, the negative causality from windshare to price seems to be extended over a longer time period (64 days of frequency) during the second half of 2015. Although, quite a long-term of negative causality (128–256

¹¹ For the sub-period analyses we use windshare data since both wind and windshare data yield highly similar results for the whole period. We also included the sub-period results using wind data in the Appendix for the purpose of comparison.

days of frequency) is also observed during the first half of 2011, the result is not reliable as it lies outside of the COI.

Figure 5. CWT Granger-causality between price and windshare based on daily data covering the post-2016 period, i.e., from January 2016 to May 2018.

Finally, Figure 5 illustrates the results for the post-2016 sub-period. Negative and significant bidirectional causality between windshare and price could easily be observed over the sub-period. The negative causality from price to windshare is in relatively short term (0–16 days of frequency) while from windshare to price is in relatively longer term (up to 32 days of frequency). On the other hand, significant positive causality over 128–256 days of frequency from price to windshare could be spotted for the period between last quarter of 2016 and first quarter of 2017. Yet, this causality is quite close to the COI hence would be less reliable. As mentioned above, a similar yet stronger and more significant positive causality was found in the whole period analyses (Figures 2 and 3) for almost all 2016. We already have attributed this positive relation to the structural break occurred in the wind and windshare data, which was the reason to employ sub-period analyses.

As evident from Figure 5, the positive causality from price to wind is way closer to COI hence less reliable when sub-period analysis is conducted.

5. Conclusions and Policy Implications

This paper aims at analyzing the effects of increasing wind-based electricity generation on day-ahead electricity prices in Turkey. For this purpose, we employ a novel non-parametric causality methodology, namely Continuous Wavelet Transform Granger-causality test, on daily electricity generation planning from wind, the share of wind in total planned generation and market clearing prices in day-ahead electricity market. Our dataset covers the period from January 3, 2011 and May 31, 2018, during when extensive subsidies have been given to wind-based electricity generation sector within the context of Renewable Energy Sources Supporting Mechanism, designed by Turkish government.

The results mainly suggest that there exists a negative and significant causality from wind penetration to market clearing prices. In the energy economics literature, increasing share of renewable energy sources in electricity generation is supposed to decrease the electricity prices, which is known as the merit-order effect. Hence, our results confirm the existence of wind merit-order effect in Turkish electricity market. In addition to the whole period analysis, we conducted our methodology to cover two sub-periods, i.e., pre- and post-2016, due to the fact that in 2016 there has been a strong structural break in the data of electricity generation from wind. Sub-period analyses suggest that the negative causality from wind penetration to electricity prices is more significant in the post-2016 era.

The results, depicted in this study, give an insight on how successful the electricity market re-structuring policies, particularly renewable subsidies, have been in increasing consumer welfare by decreasing the prices in Turkey. Electricity market reform, initiated by 2001 Electricity Market Law and extended by 2005 Law on the Utilization of Renewable Sources, created a suitable economic environment for wind penetration. Yet, as suggested by many researchers, subsidies were not high enough to attract investment in wind generation until 2011, when Turkish government introduced the Renewable Energy Sources Supporting Mechanism. Our analyses suggest that during this recent supporting mechanism, wind penetration in electricity generation significantly decreased the electricity prices, showing the success of governmental policies towards renewables. The analyses in this paper would be extended by conducting a further research to assess the causality between other modern renewables, such as solar and geothermal, and electricity prices.

References

- Aguirar-Conraria, L., & Soares, M. J. (2014). The continuous wavelet transform: Moving beyond uni- and bivariate analysis. *Journal of Economic Surveys*, 28(2), 344-375.
- Akkemik, K. A. and Oğuz, F. (2011). Regulation, efficiency and equilibrium: A general equilibrium analysis of liberalization in the Turkish electricity market. *Energy*, 36(5), 3282-3292.
- Akpınar, E. K. (2006). A statistical investigation of wind energy potential. *Energy Sources, Part A*, 28(9), 807-820.
- Alboyaci, B. and Dursun, B. (2008). Electricity restructuring in Turkey and the share of wind energy production. *Renewable Energy*, 33(11), 2499-2505.
- Aras, H. (2003). Wind energy status and its assessment in Turkey. *Renewable Energy*, 28(14), 2213-2220.
- Asan, G. and Tasaltin, K. (2017). Market efficiency assessment under dual pricing rule for the Turkish wholesale electricity market. *Energy Policy*, 107, 109-118.
- Avci-Surucu, E., Aydoğan, A. K. and Akgul, D. (2016). Bidding structure, market efficiency and persistence in a multi-time tariff setting. *Energy Economics*, 54, 77-87.
- Azofra, D., Jiménez, E., Martínez, E., Blanco, J. and Saenz-Díez, J. C. (2014). Wind power merit-order and feed-in-tariffs effect: a variability analysis of the Spanish electricity market. *Energy Conversion and Management*, 83, 19-27.
- Bagdadioglu, N. and Odyakmaz, N. (2009). Turkish electricity reform. *Utilities Policy*, 17(1), 144-152.
- Bahçe, S. and Taymaz, E. (2008). The impact of electricity market liberalization in Turkey: "Free consumer" and distributional monopoly cases. *Energy Economics*, 30(4), 1603-1624.
- Benli, H. (2013). Potential of renewable energy in electrical energy production and sustainable energy development of Turkey: Performance and policies. *Renewable Energy*, 50, 33-46.
- BP (2018). Statistical Review of World Energy, 2018. Available at: <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html>. Accessed on 24.08.2018.
- Böckers, V., Giessing, L. and Rösch, J. (2013). *The green game changer: An*

empirical assessment of the effects of wind and solar power on the merit order (No. 104). DICE Discussion Paper.

- Camadan, E. (2011). Why 2012 will be so important for the Restructured Turkish Electricity Market. *The Electricity Journal*, 24(10), 70-78.
- Camadan, E. and Erten, I. E. (2011). An evaluation of the transitional Turkish electricity balancing and settlement market: Lessons for the future. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 15(2), 1325-1334.
- Camadan, E. and Kölmek, F. (2013). A critical evaluation of Turkish Electricity Reform. *The Electricity Journal*, 26(1), 59-70.
- Çetin, T. (2014). Structural and regulatory reform in Turkey: Lessons from public utilities. *Utilities Policy*, 31, 94-106.
- Çetinkaya, M., Başaran, A. A. and Bağdadioglu, N. (2015). Electricity reform, tariff and household elasticity in Turkey. *Utilities Policy*, 37, 79-85.
- Clò, S., Cataldi, A. and Zoppoli, P. (2015). The merit-order effect in the Italian power market: The impact of solar and wind generation on national wholesale electricity prices. *Energy Policy*, 77, 79-88.
- Cludius, J., Hermann, H., Matthes, F. C. and Graichen, V. (2014). The merit order effect of wind and photovoltaic electricity generation in Germany 2008–2016: Estimation and distributional implications. *Energy Economics*, 44, 302-313.
- Durak, M. and Şen, Z. (2002). Wind power potential in Turkey and Akhisar case study. *Renewable Energy*, 25(3), 463-472
- Dursun, B. and Gokcol, C. (2014). Impacts of the renewable energy law on the developments of wind energy in Turkey. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 40, 318-325.
- Ediger, V. Ş. and Kentel, E. (1999). Renewable energy potential as an alternative to fossil fuels in Turkey. *Energy conversion and management*, 40(7), 743-755.
- Erdogdu, E. (2009). On the wind energy in Turkey. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 13 (6–7):1361-1371
- Erdogdu, E. (2010). A paper on the unsettled question of Turkish electricity market: Balancing and settlement system (Part I). *Applied Energy*, 87(1), 251-258.

- Erdogdu, E. (2011). The impact of power market reforms on electricity price-cost margins and cross-subsidy levels: A cross country panel data analysis. *Energy Policy*, 39(3), 1080-1092.
- Ertürk, M. (2012). The evaluation of feed-in tariff regulation of Turkey for onshore wind energy based on the economic analysis. *Energy Policy*, 45, 359-367.
- Gozen, M. (2014). Renewable energy support mechanism in Turkey: Financial analysis and recommendations to policymakers. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 4(2), 274-287.
- Gökçek, M., Bayülken, A. and Bekdemir, Ş. (2007). Investigation of wind characteristics and wind energy potential in Kırklareli, Turkey. *Renewable Energy*, 32(10), 1739-1752.
- Güneği, O. O. (2002). Elektrik Enerjisinde Yeni Dönem. Planlama Dergisi, DPT'nin Kuruluşunun 42. Yılı Özel Sayı, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 255–262.
- Hepbaslı, A. and Ozgener, O. (2004). A review on the development of wind energy in Turkey. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 8(3), 257-276.
- Ilkılıç, C., Aydın, H. and Behçet, R. (2011). The current status of wind energy in Turkey and in the world. *Energy policy*, 39(2), 961-967.
- Ilkılıç, C. (2012). Wind energy and assessment of wind energy potential in Turkey. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 16(2), 1165-1173.
- Ilkılıç, C. and Aydın, H. (2015). Wind power potential and usage in the coastal regions of Turkey. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 44, 78-86.
- Kaplan, Y. A. (2015). Overview of wind energy in the world and assessment of current wind energy policies in Turkey. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 43, 562-568.
- Karahan, H. and Toptas, M. (2013). The effect of power distribution privatization on electricity prices in Turkey: Has liberalization served the purpose?. *Energy Policy*, 63, 614-621.
- Karsli, V. M. and Gecit, C. (2003). An investigation on wind power potential of Nurdağı-Gaziantep, Turkey. *Renewable Energy*, 28(5), 823-830
- Ketterer, J. C. (2014). The impact of wind power generation on the electricity price in Germany. *Energy Economics*, 44, 270-280.
- Kyritsis, E., Andersson, J. and Serletis, A. (2017). Electricity prices, large-

- scale renewable integration, and policy implications. *Energy Policy*, 101, 550-560.
- Li, X. L., Chang, T., Miller, S. M., Balcilar, M. and Gupta, R. (2015). The co-movement and causality between the US housing and stock markets in the time and frequency domains. *International Review of Economics & Finance*, 38, 220-233.
- Melikoglu, M. (2016). The role of renewables and nuclear energy in Turkey's Vision 2023 energy targets: Economic and technical scrutiny. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 62, 1-12.
- MENR (2009), Electricity energy market and supply security strategy paper. May 18, 2009, No. 2009/11.
- Nalan, Ç. B., Murat, Ö. and Nuri, Ö. (2009). Renewable energy market conditions and barriers in Turkey. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 13(6-7), 1428-1436.
- O'Mahoney, A. and Denny, E. (2011). The merit order effect of wind generation on the Irish electricity market. MPRA Paper No. 56043,
- Oğulata, R. T. (2003). Energy sector and wind energy potential in Turkey. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 7(6), 469-484.
- Olayeni (2016). Causality in Continuous Wavelet Transform Without Spectral Matrix Factorization: Theory and Application. *Computational Economics*, 47 (3), 321-340.
- Ozcan, M. (2018). The role of renewables in increasing Turkey's self-sufficiency in electrical energy. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 82(P3), 2629-2639.
- Özkivrak, Ö. (2005). Electricity restructuring in Turkey. *Energy Policy*, 33(10), 1339-1350.
- Öztopal, A., Şahin, A. D., Akgün, N. and Şen, Z. (2000). On the regional wind energy potential of Turkey. *Energy*, 25(2), 189-200.
- Paraschiv, F., Erni, D. and Pietsch, R. (2014). The impact of renewable energies on EEX day-ahead electricity prices. *Energy Policy*, 73, 196-210.
- Rua, A. (2013). Worldwide synchronization since the nineteenth century: A wavelet based view. *Applied Economics Letters*, 20(8), 773-776.
- Sensfuß, F., Ragwitz, M. and Genoese, M. (2008). The merit-order effect: A detailed analysis of the price effect of renewable electricity generation on spot market prices in Germany. *Energy Policy*, 36(8), 3086-3094.

- Simsek, H. A. and Simsek, N. (2013). Recent incentives for renewable energy in Turkey. *Energy Policy*, 63, 521-530.
- Sirin, S. M. and Gonul, M. S. (2016). Behavioral aspects of regulation: A discussion on switching and demand response in Turkish electricity market. *Energy Policy*, 97, 591-602.
- TEIAS (2018). Turkish Electricity Generation and Transmission Statistics. Available at: <https://www.teias.gov.tr/tr/turkiye-elektrik-uretim-iletim-istatistikleri>. Accessed on 24.08.2018.
- Tolun, S., Menteş, S., Aslan, Z. and Yükselen, M. A. (1995). The wind energy potential of Gökçeada in the northern Aegean Sea. *Renewable Energy*, 6(7), 679-685.
- Tükenmez, M. and Demireli, E. (2012). Renewable energy policy in Turkey with the new legal regulations. *Renewable Energy*, 39(1), 1-9.
- Türksoy, F. (1995). Investigation of wind power potential at Bozcaada, Turkey. *Renewable Energy*, 6(8), 917-923.
- Ucar, A. and Balo, F. (2009a). Investigation of wind characteristics and assessment of wind-generation potentiality in Uludağ-Bursa, Turkey. *Applied Energy*, 86(3), 333-339.
- Ucar, A. and Balo, F. (2009b). Evaluation of wind energy potential and electricity generation at six locations in Turkey. *Applied Energy*, 86(10), 1864-1872.
- Ulusoy, A. and Oguz, F. (2007). The privatization of electricity distribution in Turkey: A legal and economic analysis. *Energy Policy*, 35(10), 5021-5034.
- Woo, C. K., Horowitz, I., Moore, J. and Pacheco, A. (2011). The impact of wind generation on the electricity spot-market price level and variance: The Texas experience. *Energy Policy*, 39(7), 3939-3944.
- Yaniktepe, B., Koroglu, T. and Savrun, M. M. (2013a). Investigation of wind characteristics and wind energy potential in Osmaniye, Turkey. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 21, 703-711.
- Yaniktepe, B., Savrun, M. M. and Koroglu, T. (2013b). Current status of wind energy and wind energy policy in Turkey. *Energy Conversion and Management*, 72, 103-110.
- Yousefi-Sahzabi, A., Unlu-Yucesoy, E., Sasaki, K., Yuosefi, H., Widiatmojo, A. and Sugai, Y. (2017). Turkish challenges for low-carbon society: Current status, government policies and social acceptance. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 68, 596-608.

Appendix: CWT Granger-causality test results of pre-2016 and post-2016 sub-periods using price and wind data

Figure A1. CWT Granger-causality between price and wind based on daily data covering the pre-2016 period, i.e., from January 2011 to December 2015.

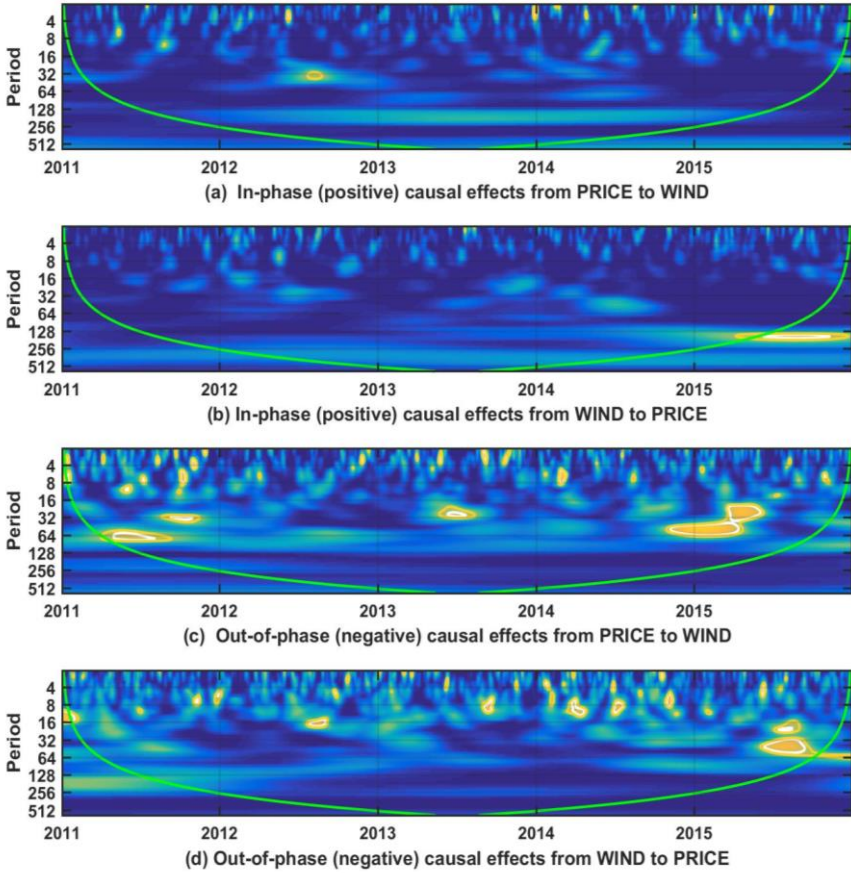
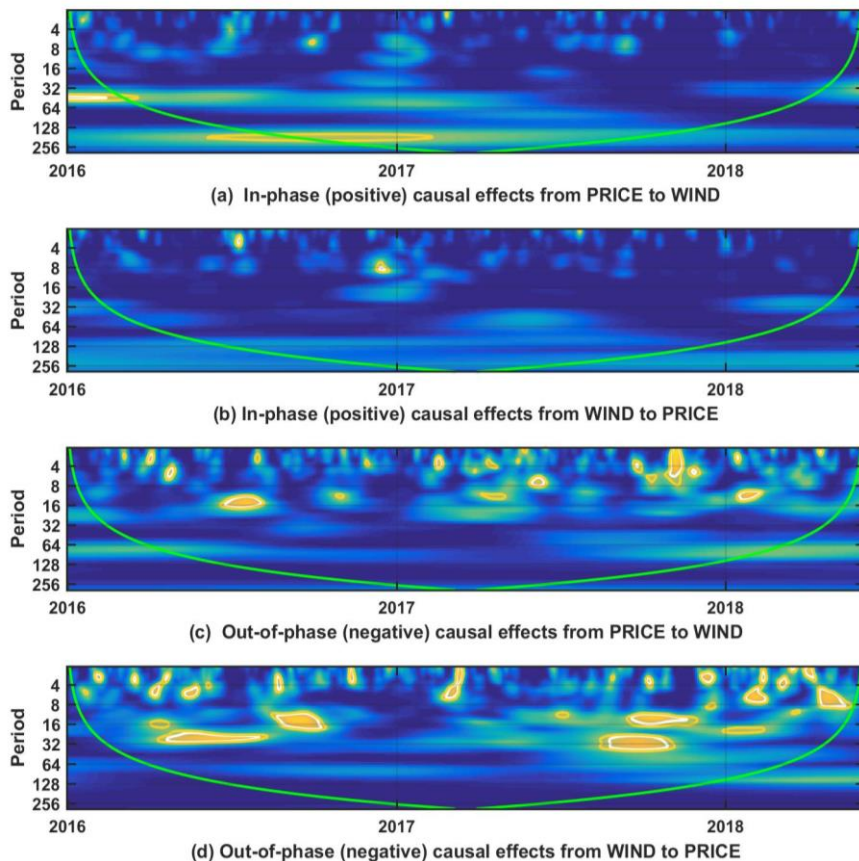

Figure A2. CWT Granger-causality between price and wind based on daily data covering the post-2016 period, i.e., from January 2016 to May 201

Katılımcı Belediye Yönetimi: Görele (Giresun) Halk Meclisi Örneği¹

Participating Municipal Administration: Case of Görele (Giresun) Public Assembly

Levent MEMİŞ²

Geliş tarihi: 25.11.2018, Kabul tarihi: 19.02.2019, Basım tarihi: 01.05.2019

Öz

Bu araştırmanın odağını yerel düzeyde vatandaş katılımına aracı olan Görele Halk Meclisi (GHM) oluşturmaktadır. Çalışmada örnek olay araştırma tasarımı kapsamında, yarı yapılandırılmış mülakat, katılımcı gözlem ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılarak GHM olgusuna dair veriler elde edilmekte, belirlenen temalar üzerinden betimsel olarak analiz edilmekte ve yorumlanmaktadır. Araştırmanın en genel sonuçlarına göre, “Görelilik” üst kimliği altında yaklaşık beş yıldır ve genellikle her ay gerçekleşen GHM, kentin farklı mahallelerinden vatandaşların katılımıyla sorunların gündeme geldiği, müzakere edildiği ve çözüm üretilmeye çalışıldığı, bu haliyle öğrenmenin gerçekleştiği, hesap sorulduğu ve hesap verildiği bir platformdur. Fakat kişisel inisiyatifler üzerinden yürütülmesi ve biçimsel bir düzenlemeye gidilmemesi, mevcut işleyişte bir takım olumsuzlukları ortaya çıkardığı gibi, devamlılığı konusunda endişeleri de gündeme getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Belediye, Katılım ve Görele Halk Meclisi*

Jel Kodları: *H 70*

Abstract

The Görele Public Assembly (GPA), the instrument of citizen participation at the local level, constitutes the focus of this research. In the scope of the design of the case study in the research, data are obtained regarding the case of the GPA using semi-structured interviews, participant observation, and document examination and are analyzed and interpreted descriptively over the specified themes. According to the most general conclusions of the research, the GPA, which has taken place under the supra-identity of “Göreliness” once a month for about the past five years, is a platform where problems come to the agenda, are discussion, and solutions try to be produced with the participation of citizens from different neighborhoods of the city, and where learning takes place, where accountability is made, and where accounts are settled with this state. However, the fact that it is conducted over personal initiatives and does not undergo stylistic organizations, just as a series of negative outcomes emerge in the current process, concerns become the topic of conversation regarding its continuity.

¹ Tüm nezaketleri ve misafirperverlikleri ile mülakatlara katılan, başta GHM'ye katılım gösteren kişilere ulaşmanı sağlayan Özgür (Paşa) KAPTANOĞLU olmak üzere Görelilik, mahalle muhtarlarına, belediye meclis üyelerine ve Belediye Başkanı Sayın Tolga ERENER'e teşekkürü bir borç bilirim.

²Giresun Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi
levent_memis@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5438-691X>

Keywords: *Municipality, Participation and Görele Public Assembly*

Jel Codes: H70

Giriş: Temsili Demokrasiden Katılımcı Demokrasiye “Katılım” Olgusu

Katılım, yöneten ve yönetilen veya üreten ve tüketen arasındaki ilişkilerin geçişken hale geldiği günümüzde, örgütlenmeler açısından önemli bir kavram olarak karşılık bulmaktadır. Bu noktada katılım, farklı örgütlenmeler için farklı işlevleri olmakla birlikte genel olarak, mevcut düzen içinde ilgili tarafları yönetim süreçlerine “dahil etme” işlemidir. Çalışmanın odağı açısından kamusal meselelerle ilişkilendirilerek ele alındığında katılım, üst ölçekte siyasetin (*politisc*) bir unsuru olduğu gibi, alt ölçekte gerek merkezi gerekse de yerel yönetim politikalarının (*policy*) bir unsurunu oluşturmaktadır. Bu iki yaklaşımın dışında, başka yaklaşımlar da gündeme getirilmektedir. Genel siyaset kapsamında ele alındığında, devlet yönetimine katılım, antik döneme kadar geriye gitmekte olup, modern anlamda şekillenmesinde düşünsel ve eylemsel olarak çok önemli mücadelelerin (1215 Magna Carta, 1789 Fransız Devrimi gibi) gösterildiği bilinmektedir (Eroğul, 1999: 19-31). Yaşanan bu gelişmeler sonucunda, yöneten ile yönetilenler arasında rızayı sağlayacak (Arıkboğa, 2017: 4); siyasal partiler, sandık ve seçim, temsili demokrasi çatısı altında, katılımcılığın klasik araçları olarak miras kalmıştır. Anlaşılabacağı üzere katılım olgusu, demokrasi tarihi kadar eski, fakat diğer yandan da bir o kadar güncel bir mevzudur.

Günümüz açısından, klasikleşmiş katılım araçlarıyla şekillenen temsili demokrasinin ortaya çıkardığı kurumlar (yasama, yürütme ve yargı) düzeyinde de, yöneten ile yönetilen arasında rızayı güçlendirecek (Arıkboğa, 2017: 5) biçimsel ve biçimsel olmayan özellikleriyle bir takım katılımcı araçlar (dilekçe verme, komisyonlar, soru yöneltme, toplantı ve gösteri, pasif direniş gibi) gündeme gelmektedir (Eroğul, 1999: 135-165; 177-186). Katılım araçlarının gündeme gelmesinde ve uygulanmasında, farklı gerekçelerle de olsa, ideolojiler üstü bir uzlaşının bulunduğu vurgulanmaktadır³ (Bayraktar,

³ Burada özellikle belirtmek gerekir ki, bu çalışmada katılım, liberal demokrasinin ortaya çıkardığı “temsil” sistemini ve bu sistemin işleyişi açısından gündeme gelen “çoğunluk” yöntemini iyileştirme bağlamında ele alınmaktadır. Yani Marksist düşüncenin odaklandığı gibi tüm bireylerin iktidara ortak olmak amacıyla, “yatay” bir toplum bağlamında katılım ele alınmamaktadır. Ayrıca yine Marksist düşünceden beslenen, liberal yaklaşımın dışında katılıma önem veren (Latin Amerika ülkelerindeki katılımcı bütçe uygulaması, Fatsa katılımcı belediye deneyimi gibi), fakat daha geniş kapsamda genel kabule alternatif bir belediye paradigmasıyla karşılık bulan “toplumcu belediyeçilik/belediye sosyalizmi/alternatif belediyeçilik” veya Murray Bookchin’in kavramlaştırdığı ve farklı bir komün modeli olarak öne sürdüğü “liberter belediyeçilik” de, bu çalışmanın konusu dışında kalmaktadır. Bu konular başka çalışmaların konusunu teşkil etmektedir (Detaylı bilgi için bkz.: Holden, 2007; Bayramoğlu, 2015; Bookchin, 2017, Ertürk Kesgin, 2013 ve Ertürk Kesgin, ?).

2007: 469-474). İfade edilenler çerçevesinde liberal demokrasi açısından katılım, vatandaşların ve diğer paydaşların (sivil toplum kuruluşları, özel sektör, üniversite gibi) kendi tercihleri doğrultusunda siyasal karar verme sürecini etkilemesidir (OECD, 2001: 41). Chang ve Jacobson (2010: 662) ise katılımı, iletişimsel bir eylem olarak konumlandırarak, farklı paydaşların çıkar çatışmalarının diyalog aracılığıyla uzlaşısı sağlanması şeklinde tanımlamaktadır.

Halk katılımı (*public participation/citizen involvement/involment of public/public engagement*), şeffaflık ve hesapverebilirlik kriterleriyle birlikte demokrasinin özünü oluşturmaktadır (Keleş, 2015: 165; Tekeli, 2017: 17). Klasikleşmiş yöntemlerin yanında yeni katılımcı araçların gündeme gelmesinde; seçilmişler ve uzmanlar aracılığıyla geliştirilen politika süreçlerine duyulan güvenin azalması (Rowe ve Frewar, 2004: 514), temsil araçlarının yetersizliği (Barry, 2007: 137), mevcut temsil sisteminin belirli bir tikanıklığa (*gridlocked*) gelmesi (Irvin ve Stansbury, 2004: 62), karşılaşılan sorunların karmaşıklaşması, vatandaşın ne olup bittiğinden haberdar olma ve katkı sağlama isteğine yönelik talebin artması gibi hususlar etkili olmaktadır. Yeni katılımcı araçların gündeme gelmesiyle yaşanan gelişmeler parlamenter/temsili demokrasinin yanında “*katılımcı/müzakereli demokrasi*” kavramını öne çıkarmaktadır (Vera-Zavala, 2006: 9). Katılımcı demokrasiyi sağlayan uygulamalarla birlikte, temsili demokrasinin getirisi olan “*araçsal rasyonaliteden iletişimsel rasyonaliteye*” doğru bir geçiş söz konusu olmaktadır (Tekeli, 2017: 13-14). Burada vurgulanmak istenen, doğrunun farklı tarafların iletişimi/müzakeresi sonucu belirlenmesidir (Şahin, 2017: 22).

Topluluk veya kurum ölçeği küçüldükçe katılımın işlevselliği/etkinliği arasında pozitif bir ilişkinin olduğu bilinmektedir. Bu noktada yönetsel açıdan merkezi yönetime kıyasla yerel yönetimlerin daha küçük ölçeklerde nüfusa karşılık gelmesi ve yerelin en önemli birimi olan belediyelerin daha oluşum aşamasından⁴ itibaren dahil edici bir varlığının olması (Eroğul, 1999: 160), katılımcılık uygulamalarını hayata geçirmeye daha fazla fırsat sunmaktadır (Tekeli, 2014: 40; Nadaroğlu, 2001: 29). Yerel düzeyde gerçekleşen katılım uygulamaları, yerel demokrasi kültürüne katkı sağladığı gibi [ki yerel yönetimler, John Stuart Mill tarafından aynı zamanda demokrasinin bir okulu olarak kabul edilmektedir (Akt. Görmez, 1997: 31)], yerel sorunların gündeme gelmesinde, çözüm üretilmesinde, karar verilmesinde, alınan kararların hayata geçirilmesinde ve denetim sağlanmasında, kollektif bir öğrenme aracı olarak (Chang ve Jacobson, 2010: 662) önemli bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla katılımcı çabalar sayesinde

⁴ Mevcut durumda da 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 4. Maddesi, belde belediyelerinin kurulumunu şöyle düzenlemektedir: “*Bir veya birden fazla köyün köy ihtiyar meclisinin kararı veya seçmenlerinin en az yarısından bir fazlasının mahallin en büyük mülki idare amirine yazılı başvurusu ya da valinin kendiliğinden buna gerek görmesi durumunda, valinin bildirim üzerine, mahallî seçim kurulları, on beş gün içinde köyde veya köy kısımlarında kayıtlı seçmenlerin oylarını alır ve sonucu bir tutanakla valiliğe bildirir*”.

sorunların beklentileri karşılayacak biçimde çözüme kavuşması, tarafların verilen kararları daha fazla benimsemesi, meşruiyetin güçlenmesi, kaynakların etkin ve verimli kullanılması gibi katkılar, potansiyel olarak beklenmektedir.

Diğer taraftan yerel düzeyde katılım, “kentli hakları” arasında da önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu bağlamda kentsel alanı odağına alan Şart, Bildirge, Protokol, Tavsiye Kararı gibi başlıklar altında ortaya çıkan belgelerde (bkz.: Akkoyunlu Ertan, 2014: 87-143; Mutlu, 2010: 124; Şehir & Toplum, 2017: 89; Keleş, 2015: 172-174) katılımın önemi vurgulanmakta ve pratikte karşılığını bulması adına destek sağlanmaktadır.

Tüm bu gelişmeler ışığı altında Türkiye pratiğine bakıldığında, biçimsel olarak konumlandırılan, katılımın kurumsallaşmış yerel örneği olarak kent konseyleri öne çıkmaktadır (Keleş, 2015: 52). Diğer taraftan kent konseyi oluşumu öncesinde karşılık bulan, sürekliliği olan veya belli bir dönem varlık bulan, farklı amaç ve paydaş kapsamında gerçekleştirilen katılım uygulamalarının⁵ olduğu tespit edilmektedir. Fakat yerleşim sayısına oranlandığında, bu çabaların oldukça sınırlı düzeyde yer aldığı görülmektedir. Eğer katılımçılık, belli eleştirileri saklı tutarak (Barry, 2007: 149-155), temsili demokrasiyi iyileştiren, meşruiyeti güçlendiren, etkinlik ve verimliliği sağlayan bir araç olarak kabul ediliyorsa, bu uygulamaların niceliğinin ve niteliğinin artış göstermesi önem arz edecektir. Dolayısıyla tüm bunların gerçekleşmesi için de, belediye başkanlarının diğer taraflar ile “geçişken” ve katılımçılığı teşvik edici bir tavır gerekecektir (Eroğul, 1999: 163; 165). İfade edilenler bağlamında bu çalışmanın kapsamını, mevcut temsili düzeni iyileştirme çabası olarak konumlanan ve politikaları içermekle birlikte, daha çok genel toplumsal düzeyde katılıma aracı olan GHM oluşturmaktadır. Buradaki temel amaç, GHM'nin; ortaya çıkışı, yapısı, işleyişi ve çıktılarını çözümleyerek, gerek bu katılım deneyiminin değerlendirilerek daha iyi bir duruma yükselmesine, gerekse de benzer girişimlerin hayata geçmesine katkı sağlamaktır. Belirlenen amaç kapsamında çalışmada şu soruların cevabına odaklanılmaktadır: GHM'nin oluşturulmasında ve devamlılığında etkili olan önemli faktörler nelerdir?, GHM nasıl bir yapıya ve işleyişe sahiptir?, GHM'nin nasıl bir niteliği (sorunların tespiti, politikaların geliştirilmesi ve denetim açısından) bulunmaktadır? GHM'nin belediye ve vatandaşlar açısından kazanımları ve sorun alanları nelerdir?, GHM'nin gelecekteki

⁵ Bağcılar Belediyesi Halk Meclisi, Silivri Mahalle Konseyleri, Nilüfer Mahalle Komiteleri (bkz. <http://katilimcilikpusulasi.com/article/index/study>), Karşıyaka Kent Meclisi (Erten, 2004), Mesudiye İlçe Kurultayı (Aydınlı ve Memiş, 2014), Dikili Halk Meclisi (1983), Ural Kent Senatosu (1997), Aliağa Kent Parlamentosu (1994) (Ülkü, 1997), Muğla Kent Meclisi (1999) (Sezer, 2004). Bu örneklerin dışında farklı belediye kapsamında seçilmişlerle veya doğrudan vatandaşlarla bir araya gelen farklı uygulamaların da yer yer gerçekleştirildiği bilinmektedir.

durumu ne olacaktır?. Bu sorular üzerinden örnek olarak tercih edilen katılım olgusu çözümlenmeye çalışılmaktadır.

1. Katılımcı Yerel Yönetim, Belediye ve Kent

Öncelikli yaşam alanlarına karşılık gelen kentler, sahip oldukları farklılıklardan kaynaklı olarak, daha çok yerel nitelikli hizmetleri gerekli kılmaktadır. Yerel nitelikli hizmetleri yerine getirmek içinde, yönetim organları seçmenler tarafından belirlenen yerel yönetim birimleri önem kazanmaktadır. Burada dikkat çeken husus, yerel nitelikli hizmetlerin çeşitliliği ve bulunduğu coğrafi konuma, ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel özelliklere göre farklılaşmasıdır. Yerelin sahip olduğu bu nitelikler, vatandaşlar nezdinde beklentileri farklılaştırdığı gibi, bazı sorunları da tek bir aktörün çözüme kavuşturması mümkün olmayan, karmaşık hale getirmektedir. Tam da bu noktada, gerek farklı beklentilerin karşılanması, gerekse de karmaşık hale gelen sorunların çözüme kavuşturulması açısından, farklı tarafların (vatandaşlar ve örgütlü topluluklar) politika sürecine katılımı veya iş birliğine gidilmesi önemli hale gelmektedir (Tekeli, 2017: 12). Dolayısıyla yerel yönetimler, varlık sebebi olarak çeşitli faktörlere (siyasal, ekonomik, tarihsel, sosyolojik, vb.) dayandırılmakla birlikte (Koçak, 2013: 19), özü itibarıyla, katılımçılık veya daha geniş ifadeyle demokrasi ve yerel nitelikli hizmetlerin yerine getirilmesi üzerine inşa edilmektedir (Nadaroğlu, 2001: 27-28). Bu iki unsur yerel yönetimlerin en asli parçalarına karşılık gelmektedir. Katılımçılık üzerinden bu iki unsur bir birini tamamlamaktadır. Yani yerel politika sürecine ilgili tarafların katılım göstermesi bir yandan alınan karar ve uygulamalara kentli lehine katkı sağlarken, diğer taraftan da yaşanan bu pratikler demokrasi kültürünün gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda çalışmamızda katılıma vatandaş bağlamında odaklanılmaktadır.

İfade edilen çerçevesinde kentsel alanda katılım, *insanların hayal ettikleri bir kentte yaşama hakları ve bunu savunmaları* biçiminde ifade edilmektedir (Şahin, 2017: 24). Biraz daha somut ifadesiyle katılımçı yerel yönetim, *yerel yönetimlerde, gündem ve kararların belirlenmesinde, faaliyetlerin uygulanmasında, izlenmesi ve denetlenmesinde yurttaşların ve ilgili diğer aktörlerin etkili ve belirleyici olması* olarak tanımlanmaktadır (İzci, 2014: 31-32). Anlaşılacağı üzere burada vurgulanan katılımçılık, yaratıcı/yenilikçi çözümlere/kararlara “girdi” sağlama (Rowe ve Frewer, 2000: 7) anlamındadır. Bu yaklaşımla birey edilgen durumdan çıkarak, bulunduğu toplumun yaratıcı bir parçası haline gelebilmektedir (Tekeli, 2017: 13; 17).

Demokratik rejimlerde vatandaş, kamu politikası sürecinin en önemli aktörlerden biri olarak konumlanmaktadır. Vatandaşların kamu politikalarına klasikleşmiş katılımı, temsili demokrasinin kurumları üzerinden, belli zaman aralıklarında gerçekleşmektedir. Fakat ifade edilen zaman aralıkları ve kurumlar, yalnızca temsilciler aracılığıyla geliştirilen ve yerine getirilen politikalar yeterli olmamaktadır. Ayrıca seçim sistemi tercihinden kaynaklı

olarak her kesimin ilgili meclislerde temsil edilememesi, diğer bir sorun alanını yansıtmaktadır (Arıkboğa, 2010). Dolayısıyla yerel düzeyde mevcut temsili yapıyı iyileştirecek, katılımcılığı sağlayacak araçlar ve uygulamalar gündeme gelmektedir (Yıldız ve Sobacı, 2013: 21).

Yerel düzeyde katılımı desteklemek ve yaygınlaştırmak için uluslararası düzeyde gerçekleştirilen çabalar da önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen uluslararası toplantılarda veya uluslararası örgütler kapsamında ortaya çıkan; Şart (Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, 1985 ve Ek Protokolü, 2009; Aalborg Şartı, 1994; Avrupa Kentsel Şartı I, 1992 ve II, 2008; Leipzig Şartı, 2007), Bildirge (HABİTAT II İstanbul Bildirgesi, 1996), Protokol, Tavsiye Kararı (Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı, 1966) vb. başlıklar altında katılıma odaklanan çeşitli belgeler bulunmaktadır. Hatta ayrı ayrı tarafların katılımını düzenleyen (Örneğin, Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımlarına İlişkin Avrupa Şartı) başka belgeler de bulunmaktadır (Özer, 2011: 46).

Kentsel alanda katılımcı uygulamalar çok çeşitli konularda ve yöntemlerle (proje temelli, biçimsel, biçimsel olmayan vb.) gerçekleştirilmektedir⁶ (bkz. IIED, 1994; Keleş, 2015). Bu bağlamda Keleş (2015: 169-171), ifade edilen katılımcılık türlerini/uygulamalarını yedi kategoride şöyle sınıflandırmaktadır: dar veya geniş anlamda katılım, bireysel veya toplu şekilde katılım, gönüllü veya zorunlu katılım, kendiliğinden veya uyarılmış katılım, sürekli veya geçici katılım, yaygın veya yoğun katılım, olumlu veya olumsuz katılım. Anlaşılacağı üzere; zaman, tekrarlanma sıklığı, kişisel irade gibi faktörler altında katılımın niteliği değişmektedir. Vatandaşlar, mevcut yönetim düzeni içinde, Tablo 1'de yer verilen; farklı konularda, politikaların farklı aşamalarında, farklı yollarla ve farklı niteliklerle katılım gösterebilmektedirler. Vatandaşlar gerçekleşecek katılım uygulamalarıyla yaşam alanlarıyla ilgili meselelere dahil olma fırsatı bularak daha fazla “*kamusal özne*” durumuna dönüşebilmektedir (İzci, 2014: 25; Tekeli, 2017: 12).

⁶ İlgili literatürde uygulamada şu konu ve yöntemlerin öne çıktığı görülmektedir: kentsel hava kalitesi; atölye, açık oturum ve komisyon, Denver/ABD (Stewart, Dennis ve Ely, 1984), gelecek vizyonu; forum, Newyork/ABD, (Nam, 2013); çevre; komite, Newyork/ABD (Cohen, 1995); genel yaşam kalitesi; mahalle komitesi ve internet, Eindhoven ve Gronigen /Amsterdam (Michels ve de Graaf, 2010), ormanlık alan planlaması; atölyeler, ABD, (Graham, 2004); vb. Ayrıca dünya çapında farklı katılım uygulamalarını bir araya getiren şöyle bir platform da bulunmaktadır: <https://participedia.net/en/browse/cases>

Tablo 1: Katılımcı Yerel Yönetimlerin Birleşenleri

Katılımın Aşamaları⁷	Katılımın Alanları	Katılımın Niteliği	Katılımın Yolları⁸
Problem tanımlama	Kent vizyonu	Bilgi vermek	Referandum/Halk oylaması
Gündem belirleme	Kalkınma planı	Şikayet/Talep almak	Kent konseyi ve meclisleri
Politika oluşturma (hedefler, alternatifler ve kararlar)	Stratejik plan	Danışmak	Yerel kalkınma platformları
Uygulama	Bütçe içeriği	Dahil etmek	Planlama çemberleri
İzleme ve denetleme	İmar planlaması	Oylamaya sunmak	Gelecek atölyeleri
Değerlendirme	Altyapı inşası	Denetleme imkanı vermek	Uzlaşma konferansları
	Yerel ekonomi ve istihdam	Veto etme hakkı tanımak	Odak gruplar toplantıları
	Sosyal hizmetler	Yetki vermek	Yuvarlak masa toplantıları
	Çevre koruma		Açık oturumlar
	Kültür ve sanat		Vatandaş jürisi/paneli
			İhtisas ve istişare kurulları/komisyonları
			Halk toplantıları
			STK platformları
			Anket
			İnternet ve sosyal medya

Kaynak: İzci, 2014: 33.

Tablo 1’de de görüldüğü gibi vatandaş katılımının farklı nitelikleri bulunmaktadır. Her katılım aynı işlevi yerine getirmemektedir. Bazı katılım araçları, devlet-vatandaş etkileşiminde, bilgi vermek gibi yöntemlerle vatandaşı pasif olarak konumlandırırken (düşük düzeyde katılım), bazı katılım araçları ise devlet-vatandaş etkileşiminde vatandaşı aktif olarak

⁷ Bu kısım Yıldız ve Sobacı (2013: 24-25) ve Akdoğan (2013: 214-215)’dan yararlanılarak yeniden düzenlenmiştir.

⁸ Bu kısım Çukurçayır (2006), Rowe ve Frewer (2000: 8-9) ve Böhm (2016)’dan yararlanılarak yeniden düzenlenmiştir.

konumlandırmakta, yetki aktarımında bulunmaktadır (yüksek düzeyde katılım) (Rowe ve Frewer, 2000: 6; Rowe ve Frewer, 2005:). Bu noktada katılım uygulamalarının niteliğine yönelik literatürde çeşitli sınıflandırma çalışmaları yer almaktadır (Rowe ve Frewer, 2005; Wiedemann ve Femers, 1993; Health Canada, 2000; IAP2, 2003; Waheduzzaman ve Mphande, 2014; Mannarini ve Talo, 2013; Brodie, Cowling ve Nissen, 2011: 19). İfade edilen ilgili literatürde Arnstein (1969: 217)'in, katılım uygulamalarının aynı nitelikte olmadığını göstermek amacıyla sekiz basamaktan oluşan katılım tipolojisi (katılım merdiveni) daha fazla öne çıkmaktadır. Katılım merdivenin basamakları şöyledir: 1. Manipülasyon/Yönlendirme, 2. Terapi/egitim, 3. Bilgilendirme, 4. Danışma, 5. Teskin/Yatıştırma, 6. Ortaklık, 7. Yetkilendirme ve 8. Vatandaş kontrolü. Yine aynı yazarın katılım basamakları üzerinden yaptığı sınıflandırmaya göre; ilk iki basamakta katılım söz konusu olmamakta, vatandaşlar, tek yönlü bilgi aktarılan taraf olarak pasif biçimde konumlandırılmakta; üçüncü, dördüncü ve beşinci basamakta ise, ilk iki basamağa göre vatandaşlar seslerini duyurabilmekte, fakat siyasi erk tarafından dikkate alınacağı garantisiz bulunmamakta ve göstermelik bir katılım ortaya çıkmaktadır. Asıl devlet-vatandaş etkileşiminin yoğunlaşması üzerine vatandaş iktidarının gerçekleşmesi, altıncı, yedinci ve sekizinci basamaklarda söz konusu olmaktadır (Bayraktar, 2014: 54-55).

2. Vatandaş Katılımının Kazanımları, Engelleri ve Dezavantajları

Devlet ve vatandaş arasında gerçekleşen etkin katılımcı uygulamalar, taraflara farklı faydalar sağlamaktadır (OECD, 2001: 18). Bu bağlamda kamu yönetimi açısından; çeşitli meselelerde bilgilendirme ve öğrenme, kaygıları giderme ve güven oluşturma, vatandaşların daha fazla sorumluluk üstlenmesi, alınan kararların meşruiyetinin güçlenmesi, dava masraflarının azalması gibi faydaların olduğu belirtilmektedir. Diğer taraftan vatandaş açısından ise; yine bilgilendirme ve öğrenme işlevi, ilgili otoritelere bilgi verme, aktif vatandaşlık deneyiminin yaşanması, kontrolü sağlamak, politikaları daha iyi duruma getirmek gibi faydalar sağlayacağı vurgulanmaktadır (Irvin ve Stansbury⁹, 2004: 56; Michels ve de Graaf, 2010: 480).

İfade edilen faydaların yanında bazı açılardan da katılımın gerçekleşmesini engelleyen unsurların ve katılımı birlikte taraflar açısından birtakım dezavantajların olduğu öne sürülmektedir. Bu bağlamda Denhardt vd. (2009) geliştirmekte olan ülkeleri odağa alarak vatandaş katılımını engelleyen unsurları şöyle sıralanmaktadır: dışsal teşvikler, demokratik kültür ve sivil toplum eksikliği, yoksulluk, baskı ve hızlı sonuç beklentisi ve kurumsal altyapı eksikliğidir. Diğer bir çalışmada (akt. Uçar Kocaoğlu ve Saylam, 2017: 128-130) da, ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi özelliklerine göre katılım engellerin farklılaştığı anlaşılmakta olup, genel düzeyde katılıma

⁹ Vatandaşlar ve kamu yönetimi açısından yapılan sınıflandırma bu yazarlara aittir. Adı geçen sınıflandırma diğer yazarların katkısıyla desteklenmiştir.

engel teşkil eden hususlar; değer algısı, zaman, sosyal ve kültürel erişim, ekonomik erişim, vatandaşlık, dil, ulaşım ve iletişim başlıkları altında yer verilmektedir. Webler ve Renn (1995: 26) ise katılım uygulamalarında; verilmiş bir karara katılımın istenmesi bağlamında katılımın ancak bir “terapi” görülmesi, politika oluşturma sürecinde vatandaşların kaygıları, tercihleri ve deneyimlerinin yeterince elde edilmemesi, vatandaşların kamu kurumlarına duyduğu güvensizlik ve rasyonel olmayan durumların ortaya çıkması açılarından problemlı yanları vurgulamaktadır.

Diğer taraftan katılım vatandaşlar açısından; zaman kaybı, bazı hususların ihmal edilmesi, mevcut düzene karşı çıkar grupları tarafından politika süreçlerin etkilenmesi, daha kötü sonuçlara yol açması, kamu yönetimi açısından; zaman kaybı, maliyetli olması, mevcut yönetime yönelik olumsuz sonuçların oluşabilmesi, karar verme kontrolünün zayıflaması, kötü kararların ortaya çıkma ihtimali, mevcut icraatlara daha az bütçenin ayrılması gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilmektedir (Irvin ve Stansbury, 2004: 58). Dolayısıyla katılımın özü çerçevesinde gereken hassasiyetin gösterilmemesi ve bu durumdan kaynaklı boşlukların ortaya çıkması, diğer taraftan temsil sisteminin tahrip olmasıyla Miessen (2013)’in vurguladığı “*katılım kâbusu*” veya Cooke ve Kothari (2002)’nin ifadesiyle bir “*zorbalığın*” yaşanması olası olmaktadır.

Tüm bu ifade edilenler çerçevesinde eğer katılım iyi yönetimin bir aracı olarak kabul ediliyorsa vurgulanan engelleri ve dezavantajları giderecek çabanın gösterilmesi önemli olacaktır. Bu noktada etkin bir katılımın gerçekleştirilmesi için; katılımı teşvik edecek uygun ortamın sağlanması, tarafların farkındalığının ve ilgisinin olması ve katılım amacına uygun araçların belirlenmesinin altı çizilmektedir (Keleş, 2015: 167-168).

3. Türkiye’de Yerel Katılımın Araçları

Belediye, dünyada olduğu gibi (bkz. Okçu ve Özgür, 2013) Türkiye’de de kenti yöneten amir kurumdur. Dolayısıyla vatandaşların kent yönetimine katılımı daha çok belediye örgütü üzerinden gerçekleşmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu katılım aracı olarak öncelikle kent konseylerini öne çıkarmaktadır. Kent konseyleri, “*kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehriyet bilincinin geliştirilmesi, kentin bak ve bükükunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, besap sorma ve besap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır*” şeklinde konumlandırılmaktadır (5393, md. 76). Kent konseyinde ortaya çıkan görüşler/alınan kararlar tavsiye niteliğinde belediye meclisine sunulmaktadır. Kent konseyleri, işlevselliği sorgulanmakla birlikte Türkiye’deki yerel katılım tartışmalarına yeni bir ivme kazandırdığı ve ilgiyi artırdığı söylenebilir (bkz. Çetinkaya ve Korlu, 2012; Aydemir Uslu ve Yılmaz, 2018; Demirci, 2010; Ağır, Belli ve Arslan, 2017; Erkul, Baykal ve Kara, 2013; Aygen, 2014; Altun ve Toker, 2017; Kocaoğlu, 2015; Atanur ve Arın, 2015; Uzun ve Ersavaş

Kavanoz, 2018; Gürses, 2015 vd.). 5393 sayılı Kanun'a göre diğer bir katılım aracı ise, ihtisas komisyonlarıdır. Temel düzeyde yerleşim yeri ve nüfus esas alınarak oluşturulan komisyonların yapısı, öncelikle seçilmişler ve atanmışlar tarafından belirlenmektedir. Fakat oluşturulan komisyonlara, "oy hakkı olmaksızın"; muhtarlar, kamu kurumlarının amirleri, meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve STK temsilcileri, uzmanlık alanlarıyla ilgili konularda görüş bildirebilmektedir (5393, md. 24). Yine aynı Kanun'da bir diğer düzenleme ise, gönüllü katılıma yöneliktir¹⁰. Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik gibi konularda, katılımı, dayanışmayı, tasarrufu, etkinliği ve verimliliği sağlamak amacıyla gönüllü katılıma yönelik uygulamalar yerine getirebilmektedir (5393, md. 24).

İfade edilen biçimsel katılım araçlarının yanında, mevcut düzen kapsamında yerel aktörlerin inisiyatifi ile oluşturulan, proje temelli veya artık sürekli hale gelerek kurumsallaşmış, çeşitli başlıklar altında isimlendirilen kent parlamentosu, halk kurultayı, kent konseyi, kent senatosu, kent meclisi, halk meclisi gibi katılımcı uygulamalar 1970'li yıllardan itibaren; Ankara, İstanbul, Antalya, Bursa, Muğla, İzmir, İzmit, Uşak, Nilüfer, Mesudiye, Kadıköy, Aliğa, Buca, Urla gibi kentlerde karşılık bulmuştur/bulmaktadır¹¹ (Keleş, 2015: 171; Erten, 2004: 48-51; Aydın ve Memiş, 2014; Arıkboğa, 2004). Adı geçen uygulamaların bazıları "mış gibi" iken (Tekeli, 2017: 16), bazıları gerçek anlamda katılımcılığı barındırmaktadır. Bu uygulamaların önemli bir kısmı Kent Konseyi'ne dönüşmüş durumdadır. Arnstein (1969) de belirttiği gibi, bilgi vermek gibi bazı uygulamalar katılım açısından vatandaşı pasif olarak konumlandırırken; yetki verme, denetleme, veto etme hakkı gibi uygulamalar vatandaşı yerel iktidarın ortağı olarak konumlandırmaktadır (Bayraktar, 2014: 53-54).

4. Araştırmanın Kapsamı, Amacı ve Önemi

Halk meclisi uygulamasının farklı biçimlerde, Türkiye'nin Doğu'sundan Batı'sına farklı kentlerinde (Bağcılar, Bakırköy, Ovacık, vb.) uygulandığı bilinmektedir. Bu araştırmanın kapsamını GHM oluşturmaktadır. İlk yerleşimi antik döneme kadar geriye götürülen Görele (Koralla), 1800'li yılların başında şu an bulunan coğrafi konumda şekillenmiştir. Görele Belediyesi'nin 1876 yılında kurulduğu tespit edilmektedir (Akt. Yüksel, 2007: 245-247; 255). Mevcut durumda Görele Belediyesi sınırları içinde 14 mahalle yer almaktadır. TÜİK'in 2017 yılı Adrese Dayalı Nüfus İstatistikleri'ne göre Görele Belediyesi'nin nüfusu 17.803'tür. Sahip olduğu nüfusla birlikte yerleşim yerinin büyüklüğü açısından Görele Belediyesi, Giresun ili kapsamında dördüncü sırada yer almaktadır. GHM, 2014 yılından itibaren

¹⁰Gönüllülük kapsamında İçişleri Bakanlığı tarafından "İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği" 2005 yılında yayınlanmıştır.

¹¹ Bu kapsamda Türkiye'de gerçekleştirilen farklı katılım uygulamaları için bkz.: <http://katilimcilikpusulasi.com/article/index/study>

Ağustos ayı hariç olmak üzere, genellikle her ay toplanmaktadır¹². Büyük kentlere kıyasla küçük yerleşim alanlarında katılımın daha etkin olduğu (Nguyen vd., 2015) dikkate alındığında, GHM önem kazanmaktadır.

Araştırmadaki temel amaç, vatandaşların katılımına aracı olan GHM'nin; ortaya çıkışı, yapısı, işleyişi ve çıktılarını çözümleyerek, gerek bu oluşumun değerlendirilerek daha iyi bir duruma yükselmesine, gerekse de benzer girişimlerin hayata geçmesine katkı sağlamaktır. Yani araştırmada, ağırlıklı olarak ilgili Türkçe literatüre yansıdığı üzere katılım olgusunu genel düzeyde ele almaktan öte, katılıma aracı olarak konumlandırılan bir uygulama/yöntem detaylı incelenmektedir. Diğer taraftan kent konseyleri bağlamında gerçekleştirilen bir alan araştırmasında (Çukurçayır, Eroğlu, Aydın ve Çolakoğlu, 2011: 187), kent konseylerine kıyasla halk meclisi uygulamasının daha başarılı görülmesi ve bu bağlamda halk meclislerine dikkat çekilmesi, gerçekleştirilen bu çalışmanın önemini artırmaktadır.

Belirlenen amaç kapsamında çalışmada şu soruların cevaplarına odaklanılmaktadır: GHM'nin oluşturulmasında ve devamlılığında etkili olan önemli faktörler nelerdir?, GHM nasıl bir yapıya ve işleyişe sahiptir?, GHM'nin vatandaşlar ve belediye açısından nasıl bir niteliği (sorunların tespiti, politikaların geliştirilmesi ve denetim açısından) bulunmaktadır? GHM'nin belediye ve vatandaşlar açısından kazanımları ve sorun alanları nelerdir?, GHM'nin gelecekteki durumu ne olacaktır?. Yer verilen sorularla örnek uygulama çözümlenmeye çalışılmaktadır.

5. Araştırmanın Yöntemi

Kamusal politikalara katılım bağlamında ortaya çıkan literatürde, nitel (Lombard, 2013; Oulahen ve Doberstein, 2012; Kuokkanen, 2016), nicel (Mannarini ve Talo, 2013; Halvorsen, 2003; Roman, 2017; Twilight ve Carroll, 1983) veya her iki yöntemden yararlanan karma araştırmaların (Michels ve Graaf, 2010; Maleki, Godarzi ve Sarvestan, 2016; Martinez, 2011; vd.) yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmada araştırma alanının etraflıca ortaya çıkarılması için, benzer araştırmalarda (Chowdhury ve Aktaruzzaman, 2016; Nam, 2013; Oulahen ve Doberstein, 2011) da kullanımı tercih edilen "örnek olay/durum" araştırma tasarımından yararlanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Belirlenen araştırma tasarımı kapsamında verilerin elde edilmesinde, nitel yöntemin farklı türlerinden (metin incelemesi, katılımcı gözlem ve mülakat) yararlanılmaktadır. Metin incelemesi, 2017 yılına ait (diğer yıllara ait toplantıların tutanakları bulunmamakta) meclis toplantılarının sınırlı düzeyde tutulan görüşme kayıtları üzerinden gerçekleştirilmektedir. Katılımcı gözlem, Aralık 2017, Eylül 2018 ve Kasım

¹² Araştırmanın yürütüldüğü Aralık 2017'den itibaren yapılan takipte, büyük oranda genel seçimlerin de gerçekleşmesine bağlı olarak Haziran (2018), Temmuz (2018) ve Ağustos (2018) aylarında gerçekleştirilmemiştir.

Katılımcı Belediye Yönetimi: Görele (Giresun) Halk Meclisi Örneği

2018’de gerçekleştirilen meclis toplantılarına araştırmacı katılarak, meclisin işleyişi odağında yerine getirilmiştir. Mülakat ise, ilgili literatürden (Rowe ve Frewer, 2000; Blahna ve Yonts-Shepard, 1989; Poisner, 1996; Beirle ve Konisky, 2000; Stephens ve Berner, 2011; Edwards vd., 2008 Mannarini ve Talo, 2013) yararlanılarak hazırlanan yarı yapılandırılmış sorular üzerinden “amaçlı örneklem” (Chowdhury ve Aktaruzzaman, 2016) yöntemine dayandırılarak; vatandaşlar (26), BB, belediye meclis üyeleri (3¹³) ve mahalle muhtarları (7) kapsamında gerçekleştirilmiştir¹⁴. Toplamda 36 kişiyle mülakat yapılmıştır. Görüşmeler 1 Haziran- 15 Kasım 2018 tarih aralığında yerine getirilmiş olup, her bir mülakat ortalama 25-45 dk. zaman aralığında, genellikle ses kaydı aracı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcı vatandaşların özelliklerine yönelik bilgilere Tablo 2’de yer verilmektedir.

Tablo 2: Mülakat Gerçekleştirilen Vatandaşlar

	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Meslek	İlçedeki Yaşam Süresi	İlçede İkamet Edilen Mahalle	GHM Toplantılarına Katılım Sayısı
V1	45-54	E	Lise	Serbest	Doğma-Büy.	Cillioğlu M.	26-30
V2	45-54	E	Lise	Serbest	Doğma-Büy.	Yeşiltepe M.	1-5
V3	36-45	E	Lise	Serbest	Doğma-Büy.	Kumyalı M.	1-5
V4	45-54	E	İlköğretim	Emekli	Doğma-Büy.	Yeşiltepe M.	16-20
V5	55 ve üzeri	E	Lisans	Serbest	Doğma-Büy.	Kumyalı M.	1-5
V6	45-54	E	Lise	Serbest	Doğma-Büy.	Sayfiye M.	21-25
V7	36-45	E	Lise	Serbest	16 -20	Kumyalı M.	1-5
V8	26-35	E	İlköğretim	Serbest	Doğma-Büy.	Bahçelievler M.	6-10
V9	55 ve üzeri	E	Lise	Serbest	Doğma-Büy.	Sayfiye M.	26-30
V10	36-45	E	Yüksekokul	Serbest	Doğma-Büy.	Kumyalı M.	1-5
V11	55 ve üzeri	E	Lisans	Emekli	21-25	Yeşiltepe M.	16-20
V12	36-45	E	Orta ögr.	Serbest	Doğma-Büy.	Bozcaali M.	21-25
V13	55 ve üzeri	E	Lisans	Emekli	Doğma-Büy.	Bozcaali M.	31-35
V14	45-54	E	Lise	Serbest	Doğma-Büy.	Kaba M.	6--10
V15	26-35	E	Lise	Serbest	Doğma-Büy.	Kumyalı M.	6--10
V16	55 ve üzeri	E	Lise	Emekli	21-25	Cillioğlu M.	21-25
V17	36-45	E	İlköğretim	Serbest	Doğma-Büy.	Ünlüce M.	1--5
V18	55 ve üzeri	E	Lise	Serbest	Doğma-Büy.	Yeşiltepe M.	1--5
V19	36-45	K	Orta ögr.	Serbest	Doğma-Büy.	Bozcaali M.	21-25
V20	36-45	E	İlköğretim	Serbest	Doğma-Büy.	Bozcaali M.	1--5
V21	55 ve üzeri	K	Lisans	Emekli	21-25	Yeşiltepe M.	16-20
V22	45-54	K	Lisans	Serbest	16-20	Kumyalı M.	26-30
V23	55 ve üzeri	E	Yüksekokul	Emekli	Doğma-Büy.	Bozcaali M.	6-10
V24	55 ve üzeri	E	İlköğretim	Serbest	Doğma-Büy.	Soğuksu M.	1-5
V25	36-45	K	Lise	Serbest	Doğma-Büy.	Bozcaali M.	26-30
V26	36-45	K	İlköğretim	Serbest	6-10	Bozcaali M.	26-30

13 Meclis Üyelerinden: MÜ 1, ortalama 5; MÜ 2, genellikle ve MÜ 3 ise ortalama 10 kez katılım gösterdiğini ifade etmişlerdir.

14 Metin içinde şu kısaltmalar kullanılmaktadır: Vatandaş (V), belediye başkanı (BB), belediye meclis üyeleri (MÜ) ve mahalle muhtarları (M).

Bu araştırmada elde edilen verilerin analizinde “betimsel analiz” yönteminden yararlanılmıştır. Betimsel analizde şu aşamaların takip edilmesi öne çıkarılmaktadır; temaların belirlendiği bir çerçevenin oluşturulması, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanmasıdır. (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 240). Yine ilgili literatür [Michels ve Graaf, (2010: 481), Poisner, (1996: 64) ve Rowe ve Frewer (2000)] dikkate alınarak analiz için başlangıç, süreç, çıktı ve gelecek bağlamında şu temalar belirlenmiştir: “oluşumu ve motivasyon kaynakları”, “yapısı ve işleyişi”, “kapsayıcılığı”, “seçilmişlerin konumu”, “gündem, müzakere ve politikalara etkisi”, “işlevi”, “şeffaflık ve meşruiyeti” ve “gelecekteki durumu”. Belirlenen bu temalar üzerinden elde edilen veriler analiz edilmekte, benzer araştırma bulguları da dikkate alarak yorumlanmaktadır.

6. Araştırmanın Bulguları

6.1. Mülakat Gerçekleştirilen Kişilerin Genel Özellikleri

Tablo 2 incelendiğinde, daha çok ticaretle uğraşan, bu anlamda kentli olan serbest meslek mensupları ile emeklilerin GHM’ye katılımlarının daha yoğun olduğu ön plana çıkmaktadır. GHM toplantılarına erkeklerin kadınlara göre daha fazla katılım gösterdiği, 2017 yılı toplantı tutanaklarından ve gerçekleştirilen GHM toplantılarında tespit edilmiştir. Katılım gösteren kadınlar arasından da, tüm çabalara rağmen araştırmanın amacına uygun olarak, ancak beş kadın katılımcıyla mülakat gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan Belediye meclis üyelerinin, kent sorunlarının gündeme geldiği halk meclisine katılmaları, kent genelinde ortaya çıkan sorunları öğrenmek adına önemli katkılar sağlayacağı ve bu nedenle yapılan toplantılara katılmalarının önemli olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda AK Parti’den bir ve CHP’den iki belediye meclis üyesiyle görüşme gerçekleştirilmiştir.

Muhtarlar, kent yönetiminin mahalle düzeyindeki önemli temsilcileridir. Onların toplantılara katılımı, mahalle sorunlarının çözüme kavuşmasına katkı sağladığı gibi, mahalle sorunlarının anlaşılmasına da katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda ilçede bulunan on dört mahalle muhtarının yedisine görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen muhtarların dördünün 5-6 kez, üçünün ise 30’un üzerinde meclis toplantılarına katılım gösterdiği bilgisi elde edilmiştir.

6.2. GHM’nin Oluşumu ve Motivasyon Kaynakları

GHM’nin temelinde şeffaf ve katılımcı belediyeçilik ilkelerinin yattığı anlaşılmaktadır. Belediye başkanlığı adaylık sürecinde “*daha iyi ilçeyi nasıl yönetebiliriz?*” sorusu bağlamında yapılan araştırmalarda, kent konseyi ve halk meclisi gibi toplantıların farklı belediyeler tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bunun üzerine “*dabil etme ve beraber yönetme*” yaklaşımını da bir hareket noktası belirleyerek, GHM uygulamasına başladığı ifade

edilmektedir (BB)¹⁵. BB'nin halk tarafından tercih edilmesiyle ilk meclis toplantısı, belediye anonsundan yapılan duyuru üzerine Haziran 2014'de gerçekleştirilmiştir. Devamında meclis toplantıları, bazı istisnalar ve Ağustos ayları hariç, her ayın son haftası, yine belediye anonsundan ve ilan panolarından yapılan duyuru üzerine gerçekleştirilmektedir. Bu noktada BB şu ifadelerde bulunmaktadır: *“Yönetim gücünü elinde bulunduranlar, bulunduğu kendi çevresinin dışına çıkmayarak nesnel biçimde kendini değerlendiremeyecek bazı zaaflara yenik düşebilir. Bir duvar oluşur, siz o duvarın arkasını göremeyebilirsiniz. Bu çerçevede ben halka bire bir dokunarak, o duvarı yıkmış oluyorum”*. Burada konu olan katılım uygulamasının kent konseyi yerine halk meclisi olarak dizayn edilmesinin temel gerekçesi BB tarafından şöyle ifade edilmektedir: *“Vatandaş arasına bir temsilci girmesini istemedim, vatandaş bizzât kendi talebini/derdini ifade etsin istedim. Burada doğrudan temsil önemli, dolaylı temsil değil. Vatandaş, birey olarak kendisinin doğrudan dikkate alınmasından memnun oluyor”*. Görüldüğü gibi BB'nin kişisel düzeyde gösterdiği çabaların GHM'nin oluşumunda birinci derecede belirleyici olduğu anlaşılmaktadır.

6.3. GHM'nin Yapısı ve İşleyişi

GHM'nin yapısını ve işleyişini düzenleyen, diğer benzer örneklerde (Mesudiye İlçe Kurultayı, Karşiyaka Kent Meclisi, Muğla Kent Meclisi vb.) olduğu gibi bir tüzük veya yönerge benzeri bir düzenlemeye gidilmemiştir. Aynı biçimde halk meclisinin, kent konseyi gibi yapı ve işleyişinin sabit olduğu kurumsal bir yapısı da bulunmamaktadır¹⁶. Meclis toplantılarının, Ağustos ayı hariç (tarımsal faaliyetlerin yoğunluğu nedeniyle) her ayın son haftası şeklinde gerçekleşeceğine yönelik bir ilke kararı olmakla birlikte, BB'nin yoğunluğuna göre değişkenlik gösterebilmektedir. Belediye tarafından yapılan duyurularda herhangi bir gündem konusu belirtilmemekte, sadece toplantının gerçekleşeceği gün ve saat hakkında bilgi verilmektedir. Meclis toplantıları, BB'nin yönetiminde gerçekleştirilmektedir. Bu durumu BB: *“Görele ölçeğinde başka birinin meclisi yönetmesi çok etkili olmayacaktır. Çünkü vatandaş belediye başkanına bizzât dokunmak istiyor”* şeklinde açıklamaktadır.

¹⁵ Meclis oluşumu konusunda dikkat çeken bir husus da, yerel seçimlerdeki oyların dağılımıdır. Ak Parti adayı olan mevcut BB oyların % 33,5'ini, bağımsız aday, bir dönem önceki BB oyların % 30,5'ini, CHP adayı oyların % 26,9'unu ve diğer geri kalan oylar ise sırasıyla MHP, BTP, SP ve BBP arasında paylaşılmıştır. Seçimler sonucunda ortaya çıkan bu sonuçların, mevcut seçilen BB'nin konumunu güçlendirmek adına GHM'nin ortaya çıkışını da desteklediği kanaati oluşmaktadır.

¹⁶ Karşiyaka Kent Meclisi üzerinden yapılan bir değerlendirmede, bu tarz oluşumların dernekler, vakıflar gibi tüzel kişilik kazanmasında olumlu ve olumsuz yanlarının olabileceği belirtilmektedir. Bu noktada ayrı bir tüzel kişiliğin olmasının, parasal unsurların daha fazla öne çıkmasına, hiyerarşik/yönetimsel ilişkilerin gündeme gelmesine yol açabileceğinin altı çizilmektedir. Bu durumların ortaya çıkmasıyla da amacından sapacağı ifade edilmektedir (Erten, 2004: 80-81).

Aynı zamanda BB'ye, başkan yardımcısı ve bazı belediye personelleri de eşlik etmekte ve belediye personelinin katılımının zorunlu tutulduğu bildirilmektedir (BB). Toplantı esnasında öncelikle katılımcılardan söz almak isteyenlerin isimleri yazılarak sırasıyla söz hakkı verilmektedir. Daha sonra BB, yapılan son çalışmalar ve yapılması planlananlar hakkında katılımcıları bilgilendirmektedir.

Söz alan vatandaşlar, gerçekleştirilen veya gerçekleştirilmekte olan faaliyetlerle ilgili bir konu gündeme getirdiğinde, toplantıda hazır bulunan belediye yönetimi ve personeli tarafından bilgilendirilmektedir. Eğer gündeme getirilen konu belediyenin yetkisi dahilinde bir sorun ise genellikle, gerekli çalışmaların yapılacağına dair geri bildirimde bulunduğu ve bir sonraki toplantıda ilgili konu hakkında yapılan çalışmalarla ilgili bilgi verildiği ifade edilmektedir. Gündeme getirilen sorun belediyenin yetkisi dahilinde değilse, ilgili kurumla görüşmenin yapılacağına dair geri bildirimde bulunmaktadır. GHM'de gündeme getirilen sorunlara yönelik bir çalışma yürütülecekse, belediyenin ilgili komisyonlarından¹⁷ ve "proje ekibi" olarak nitelendirilen organizasyondan yararlandığı belirtilmektedir (BB). İfade edilen çalışma gruplarının dışında sadece bir kez, katı atık bedellerine gelen itirazlar üzerine ayrıca bir komisyonun kurulduğu bilinmektedir (V13).

6.4. GHM'nin Kapsayıcılığı (Vatandaşların Dahil Olma Durumu)

GHM, herkesin katılımına açık bir biçimde gerçekleştirilmektedir. Toplantılara genellikle ortalama 60-70 kişinin katıldığı, bu kişilerden de ortalama 25-30'unun sürekli katılımcı olduğu (V1, BB), kış aylarında sayının az olduğu, yaz aylarında ise özellikle gurbetçilerin gelmesiyle sayının artış gösterdiği ve genellikle Mart ayında gerçekleştirilen yıl sonu toplantılarında da daha fazla katılım olduğunun altı çizilmektedir (V11). Diğer taraftan toplumun farklı kesimlerini etkileyecek konuların gündeme geldiği toplantılara katılımın da oldukça yüksek olduğu belirtilmektedir. Örneğin, yapılmak istenen kentsel dönüşümün gündeme getirildiği toplantıya ortalama 300 vatandaşın katılım gösterdiği bilinmektedir. Katılımcı bir vatandaş (V1), ara-sıra katılanların daha çok kendisiyle ilişkili sorunları gündeme getirdiğinin, gerçekleştirilen toplantılara ağırlıklı olarak katılanların ise daha çok genel kamusal meseleleri dile getirdiğini belirtmektedir. Ayrıca mevcut BB'nin seçildiği partiye mensubiyeti olanların veya oy vermiş olanların da, destek olmak amacıyla meclis toplantılarına katılım gösterdikleri anlaşılmaktadır (V19, V25 ve V26).

Gerçekleştirilen görüşmelerde, toplantılarda üç tip katılımcı profilinin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. *Birinci* profil (V12, V9, V13, V1, V11, V16),

¹⁷ 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 24. Maddesi ihtisas komisyonlarıyla ilgili düzenlemeyi kapsamaktadır. Bu düzenlemeden hareketle çeşitli komisyonların oluşumu mümkün olabilmektedir.

hemen hemen her toplantıya katılan ve hemen hemen her toplantıda söz alan vatandaşlardır. Bu profildeki vatandaşlar genel kamusal meseleleri daha çok gündeme getirmekte, ifade ettikleri sorunların giderilmesi için aktif mücadele ettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, bu profildeki katılımcılar, daha çok muhalif veya sosyal demokrat özellikleriyle öne çıkmaktadır. *İkinci* profil (V4, V6, V18, V22, MÜ3), hemen hemen her toplantıya katılan, fakat nadir söz alan veya hiç söz almayan vatandaşlardır. Bu profildeki vatandaşların, yapılan işleri takip ettikleri, Görele'nin meselelerini öğrendikleri, mevcut yönetime destek olmak veya icraatlarını takip etmek amacıyla toplantılara katılım gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda toplantılara 3-4 kez katılım gösteren bir vatandaş şöyle ifade etmektedir: *“Başkanı yalnız bırakmamamız lazım, gitmek gerekiyor, rahatsızlığım deneniyle fazla katılım gösteremedim”*. Yine 4-5 kez katılım gösteren, Ak Parti üyesi olduğunu belirten diğer bir vatandaş (V15): *“söz almadım, herhangi bir sorun olduğunda ilgililere bire bir söylüyorum”* şeklinde ifade etmektedir. *Üçüncü* profil ise (V8, V5, V2, V7, V10, V20, V14, V3) toplantılara ara sıra, kişisel veya bulunduğu yakın çevrenin sorunları olduğunda katılan ve söz alan veya izleyici konumundaki vatandaşlardır.

İlçe nüfusu dikkate alınarak değerlendirildiğinde, ilk yıllarda daha yüksek olmakla birlikte, yoğun bir katılımın olmadığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede katılımcı bir vatandaş (V1); dışarıda belediyenin yaptığı faaliyetlerin eleştirildiği, fakat o eleştiren kişilerin meclise gelerek adı geçen durumları ifade etmediğinin altını çizmektedir. Benzer biçimde BB de: *“bireysel olarak konuştuğumuzda çok özgün fikirleri olan kişiler var, fakat onları bir kez halk meclisinde görmedim. Ben sana söyleyeyim yeterli diyorlar”*. Bu katılmama durumun ortaya çıkmasında vatandaşın; kendini ifade etme açısından yetersiz görmesi/heyecanlanması, sadece kendi işiyle ilgili olanlara katılması ve sorun giderildiğinde ilgi göstermemesi, kendi işinin dışında kamusal meselelerle ilgilenecek zamanının olmaması, mevcut temsili demokrasinin kurumlarına teslimiyet, muhalif veya eleştirel algının oluşmasını istememesi gibi (V11, V12, M4, V21) unsurlarının etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan toplantılara katılım gösterenlerin cinsiyet dağılımı açısından ele alındığında, erkeklerin kadınlara göre daha ağırlıkta olduğu ifade edilmekte (V1, V22, V23), toplantı tutanaklarından tespit edilmekte ve gerçekleştirilen toplantılarda gözlemlenmektedir. Fakat erkeklere kıyasla kadınların daha fazla söz aldığı, kadınların daha çok çözüm önerileri sorunları gündeme getirdikleri de vurgulanmaktadır (V 21). Bazı örneklerde olduğu gibi (kent konseylerinin meclisleri, Karşıyaka Kent Meclisi uygulamaları gibi) yukarıda adı geçen tarafların (kadınlar, gençler, çocuklar, engelliler, vb.) daha yoğun katılımı için bir çabanın bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bir vatandaş (V21): *“Kadınların katılımını teşvik etmek için ayrıca bir çabanın gösterilmesine gerek yok, zaten kadınlar katılım gösteriyorlar. Zaten burada katılan kişiden ziyade, derdi olanın katılması önemlidir”* şeklinde ifade etmektedir. Benzer şekilde BB de:

“Tamamen doğal olarak kadınların katılımı gerçekleşiyor, ayrıca bir çaba göstermedik” şeklinde ifade etmektedir.

Diğer taraftan ilk yıllara kıyasla gençlerin katılımının azalış gösterdiği (V16 ve BB) ve çocukların toplantılarda sınırlı düzeyde (Kasım 2018’de gerçekleşen toplantıda 10-12 yaş aralığında, ailesiyle katılım gösteren iki çocuğun varlığı tespit edilmiştir) karşılık bulunduğu anlaşılmaktadır. Fakat çocukların yönetime katılımını sağlamak için belediye kapsamında bir “çocuk meclisi” oluşturulduğu ifade edilmektedir. Çocuk meclisi, her okuldan 9-16 yaş aralığında temsilcilerinden oluşmaktadır. Bu çocuk meclisinin ortaya çıkarılmasındaki amacın, vatandaşlık bilincinin geliştirilmesi ve Görele’nin geleceğine yönelik sorumluluk sahibi kişilerin yetiştirilmesi olduğu belirtilmektedir (BB).

Mahalle bazlı ele alındığında ise, ilçenin merkezi konumunda yer alan ve bu bağlamda nüfusun önemli dilimini barındıran mahallerden (Soğuksu, Hendekbaşı, Sayfiye, Bozcaali, Yeşiltepe gibi) katılımın daha fazla olduğu, karşılaşılan sorunlara göre katılımın değişkenlik gösterdiği (V11), bazı dış mahallerden katılımcı sayısı az olmakla birlikte genelde her mahallenin temsil edildiği ifade edilmektedir (V9). BB de: “Görele’nin homojen bir yapısı var, genellikle her mahalleden katılım oluyor” ifadesinde bulunmaktadır. Diğer taraftan katılımı etkileyen toplantı yerine odaklanıldığında, mekanın farklı tarafların kullanımını sağlayan özellikleri barındırmadığı tespit edilmektedir. Bu noktada BB: “ilçemizde Karadeniz Omurilik Felçlileri Derneği bulunmakta, onlarla iletişim halindeyiz, fakat mekansal sınırlılıklar nedeniyle toplantılara katılım gösteremiyorlar” ifadesinde bulunmaktadır. Bu ifade üzerine Dernek temsilcisi ile yapılan görüşmede, mekanın tekerlekli sandalyeyle yaşamını sürdürenlerin katılımına da uygun hale getirilmesi yönünde taleplerini ilettiklerini, fakat herhangi bir düzenlemeye gidilmediği belirtilmiştir.

Yapılan görüşmelerde, siyasi kimliklerin geri planda tutularak “Görelelilik” çatısı altında toplantıların yönetildiği ifade edilmektedir (V21). Bu noktada CHP’den bir belediye meclis üyesi şu sözleri dile getirmektedir (MÜ1): “Belediye başkanı kapsayıcı bir tutumla yaklaşıyor, vatandaş belediyeye gelip de anlatamayacağı derdini, mecliste açık açık söylüyor ve sonuçta belediye yönetimi mecbur kalıyor yapmaya. Fakat halk meclisine, genelde kendi mensupları katılıyor, genelde bizim partililer katılmıyor. Belki de sorunlarının yerine getirilmeyeceği şüphesi taşıyorlar. Kesinlikle böyle bir durum söz konusu değildir”.

Meclis toplantılarına katılımın, ilk iki yılda daha fazla olduğu ifade edilmektedir (V6, V11, V9, V12, MÜ2). Zaman içinde meclise olan katılım yoğunluğunun azalmasında bazı faktörlerin etkili olduğu tespit edilmektedir. Birincisi, gündeme getirilen sorunların giderilmesiyle katılma gerekliliğinin kalmamasıdır. Bu bağlamda bir meclis üyesi (MÜ2): “Son yıllara doğru katılım düşmeye başladı. Çünkü vatandaşların sorunu kalmadığı için katılım düşüyor” şeklinde ifade etmektedir. İkincisi, gündeme getirilen sorunları giderme çabası

gösterilmemesidir. Bu noktada ilk üç yıl katılım sağladığını belirten bir vatandaş (V9): “*Ana noktalarda çözüm üretilmedikçe benim için bir önemi kalmadı. Üniversiteye yönelik herhangi bir düzenleme, bir gelişme olmayınca, ben geri çekildim. Belediyenin siyasi bir gücü var, çaba gösterebilirdi*” ifadelerinde bulunmaktadır. Diğer bir vatandaş da (V6): “*Gündeme getirilen konularda olumlu karşılık alınmama başlandıça katılım azaldı, ağırlıklı olarak belirli kişilerin katıldığı bir platforma dönüştü. Bu nedenle katılmaktan vazgeçtim. Eğer gündeme gelen sorunların giderilmesine yönelik daha yoğun bir özen gösterilmiş olsaydı, katılım aynı şekilde devam ederdi*” şeklinde belirtmektedir. Benzer biçimde bir mahalle muhtarı da (M2), gündeme getirdiği konuların dikkate alınmaması üzerine katılmadığını ifade etmektedir. Üçüncüsü, zamansal, mekansal, ideolojik ve psikolojik bir takım sınırlılıkların gündeme gelmesidir. Bir katılımcı vatandaş meclis toplantılarının gerçekleştirme saatinin, kimi zaman bazı katılımcıların katılımını engellediğini ifade etmektedir. Diğer taraftan bir diğer vatandaş ise (V16), gelmeyenlerin “politik algıdan” dolayı gelmediklerini belirtmektedir. Ortalama 1 ile 5 aralığında katıldığını belirten vatandaşlar (V20 ve V24): “*Zamanı değişse daha fazla katılırım*” ifadesinde bulunmaktadır. Bir vatandaş (V9) ise: “*keşke kapalı yerde değil de daha açık bir yerde toplantılar gerçekleştirilmiş olsa, meydana yapsa*” şeklinde ifade etmektedir. Diğer taraftan gündeme getirilen konular üzerine ideolojik reflekslerin gösterildiği de öne sürülmektedir. Bu noktada katılımcı bir vatandaş (V11): “*Eğer siz onlara (yönetime) muhalefet edersene bir cümle kurarsanız, özellikle belirli bir grupları var, arkaya dönerek psikolojik baskı yapıyorlar. Kendi partilerinin söyledikleri kâğıda yazılıyor, fakat bizim söylediklerimiz ciddiye alınmıyor*” “*başkan bey, ortaya çıkan engellemelere müdahale etmiyor. Müdahale ederek gerekli ortamın sağlanması gerekir*” ifadelerinde bulunmaktadır. Fakat diğer taraftan da kendisini sosyal demokrat olarak nitelendiren bir vatandaş (V9): “*Başkanımız tarafsızlık ilkesine uyum gösteriyor. Aşırı derecede bir siyasi duruş, mesaj duymadım, hissetmedim*” ifadesinde bulunmaktadır. Benzer şekilde diğer bir vatandaş da (V2): “*Siyasi konular öne çıkmıyor, özellikle buna dikkat ediliyor*” ifadesinde bulunmaktadır.

Psikolojik engel açısından bir katılımcı (V12): “*Bir meclis toplantısı öncesinde, vatandaşlar tarafından bana iletilen konuları da dikkate alarak yirmi adet soru hazırladım. Hazırladığım soruları gerçekleşen toplantıda ifade ettim. Sonrasında bana haber geldi, çok soru soruyorum diye*” ifade etmektedir. Benzer şekilde, ortalama beş toplantıya katılım gösteren bir mahalle muhtarı da (M2): “*Rabatlıkla ifade etme fırsatı veriliyor, fakat söze vatandaşlar müdahil oluyor. Özellikle eleştirel bir şey söyleniyorsa. Bu nedenle katılımların gerçekçi olmadığını düşünüyorum*” ifadesinde bulunmaktadır. Başka bir vatandaş da (V14), toplantıya katılarak söz alan vatandaşlara yönelik kimi zaman belediye personelinin müdahalede bulunduğunu belirtmektedir. Aynı şekilde bir vatandaş da (V3): “*Meclis toplantılarında eleştiriye tahammül yok*” ifadesinde bulunmaktadır. Diğer taraftan bir vatandaş ise (V16): “*Muhalefetin sorunları gündeme getirmesi önemli, daha etkili olmaktadır*” ifadesinde bulunmaktadır.

Dördüncüsü, halk meclisinin teknik olarak ne olduğunun ve nasıl bir işleve sahip olduğunun yaygın şekilde bilinmiyor olmasıdır. Bu noktada bir meclis üyesi (MÜ 1), insanların halk meclisini çok fazla bilmediklerini; bir vatandaş (V24) da, halk meclisinin vatandaş nezdinde farkındalığının düşük olduğunu vurgulamaktadır. *Beşinci* olarak ise, katılımın düşüklüğü, vatandaşların belediyeye sesini duyurabilecekleri; açık kapı, mahalle toplantıları, beyaz masa gibi uygulamaların etkin çalışıyor olmasına dayandırılmaktadır (V22).

6.5. Seçilmiş Temsilcilerin GHM'deki Konumu

Temsili demokrasi kurumları aracılığıyla seçilmiş kişilerin (mahalle muhtarı ve belediye meclis üyesi) de toplantılara katılım gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda görüşme gerçekleştirilen yedi mahalle muhtarının üçü, hemen hemen her meclis toplantısına katılırken, dördü ise ortalama 5-6 toplantıya katıldıklarını ifade etmişlerdir. Yine BB'nin ifade ettiği üzere, genellikle belediye meclis üyelerinin katılımı yarı yarıya gerçekleşmektedir. Seçilmişler açısından önemli bir husus, *halk meclisinin buldukları konulara nasıl etkisi olmaktadır?* sorusudur. Bu bağlamda bir mahalle muhtarı (M2): “*Maballede sonuca ulaşamadığım konularda, mahalleliye hep birlikte halk meclisine gidelim diye teklif ediyorum. Bire bir görüşmelerde ihmal edilebiliyoruz. Ama kalabalık gidildiğinde dikkate alınıyoruz. Herkes gündeme getirsin diyoruz. Birçok şeyi bu yöntemle yapıyoruz. Bireysel düzeyde çoğu zaman ben sonuca ulaşamıyorum*” ifadelerinde bulunmaktadır. Benzer şekilde diğer bir mahalle muhtarı da (M6): “*Muhtarla birlikte mahalle halkının mecliste yer alması, mahalle açısından daha etkili olmaktadır. Örneğin, içme suyunun yer altına alınma işleminde ihtiyaç duyulan bir parçanın gelmesini bir yıl bekledik. Bu durumu mecliste gündeme getirdim. Parçanın tedarik edilmesi hızlanmış oldu. Yani muhtarın ifadelerini halk meclisi güçlendirmiş olmaktadır*” şeklinde belirtmektedir. Bu durum klasik temsili kurumların yetersiz kaldığını göstermektedir. Diğer muhtarlar tarafından da aşağıda yer verilen düşünceler ifade edilmektedir:

“Meclisle birlikte sorunlar daha hızlı gündeme getirilmekte ve bu açıdan katkı sağlamakta, ama teke tek görüşmeler daha etkili oluyor, meclise katılımıma gerek kalmıyor” (M1)

“Muhtarlar fazla söz aldığı anda, vatandaşlar, muhtarlar niye geliyor diye dile getirmekte” (M4).

“Belediye başkanımızla sık sık görüşmelerimiz oluyor. Bazı taleplerimizin askıda kalmaması adına, ilgili konuları mecliste de ifade ediyorum, vatandaşların gözü önünde de teyit almış oluyorum. Bire bir konuşulduğunda yaparız, hallederiz şeklinde oluyorsa (kimi zaman), halk meclisi bu durumun ortaya çıkmamasına katkı sağlıyor. Ayrıca benim görmediğim bir sorunu bir mahallelinin görmesi beni onurlandırır, mahallenin sorunları giderilmiş olur” (M3)

“Halk meclisi bizim işimize katkı sağlamakla birlikte, mahallenin genel sorunlarını biz dahi iyi görebiliyoruz, vatandaşlar dahi çok kendileriyle ilgili sorunları gündeme getirmekte” (M4).

Bir yandan da muhtarların GHM'ye katılım göstermeleri, mahalle sorunlarıyla yakından ilgilendiğinin vatandaşlara karşı bir göstergesi olabilmektedir.

Diğer taraftan bir mahalle muhtarı (M3): *“Aynı mahalleden vatandaşlar, ben olduğum halde, mahallenin sorunlarından bahsediyorlar. Zaman zaman bu durumdan rahatsız oluyorum. Konuştukları konular başkanla istişare ettiğim şeyler. Muhalefet yapmak için bu tarz durumlar ortaya çıkıyor. Bu gibi durumlarda rahatsız oluyorum. Bu mahallenin muhtarı yok mu, sayın başkan şunu demiyor: sizin ifade ettiğiniz sorunları muhtarımız zaten öncesinde söyledi, sorunlarla ilgileniliyor. Bu söylenmiyor, biz onore edilmiyoruz. Bunlar söylenmediğinde diğer vatandaşlar muhtarın konuyla ilgilenmediğini zannediyor, böyle bir algı oluşuyor”* şeklinde ifade etmektedir. Benzer bir durumla ilgili bir vatandaş da (V14): *“Muhtar ve vatandaş arasında kimi zaman çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Bir mahalle sakini, mahallesiyile ilgili bir sorunu dile getiriyor, bu durumdan mahalle muhtarı rahatsızlık duyabiliyor”* ifadesinde bulunmaktadır. Ayrıca bu gibi durumların ortaya çıkmaması için mahalle muhtarları ile ayrıca toplantıların yapılması gerekliliği de öneri olarak gündeme getirilmektedir.

GHM açısından seçilmiş temsilci olarak bir diğer tarafı ise meclis üyeleri oluşturmaktadır. Ortalama 5-6 kez meclis toplantılarına katılım gösteren CHP'den bir belediye meclis üyesi (MÜ1): *“Meclis, vatandaşların sorunlarını ve taleplerini dile getirebileceği rahat bir ortam sunuyor. Böyle bir durum, bizim bulunduğumuz konuma katkı sağlıyor. Güzel bir uygulama”* ifadesinde bulunmaktadır. Yine benzer şekilde ortalama 10 kez katılım gösteren CHP'den diğer bir meclis üyesi de (MÜ3): *“meclis toplantıları bilinmeyenlerin bilinmesini sağlıyor, bulunduğumuz konumu güçlendirir, zarar vermez”* şeklinde ifade etmektedir. Ak Parti'den bir meclis üyesi (MÜ2) de: *“Vatandaşlarla dahi fazla iç içe oluyoruz. Genel düzeyde ilçe sorunlarını görebilirsiniz ama mahalle düzeyinde sorunları görmek zor olmaktadır. Meclis, vatandaşların katılımıyla, farklı mahallerin sorunlarını görmemizi sağlıyor. Ortaya çıkan bu durum bizim bulunduğumuz konuma katkı sağlamaktadır”* ifade etmektedir.

Ayrıca GHM toplantılarına meslek odalarının yöneticilerinin de katıldığı ve kendi meslek alanlarıyla ilgili konular gündeme geldiğinde katkı sağladıkları gözlemlenmektedir (Eylül, 2018 toplantısı).

6.6. GHM'de Gündem, Müzakere ve Politikalara Etki

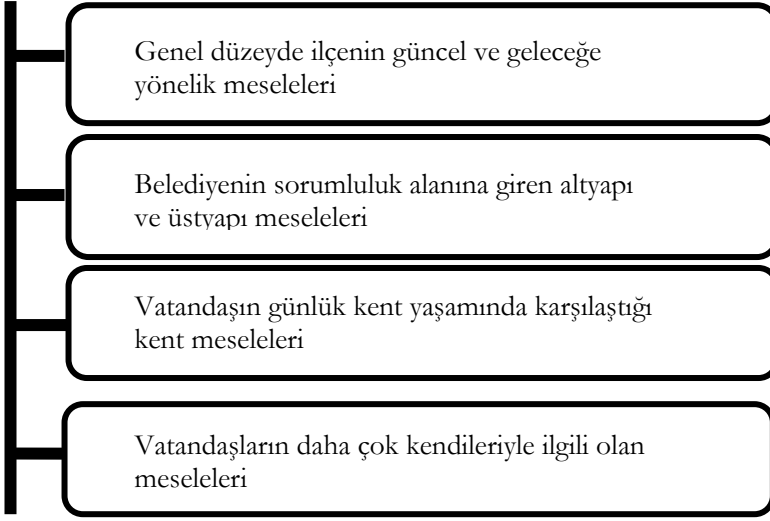
Meclis toplantılarının gündemi, nadiren öncesinde belirlenmektedir. Gündemi, büyük oranda vatandaşlar belirlemektedir¹⁸. Toplantılarda bazı sınırlılıklar öne sürülmekle birlikte, katılımcıların büyük çoğunluğu herhangi bir sınırlama getirilmeden rahatlıkla kendilerini ifade ettiklerini, bu anlamda dostane, samimi bir ortam oluşturulduğunu belirtmişlerdir. Bu noktada bir vatandaş tarafından (V9): “*Oraya (meclise) katılmamdaki en önemli gerekçe, rahatça konuşulabilen bir ortamın yaratılmasıdır*” şeklinde ifade edilmektedir.

Gerçekleştirilen meclis toplantılarında özel meseleler gündeme taşınmakla birlikte, daha çok genel kamuyu ve belediyeyi ilgilendiren konuların öne çıktığı anlaşılmaktadır (bkz. Tablo 3). Toplantılarda, genellikle belediyenin sorumluluk alanına giren konularla merkezi yönetimi ilgilendiren konuların yarı yarıya olduğu, kimi zamanda merkezi yönetimin sorumluluk alanındaki konuların daha fazla ağırlık kazandığını belirtmektedir (V21 ve BB). Bu durum üzerine ilçede bulunan diğer kurum yöneticilerini de toplantılara davet etme talebi gündeme gelmiştir. İlgili kurum yöneticileri (ilçe kaymakamı, ilçe emniyet müdürü, ilçe nüfus müdürü, ilçe milli eğitim müdürü, vb.) davet edilmiş, ancak bu şekilde bir toplantıya katılım göstermişlerdir. BB: “*Diğer kurum yöneticileri davet edilmediğinde gelmiyorlar. Yine ihtiyaç olduğunda davet edebiliriz. Halk meclisi belediyenin bir platformu olarak görülüyor, bu aşamada öylede olması gerekir. Çünkü doğrudan besap veren kişi benim burada. Her zaman fatura belediye başkanının şabsına kesilir. Siyasi sorumlu kişi ben olduğuma göre, bu işi de benim yapmam gayet doğaldır*” ifadesinde bulunmaktadır. İlçedeki diğer yöneticilerin bulunduğu bu toplantıya katılan bir vatandaş (V21), toplantının verimli geçmediğini, çok fazla kişinin söz almadığını, vatandaşın BB ile gerçekleştirdiği iletişimi, kurum müdürleriyle gerçekleştiremediğinin altını çizmektedir. Burada şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır, vatandaş BB’yi, merkezi idarenin sorumluluğunda olan sorunları da çözüme aracı olabilecek biri olarak görmektedir. Bu durumun

¹⁸ Bu kapsamda kamusal açıdan şu konuların/sorunların ön plana çıktığı, 2017 yılına ait toplantı tutanaklarından ve yapılan mülakatlardan elde edilmektedir: Vatandaşları rahatsız etme boyutuna ulaşan sokak köpekleri, küçük çocuklar için tehlike arz eden korkuluk demirleri, zincir marketlerin, yerel ekonomiye zarar vermesi, baz istasyonunun, ilçenin içme suyunu verdiği zarar, genel olarak ilçede imar düzenlemelerinden kaynaklı düzensizlikler, dolmuş duraklarının düzenlenmesi ve şehir içinde yarattığı yoğunluk, perakendeci ve toptancıların kaldırım işgalleri, katı atık bedeli, çevre kirliliği (şehir içinde odun kesimi, fındık kabukları, Kentsel dönüşümü gerçekleştirme isteği, şehir içi ulaşım, alt geçitlerin temizlenmesi ve ışıklandırılması, hırsızlara yönelik güvenlik önlemleri, halk pazarı, engelli rampaları, yol tümsekleri, karayolu ortasında büyüyen otlarla hayvanların beslenmesi, binaların görüntüsü, baca temizliği, yaya ulaşımı için merdiven, alt geçit ışıklandırma, ilçede bulunan üniversite birimindeki öğrenci durumu, alt yapı düzenlemeleri, yayaların köprü üzerinden geçişte rüzgardan rahatsızlığı, mesire alanının iyileştirilmesi ve yeni mesire alanlarının oluşturulması, modern köy ürünleri pazarının yapılması, konuşmayan akrabaların barıştırılması, derenin ılaçlanması, elektrik kesintileri, çocuk parkı gibi.

uygulamada da bir karşılığı bulunmaktadır. Örneğin okul giriş-çıkışlarında yaşanan yoğunluğun okulun giriş kapısıyla bağlantılı olduğunun gündeme getirilmesi üzerine, BB ilgili konuyu İlçe Milli Eğitim Müdürü'yle görüşeceğini ifade etmiştir. Diğer taraftan eğer toplantıda gündeme getirilen özel bir meseleyse, sonrasında bire bir görüşme yapılma çabası gösterildiği de anlaşılmaktadır (Eylül 2018 GHM toplantısı).

Tablo 3: GHM Gündeminde Öne Çıkan Başlıklar

Halk meclisi gibi toplantıların önemli fonksiyonlarından biri de, “bir konuyla ilgili fikir alışverişinde bulunma, oylasma” (Türkçe Sözlük, 2005: 1445) şeklinde tanımlanan müzakere. Müzakere bağlamında birkaç örneğe yer vermek, konuya açıklık kazandıracaktır. Bu kapsamda mevcut halk pazarı yerinin şehir içinden başka bir yere taşınmasıyla sorunlar (dış mahallelerden ve köylerden gelip alış-veriş yapanlar için uygun olmaması) gündeme taşınmış (V1), çeşitli öneriler getirilmiş ve uygulanmıştır (pazarın kurulduğu gün dolmuşların pazar yerine kadar yolcu taşıyabilmesi). Fakat uygulamalarla beklenen çözüm sağlanmamıştır. Bunun üzerine BB, daha uygun yer bulmakta zorlandıklarını, varsa çözüm önerilerini almak istediklerini ifade etmiştir (V1). Daha iyi bir yerin belirlenmesi hususunun, toplantıların gündemine konu olmaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu noktada BB: “*Yeni bir yere taşınmasına yönelik karar verilmesi gerekiyordu. En uygun yer olarak şu anki yere karar verdik. Fakat hem vatandaşlardan hem de esnaflardan birtakım şikayetler geldi. Coğrafi sınırlılıklar nedeniyle de daha uygun bir yer bulamadık. Daha iyi bir yer bulma çabası devam etmektedir*” şeklinde ifade etmektedir. Benzer şekilde bir mahalle durak yerinin vatandaşlardan gelen şikayetler üzerine değiştirilmesiyle bir takım itirazlar dile getirilmiş, yapılan görüşmelerde eski

durumuna yönelik taleplerin daha fazla ağırlık kazanması nedeniyle kararda değişikliğe gidilmiş ve durak eski yerine getirilmiştir. Kasım 2018'de gerçekleşen toplantıda da bir vatandaş tarafından soğuk ve yağışlı havalarda dolmuş bekleyen vatandaşlar için gündeme getirdiği öneri, toplantıya katılanlar tarafından konuşulmuş, öneri doğrultusunda yapılacak bir çalışmanın güvenlik açısından sorunları doğurabileceği kanaati oluşmuştur. Kimi zamanda GHM'nin haricinde müzakere mekanizmasının işletilmeye çalışıldığı da anlaşılmaktadır. Örneğin, haksız rekabete yönelik bir sorun gündeme getirildiğinde, BB ceza kesmenin sorunu çözmediğini, esnafların bir araya gelerek sorunu konuşması ve üzerinde varılan uzlaşma kapsamında herkesin sorumluluklarını yerine getirmesinin daha kalıcı bir yöntem olduğunu belirtmiştir (Eylül 2018 toplantısı).

Gündeme getirilen konular incelendiğinde, daha çok günlük yaşama yönelik sorunların olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekleştirilen görüşmelerde gündeme getirilen konuların büyük oranda dikkate alındığı, ivedilikle yapma çabası gösterildiği, özellikle belediyeye çok fazla maddi yük getirmeyecek düzenlemelerin daha hızlı gerçekleştiği, maddi yük getirecek meselelerin de uzun vadede çözüm sağlanmaya çalışıldığı ortaya çıkmaktadır (V13, V9, V21). Bu konuda tüm katılımcılar arasında bir uzlaşmanın olduğu tespit edilmektedir. Diğer taraftan da mecliste gündeme getirilen sorunların/taleplerin/önerilerin/şikayetlerin ilçede geliştirilen kamusal politikaları etkilediği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda öncelikle sokak köpekleri meselesi öne çıkmaktadır. Öncesinde daha çok geleneksel yöntemlerle çözüm üretilmeye çalışılırken, meclis toplantılarında hemen hemen tüm mahallelerin ortak bir sorunu olarak gündeme getirilmesi, yine bir vatandaşın öneri olarak öne sürmesiyle barınak yapma düşüncesi ortaya çıkmıştır (V21). Katılımcı bir vatandaş, ilk gündeme geldiğinde bazı endişelerle belediye yönetimi çok fazla taraf olmasa da, sonraki toplantılarda sorunun tekrar tekrar ifade edilmesiyle barınak oluşturma faaliyetine başlandığı vurgulanmaktadır (V1). Aynı katılımcı, halk meclisinin olmaması durumunda, hayvan barınağının yapılmayacağını, BB ise barınağın ortaya çıkmasında meclisin rolünün çok yüksek olduğunu ifade etmektedir. Hatta vatandaşlar hayvanların yiyecekleri için yardım yapabileceklerini de dile getirmişlerdir. Bu noktada benzer özelliklere sahip ilçelerle kıyaslandığında, fiziksel olarak önemli bir barınak alanının yapımı gerçekleştirilmiştir¹⁹.

Yine yayaların yararlandığı bir köprüye, vatandaşlardan gelen talep üzerine rüzgara ve yağmura karşı koruma paneli gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan belediyenin aldığı kararlara itiraz edilerek de politikaların etkilendiği anlaşılmaktadır. Bu noktada tek yön kullanım kararı verilen bir yol, gelen itirazlar üzerine tekrardan çift yön olarak düzenlenmiştir. Çocuklar için

¹⁹ Kasım 2018'de gerçekleşen toplantıda BB, barınağın maddi açıdan yük getirmemesi için yardımlara ihtiyaç duyulduğu, bunun içinde bir banka hesabının açıldığını ifade etmiştir.

tehlike oluşturan korkuluklar, GHM'de gündeme taşınması üzerine yeniden düzenlenmiştir. Ulusal çapta faaliyet gösteren zincir perakende mağazalarının yerel ekonomiye zarar verdiğinin gündeme getirilmesi üzerine, yeni şubelerin açılmasına belediye tarafından ruhsat verilmeme kararı alınmıştır. Yine GHM'nin gündemine taşınmasıyla, şehir içi araç yoğunluğunun azaltılması amacıyla dolmuşların beklemesi için yeni bir park alanı yapılmış, mevcut mesire alanları iyileştirilmiş ve yeni mesire ve dinlenme alanları oluşturulmuştur. Benzer şekilde köy ürünlerinin satış yerinin iyileştirilmesi amacıyla yeni bir pazar alanı çalışmalarının yürütüldüğü aktarılmaktadır.

Meclisin en önemli gündem maddelerinden birini de, belediye tarafından gerçekleştirmek istenen kentsel dönüşüm oluşturmuştur. Kentsel dönüşüm projesi, bir önceki belediye yönetimi tarafından gündeme getirilmiş, yeni yönetim tarafından gerçekleştirilmek istenmiştir. Kentsel dönüşümün öncelikle gündemi oluşturduğu meclis toplantısı, en fazla katılımın gerçekleştiği (yaklaşık 300 kişi) toplantılardan biri olarak belirtilmektedir. Bir vatandaş (V9): *“Böyle bir konumuz var ne düşünüyorsunuz?”* diye kentsel dönüşüm konusunun mecliste gündeme getirildiğini ifade etmektedir. İlgili toplantıda belediye yönetimi, öncelikle kentsel dönüşüm projesiyle ne yapılmak istendiğini anlatmıştır. Gerçekleştirilen sunum sonrasında vatandaşlardan çeşitli eleştiri ve itirazlar gelmiştir. Ayrıca hukuki yollardan da itirazların yapıldığı bilinmektedir. Tüm bu geri bildirimlerin de önemli etkisiyle yapılmak istenen alanda kentsel dönüşüm projesinden vazgeçilmiştir (MÜ2). BB: *“Yapılmak istenen dönüşüm projesini tam olarak, tüm boyutlarıyla vatandaşa anlatamadık. Tepkiler geldi. Öncelikle ne ve niçin yapılmak istendiği vatandaşa anlatılmıydu, sonrasında tartışmaya açılmıydu. Bu konuda vatandaşlar baklıydı”* ifadesinde bulunmaktadır. Hatta Kasım 2018'de gerçekleşen toplantıda kentsel dönüşüm konusunun tekrar gündeme getirilmesi üzerine BB: *“Böyle bir konu gündemimizde kesinlikle yok, bir kere yapmaya kalktık, sonuçlarını gördük, ben yapmayacağım, mevcut durumu güzelleştirelim yeterli?”* şeklinde ifade etmiştir.

Gündeme gelen başka konulardan biri de mesire alanlarının iyileştirilmesi ve artırılmasına yöneliktir. Bu bağlamda öncesinde mevcut olan bir mesire alanı iyileştirilmiş ve bunun dışında iki alan daha dinlenme ve mesire alanı olarak düzenlenmiştir. Gerçekleştirilen bir toplantıda söz alan bir vatandaş: *“Vatandaşlar piknik yapmak için artık fazla dışarıya gitmiyor, pikniğini Görele'de yapıyor. Maddi açıdan da esnafa önemli katkıları oluyor”* ifadesinde bulunmuştur. Bu faaliyetlerin gerçekleşmesinde GHM'nin rolünün yüksek olduğu vurgulanmaktadır (V13).

Fakat kimi zaman sorunların mecliste gündeme getirilmesi bir etki yaratmakla birlikte, beklentileri karşılayacak şekilde sorunların giderilmemesi, göstermelik giderilmesi veya gerekli takip yapılmadığı için tam anlamıyla sonuç alınmaması gibi durumların da ortaya çıktığı görülmektedir. Bir

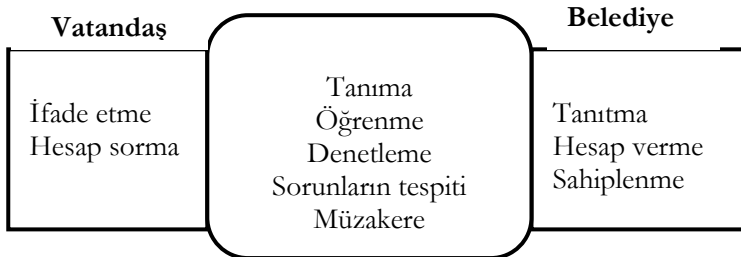
vatandaş bir meclis toplantısında (V11): “*Su deposunun üzerinde baz istasyonu var, bu istasyon içme suyuna radyasyon karıştırıyor. Görele radyasyonlu su içiyor, bu durumun analiz raporlarını göstermeniz gerekir*” ifadelerinde bulunmuştur. Bunun üzerine bir sonraki toplantıda belediye yönetimi tarafından: “*İlgili kaynaklara sorduk, o kadar radyasyon yokmuş*” açıklaması yapılmıştır. Yine bir vatandaş (V11) tarafından karayollarının orta kısmında büyüyen otlarla hayvanların beslenme noktasında: “*Bu otlar egzoz gazına maruz kalıyor, ağır metaller barındırıyor ve çok ciddi zarar oluşturuyor. Bu otlar hayvanlara yedirilmemelidir. Bu otların kullanılmasında için uyarıcı levha asılması gerekir*” ifadelerinde bulunmuşlar. Fakat aktarılanlara göre bu konuda herhangi bir girişimde bulunulmamış, belediye yönetimi tarafından “*bizim yetki alanımızda değil*” açıklaması yapılmıştır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki GHM toplantılarında ağırlıklı olarak sorunlar gündeme getirilmekle birlikte, sorunlara yönelik veya doğrudan bir sorun temelli olmayan önerilerin de gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda bir vatandaş, bayat ekmeğin hanelerde ayrıştırılarak ayrı şekilde toplanıp değerlendirilmesinin önemine dikkat çekerek, bu işlemin belediye tarafından yapılabileceğini, diğer bir vatandaş ise ilçede öğretmenevine ihtiyaç duyulduğu, bu ihtiyacın ise atıl durumda kalan kamu binaları aracılığıyla giderilebileceğine yönelik ifadelerde bulunmuşlardır (Eylül 2018 toplantısı). Yine benzer konuyla ilgili bir diğer vatandaş ise, gıda atıkları ayrıştırıldığında, faaliyete geçen hayvan barınağında yiyecek olarak değerlendirilebileceğini gündeme taşımıştır (Aralık 2017 toplantısı).

6.7. GHM'nin Vatandaş ve Belediye Açısından İşlevi

GHM, Şekil 1’de gösterildiği üzere vatandaş ve belediye olmak üzere iki açıdan işlevi bulunmaktadır. Vatandaş açısından üst ölçekte, bir taraftan kamusal meseleleri tartışma, etkileme ve öğrenme fırsatı sunarken, diğer taraftan da kamunun bir parçası olduğunu hissetme ve sorumluluk duygusunun gelişmesine katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır. Gerçekleştirilen görüşmelerde aşağıda yer verilen noktalarda GHM'nin vatandaşlar ve belediye açısından işlevi öne çıkmaktadır.

Şekil 1: GHM'nin Vatandaş ve Belediye Açısından İşlevi

Vatandaşlar açısından ele alındığında *birincisi*, vatandaşın kendine ayrılan bir zaman diliminde, karşılaştığı kişisel veya kamusal sorunlar/talepler üzerine doğrudan kendini ifade etmesidir. Bu durumla ilintili diğer bir husus gündeme taşınan konuların müzakere edilebilmesidir. Bu işlev katılımcılar arasında en fazla öne çıkarılmakta (V6, V8, V9, V17, V16, V3, M3, M4, M5, V22, MÜ1, BB) aşağıda yer verilen ifadelerle vurgulanmaktadır:

“Klasik bir algı var, adamın olmazsa bu işin olmaz diye. Meclis bu algıyı yıkıyor. Mecliste vatandaş doğrudan kendini ifade ediyor” (MÜ1).

“Bir makama gittiğimde psikolojik olarak kendimi rahat ifade edemiyorum, ama halk meclisinde derdimi rahatlıkla dile getirebiliyorum” (V8)

“Topluluk önünde konuşmak özgüven kazandırmakta” (V7)

“İnsanların özgüvenini ortaya çıkardı. Belediye başkanı ile vatandaşın yakınlaştırdı. Bu anlamda mesafeleri kaldırdı. İnsanlara soru sorma hakkını verdi. İlk toplantılardaki konuşmalarımızı dinleseniz siz de gülersiniz, ben de gülerim”, “konuşmaya çekinen insanlar, iki-üç toplantı sonrasında özgüven kazandı, kendilerini rahatlıkla ifade etmeye başladılar” (V11)

“Birinin topluluk içinde başkana karşı sorununu dile getirmesi, halk meclisinin en önemli kazanımıdır”, “Klasik belediye hizmetleri sorunlarının çözüme kavuşturulması için mahalle muhtarları var, onlar ilgilenir. Burada meclis açısından asıl önemli nokta, vatandaşların açık yüreklilikle kendini ifade etmesi, çoğulculuğun sağlanmasıdır. Bu anlamda “müzakere” işlevi daha önemlidir” (V9)

“Sorunların müzakere edilmesi en önemli katkıdır” (V2)

“Bazen toplantılarda tartışma oluyor, başkanımız müdahale etmiyor, ilgili personel ve vatandaş arasında diyalog devam ediyor, bu görüşmenin sonunda başkanımız katılarak çözüm üretilmeye çalışılıyor” (V21)

“Meclis olmasa da bir şekilde sorunlar giderilecektir, burada asıl önemli olan vatandaşın kendini ifade etmesidir” (V22)

Yine yapılan görüşmelerde, ilk toplantılarda vatandaşların söz alma konusunda çekince gösterdiği, toplantıların tekrar etmesi ve dostane bir ortam yaratılarak vatandaşların kendilerini ifade etmesine fırsat verilmesiyle, daha fazla söz alındığı ve vatandaşların kendilerini daha iyi ifade ettiği ortaya çıkmaktadır. Ağırlıklı olan bu ifadelerin yanında bir vatandaş (V18): *“Bir beyetin karşısında konuşmak zor oluyor, bire bir görüşmek daha iyidir”* şeklinde, diğer bir mahalle muhtarı da (M1): *“Teke tek görüşmeler daha rahat oluyor. Meclis görüşmelerine gerek kalmıyor”* ifadesinde bulunmaktadır.

İkincisi, karşılaşılan sorunlara halk meclis üzerinden daha hızlı çözüm alınmasıdır. Bu noktada bir vatandaş, temsili demokrasinin klasikleşmiş temsil organlarına göre halk meclisinde daha hızlı sonuçların alındığının altını çizmektedir (V13). Benzer şekilde: “*Kalabalık bir topluluk önünde sorunların gündeme getirilmesi, bire bir görüşmeye göre yapma gerekliliğini bızlandırmaktadır*”, “*topluluk halinde konuşulduğu için daha baskın oluyor*” ifadelerinde bulunmaktadır (V9, V19). Diğer bir vatandaş da (V17), zaman zaman gerçekleştirilen mahalle toplantılarına kıyasla, oluşan kalabalık üzerinden halk meclisinin daha etkili olduğu, başka bir vatandaş ise (V12), klasik temsil organlarının sorunların çözüme kavuşması açısından, halk meclisine kıyasla etkili olmadığı belirtilmektedir.

Üçüncüsü, mecliste gündeme getirilen konular, belediye yönetimi tarafından yapılan bilgilendirmeler, vatandaşların yaşadıkları yeri daha iyi tanımlarına, öğrenmelerine fırsat vermektedir. Bu bağlamda bir vatandaş (V13): “*Benim de aklıma gelmeyen, görmediğim konular hakkında bilgi edinmekteyim*”, diğer bir vatandaş (V1), “*yapılan toplantılarda gündeme getirilen konuların kendisi açısından, meselelerin öğrenilmesi açısından çok faydalı olduğu, keşke herkes gelse de Görele hakkında yaşanan gelişmeleri öğrenmiş olsa*” ifadelerinde bulunmaktadır. Diğer taraftan bir vatandaş ise (V11): “*Ben Görele’yi zaten tanyordum, benim bu anlamda bir beklentim yoktu*” şeklinde ifade etmektedir. Yine bir toplantıda ilçede bulunan şehirler arası terminal bağlamında gündeme getirilen sorun üzerine, terminalin ihaleyle devir alan (öncesinde) bir şirket tarafından yönetildiği, BB tarafından ifade edilmiştir. Bunun üzerine toplantıda bulunan bir vatandaş: “*bu durumu biz bilmiyorduk, belediye tarafından yerine getirilmediğini düşünüyorduk*” şeklinde ifade edilmiştir.

Dördüncüsü, vatandaşların bir birini tanımasına ve bu bağlamda vatandaşların daha fazla birlikteliğine katkı sağlamaktadır. Bir vatandaş, “*Ben çok izole yaşıyordum. Halk meclisi toplantısında bir sürü insan tanıdım*” ifadesinde bulunmaktadır. Diğer taraftan bir vatandaş ise genel olarak meclisin kaynaştırıcı bir etkisinin olmadığı, zaten herkesin bir birini tanıdığını, ayrıca vurgulanmaktadır (V21).

Beşincisi, halk meclisi vatandaşlar açısından, aynı zamanda bir hesap sorma aracı işlevi görmektedir. Her türlü konunun bu anlamda gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda bir vatandaş (V12): “*Yol yapımından dolayı ağaçların kesilmesi söz konusu olmuştu, bu ağaçların neden kesildiğini sorduk. Belediye başkanı, belgeleriyle birlikte, ağaçların kurtlandığını bu nedenle kesildiğini açıkladılar*” şeklinde ifade etmektedir.

Altıncısı, yapılan toplantılar ve bu toplantılar aracılığıyla alınan kararlara vatandaşların katılım göstermesi, vatandaşların sorumluluk bilincini

artırmaktadır. Vatandaşların, bazı olumsuzluklar²⁰ olmakla birlikte genel düzeyde yapılan işleri daha fazla sahiplendiği, daha fazla sorumluluk sahibi olduğu, bir olumsuz durumda belediye yönetiminin bilgilendirildiğinin altı çizilmektedir (BB).

Vatandaş açısından bazı olumsuz durumlar da gündeme gelmektedir. Örneğin, bir meslek grubuna yönelik gündeme getirilen sorunların, ilgili meslek mensubu kişilerinin dargınlığına yol açabilmekte, bir veya birkaç kişinin çok fazla söz alması diğer katılımcıları rahatsız etmekte, hatta sonrasında rahatsız olanların meclise olan katılımını azaltmaktadır (V1).

Belediye açısından ise çeşitli işlevleri ortaya çıkmaktadır. *Birincisi*, ilçe genelinde belediyenin sorumluluk alanındaki hizmetlere yönelik eksikliklerin, sorunların gündeme getirilmesidir. Bu noktada BB: “*Teşekkür almak için toplantı yapmıyoruz, tenkit almak için toplantıları düzenliyoruz, Vatandaşların eksiklikleri, yerine getirilmeyenleri dile getirmesi bizi güçlendirmektedir*” ve “*bizim görmediğimizi, çok ince noktalarda, çok fazla maliyet gerektirmeyen fakat ihtiyaçlar gündeme geliyor, giderildiğinde vatandaşın yaşamı kolaylaşıyor, memnun oluyor*” ifadesinde bulunmaktadır. Bu noktada bir vatandaş, torbayla aldığı kömürün kilogramının eksik gelmesi ve kömürün kilogram usulü satılması gerekliliğine dair yaşadığı deneyimi paylaştığı ve denetim gerekliliğine vurgu yaptığı toplantıda BB: “*Bize bir şey daha öğretmiş oldunuz, bununla ilgili gerekli çalışma yapılacaktır*” ifadesinde bulunmuştur (Eylül 2018 toplantısı). Bir başka toplantıda (Kasım 2018) da, bir vatandaş, ilçe trafik komisyonunun aldığı kararlar üzerine, tek yön olarak karar verilen bir şehir içi yol düzenlemesine yönelik, “*hangi gerekçeyle bu karar alındı, esnaflara soruldu mu*”, sorusu üzerine, BB yapılan düzenlemenin yanlış yapıldığı, tekrar gözden geçirilerek düzeltileceği bilgisini vermiştir.

İkincisi, yapılan işlerden daha fazla kişinin haberdar olmasıdır. Bu bağlamda sorunların topluluk içinde gündeme getirilmesi ve ilgili sorunların giderilmesi üzerine halk meclisinde bilgi verilmesi, belediyenin yaptığı çalışmalardan daha fazla kişinin bilgi sahibi olmasına yol açmaktadır (MÜ2 ve BB).

Üçüncüsü, sorunların gündeme getirilmesi ve çözüme kavuşturulmasında vatandaşın katılımının olması, gerçekleştirilen hizmetlerin daha fazla sahiplenilmesine yol açabilmektedir. Bu noktada bir vatandaş (V21): “*Katılım sağlamasıyla vatandaş, benim de katkım var, korumam gerekir güdüsü ortaya çıkıyor, daha fazla sahipleniyor. Zarar verilmek istendiğinde uyarıyor, şikâyet ediyor. Benim değil, biri yapmış duygusundan öte beraber yaptık duygusu oluşuyor*” ifadesinde bulunmaktadır.

²⁰ Burada vurgulanan husus, belediyenin yaptığı çalışmalara, sebebinin ne olduğu anlaşılmayan, bilinçli zarar vermelerdir. Bu bağlamda örneğin, vatandaşların kullandığı bir köprü üzerine yapılan rüzgar koruması defalarca zarara uğratılmıştır (BB).

Dördüncüsü, belediye çalışanlarının performansının denetlenmesini sağladığı ortaya çıkmaktadır. BB: “gerçekleştirilen bir toplantıda gündeme gelen konu/konular üzerine belediye personeline bir görev verilmişse, görevin yerine getirilip getirilmediğini vatandaşlardan gelen geri bildirimler üzerine öğrenebiliyorum” şeklinde belirtmektedir.

Beşincisi, halk meclisi kapsamında yapılan tüm bu çalışmalarla, hem ihtiyaçların hem de Görele’de yaşayan vatandaşların daha iyi tanınmasına fırsat oluştuğunun altı çizilmektedir.

Altıncısı ise, belediye yönetimi tarafından, yapılan çalışmalar hakkında doğrudan vatandaşa hesap verilmesidir.

6.8. GHM’de Şeffaflık ve Meşruiyet

Şeffaflık ve meşruiyet ilkeleri, kamuyu ilgilendiren oluşumlarda önem atfedilen diğer değerlerdendir. Üst ölçekte belediye yönetimin bir ilkesi olarak şeffaflığın benimsendiği BB tarafından belirtilmektedir. Bu noktada GHM’nin varlığı, aynı zamanda şeffaflık ilkesinin uygulamadaki karşılığına denk gelmektedir. Gerçekleştirilen görüşmelerde GHM sürecinin genel olarak şeffaflığı konusunda bir uzlaşımın olduğu tespit edilmektedir. Bir muhtar (M4), GHM’nin en önemli kazanımlardan birinin şeffaflık olduğunu vurgulamakta, belediyenin yaptığı çalışmalar hakkında bilgi vermesi, belediyeden kaynaklı eksiklerin/sorunların gündeme getirilmesinin önemini altını çizmektedir.

GHM’nin varlığının ve çıktılarının, toplum nezdinde kabul düzeyine (meşruiyeti) odaklanıldığında da büyük oranda pozitif bir tutumun sergilendiği tespit edilmektedir. Kabul düzeyini yükselten unsurlar, bizzat vatandaşın oluşum içinde yer alması ve alınan kararlara katkı sağlamasından gelmektedir. GHM’nin aldığı kararlarda, genel kamunun çıkarına yönelik hususların dikkate alınması (barınak yapımı, rüzgar ve yağmur koruma panellerinin yapımı, mesire alanlarının iyileştirilmesi, kentsel dönüşüm çalışmalarının ertelenmesi gibi), kabul edilebilirliğini güçlendirmektedir. Diğer taraftan yapılan görüşmelerde vatandaş yaşadığı çevreyle ilgili veya kişisel nedenlerle birtakım sorunlar/ihtiyaçlar tespit edip bunları bizzat toplantılara katılarak dile getirmediğinde veya getiremediğinde ilgili konuların, toplantılara aktif olarak sürekli katılan vatandaşlar üzerinden belediye yönetimine iletildiği tespit edilmektedir (V12, V1 ve V13). Yani vatandaşlar kendi içinde temsilciler oluşturarak halk meclisine katılımı sağlamaktadır. Ayrıca toplantıya katılmayan kimi vatandaşların, toplantılarda neler konuşulduğu hakkında bilgi alma çabası içinde olduğu da anlaşılmaktadır. Bu gibi durumlar meclisin, halk nezdinde kabul edilebilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Hatta bu bağlamda ilgi gösterenlerden bir kısmının da, sonrasında gerçekleşen toplantılara katıldığı ifade edilmektedir (V1).

6.9. GHM'nin Geleceği

GHM'nin gelecekte nasıl olacağına yönelik: “Halk meclisi, belediye başkanının inisiyatifıyla yürütülmekte. Bu bağlamda halk meclisinin gelecekteki durumu ne olur?, Yani vatandaşlar gelecekteki ortaya çıkabilecek yeni yönetimlerden, gerçekleşmek istenirse veya aynı ilgi gösterilmese de, devam etmesi için bir talep gösterir mi?, bu noktada halk meclisinin yerleşmiş bir konumu bulunmakta mıdır?” soruları yöneltilmiştir. Vatandaşlarla gerçekleştirilen görüşmelerde şu cevaplar öne çıkmıştır:

“İdeolojik yaklaşılıyorsa meclisin devam etmesini isterim, her dakika başkan takip edemem” (V21), “Benim bir çabam olmaz, illa halk meclisi kurun demem. Meclis kurulmuşsa yönlendirmeye çalışırım” (V11), “Meclisin devamlılığı seçilmiş kişinin yaklaşımına göre şekillenecektir. Vatandaşın talebi üzerine şekillenmez; Başkan ile ilgilidir” (V13), “Seçilecek belediye başkanının yaklaşımına göre meclisin devamlılığı olacaktır” (V3, MÜ1), “Siz de bu meclisi devam ettirin diyecek, sayısal olarak kitlesel bir durum yok” (V9) “Mecut başkan değişse bile halk meclisi devam eder. Çünkü Göreleliler tarafından yüksek düzeyde bir kabulü bulunmaktadır” (V7) ve “Halk meclisinin, vatandaşlar nezdinde önemli karşılığı bulunmakta ve bu noktada muhtemelen gelecekte de devam edecektir” (MÜ3)

Diğer taraftan BB de:

“Dört yıllık meclis deneyiminde, sorunlar ve sorunları giderme çabası daha fazla ön plana çıktı. Ama bu gibi oluşumlar, uzun vadede kendisini şekillendirmekte, zaman içinde daha iyi bir noktaya gelecektir. Sabırlı olmak gerekir, teşvik etmek gerekir. Ben katılımcı demokrasiyi savunanlardanım, insanların katılması gerekir. İnsanlar, katıldıkça sorumluluk sahibi oluyorlar. Formal bir yapı için deneyimli kişilerden veya ilgili akademisyenlerden görüş almamız gerekecek. Eğer ikinci bir beş yılımız olursa buna yönelik de çalışmalar yapılacaktır”.

Diğer bir vatandaş da (V24), aylık yapılan rutin toplantıların etkili olamayacağını, bu durumun yerine genel kamuyu ilgilendiren meselelerde, gündem odaklı toplantıların daha etkili olacağını vurgulamaktadır. Diğer taraftan meclisin sağlıklı şekilde devam etmesi için: objektif olmasının, alınan notlara ve sorulara ciddi ciddi cevaplar verilmesinin ve bu konuda tutarlı bir çabanın gösterilmesinin altı çizilmektedir (V11). Başka bir vatandaş da (V12): “Meclis toplantılarına daha fazla teknik konularda muhataplarının olması gerekir. Bu sadece belediye çalışanı açısından değil, diğer kurumlar açısından da geçerlidir” biçiminde ifade etmektedir.

7. Tartışma ve Öneriler

Katılım olgusu, kamusal meselelerle ilişkili olarak en önemli gündem maddelerinden birini teşkil etmekte ve güçlü yerel yönetiminin/demokrasinin temel aracı olarak konumlanmaktadır (Çukurçayır, 2010: 268). İncelemeye konu olan halk meclisi, bazı örneklerde olduğu gibi ²¹ (Erten, 2004: 58) mevcut demokratik kurumlara “ikame/alternatif” bir yapı olarak konumlandırılmamakta, yine diğer bazı oluşumlarda (Sezer, 2004: 159) olduğu gibi mevcut demokratik kurumların etkisini güçlendirmek adına çalışmalarını yürüttüğü anlaşılmaktadır.

GHM'nin, katılım olgusunun ve Türkiye’de geçerli olan “güçlü başkan” modelinin (Arıkboğa, 2008: 164; Erder ve İncioğlu, 2013: 45) de etkisi altında ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda GHM, BB'nin öncülüğünde “*daba iyi nasıl yönetebiliriz?*” sorusuna cevaben “*dahil etme ve beraber yönetme*” anlayışının benimsenmesine dayanmaktadır. Yani bazı uygulamalarda görülen ve bu nedenle sürekliliğinde aksamalar olan örnek model üzerinden proje temelli bir oluşumun ötesinde (Aydemir Uslu ve Yılmaz, 2018: 132), yerelde duyulan ihtiyaç üzerine, Türkiye’deki benzer oluşumlarda (Sezer, 2004: 158) görüldüğü gibi yöneticilerin iyi niyeti kapsamında gündeme gelmiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki BB'nin dış kaynaklardan yararlanma (*outsourcing*) isteği²², GHM oluşumunu destekleyen başka bir unsurdur. GHM, diğer benzer örneklerde [Karşıyaka Halk Meclisi (Erten, 2004: 61-70, Muğla Kent Meclisi (Sezer, 2004: 161), İstanbul Konseyi (Arıkboğa, 2004: 127), kent konseyleri, vb.] olduğu gibi örgütlü gruplar ve bunların temsilcileri üzerinden katılımdan öte, daha çok sade vatandaşların katılımı üzerine dizayn edilmiştir. Farklı düşünce ve görüşten vatandaşların bir araya gelmesiyle nesnel geri bildirimlerin ortaya çıkacağı kabulü ve vatandaşlarla doğrudan iletişim kurma isteği, doğrudan temsile dayanan GHM'nin temel dayanağıdır.

Vurgulamak gerekir ki, yerelde karşılaşılan sorunların ve beklentilerin değişim göstermesi, yerel yöneticilerin özelliklerini de değişime itmektedir. Bu noktada artık klasikleşmiş kamu hizmetlerini yerine getirmesini sağlayan bir yöneticinin ötesinde, yereldeki farklı dinamikleri harekete geçiren liderlere ihtiyaç duyulmaktadır (bkz. Taşdan ve Gül, 2013). BB'nin sahip olduğu güçlü konum aynı zamanda “belediye başkanının liderliği”ni teşvik etmektedir.

Yapısal olarak ele alındığında GHM'nin çalışmalarını düzenleyen bir tüzük veya yönerge bulunmamaktadır. Dolayısıyla GHM yönetiminin

²¹ Şöyle ifade edilmektedir: “... temsili demokrasi de tam olarak işlememektedir. Zaten işleseydi, Kent Meclisi türünden oluşumlara gerek kalmazdı” (Erten, 2004: 58).

²² Özellikle yurt içinde kurulan kardeş kent ilişkilerinde bu durum görülmektedir. Beykoz Belediye’si finansman desteğiyle “Köy Pazarı”nın inşası, Esenyurt Belediyesi finansmanı ile “Salih Sinirlioğlu Prestij Cadde projesi” gibi.

biçimsel düzeyde (yönetim kurulu, yürütme kurulu, sekretarya gibi) bir yapısı yoktur. BB'nin inisiyatifiyle gerçekleştirilmektedir. Diğer taraftan işleyişte, benzer örneklerde öne çıkan (bkz. Erten, 2004; Aydın ve Memiş, 2014; Sezer, 2004) gündeme getirilen sorunların çözüme kavuşmasına aracı olabilecek çalışma grupları veya komisyon gibi oluşumlar da bulunmamaktadır. GHM gibi oluşumların kişisel girişimlerin ötesinde kurumsallaşması ve bu bağlamda kalıcılığının sağlanması için yapı ve işleyiş düzenleyen tüzüğün/yönergenin varlığı önemli olmaktadır. Örneğin toplantı işleyişine yönelik biçimsel düzeyde bir düzenlemenin olmamasından dolayı bazı vatandaşların fazla söz alması (çok soru yöneltmesi gibi), diğer vatandaşları rahatsız edebilmekte ve bu durum vatandaşların katılımını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle GHM'nin sağlıklı işlemesi ve devamlılığının sağlanması için; amacı, işleyişi, işlevleri, kent yönetimi içindeki konumu gibi hususların net bir şekilde açıklandığı biçimsel bir düzenlemeye gidilmesi önem arz etmektedir.

GHM'nin toplantılarını bizzat BB yönetmektedir. BB'nin halk meclisi gibi farklı tarafları kapsama vaadiyle ortaya çıkan oluşumların başkanlığını da yürütmesinin olumlu yönleri bulunduğu gibi olumsuz tarafları da bulunmaktadır. Meclis toplantılarına başkanlık eden BB, kentin yönetiminden birinci derece sorumlu olan yönetici olarak, gündeme gelen sorunların daha hızlı çözüme kavuşması için aracı olabildiği gibi, farklı tarafları uzlaştırıcı, iletişime geçirici bir işlevi de bulunabilmektedir (Erten, 2004: 73). Diğer taraftan kent konseyleri özelinde yapılan bir araştırmada belediye başkanlarının aynı zamanda kent konseylerinin de başkanlığını yürütmesinin, kent konseylerinin gerçek işlevine zarar vereceği değerlendirilmesi yapılmaktadır (Çukurçayır, Eroğlu, Aydın ve Çolakoğlu, 2011: 184). Mevcut durumda GHM, belediyenin yetki ve sorumluluk alanı ekseninde konumlandırılmaktadır. Bu haliyle BB'nin bizzat başkanlık etmesi, karşılaşılan sorunlara ve beklentilere hızlı cevap üretilmesi açısından yerindedir. Bu noktada BB'nin varlığı, yapılan görüşmelerden de tespit edilmektedir ki, vatandaşın aktif olarak katılımını teşvik etmektedir. Ayrıca genel kamusal meselelerin dikkate alınması adına bazı toplantılar diğer yöneticilerin de davet edilmesiyle gerçekleşebilir. Veyahut GHM, ilçenin genel ve yerel kamusal meselelerini kapsayan bir boyuta taşınmak istendiğinde, partiler üstü bir kişinin başkanlığı yürütmesi daha uygun olabilecektir. Bu durumda, kamu sektöründen diğer aktörlerinde toplantılara katılımı önemli olacaktır. Diğer taraftan belediye personelinin gönüllü katılımını sağlayıcı teşvik araçlarının kullanımı dikkate alınabilir.

GHM toplantıları, mevcut durumda genellikle her ayın son haftası şeklinde gerçekleşmektedir. Daha uzun zaman aralığında (2 veya 3 ayda bir) toplantıların gerçekleştirilmesine yönelik öneriler gündeme getirilmektedir (V3). Belediye meclis toplantısının her ayın ilk haftası yapıldığı dikkate alındığında, mevcut durumdaki toplanma aralığının ve zamanlamasının

sürdürülmesinin, gündeme gelen konuların zaman kaybetmeksizin belediye meclis gündemine taşınması açısından etkin olacağı kanaati oluşmaktadır. Ayrıca toplantıların gerçekleşme anında, bir takım tereddütlerin oluşmaması için güvenliğin sağlanması da önemli görülmektedir.

GHM toplantılarında vatandaşlar; sorunlar, talepler, şikayetler veya öneriler üzerine kendini ifade etme fırsatı bulduğu gibi, aynı zamanda hesap sorabilmektedir. Belediye açısından ise yaptığı ve yapmak istediği çalışmalar hakkında bilgi verme fırsatı ortaya çıktığı gibi, gerçekleştirilen faaliyetler hakkında hesap verebilmektedir. Belediye açısından diğer bir işlevi de, vatandaşların dahil olmasıyla gerçekleştirilen faaliyetlerin daha fazla sahiplenilmesidir. Her iki taraf için ise GHM; tanıma, öğrenme, denetleme ve müzakere etme işlevi görmektedir. Bu süreçte temel eksiklik, toplantıda gerçekleşen konuşmaların düzenli olarak kayıt altına alınmamasıdır. Gerçekleştirilen toplantıların düzenli ve detaylı bir kaydının tutulmaması, yapılan çalışmaların görünürlüğünü bir mekana ve zamana bağlı kılmaktadır.

Biçimsel olarak oluşturulacak “GHM Sekreterliği” gibi bir yapı ile kayıtlar düzenli tutulduğu gibi yapılacak çalışmaların takibi kolaylaşacağı için etkinlikte artacaktır. Belediye meclisi işleyişinde olduğu gibi (Şahin, 2018: 110), tutulacak düzenli kayıtlar, şeffaflığı artıracığı gibi aynı zamanda kent tarihi açısından da önemli bir katkı sağlayacaktır. Ayrıca gündeme gelen konulara yönelik etkin çalışmaların yürütülmesi için ilgili konuya göre ilçe veya mahalleler düzeyinde “komisyon”/“çalışma grubu²³” gibi oluşumların gerçekleştirilmesi önemli olacaktır. Katılım olgusunu kapsayan benzer oluşumlarda bu durumun oldukça önemsendiği anlaşılmaktadır. Komisyon/çalışma grupları, ilgili konunun araştırılmasına, çözüm önerilerinin geliştirilmesine veya bizzat fiili bir durumunun ortaya çıkmasına aracı olarak katkı sağlayabileceklerdir. Diğer taraftan “komisyon”/“çalışma grubu” gibi oluşumlar “gönüllülük” müessesesini daha fazla harekete geçirmesinden dolayı ayrıca bir katkı sağlayacaktır. Vatandaşlar katılım gösterdikçe, dikkate alındıkça, yapılan çalışmaların karşılığını gördükçe daha etkin katılım gösterecektir. Alt ölçekte katılım mekanizmalarının işletilmesi, üst ölçekte GHM, kentin geleceğini şekillenmesinde etkili olan; kalkınma planı, stratejik plan, bütçe gibi konularda etkin olabilecektir.

GHM toplantıları, farklılıkları bir araya getiren “Görelilik” üst kimliği altında tüm tarafların katılımına açık biçimde kurgulanmaktadır. Özellikle benzer kültürleri paylaşan bireylerin yer aldığı topluluklarda, bir üst kimlik

²³ Karşıyaka Kent Meclisi kapsamında, gündeme gelen konulara göre çok çeşitli çalışma gruplarının (afet organizasyonu, çay bahçesi, engelliler, hastane, huzur evi, katı atık, kent estetiği, sokak şenliği gibi) oluşturulduğu görülmektedir. Bu çalışma grupları sorunları net biçimde ortaya çıkarmakta ve giderilmesi için çözüm önerileri getirmektedirler (Erten, 2004: 95-112). Yine bir dönem faaliyetlerini yürüten İstanbul Konseyi’nde de komisyonlara önemli roller düştüğü anlaşılmaktadır (Arıkboğa, 2004: 124).

altında tarafların bir araya gelmesi, kentlerin kalkınmasında önemli rol oynamaktadır (bkz. Keyman ve Koyuncu Lorasdağı, 2010: 44). GHM'nin gerçekleştirilmeye başlandığı ilk yıllarda vatandaş katılımının yüksek olduğunun altı çizilmektedir. Son yıllarda ise, bazı durumlarda farklılıklar göstermekle birlikte, vatandaş katılımı azalış göstererek ortalama 60-70 kişiye inmiştir²⁴. İlçenin belediye nüfusu dikkate alındığında niceliksel olarak sınırlı bir katılımı göstermektedir. Vatandaş katılımında; cinsiyet, yaş, meslek, gelir, kentleşme, eğitim gibi faktörler etkili olmaktadır (Çukurçayır, 2010: 86-99; Kocaoğlu, 2015; Yavuz, 2018). Bu değişkenler toplumların kültürel ve ekonomik özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin kimi toplumlarda cinsiyet üzerinden oluşan roller katılımı farklılaştırabilmekteyken, kimi toplumlarda cinsiyet açısından bir farklılık ortaya çıkmamaktadır. Yapılan bir alan araştırmasında 45-60 yaş grubu arasındaki kişilerin daha yüksek düzeyde vatandaşların alınan kararlara katılımına olumlu baktıkları tespit edilmektedir (Çukurçayır, 2010: 249). Diğer taraftan başka bir çalışmada da, eğitim ile gelir düzeyi baz alındığında katılımı pozitif bir ilişkisinin varlığı ve yaş ile katılım sıklığı arasında ters orantı olduğu tespit edilmektedir (Yavuz, 2018). Fakat kimi zaman yaşın olduğu gibi, cinsiyetin de katılımı etkileyen bir değişken olmadığına dair sonuçlara da ulaşıldığı görülmektedir. Kocaoğlu (2015: 238-239) ise gerçekleştirdiği alan araştırmasında, yaş ile katılım, cinsiyet ile katılım arasında önemli bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan üst ölçekte katılımı belirleyici başka bir etmen ise yönetim kültürüne dayanmaktadır. Osmanlı-Türk kültüründe devletin baskın bir kurum olarak öne çıkması, bireye ve sivil topluma ikincil nitelik kazandırmıştır. Bu özelliklere bağlı olarak demokrasi kültürünün toplumun tüm katmanlarında aynı biçimde karşılık bulmaması, bireyin kamusal bir özne olarak ön plana çıktığı bu tür platformlarda katılımı sınırlandırmaktadır (bkz. Çaha, 2016, Çaylak, 1998, Sennet, 2010). Fakat sahip olduğu sınırlılıklar saklı kalmak şartıyla, bu mevcut haliyle bile bireyi öne çıkarması açısından kazanımlarının olduğunun altını önemle çizmek gerekir. Bir vatandaşın vurguladığı gibi *“meclis olmasa da bir şekilde sorunlar giderilecektir, burada asıl önemli olan vatandaşın kendini ifade etmesidir”*. Ayrıca farklı tarafların katılımını etkin hale getirmek amacıyla GHM bünyesinde çocuklar, gençler, engelliler gibi tarafları ayrı ayrı kapsayacak alt meclislerin oluşturulması önemli katkı sağlayabilecektir. Bu meclisler, ilgili konuların daha etkin ele alınmasına fırsat verebilmekte, farklı tarafların daha fazla katılımını sağlayabilmektedir.

İlk başlardaki durumuna göre katılımı azalışa yönelen etmenler; gündeme gelen konuların giderilme çabasının gösterilmemesi, sorunların giderilmesi ve katılma gerekliliğinin ortadan kalkması, halk meclisinin yaygın olarak bilinmemesi, ideolojik reflekslerin gösterilmesi, zamansal ve mekansal

²⁴ Katılımcı gözlem amacıyla bulunan toplantılarda 150-200 kişilik bir katılımın olduğu gözlenmiştir.

sınırlılıkların bulunması ve söz alan kişilere diğer vatandaşlar tarafından müdahale edilmesi şeklinde tespit edilmektedir. Bu bağlamda öncesinde belirtildiği üzere oluşturulacak komisyonlar/çalışma grupları üzerinden ilgili konuların daha aktif yönetilmesi, zamansal ve mekansal (engelli bireyler için²⁵) açıdan sınırlılıkların giderilmesi, GHM'nin bilinirliğini yükseltmek için çalışmaların gerçekleştirilmesi ve ideolojik bir tutum olarak algılanacak söz ve davranışlardan itinayla sakınılması, tarafların katılımını daha fazla destekleyecektir. Ayrıca GHM toplantılarında sınırlı düzeyde karşılığı olan çocuklar, kadınlar, engelliler, gençler gibi tarafların katılımını teşvik etmek için ayrı bir çabanın gösterilmesi önemli olacaktır. Diğer taraftan yapılan katılım uygulamasının mantığı, yöntemi ve kazanımları hakkında vatandaşı bilgilendirmek, katılımın etkinliği açısından önemli görülmektedir (Aydemir Uslu ve Yılmaz, 2018: 131).

Yoğun olmamakla birlikte meclis üyesi ve mahalle muhtarlarının GHM'ye katılımları dikkat çekmektedir. Hatta kimi durumlarda muhtarların bireysel düzeyde çözüme kavuşturamadıkları sorunları, mahalleliyle birlikte GHM'ye katılım göstererek giderdiği bilinmektedir. Bu durum mevcut temsili iyileştirdiği gibi, GHM'nin meşruiyetini de güçlendirmektedir. Diğer taraftan ilçede zaman zaman gerçekleştirilmekte olan mahalle toplantılarını, muhtarların da aktif olarak dahil olduğu düzenli bir biçime kazandırıp, mahalle düzeyindeki meseleleri mahallinde ele alıp çözüm üretmek ve bunun üzerine çalışmalar yapmak katılımı etkin hale getirebilecektir. Bu konuda uygulamada öne çıkan Nilüfer Kent Konseyi bünyesinde oluşturulan Mahalle Komiteleri incelemeye değerdir (<http://www.niluferkentkonseyi.org/>). Mahalle ölçeğinde bu mekanizmalar iyi işletildiğinde (belirlenen bir takvim içinde²⁶), özel meselelerin dışında, GHM'de ilçenin bugününe ve geleceğine yönelik daha genel meselelerin ele alınması ve buna yönelik stratejilerin belirlenmesi mümkün olabilecektir (Bu konuda ayrıca bkz. Aydemir Uslu ve Yılmaz, 2018). Ayrıca Görele gibi geleneksel biçiminden çok uzaklaşmayan yerlerde, mahallelinin katılımıyla mahalleyi işlevsel kılmak, mahalle kültürünün devamlılığı açısından da önemli katkı sağlayacaktır.

Gündem oluşturma ve bu kapsamda belediye politikalarını etkileme açısından GHM'nin önemli bir rolünün olduğu tespit edilmektedir. Bu şu anlama gelmektedir; vatandaşların gündeme getirdiği meseleler dikkate alınmakta ve bu yönde çözümler üretilmektedir. Bu durum bizatihi ilçede yaşayanların, belediyenin yetki ve sorumluluk alanlarındaki politikalara aktif

²⁵ Karadeniz Omurluk Felçileri Derneği Başkanı ile yapılan ayrıca bir görüşmede, gerçekleştirilen toplantılara katılmayı istediklerini, fakat mekansal sınırlılıklar nedeniyle katılamadıklarını, gerekli düzenlemeler yapılması için taleplerini ilettiklerini, fakat henüz dikkate alınmadığını belirtmişlerdir.

²⁶ Çünkü bir vatandaş, mevcut durumda mahalle toplantılarından, gerçekleşikten sonra haberleri olduğunu belirtmektedir.

olarak katılmasıyla, GHM'nin oldukça önemli bir işlevini öne çıkarmaktadır. Ortaya çıkan bu durum toplum nezdinde GHM oluşumunun meşruiyetini de güçlendirmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, dinamik bir yaşamı bünyesinde barındıran kentler ve bu alanda karşılaşılan sorunlar, klasik temsil sisteminin ötesinde, kentin farklı noktalarında yaşayanların katılımına ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla vatandaşın etki düzeyi yükseldikçe, bu gibi uygulamaların vatandaş tarafından benimsenmesi ve devamlılığı sağlanabilecektir (Aydemir Uslu ve Yılmaz, 2018: 132). Bu noktada büyük oranda vatandaşların gündeme getirmesi veya müdahil olmasıyla; hayvan barınağının yapımı, köprü geçişinde rüzgar ve yağmur koruma panelinin yapımı, yol güzergahının değişimi, çocuklara yönelik korkulukların yapımı, zincir marketlerin ilçede artışına izin verilmemesi, dolmuş park alanlarının değiştirilmesi, mevcut mesire alanlarının iyileştirilmesi ve yeni mesire alanlarının açılması, köy ürünleri pazarının yapımı, kentsel dönüşüm projesinin ertelenmesi gibi kararlar ortaya çıkmıştır. Belirtmek gerekir ki, katılım ölçeğinin küçük olması, ele alınan uygulamada olduğu gibi, topluluk üyelerinin tercihlerini yansıtmaya daha fazla fırsat sunmaktadır. Bu anlamda ölçek küçülmesiyle katılımın etkinliğinin artması arasında pozitif bir ilişkinin varlığı kabul edilmektedir (Nadaroğlu, 2001: 29). Aktif olarak katılımı gerçekleştiren vatandaş, düşüncelerinin dikkate alındığını ve önem verildiğini hissettiği sürece katılımı devam edecektir. Yani gündeme getirilen sorunlara yönelik sonuç alınması önemlidir (Erten, 2004: 57; Kocaoğlu, 2015: 227). Ayrıca katılım ile belediyelerin sunduğu hizmet kalitesi algılama arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmektedir (Yavuz, 2018). Diğer taraftan GHM toplantılarında gündeme getirilen sorunların çözüme kavuşturulmasında, topluluğun oluşturduğu baskının etkisinin belirleyici olduğunu unutmamak gerekir.

İfade edilenler çerçevesinde GHM bünyesinde gerçekleşen katılım, geliştirilen katılım tipolojileri (Brodie, Cowling ve Nissen, 2011: 19-20) bağlamında ele alındığında, “bilgilendirme, danışma ve dahil etme” aşamalarına karşılık gelmektedir. Yani “oylama”, “veto etme” gibi, temsili sisteme alternatif oluşturacak bir durum söz konusu değildir. Adı geçen nitelikleriyle günlük yaşamı etkileyen kent hizmetleri öne çıkmakta; planlama ve bütçeleme gibi kentin geleceğini şekillenmesinde etkili olan unsurlar, GHM gündemini teşkil etmemektedir. Arnstei'nin katılım merdivenine göre, bu fonksiyonlarıyla “göstermelik katılım (*tokenizm*)” kategorisine karşılık gelmektedir. Katılımcı oluşumların, birinci derecede belirleyici olamamasından dolayı, “göstermelik” nitelendirilmesi yapılmaktadır. Benzer şekilde Weblar ve Renn (1995: 26) de alınan kararlara katılım sağlama çabasını “terapi” olarak nitelendirmektedir. Fakat GHM'nin işleyişi ve ortaya çıkan politikalar dikkate alındığında, burada vurgulanan “göstermelik” veya “terapi” niteliğinde katılımın ötesinde bir durumu yansıttığı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan sahip olduğu özellikleriyle GHM, “halk günü” gibi diğer vatandaşlarla kurulan iletişim çalışmalarından ayrılmaktadır. Halk günü uygulamasında vatandaş, bireysel düzeyde, daha çok kendi meseleleri üzerinden BB ile iletişim kurmakta (Çukurçayır, 2010: 244), GHM’de ise kitle içinde vatandaşlarla iletişim kurulmaktadır. Bu ikinci durum, gündeme getirilen konuların dikkate alınması noktasında daha fazla bir baskı oluşturmaktadır.

İfade edilen çalışmaların gerçekleştirilmesi vatandaş ve belediye açısından önemli işlevleri ortaya çıkarmaktadır. Vatandaş açısından; kendini ifade etme, sorunlara çözüm üretme, yaşam alanının daha iyi tanınması, sorumluluk bilincinin yükselmesi ve hesap sorma işlevlerini yerine getirmektedir. Belediye açısından ise; kentin farklı noktalarında deneyim sahibi olmuş vatandaşların katılımıyla eksikliklerin ve sorunların öğrenilmesi, yapılan çalışmaların tanıtılması, yaşayanların tanınması ve hesap verme işlevlerini yerine getirmektedir. Bu haliyle meclis çok fonksiyonlu bir özelliği barındırmaktadır. Bu işlevlerin daha geniş katılımı gerçekleşmesi, kentte yaşayanlar adına, kentin yaşam kalitesini artıracaktır. Burada ortaya çıkan kazanımlar ilgili literatürle paralellik göstermektedir (Irvin ve Stansbury, 2004 ve Michels ve de Graaf, 2010). Ayrıca deneyimlerin aktarılması ve deneyimlerden istifade edilmesi amacıyla önceki belediye başkanlarının halk meclisi toplantılarına katılım göstermesi (Karşıyaka Kent Meclisi ve Mesudiye İlçe Kurultayı örneklerinde olduğu gibi), GHM’yi yaşayan bir kent hafızasına dönüştürebilecektir.

Artıları ve eksileriyle yaklaşık beş yıldır faaliyetini sürdüren GHM bağlamında üzerinde durulması gereken bir konuda gelecekteki durumuna yöneliktir. Öncesinde de üzerinde durulduğu üzere mevcut durumda biçimsel bir yapının ortaya çıkmaması nedeniyle daha çok kişisel çabalarla GHM toplantılarının yürütüldüğü ve buna bağlı olarak çalışmaların gerçekleştirildiği bilinmektedir. Vatandaşlar, GHM’nin gelecekteki durumuna yönelik, seçilecek yeni BB’nin tutumunun belirleyici olacağını vurgulamaktadırlar. Mevcut BB ise, ikinci kez seçilme şansı verildiğinde, bu yapının(GHM) daha iyi duruma taşınması için gerekli çabaları göstereceğini ifade etmektedir. Kent konseyleri gibi katılım mekanizmalarının, katılım açısından çoğu zaman gerçek işlevini yerine getirmede yetersiz kaldığı (Cesur, 2018: 814; Uzun ve Ersavaş Kavanoz, 2018) dikkate alındığında, GHM özgün yapısıyla katılımcılık açısından önemli işlevleri yerine getirmektedir. Bu noktada GHM’nin devamlılığının sağlanmasında, BB’nin tutum ve yaklaşımı kadar, biçimsellik kazandırma çabaları da etkili olacaktır.

Sonuç

Yönetenler ile yönetilenler arasındaki rızayı sağlayacak klasikleşmiş sistem, “temsili demokrasi” çatısı altında toplanmaktadır. Büyük toplumsal oluşumların, belirli bir amaca yönelik yönetiminin en iyi aracı olarak “temsili

demokrasi” konumlandırılmaktadır. Fakat tarihsel süreç içinde yaşanan; toplumsal, ekonomik, kültürel, teknolojik alanlardaki değişimlerle birlikte gelinen noktada, belirli sürelerle sıkıştırılan temsil sisteminin, yöneten ile yönetilen arasındaki rızayı sağlamada yetersiz kaldığına yönelik bir uzlaşma söz konusudur. Ortaya çıkan bu yetersizliği giderme vaadiyle çeşitli yaklaşımlar/yöntemler öne sürülmektedir. Gündeme gelen yaklaşımların/yöntemlerin özünü, alınan kararlardan etkilenenlerin, kararlara ve uygulamalara katılımı oluşturmaktadır. Burada vurgulanan katılım, mevcut temsil sistemine bir alternatif olarak konumlandırıldığı gibi, mevcut temsil sisteminin iyileştirme şekliyle de konumlandırılabilir. Bu anlamda söz konusu olan bu çalışmada katılım, mevcut temsili sistemi iyileştirme çabası olarak ele alınmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, topluluk veya kurum ölçeği küçüldükçe, katılımın işlevselliği/etkinliği arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Bu araştırmada, Görele ilçesinde yaklaşık beş yıldır, genellikle her ay gerçekleşen GHM, örnek olay araştırma tasarımı kapsamında; ortaya çıkışı, yapısı, işleyişi, işlevi, çıktıları ve gelecekteki durumu bağlamında incelenmektedir. Verilerin elde edilmesinde; metin incelemesi, katılımcı gözlem ve mülakat yöntemlerinden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre GHM'nin ortaya çıkışındaki temel motivasyonun, “güçlü başkan” modelinin de etkisi altında BB'nin şahsında yoğunlaşan iyi yönetimin bir aracı olarak “*dabil etme ve beraber yönetme*” yaklaşımının benimsenmesinin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Yapısal ve işleyişsel olarak ele alındığında, biçimsel olarak (tüzük/yönerge gibi) bir düzenlemeye gidilmediği tespit edilmektedir. Mevcut durumda, bazı ilkel kararlar alınmakla birlikte, BB'nin inisiyatifiyle (özellikle toplantı zamanı) GHM toplantıları gerçekleştirilmektedir. GHM toplantılarını BB bizzat kendisi yönetmekte ve ayrıca belediye personelinin katılımının zorunlu tutulduğu ifade edilmektedir. GHM, “Görelilik” üst kimliği altında herkese açık biçimde, Belediye'nin kültür merkezinde gerçekleştirilmektedir. Toplantılara katılım ortalaması 60-70 kişi olarak tespit edilmektedir. Toplantılara ağırlıklı olarak ticaretle uğraşan serbest meslek sahipleri ile emeklilerin katıldığı, erkeklere kıyasla kadınların, gençlerin ve çocukların sınırlı düzeyde katılım gösterdiği tespit edilmektedir. GHM toplantılarına vatandaşlarla birlikte muhtarların ve belediye meclis üyelerinin de katılımı görülmektedir. Ayrıca toplantı mekanının bedensel engellilerin katılımına izin vermemesi, önemli bir sınırlılık olarak ortaya çıkmaktadır. Toplantılarda vatandaşlar; sorunları, talepleri, şikayetleri veya önerileri gündeme getirebilmektedir. Gündeme getirilen konular üzerine komisyon/çalışma grubu gibi oluşumlara gidilmediği tespit edilmektedir. Ayrıca gerçekleştirilen toplantıların düzenli bir kaydı tutulmamaktadır.

GHM, belediye ve vatandaş açısından, ortak ve ayrı ayrı çeşitli işlevleri yerine getirmektedir. GHM her iki taraf için; tanıma, öğrenme, denetleme, sorunların tespiti ve müzakere işlevi görmektedir. Bunların dışında vatandaş

için; kendini ifade edebilme ve hesap sorma işlevleri görürken, belediye için ise; yapılan ve yapılacak çalışmaları tanıtma, hesap verme ve sahiplendirme işlevleri yerine getirmektedir. Çıktılar açısından ele alındığında ise, GHM aracılığıyla şu faaliyetlerin ortaya çıktığı veya değişikliğe uğratıldığı tespit edilmektedir: hayvan barınağının yapımı, rüzgara ve yağmura karşı koruma panellerinin yapımı, tek yön olarak belirlenen yolun tekrar çift yön yapılması, dolmuş durak yerlerinin değiştirilmesi, mesire alanlarının iyileştirilmesi ve yeniden yapımı, kentsel dönüşümün iptal edilmesi vb. Burada yer verilen ilçe adına olumlu çıktılar yanında bazı sorun alanları da gündeme gelmektedir. Bu sorun alanları şöyle sıralanabilir: tüzük/yönerge gibi biçimsel bir düzenlemeye gidilmemesi, kişisel inisiyatiflerin belirleyici olması, oluşan siyasal algıdan dolayı katılım motivasyonunun düşmesi, gündeme getirilen sorunlarla ilgili aktif çalışma gerçekleştirecek çalışma grubu/komisyon gibi oluşumlara gidilmemesi, mahalle toplantılarıyla entegre edilmemesi, toplantıların düzenli ve detaylı bir kaydının tutulmaması, sınırlı düzeyde karşılığı olan; kadınlar, engelliler, çocuklar, gençler gibi tarafların katılımı için ayrıca bir çabanın gösterilememesi, zaman için katılım yoğunluğunun azalması, mekânsal sınırlılıklar gibi.

Diğer taraftan GHM'nin geleceği konusunda, seçilecek yeni belediye başkanının tutumunun belirleyici olacağı üzerinde bir yoğunlaşma tespit edilmektedir. Mevcut BB ise, ikinci kez seçilme şansı verildiğinde, bu yapının(GHM) daha iyi duruma taşınması için gerekli çabaları göstereceğini ifade etmektedir.

Tüm bu ifade edilenler çerçevesinde, sahip olduğu sorun alanları saklı kalmak şartıyla GHM, katılımcı belediye yönetimi açısından önemli bir pratiği yansıtmaktadır. GHM, kent konseyi gibi oluşumların işlevinin zayıf kaldığı günümüzde, göstermeliğin ötesinde bir konuma sahip olduğunun altını önemle çizmek gerekir. Öne çıkarılan sorun alanları dikkate alındığında ve gerekli çabalar gösterildiğinde GHM, daha iyi bir konuma yükselerek yaşamını devam ettirebilecektir. Benzer oluşumlar için şu noktalar ortaya çıkmaktadır: BB'nin motivasyonu ve teşviki belirleyici olmakta, ölçeğin küçük olması etkiyi artırmakta ve farklı tarafların katılımı için ayrıca bir çabanın gösterilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Ağır, O., Belli, A. ve Arslan, Ş. (2017). “Kent Konseylerinde Halk Katılımı ve Gönüllülük: Adana Kent Konseyi Örneği”. *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (3): 320-332.
- Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. TODAİE Yayınları, Ankara.
- Akdoğan, A. A. (2013). “Gündem Belirleme”, *Kamu Politikası: Kuram ve Uygulama*, M. Yıldız ve M. Z. Sobacı (Drl.), Adres Yayınları, Ankara, 210-227.
- Altun, D. ve Toker, H. (2017). “Kadınların Bakışıyla Kent Konseyleri Katılımcılık Aracı mıdır? İzmir Kent Konseyi Örneği”. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13 (2): 461-474.
- Arikboğa, E. (2004). *Yönetimde Değişim Süreci ve Yönetişim: İstanbul konseyi Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul.
- Arikboğa, E. (2008). “Yerel Yönetimler ve Organları: Organlar Arası İlişkilerin Üç Boyutlu Analizi”. R. Bozlaşan ve Y. Demirkaya (Ed.), *Türkiye’de Yerel Yönetimler*. Nobel, Ankara, 157-203.
- Arikboğa, E. (2010). “Yerel Yönetimlerde Katılım ve Meclislerin Rolü”, *Yerel Yönetim Anlayışında Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu*, İstanbul, <http://mimoza.marmara.edu.tr/~earikboga/yayin/katilim.pdf> (erişim tarihi: 25. 12. 2017).
- Arikboğa, E. (2017), Editörden, *Şehir & Toplum*, 8: 4-9.
- Arnstein, S. R. (1969). “A Ladder Of Citizen Participation”. *Journal of the American Planning Association*, 35 (4): 216-224.
- Atanur, G. ve Arın, S. (2015). “Kent Konseyleri ve Kentsel Tasarım Kararlarına Vatandaş Katılımı: Nilüfer Kent Konseyi Örneği”. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11 (Özel Sayı 2): 242-261.
- Aydemir Uslu, İ. ve Yılmaz, H. H. (2018). “Yerel Yönetimlerde Katılımcılık: Kent Konseylerinin Rolü ve Bir Yapılandırma Önerisi”. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 27 (1): 113-145.
- Aygen, M. (2014). “Kent Konseylerinin Kent Yönetimine Katkıları Üzerine Bir İnceleme: Elazığ Örneği”. *International Journal of Social Science*, 29: 217-236.

- Aydınlı, H. İ. ve Memiş, L. (2014). “Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Ve Katılımı Mesudiye İlçe Kurultayı Örneği Üzerinden Yeniden Sorgulamak”. *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (1): 65-92.
- Bayraktar, U. (2014). “Kamuyu Kamusallaştıran Toplumcu Belediyeler İçin Geçmişten Alınabilecek İlham Üzerine”. *Katılımcı yerel Yönetim*, İnan İzci (Drl.), Kalkedon Yayınları. İstanbul, 51-67.
- Bayraktar, U. (2007). “Yeni Katılımcı Uygulamalar ve Kamu Yönetimi: “Neo-Liberal Bir Tuzak” Mı, “Demokratik Bir Açılım” Mı?”, Ş.Aksoy ve Y. Üstüner (Ed.), *Kamu Yönetimi: Yöntem ve Sorunlar*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 469-484.
- Bayramoğlu, S. (2015). *Toplumcu Belediye*. Nota Bene Yayınları, Ankara;
- Beierle, T. C. ve Konisky, D. M. (2000). “Values, Conflict, and Trust in Participatory Environmental Planning”. *Journal of Policy Analysis and Management*, 19 (4): 587–602.
- Blahna, D. J. ve Yonts-Shepard, S. (1989). “Public Involvement in Resource Planning: Toward Bridging The Gap Between Policy and Implementation”. *Society & Natural Resources: An International Journal*, 2 (1): 209-227.
- Bookchin, M. (2017). *Geleceğin Devrimi: Halk Meclisleri ve Doğrudan Demokrasi*, Dipnot Yayınları, Ankara
- Böhm, B. (2016). “Democracy 4.0: Citizen Participation Processes. A German case study”. http://www.agree-europe.de/images/Expertenbeitraege/Expertenbeitrag_Boehm_EN.pdf (erişim tarihi: 06. 06. 2018).
- Brodie, E., Cowling, E. ve Nissen, N. (2011). “Katılımı anlamak: Bir literatür taraması”. <http://www.sp.gov.tr/upload/Sayfa/47/files/katilimi-anlamak-web.pdf> (erişim tarihi: 04. 05. 2018).
- Cesur, A. (2018). “Yönetişim Perspektifinden Kent Konseylerinin Kent Yönetimindeki Rolü ve İşlevselliği”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (55): 809-816.
- Chang L. ve Jacobson, T. (2010). “Measuring Participation as Communicative Action: A Case Study of Citizen Involvement in and Assessment of a City’s Smoking Cessation Policy-Making Process”. *Journal of Communication*, 60: 660–679.
- Chowdhury, M. S. ve Aktaruzzaman, M. (2016). “Citizen Participation in Urban Local Government: A Case Study of Kanaighat Paurashava

- in Bangladesh”. *Commonwealth Journal of Local Governance*, 19: 119-134.
- Cohen, N. (1995). “Technical Assistance for Citizen Participation: A Case Study of New York City's Environmental Planning Process”. *City's Environmental Planning Process*, 25 (2): 119-135.
- Cooke, B. ve Kothari, U. (2002). *Katılım: Yeni Bir Zorbalık mı?*. Demokrasi Kitaplığı Yayınevi, İstanbul.
- Çaha, Ö. (2016). *Sivil Toplum ve Devlet*, Orion Kitabevi, Altıncı Baskı, Ankara.
- Çaylak, A. (1998). *Osmalı'da Yöneten ve Yönetilen*, Vadi Yayınları, Konya.
- Çetinkaya, Ö. ve Korlu, R. K. (2012). “Yerel Demokrasinin Sağlanmasında Katılımcılık Süreci ve Kent Konseylerinin Rolü”. *Maliye Dergisi*, 163: 95-117.
- Çukurçayır, M. A., Eroğlu, H. T., Aydın, H. İ. ve Çolakoğlu, E. (2011). *Yerel Demokrasi Mekanizması Olarak Kent Konseyleri: Kuruluş, Etkinlik Ve İşlevsellik Sorunlarının Analizi*, TUBİTAK-SOBAG Projesi, Proje No: 109K441.
- Çukurçayır, M. A. (2006). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, Üçüncü Baskı, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Denhardt, J. T., Larry-Delacruz, E. R. ve Andonoska, L. (2009). “Barriers to Citizen Engagement in Developing Countries”. *International Journal of Public Administration*, 32: 14, 1268-1288.
- Demirci, M. (2010). “Katılımcı Demokrasi Açısından Kent Konseyleri: Eleştirel Bir Değerlendirme”. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 19 (1): 21-46.
- Edwards, P. B., Hindmarsh, R., Mercer, H., Bond, M. ve Rowland, A. (2008). “A Three-Stage Evaluation of a Deliberative Event on Climate Change and Transforming Energy”. *Journal of Public Deliberation*, 4 (1): 1-22.
- Erder, S. ve İncioğlu, S. (2013). *Türkiye’de Yerel Politikanın Yükselişi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul.
- Erkul, H., Baykal, T. ve Kara, H. (2013). “Kent Konseylerinin Sorunları Üzerine Bir İnceleme: Çanakkale Kent Konseyi Örneği”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (22): 85-105.
- Erten, M. (2004). *Karşıyaka Kent Meclisi: Kent Yönetimine Bir Katılım Deneyimi*. Anahtar Kitapları Yayınevi, İstanbul.
- Eroğlu, C. (1999). *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*. İkinci Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

- Gürses, F. (2015). “Yerel Demokrasi ve Siyasal Katılım Kent Konseyleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma”. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11 (Özel Sayı 2): 49-68.
- Graham, A. C. (2004). “A Social Communication Perspective Toward Public Participation: The Case of the Cispus Adaptive Management Area”. S. P. Depoe, J. W. Delicath ve M.-F. Aepli Elsenbeer (Ed.), *Communication and Public Participation in Environmental Decision Making*. State University of New York Press, Albany, 35-58.
- Halvorsen, K. E. (2003). “Assessing the Effects of Public Participation”. *Public Administration Review*, 63 (5): 535-543.
- Health Canada (2000). “Health Canada Policy Toolkit for Public Involvement in Decision Making”, <https://www.canada.ca/en/health-canada/corporate/about-health-canada/reports-publications/health-canada-policy-toolkit-public-involvement-decision-making.html> (erişim tarihi: 10. 06. 2018).
- Holden, B. (2007). *Liberal Demokrasiyi Anlamak*. Liberte Yayınları, Ankara.
- International Institute for Environment and Development (IIED) (1994). “Whose Eden? An overview of community approaches to wildlife management”, <http://pubs.iied.org/8260IIED/> (erişim tarihi: 14. 04. 2018).
- International Association for Public Participation (IAP2) (2003). “Public Participation Spectrum”. <https://www.lgns.wa.gov.au/files/imce/uploads/346/IAP2-Public-Participation-Spectrum-LGNSW-Amalgamation-Toolkit.pdf> (erişim tarihi: 04. 05. 2018).
- Irvin, R. A. ve Stansbury, J. (2004). “Citizen Participation in Decision Making: Is It Worth the Effort?”. *Public Administration Review*, 64 (1): 55-65.
- İzci, İ. (2014), “Katılımcı Yerel Yönetim: Genel Bir Bakış”, *Katılımcı Yerel Yönetim*, İ. İzci (Drl.), Kalkedon Yayınları, İstanbul, s.19-38.
- Keleş, R. (2015). *Kent, Kentsel Siyaset ve Çevre Yazıları (1993-2014)*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Keyman, E. F. ve Koyuncu Lorasdağı, B. (2010). *Kentler: Anadolu'nun Dönüşümü, Türkiye'nin Geleceği*. Doğan Kitap, İstanbul.

- Kocaoğlu, M. (2015). *Yerel Yönetimlerde Katılım ve Kültür: Katılımcı Yerel Yönetim Anlayışının Kültürel Temelleri*. Çizgi Kitabevi, Konya.
- Kocaoğlu, M. (2015). “Yerel Sürdürülebilir Kalkınma ve Kent Konseyleri: Kırşehir Kent Konseyi Örneği Üzerinden Uygulamalı Bir Çalışma”, *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11 (Özel Sayı 2): 97-117.
- Koçak, Y. (2013). *Türkiye’de Yerel Yönetimler*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Kuokkanen, K. (2016). “Urban Governance and Citizen Participation: a Case Study from the Helsinki Metropolitan Area”. <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/e478c82a-c60a-4958-8ee9-0a7539045508.pdf> (erişim tarihi: 10. 05. 2018).
- Lombard, M. (2013). “Citizen Participation in Urban Governance in The Context of Democratization: Evidence From Low-Income Neighborhoods in Mexico”. *International Journal of Urban and Regional Research*, 37: 5, 135–150.
- Mannarini, T. ve Talò, C. (2013). “Evaluating public participation: instruments and implications for citizen involvement”. *Community Development*, 44 (2): 239-256.
- Maleki, S., Godarzi, M. ve Sarvestan, R. (2016). “Analysis of Citizen Participation in Improving Urban Services and the Urban Environment (Case Study: Baghmalek Urban Areas)”. *J. Appl. Environ. Biol. Sci.*, 6 (11): 81-87.
- Martínez, M. (2011). “The Citizen Participation of Urban Movements in Spatial Planning: A Comparison between Vigo and Porto”. *International Journal of Urban and Regional Research*, 35 (1): 147-171.
- Michels, A. ve De Graaf, L. (2010). “Examining Citizen Participation: Local Participatory Policy Making and Democracy”. *Local Government Studies*, 36 (4): 477-491.
- Miessen, M. (2013). *Katılım Kâbusu*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Mutlu, A. (2010). *Kentli Hakları ve Türkiye*. Çizgi Kitabevi, Konya.
- Nadaroğlu, H. (2001). *Mahalli İdareler*. Yedinci Baskı, Beta Basım-Yayım, İstanbul.
- Nam, T. (2013). “Citizen Participation in Visioning a Progressive City: A Case Study of Albany 2030”. *International Review of Public Administration*, 18 (3): 139-161.

- Nguyen, T. V., Le, C. Q., Tran, B. T. ve Bryanti, S. E. (2015). "Citizen Participation in City Governance: Experiences From Vietnam". *Public Administration and Development*, 35: 34-45.
- Ertürk Kesgin, N. (2013). "Toplumcu Belediyecilik Üzerine Kaynakça". http://www.academia.edu/9891403/TOPLUMCU_BELED%20%20YEC%20%20L%20%20K_%20%20C3%20%20CZER%20%20NE_KAYNAK%20%2087A_DO%20%2087.DR._NURAY_ERT%20%20C RK_KESK%20%20N (erişim tarihi: 19. 11. 2018).
- Ertürk Kesgin, N. (t. y.). "Alternatif Belediyecilik". <https://docplayer.biz.tr/31608799-Alternatif-belediyecilik-doc-dr-nuray-erturk-keskin.html> (erişim tarihi: 19. 11. 2018).
- Okçu, M. ve Özgür, H. (Ed.) (2013). *Dünya'da Yerel Yönetimler*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- OECD (2001): Citizens as Partners: OECD Handbook On Information, Consultation and Public Participation in Policy-Making, http://www.oecd-ilibrary.org/governance/citizens-as-partners_9789264195578-en (erişim tarihi: 03. 01. 2018).
- Oulahen, G. ve Doberstein, B. (2012). "Citizen Participation in Post-disaster Flood Hazard Mitigation Planning in Peterborough, Ontario, Canada". *Risk, Hazards & Crisis in Public Policy*, 3 (1): 1-26.
- Özer, Y. E. (2011). "Gençlerin Toplumsal Yaşama Katılımı ve Yerel Yönetimlerin Rolü". *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26 (1): 43-65.
- Poisner, J. (1996). "A Civic Republican Perspective on the National Environmental Policy Act's Process for Citizen Participation". *Environmental Law*, 26 (1): 53-94.
- Roman, A. V. (2017). "The Determinants of Public Administrators' Participation in Policy Formulation". *American Review of Public Administration*, 47 (1): 102-129.
- Rowe, G. ve Frewer, L. J. (2000). "Public Participation Methods: A Framework for Evaluation". *Science, Technology, & Human Values*, 25 (1): 3-29.
- Rowe, G. ve Frewer, L. J. (2004). "Evaluating Public Participation Exercises: A Research Agenda". *Science, Technology, & Human Values*, 29 (4): 512-556.
- Rowe, G. ve Frewer, L. J. (2005). "A Typology of Public Engagement Mechanisms". *Science, Technology, & Human Values*, 30 (2): 251-290.

- Sennet, K. (2010). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. Üçüncü Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sezer, S. (2004). “Muğla’da Kent Yönetimine Katılımın Bir Örneği Olarak Kent Meclisi”. *Sosyoloji Dergisi*, 3, 9, s. 151-171.
- Stephens, J. B. ve Berner, M. (2011). “Learning from Your Neighbor: The Value of Public Participation Evaluation For Public Policy Dispute Resolution”. *Journal of Public Deliberation*, 7(1): 1-22.
- Stewart, T. R., Dennis, R. L. ve Ely, D. W. (1984). “Citizen Participation and Judgment in Policy Analysis: A Case Study of Urban Air Quality Policy”. *Policy Sciences*, 17: 67-87.
- Şahin, S. Z. (2017). “Yeni İktidar Karşısında Katılım Açmazları ve Fırsatları”. *Şehir & Toplum*, 8: 21-28.
- Şahin, Y. (2018). *Yerel Yönetimler*. Dördüncü baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Şehir & Toplum (2017). “Yerel Yönetimlere Katılımla İlgili Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Ek Protokolü”, 8: 89-92.
- Taşdan, N. ve Gül, H. (2013). *Kamu Yönetiminde Liderlik ve Kaymakamlık*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Tekeli, İ. (2014). “Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Katılımcı Demokrasi Pratiğinin Geliştirilmesi Üzerine Yorumlar, *Katılımcı Yerel Yönetim*, İ. İzci (Drl.), Kalkedon Yayınları, İstanbul, 39-50.
- Tekeli, İ. (2017). “Yerel Yönetimlerde Hizmetin Ötesinde Katılımcılık Bulunuyor”. *Şehir & Toplum*, 8: 11-19.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. (10. bs.). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Twight, B. W. ve Carroll, M. S. (1983). “Workshops in Public Involvement: Do They Help Find Common Ground?”. *Journal of Forestry*, 732-735.
- Uçar Kocaoğlu, B. ve Saylam, A. (2017). “Türkiye’de Vatandaş Katılımı: Milli Eğitim Bakanlığı Örneği”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2): 123-144.
- Uzun, A. ve Ersavaş Kavanoz, S. (2018). “Katılım Ve Etkinlik Boyutları Açısından Kent Konseylerinin Değerlendirilmesi: Trabzon Büyükşehir Kent Konseyi Örneği”. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 9 (23): 251-271.
- Ülkü, H. (1997). “Örnek Olaylarla Belediyecilik - Aliğa Kent Parlamentosu”. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 6 (4): 121-124.

- Vera-Zavala, A. (2006). *Katılımcı Demokrasi-Dünyadaki Katılımcı Demokrasi Deneyimleri*. (Çev. Naile Aras), Dipnot Yayınları, Ankara.
- Yavuz, N. (2018). “Vatandaşların Belediye Hizmet Kalitesi Algısı ve Yerel Katılım İlişkisi: Nilüfer Belediyesi Örnek Olay İncelemesi”. (İlgili yazar tarafından sunulan, yayınlanmamış proje belgesi)
- Yıldız, M. ve Sobacı, M. Z. (2013). “Kamu Politikası ve Kamu Politikası Analizi: Genel Bir Çerçeve”. *Kamu Politikası: Kuram ve Uygulama*. M. Yıldız ve M. Z. Sobacı (der.), Adres Yayınları, Ankara, 16-42.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yüksel, A. (2007). *Giresun Tarihi Yazıları*. Kitabevi, İstanbul.
- Waheduzzaman ve Mphande, C. H. B. (2014). “Gaps in Pursuing Participatory Good Governance: Bangladesh Context”. *Administration & Society*, 46 (1): 37–69.
- Webler, T. ve Renn, O. (1995). “A Brief Primer on Participation: Philosophy and Practice”, O. Renn, T. Webler ve P. Wiedemann (Edt.), *Faith and Competence In Citizen Participation: Evaluating Models for Environmental Discourse*, Springer, 17-34.
- Wiedemanna, P. M. ve Femers, S. (1993). “Public participation in waste management decision making: Analysis and management of conflicts”. *Journal of Hazardous Materials*, 33: 355-368.

The Effects of Terrorist Attacks on Destination Preferences of Domestic and Foreign Tourists: A Spatial Analysis for Turkey's NUTS-II Regions

Terör Saldırılarının Yerli ve Yabancı Turistlerin Destinasyon Tercihleri Üzerindeki Etkileri: Türkiye İBBS-II Bölgeleri'ne Yönelik Mekansal Bir Analiz

Necmettin ÇELİK¹

Mehmet KARAÇUKA²

Received: 11.04.2018, Accepted: 16.12.2018, Published: 01.05.2019

Abstract

Tourism is one of the most affected sectors in the economy by terrorist attacks that have been increasing dramatically in all over the world. This study aims to investigate the effects of terrorist attacks on domestic and foreign tourism demand in Turkey. In terms of terrorist activities both the frequency degree and severity degree are taken into account as determinants of demand. The empirical analysis covers the time period between 2001-2015 and all 26 NUTS-II regions in Turkey. The model considers the possibility of spatial dependency because of clustering patterns of the tourists' destination preferences and employs Spatial Error-Fixed Effects Panel Model.

Our findings indicate that the severity degree of terrorism has distortion effects on tourism preferences unlike the frequency degree. We also find that though the distorting effects of terrorism are more significant for domestic tourists compared to foreign tourists. The control variables such as income level and exchange rates are found to be more significant determinants for foreign demand rather than domestic demand. Finally, there is strong and positive spatial effects on foreign tourists' preferences toward Turkey's tourism destinations.

Keywords: *Tourism Demand, Terrorist Attacks, Turkey, Spatial Dependency, Panel Data Analysis.*

JEL Codes: *C31, D74, R11, Z32.*

Öz

Turizm sektörü, dünya genelinde dramatik bir şekilde artan terör saldırılardan en çok etkilenen sektörlerin başında gelmektedir. Bu sebeple, çalışmada, terör saldırılarının Türkiye'ye yönelik yerli ve yabancı turizm talebi üzerindeki etkilerinin

¹ İzmir Katip Celebi University, Faculty of Economics and Administrative Science, Department of Economics, Asst. Prof.
necmettin.celik@ikc.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-0139-7778>

² Ege University, Faculty of Economics and Administrative Science, Department of Economics, Assoc. Prof.
mehmet.karacuka@ege.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-7507-2728>

incelenmesi amaçlanmış ve terör saldırılarının sıklık ve sertlik derecesi turizm talebinin önemli bir belirleyicisi olarak dikkate alınmıştır. 2001-2015 dönemi ve Türkiye'nin 26 adet İBBS-II Bölgesinin incelendiği çalışmada, turistlerin destinasyon tercihlerinde gözlemlenen kümelenme örüntüleri sebebiyle mekansal bağımlılık olasılığı dikkate alınmıştır.

Tahmin edilen Mekansal Hata Sabit Etkiler Panel Modeli'nin bulguları, turizm tercihleri üzerindeki saptırıcı etkilerin terör saldırılarının sıklık derecesinden ziyade sertlik derecesi ekseninde ortaya çıktığını göstermektedir. Bununla birlikte, terör olaylarının yerli ve yabancı turistler üzerindeki etkilerinin de farklı olduğu öne çıkan bulgular arasındadır. Buna göre, terör olaylarının saptırıcı etkilerinin yabancı turistlerden ziyade yerli turistler üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca, gelir düzeyi ve döviz kuru gibi kontrol değişkenlerin yerli turistlerden ziyade yabancı turistlerin turizm talebi üzerindeki etkilerinin daha belirgin olduğu görülmektedir. Son olarak, yabancı turistlerin Türkiye'ye yönelik destinasyon tercihlerinin daha güçlü bir pozitif kümelenme deseni sergilediği öne çıkan bir diğer bulgudur.

Anahtar Kelimeler: *Turizm Talebi, Terör Saldırıları, Türkiye Mekansal Bağımlılık, Panel Veri Analizi*

JEL Kodları: *C31, D74, R11, Z32.*

Introduction

The economic aspects of terrorism, which have been globalized and threatens the international system, have been more evident recently. The distorting effects of terrorism by targeting tourists and tourism destinations is one of the most visible effects on the economic issues for both developing and developed countries.

Terrorist attacks may cause deforming effects on the preferences of tourists and may damage tourism sector which has a crucial place on the economy in terms of employment, income, foreign exchange and added value potentials. In particular, the fear caused by terrorist attacks has been increasing dramatically, and terrorist attacks targeting especially public spaces and civilian population is the main reason for that fear and anxiety. Indeed, according to the statistics compiled from Global Terrorism Database, 23 % of the annual 3058 attacks targeted tourists and civilians between 1990 and 2000. This ratio increased abruptly to 31 % between 2001 and 2015. More strikingly, the 57 % of these attacks occurred only between 2012 and 2015. As a result, the anxiety perceptions caused by terrorism have become tangible in all over the world. For this reason, we investigate the potential effects of security problems like terrorist attacks that affect tourism and tourism destinations directly and indirectly, to obtain more consistent and comprehensive appraisal of economic dynamics of tourism demand.

Although the empirical studies analysing the relationship between terrorist attacks and tourism demand are widespread in the literature; it is rather a recent attempt to cover the topic in a spatial context. Mostly, the studies on this agenda analyse cross-section of countries or country groups; others focus on a single country. For instance, several studies such as Santana-Gallego, Rossello-Nadal and Fourie (2016), Yap and Saha (2013), Saha and Yap (2013) analysing cross-section of countries from macro perspective, indicate that terrorist attacks have negative effects on touristic activities and tourism sector. On the other hand, studies focusing on country groups such as Akıncı and Yılmaz (2015), Rafael (2008), Thompson (2008) show that the negative effects of terrorist attacks on tourism demand are more devastating in developing countries rather than in developed countries. Yazdi and Khanalizadeh (2016) analyse tourism demand for the USA; Gazopoulou (2011) analyses tourism and travel income for Greece; Enders and Sandler (1991) investigate touristic visits towards Spain, in single country studies, and find that terror has negative effects on tourism. Additionally, Aly and Strazicich (2002) find that the effects of external shocks such as terror on tourism demand towards Egypt and Israel are temporary. Fleischer and Buccola (2002) also find that distorting effects of terrorist attacks on tourism appear after 2 months. Pizam and Fleischer (2002) focusing on Israel, suggest that the frequency degree of terrorist attacks has more distorting effects on tourism demand than the severity degree of terrorist attacks.

In this study we focus on Turkey as an example of a developing country perspective, and one of the main touristic destination in Europe. In terms of Turkish case, there are only limited numbers of studies focusing on the relationship between terror and its effects on the tourism sector. This is rather interesting because not only tourism sector constitutes a high share in GDP, but also Turkey is a country that has been suffering from terrorism for the last 40 years. According to the findings of Güvenek and Alptekin (2015), there is no significant relationship between terrorist attacks and tourist numbers. However; Altay, et al. (2013) analysing Turkey with Egypt and Saudi Arabia; Drakos and Kutan (2001) investigating Greece, Turkey and Israel find that terrorist attacks have negative effects on tourism demand. Çelik and Karaçuka (2017), Karaçuka and Çelik (2014) also analyse tourism demand from OECD countries to Turkey over 1991-2011 periods and find that the distorting effects of terrorism are not remarkable. On the other hand, Karaçuka and Çelik (2015) focusing on the terror-tourism relation at regional level over 2001-2011 periods argue that terrorist attacks do not have any statistically significant effects on tourism demand for Turkey. However, there is a change in the pattern of terrorism that Turkey faces in the recent years such that terrorist attacks are not anymore constricted in the southeast and eastern parts of the country but spread out

all over the country. This shift of terrorist threat is expected to also have distorting effects on tourism sector.

Tourism demand is crucial especially for developing countries as a foreign exchange source and for employment which consistent with the findings of Eugenio-Martin et al. (2004), Fayissa et al. (2008), Elias and Proenca (2008), Khalil et al. (2007), Dritsakis (2004), Gunduz and Hatemi (2005), Bahar (2006). However, the demand depends on socio-economic dynamics of both home and hosting countries. Although this study analyses the effects of terrorist attacks on domestic and foreign tourism demand from a spatial perspective, we also investigate the effects of economic factors such as income level, exchange rates; overall price level and public capital investments in tourism sector. Accordingly, in this study we first discuss the criteria that determine the sensitivity of tourism demand towards terrorist attacks, and present a brief information about terrorist attacks towards tourist and tourism destinations in Turkey. Then, we investigate the effects of frequency and severity degree of terrorist attacks on destination preferences of domestic and foreign tourists empirically covering Turkey's NUTS-II regions (26 regions).

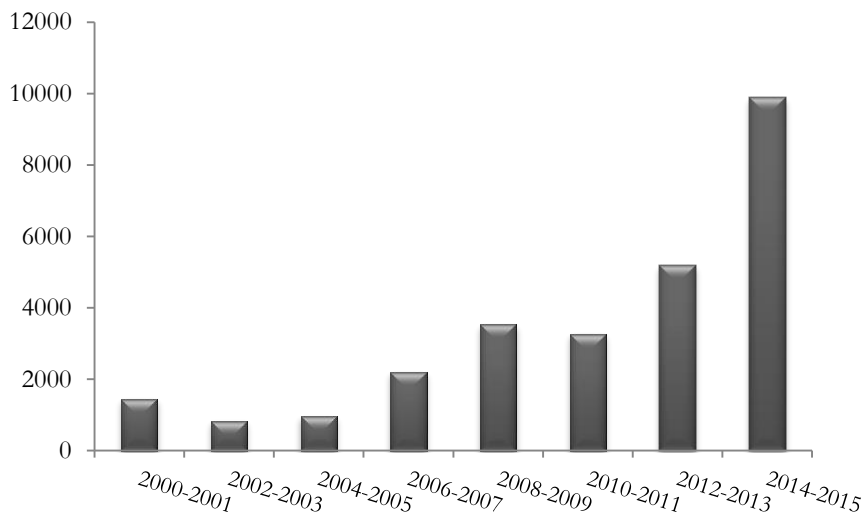
The main distinctions, and possible contributions of this study to the growing body of empirical literature on tourism demand- terror relationship are threefold. First we distinguish tourism demand as domestic and foreign visitors; second, we analyse the effects of terrorist attacks on tourism demand in terms of both frequency and severity degree separately, and third we use spatial econometric techniques to take spatial effects and dependency into account.

1. The Tourism and Terror Relation

1.1. Tourism Destinations and Terrorist Attacks

Terrorism defined as *the threatened or actual use of illegal force and violence by a non-state actor to attain a political, economic, religious, or social goal through fear, coercion, or intimidation* in Global Terrorism Database by START and it is fed by anxiety on civilians. The first reason of targeting tourism destinations by terrorist groups is that they are easier to target rather than militaristic regions and elements. So, terrorist groups can easily reach their ultimate aims by targeting tourists and tourism destinations if they want to harm a government or country. For this reason, such attacks have been increasing dramatically all over the world as it can be seen in Figure 1 that shows terrorist attacks targeting tourists and civilians between 2000 and 2015.

Figure 1. Terrorist Attacks Targeting Tourists and Civilians in the World (2000-2015)

Source: Global Terrorism Database (GTD)

Another reason of targeting tourists and tourism destinations is that such attacks cause diplomatic problems such as loss of reputation and reliability in the international system. Meanwhile, by damaging tourism sector, which is a crucial source in the economy in terms of added value, employment and foreign exchange, terrorist organizations can create economic problems that would also cause political instability. Indeed, according to World Travel and Tourism Council's 2016 report, income generated by tourism sector corresponds to 9.8% of world income. Also, tourism sector with 284 million of employment capacity is 7 times larger than automotive sector.³ These figures reveal the importance of tourism sector in the economy and reasons of being a target of terrorist attacks.

1.2. The Sensitivity of Tourism Demand Against Terrorist Attacks

The distorting effects of terrorist attacks on destination preferences of tourists; in other words, the sensitivity of tourism demand to terrorist attacks, depend on certain elements such as the percentage of terrorist attacks targeting tourism destinations in total, the "frequency degree" of terrorist attacks, and the severity degree of terrorist attacks measured by the injured and dead people caused by them (Karaçuka and Çelik, 2015). As these elements increase, the anxiety of terror on civilians also increases; and

³ WTTC, <http://www.wttc.org/research/economic-research/economic-impact-analysis/>, Accessed Date: February 2, 2017.

the distorting effects of terrorist attacks emerge. In other words, the sensitivity of tourism demand against terrorist attacks increase by such elements. Table 1 shows information about terrorist attacks targeting tourist and tourism destinations over 2001-2015 period in Turkey to give an idea about the dimensions of terrorist activities. Only 7 out of total 1045 terrorist attacks occurred targeted tourists and tourism destinations in Turkey between 2001 and 2015. Also, the frequency degree and the severity degree of such attacks are low because of their minor effects.

Table 1. Terrorist Attacks Targeting Tourists and Tourism Destinations in Turkey (2001-2015)

<i>Date</i>	<i>Location</i>	<i>Perpetrators</i>	<i>Event</i>
10.09.2001	Taksim	DHKP/C	A female suicide bomber launched an attack against police in Taksim, Turkey. Two police officers and the attacker died as a result of the explosion. Another 16 people, including 11 police officers, were injured in the bombing.
10.07.2005	Çeşme	TAK	A bomb was detonated at a beach resort in Cesme, Turkey. In the attack 20 civilians got injured.
16.07.2005	Kuşadası	-	A transit bus carrying tourists in Kusadasi, Turkey was destroyed by a bomb planted on board. Five people were killed and 14 more were injured.
24.07.2005	Istanbul	-	A bomb exploded in a restaurant in Istanbul, Turkey, injuring three people.
02.08.2005	Antalya	-	An explosion caused by a small device planted in a trash bin injured four people in Antalya, Turkey.
06.02.2012	Diyarbakır	PKK	Assailants set up a roadblock comprised of burning cars along the Diyarbakir-Bingol highway in Turkey. The attackers stopped a passenger bus and kidnapped a British tourist on board; he was released on June 3, 2012.
07.08.2015	Van	PKK	Armed attack on a bus carrying Iranian citizens and caused 2 deaths and 3 people injured.

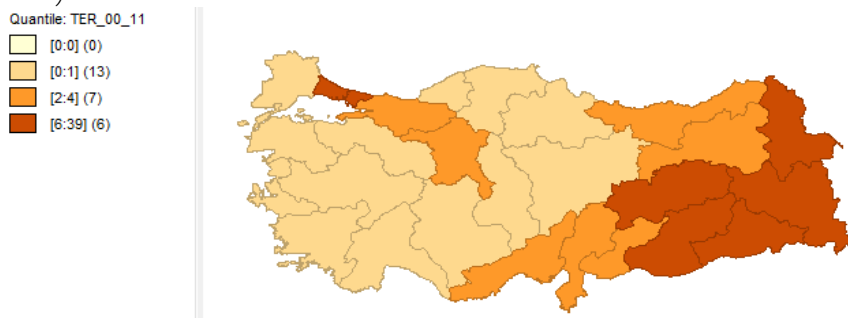
PKK : Kurdistan Worker's Party

TAK : Kurdistan Freedom Hawks

Source: Global Terrorism Database (GTD)

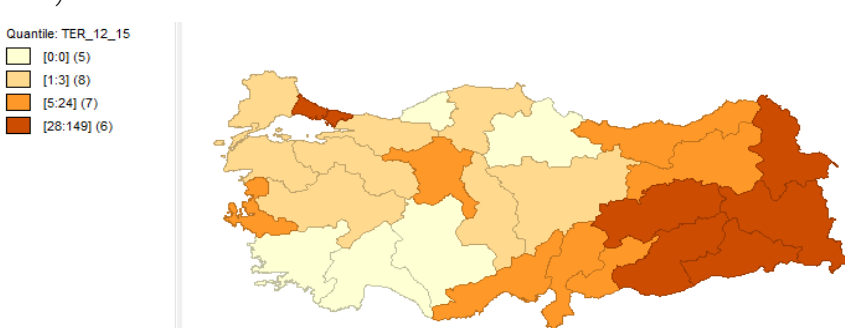
However, domestic and foreign tourist's destination preferences not only depend on such attacks that target tourists but also depend on all terrorist attacks especially increased dramatically after 2012, since international media coverage of such attacks gives an impression that the country is not safe. Indeed, Figure 2 and Figure 3 generated by statistics form Global Terrorism Database show the expansion of terrorist attacks occurred frequently in the eastern and south eastern regions in terms of severity.

Figure 2.The Regional Distribution of Terrorist Attacks in Turkey (2001-2011)

Source: Compiled from Global Terrorism Database (GTD)

Figure 3.The Regional Distribution of Terrorist Attacks in Turkey (2012-2015)

Source: Compiled from Global Terrorism Database (GTD)

2. Methodology and Analysis

2.1. Data and Variables

In this study we analyse the effects of frequency and severity degree of terrorist attacks on destination preferences of domestic and foreign tourists towards Turkey over 2001-2015 period with alternative econometric models. Dependent variables are the number of domestic tourists and the number of foreign tourists in touristic facilities. We employ the number of terrorist attacks occurred in Turkey's 26 NUTS-II regions, the number of casualties

(injured and dead people caused by such attacks), the frequency degree and severity degree of terrorist attacks ($TER_{FREQUENCY}$ and $TER_{SEVERITY}$) that effect tourism demands of both domestic and foreign visitors as independent variables. All these variables are expected to have negative coefficients. Also, economic variables such as income level of tourists, real exchange rate and public capital investments towards tourism sector are taken into consideration as determinants of tourism demand.⁴ Table 2 includes the main characteristic properties of these variables.

In this study we consider tourism demand as a classical demand function. The coefficient of income level of domestic and foreign tourist represents income elasticity of demand; and the coefficient of real exchange rate variable gives the price elasticity of tourism demand. The econometric model includes also the number of foreign tourists, average income per capita of OECD countries in purchasing power parity; and income per capita of Turkey in purchasing power parity.⁵

Tourism demand is usually seen within luxury goods and services. Hence, tourism demand should have a high coefficient of income elasticity; in other words, the coefficient of income variable is expected to be greater than 1. Real exchange rate variable is taken as direct quotation that is national currency per foreign currency (US dollar). Therefore, an increase in exchange rate means depreciation of national currency against foreign currency or appreciation of Dollar (\$) against Turkish Lira (₺) relatively. It is expected that real exchange rate variable gets a positive coefficient. Considering possible externalities of public investments on tourism sector, it is also expected that this variable gets a positive coefficient as well.

⁴ For income variable, national income level of OECD countries was taken into consideration to establish a balanced panel dataset. Indeed, according to TURSAB statistics, the share of foreign tourists arrived from OECD countries to the Turkey is about 60 % in 2001-2015 period on average.

⁵ There is no information about nationalities of foreign tourist at regional level. And also, the percentage of tourist arrivals from OECD countries is very high in total tourist arrivals. Therefore, OECD countries' average income was preferred as the income level of foreign tourists.

Table 2. Characteristic Properties of Variables

<i>2001-2015 26 Regions</i>	<i>Variables</i>	<i>Definition</i>	<i>Expected Sign</i>	<i>Sources</i>
<u>Number of Tourist Arrivals</u> <i>(Dep. Var.)</i>	TOURIST _{DOMESTIC}	<i>Total number of domestic tourists coming to the tourism management certified facilities</i>		TSI
	TOURIST _{FOREIGN}	<i>Total number of foreign tourists coming to the tourism management certified facilities</i>		TSI
<u>Income Level</u>	INC _{OECD}	<i>Total national income per head of the 34 OECD countries (ppp)</i>	+	OECD _{STAT}
	INC _{TR}	<i>Total national income per head of the Turkey (ppp)</i>	+	OECD _{STAT}
<u>Real Exchange Rate</u>	EXC _{₺/\$}	<i>The effective exchange rate defined as direct quotation (₺/\$)</i>	+	CBRT
<u>Public Fixed Capital Investment</u>	PFCI _{TOURISM}	<i>Public fixed capital investments in tourism sector(Billion ₺)</i>	+	The Ministry of Development
<u>Terror</u>	TER _{FREQUENCY}	<i>The number of terrorist attacks</i>	-	START
	TER _{SEVERITY}	<i>The number of casualties that means died and injured people caused by terrorist attacks</i>	-	START

TSI: Turkish Statistical Institute

CBRT: Central Bank of the Republic of Turkey

START: National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism

W: Row-standardized weighted matrix that means sum of the rows of neighbourhood matrix equals 1.

We use all variables, other than terror, in logarithmic forms. Table 3 includes the descriptive statistics of these variables.

Table 3. Descriptive Statistics of Variables

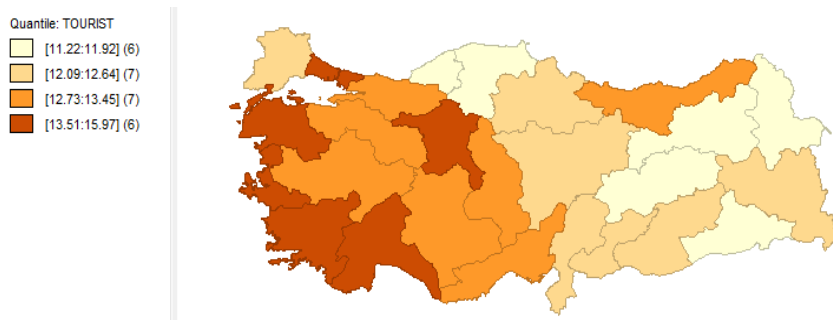
	Mean	Median	Max.	Min.	Std. Dev.	N*T
<i>TOURIST_{FOREIGN}</i>	10.97	10.54	16.29	5.05	2.13	390
<i>TOURIST_{DOMESTIC}</i>	12.64	12.53	15.03	10.58	0.92	390
<i>TER_{FREQUENCY}</i>	2.03	0.00	96.00	0.00	8.43	390
<i>TER_{HARDNESS}</i>	8.05	0.00	413.00	0.00	36.32	390
<i>EXC_{b/s}</i>	0.46	0.41	1.00	0.20	0.20	390
<i>INCOECD</i>	10.40	10.43	10.59	10.16	0.13	390
<i>PFCI_{TOURISM}</i>	5.63	6.90	11.41	0.00	3.45	390

2.2. Econometric Model and Analysis

We use panel data models that cover 2001-2015 period and 26 NUTS-II regions of Turkey in order to analyse the effects of frequency and severity degrees of terrorist attacks on tourism demand and destination preferences in Turkey by domestic and foreign tourists. We use Fixed Effects and Random Effects Panel Model, as it is the most appropriate approach to model the relations among the variables since each of the 26 NUTS-II regions in Turkey has evident differences and different characteristics.⁶ On the other hand, while cross-sections (regions) have the remarkable characteristic features, they are not randomly drawn from the large sample considered, Fixed Effects Panel Model will reflect the relationship between the variables truly. Additionally, tourism demand and terrorist attacks have cluster characteristics in Turkey as Figure 4, Figure 5 and Figure 6 shows the spatial patterns of tourism demand and terrorist attacks respectively.

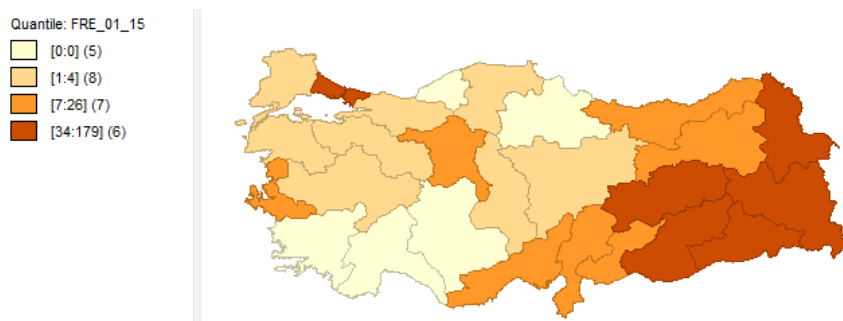
⁶ The Pooled Panel Model does not discriminate between cross-sections and cannot say whether or not inter-variable relationship is the same as all cross-sections in time (Gujarati and Porter, 2012, p.594).

Figure 4. The Spatial Patterns of Tourism Demand (2001-2015 Arithmetic Mean)

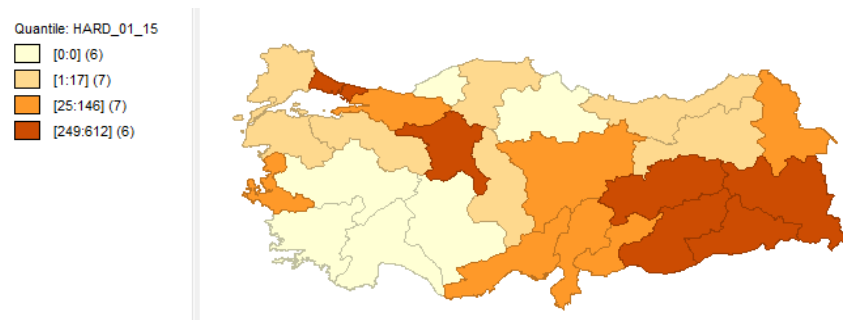
Source: Compiled from Turkish Statistical Institute (TSI) Statistics

Figure 5. The Spatial Patterns of Terrorist Attacks as Frequency Degree (2001-2015)

Source: Compiled from Global Terrorism Database (GTD)

Figure 6. The Spatial Patterns of Terrorist Attacks as Severity Degree (2001-2015)

Source: Compiled from Global Terrorism Database (GTD)

When spatial dependency occurs on dependent variable, spatial lag model must be taken into consideration.

Spatial Lag Model is defined as:

$$y = \rho W^* y + X\beta + \mu$$

Spatial Error Model is defined as:

$$y = X\beta + \varepsilon \quad \varepsilon = \lambda W\varepsilon + \mu$$

$$\varepsilon \sim N(0, \sigma^2 I_N)$$

where ρ ve λ are the spatial autoregressive coefficients, W is an $N \times N$ spatial weights matrix and μ is an $N \times 1$ vector of i.i.d. errors (Anselin and Rey, 1991: 116-117).

Because of the evident cluster structure, first we investigate the potential spatial dependency relation of tourism demand in Turkey in the empirical analysis. The main reason is that if spatial dependency between variables were ignored, the OLS estimators would have several problems. For instance, in the presence of spatial residual autocorrelation, OLS estimators will still be unbiased, but inefficient; and in the presence of spatially lagged dependent variable, OLS estimators will be biased as well as inconsistent (Anselin, 1998). The findings of Spatial Error Lagrange Multiplier Test and Spatial Lagged Lagrange Multiplier Test are employed to investigate the spatial dependency and these tests indicate that there is spatial dependency on error term.

Table 4. The Results of Spatial Dependency Test

	TOURIST _{DOMESTIC}		TOURIST _{FOREIGN}	
	Value	Prob.	Value	Prob.
LM_{LAG}	-1.2791	1.000	-2.0915	1.000
LM_{LAG*}	-0.0001	1.000	-0.0009	1.000
LM_{ERR}	3.2282	0.072	5.9708	0.015
LM_{ERR*}	4.5072	0.034	8.0615	0.005

Note: * symbol stands for robust form of LM test.

Therefore, the spatial error panel model with fixed effects is used in the estimation procedure. The functional forms of alternative econometric models are presented as follows:

$$TOURIST_{FOREIGNit} = a_0 + a_1 * INC_{OECDt} + a_2 * EXC_{t/\$t} + a_3 * PFCI_{TOURISMit} + a_4 * TER_{FREQUENCYit} + u_{it} \quad (1)$$

$$TOURIST_{FOREIGNit} = \beta_0 + \beta_1 * INC_{OECDt} + \beta_2 * EXC_{t/\$t} + \beta_3 * PFCI_{TOURISMit} + \beta_4 * TER_{SEVERITYit} + u_{it} \quad (2)$$

$$u_{it} = \lambda W u_{it} + \mathcal{E}_{it}, \quad E(\mathcal{E}_{it}) = 0, \text{Var}(\mathcal{E}_{it}) = \sigma^2$$

In these equations, W represents 26x26 dimension row-standardized spatial weight matrix, which is generated in terms of vizier neighbourhood criteria, while λ represents spatial autocorrelation coefficient.

3. Empirical Results

Empirical analysis includes alternative two econometric modelsthat use the number of domestic tourists and the number of foreign tourist in that region as dependent variables. Model 1 and Model 2 show the findings about foreign tourists; Model 3 and Model 4 show the findings about domestic tourists in Table 5 and Table 6.

Findings indicate that the most powerful factor on domestic and foreign tourism is income level. However, income elasticity of foreign tourists is more elastic than domestic tourists. It shows that in Turkey, tourism services are within luxury goods category for both foreign and domestic tourists. Indeed, a 10% increase in income level of foreign tourists, the demand increases by 19,9%, while this ratio is only by 17,1% for domestic tourists. On the other hand, as real exchange rate increases, in other words, when there is an appreciation of US Dollar against Turkish Lira, number of foreign tourists also increases, which is consistent with the law of demand. An increase by 10% points in exchange rate, tourism demand of foreign tourists increases by 6,6%.

Table 5. The Results of Spatial Error Autocorrelation Panel Model with Fixed Effects

Dep. Variable	TOURIST _{FOREIGN}		TOURIST _{DOMESTIC}	
	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
INC _{OECD}	1.99***	1.99***	1.70***	1.71***
EXC _{\$/s}	0.64***	0.66***	0.40***	0.40***
PFCI _{TOURISM}	0.01	0.01	0.006**	0.006**
TER _{FREQUENCY}		-0.0004	-0.001	
TER _{SEVERITY}	-0.0003			-0.0005**
<i>Spat. aut.</i> (λ)	0.26***	0.26***	0.13*	0.12*
R ²	0.97	0.97	0.97	0.97
Log-likelihood	-110.93	-110.50	211.40	213.64

LR-test	1372.5989 [0.0000]	13.74.1320 [0.0000]	1300.4525 [0.0000]	1305.0355 [0.0000]
Hausman-test	0.2783 [0.9980]	0.2322 [0.9987]	0.3065 [0.9975]	0.2803 [0.9980]
N*T	390	390	390	390

Note: *, **, *** symbols stands for %10, %5 and %1 significance level respectively, statistic in square parentheses [] stands for p-values.

Table 6. The Results of Spatial Error Autocorrelation Panel Model with Random Effects

Dep. Variable	TOURIST _{FOREIGN}		TOURIST _{DOMESTIC}	
	<i>Model 1</i>	<i>Model 2</i>	<i>Model 3</i>	<i>Model 4</i>
INC _{OECD}	1.98***	1.99***	1.70***	1.70***
EXC _{€/§}	0.64***	0.65***	0.40***	0.40***
PFCI _{TOURISM}	0.01	0.01	0.006**	0.006**
TER _{FREQUENCY}	-0.0004		-0.001	
TER_{SEVERITY}		-0.0004		-0.0005**
<i>Spat.aut. (λ)</i>	0.26***	0.26***	0.13*	0.12*
R ²	0.97	0.97	0.97	0.97
Log-likelihood	-208.32	-207.92	115.32	117.39
LR-test	1177.8199 [0.0000]	1179.3000 [0.0000]	1108.2841 [0.0000]	1112.5373 [0.000]
Hausman-test	0.2783 [0.9980]	0.2322 [0.9987]	0.3065 [0.9975]	0.2803 [0.9980]
N*T	390	390	390	390

Note: *, **, *** symbols stands for %10, %5 and %1 significance level respectively, statistic in square parentheses [] stands for p-values.

The results also indicate that the distorting effects of terrorist attacks on tourism demand occurred severity degree of terrorist attacks rather than the frequency degree. This shows that there is a relationship between tourism preferences and anxiety level on civilians caused by terror; and also, terrorist

attacks with low impact power do not cause distorting effects on tourist preferences. On the other hand, the findings indicate that there is a difference between the effects of terrorist attacks on the preferences of domestic tourists and foreign tourists. The distorting effects of terror are obvious on domestic tourists rather than foreign tourists. And also, Model 4 indicates that as the severity degree of terrorist attacks in a region increases, the preferences of domestic tourists towards that region decrease. However, it's negligible level.

Finally, tourism demand for Turkey in terms of both domestic and foreign tourists has positive spatial dependency that has a cluster characteristic. This means that an increase in the average tourism demand in a region's neighbours also increases tourism demand for that region. In other words, tourism demand has positive spillover effects for Turkey's NUTS-II regions. Also, these spillover effects are 2 times greater for foreign tourists than domestic tourists. Indeed, an increase by 10% points in average numbers of foreign tourists towards regions' neighbours, the number of foreign tourists that region increase by 2.6%. This ratio is 1.2% for domestic tourists.

Conclusion

Tourism sector is the vital income and employment source thanks to its strong forward-backward linkages with several sectors as well as crucial foreign currency source especially in developing countries. It is main reason of terrorist attacks targeting tourism destinations and tourists to create political and economic instability. The study analysing the effects of terrorist attacks on tourism sector in Turkey, focuses on potential descriptive effects of the frequency and severity degree of terrorist attacks on the preferences of domestic and foreign tourists about tourism destinations.

The findings in this study indicate that the main decisive factors on tourism demand for both domestic and foreign tourists are economic variables such as income level and exchange rate. Therefore, we can claim that tourism sector in Turkey is vulnerable to economic conjunctures of foreign countries. For this reason, international economic conjuncture should be taken into account for investment decisions in the tourism sector. And also, tourist diversity by their nationalities should be increased to minimize external shocks on tourism demand towards Turkey. For this perspective, tourism diversity by topic such as health tourism and cultural tourism should be increased. On the other hand, stability on exchange rates contributes to the stability of tourism demand. Therefore, main monetary policies should be designed for considering tourism demand stability.

Furthermore, we find that tourism sector in Turkey positively creates regional spillovers especially in terms of foreign tourists. It indicates that

tourism sector is productive for regions rather than provinces. In order to benefit from these spillovers, governments should invest more in transportation facilities and generate interactions among touristic regions. Thus, as interaction among regions increase, the potential spillovers of tourism sector will expand to larger locations.

The situation of terrorism in Turkey, although worrying enough for the casualties and political stability, did not pose as a major security problem for the tourism sector and the distorting effects of terrorism on tourism sector is small though such effects exist. One reason for such small distorting effects is that terrorist attacks usually occur far away from tourism destinations in Turkey. However, the potential tourism level of regions locating in the east and southeast of Turkey highly suffering from terrorism, would be damaged and repressed because of terrorist attacks. For this reason, further research will be focusing on the distorting effects of terrorist events on tourism sector in the specific regions such as east and southeast regions in terms of their potentials and restricts.

On the other hand, the study does not include the recent years due to the lack of data. The situation might change in recent years, as terrorist attacks that target civilians in the major metropolitan areas in Turkey via suicide attacks and car bombs have increased. During post-2015 period, the severity and frequency of terror also increased and these results should be read considering this fact. For this perspective, the effects of terrorist attacks on tourism sector should not be ignored and proactive and active security measures must be at high level especially in tourism destinations.

References

- Anselin, L. (1998). *Spatial Econometrics: Methods and Models*, Kluwer Academic Publishers, London.
- Anselin, L. ve Rey, S. (1991). "Properties of Tests for Spatial Dependence in Linear Regression Models", *Geographical Analysis*, 23(2): 112-131.
- Ahlfeldt, G., Franke, B. and Maennig W. (2015). "Terrorism and International Tourism: The Case of Germany" *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*, 235(1), 3-21.
- Akıncı, M. and Yılmaz, Ö. (2015). "Bir Turizm Krizi Olarak Uluslararası Terörizm: Ülke Grupları İtibariyle Panel Veri Analizi", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 51-76.
- Aly, H. Y. and Strazicich, M. C. (2000). "Terrorism and Tourism: Is the Impact Permanent or Transitory? Time Series Evidence from Some MENA Countries", *Ohio State University*.
- Altay, H., Ekinci, A. and Pece, M. A. (2013). "Ortadoğu'da Terörün Ekonomik Etkileri: Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan Üzerine Bir İnceleme", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (37), 267-287.
- Bahar, O. (2006). "Turizm Sektörünün Türkiye'nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkisi: VAR Analizi Yaklaşımı", *Yönetim ve Ekonomi*, 13 (2): 137-150.
- Drakos, K. and Kutun, A. M. (2003). "Regional Effects of Terrorism on Tourism: Evidence from Three Mediterranean Countries", *Journal of Conflict Resolution*, 47(5), 621-641.
- Dritsakis, N. (2004). "Tourism as a Long-Run Economic Growth Factor: An Empirical Investigation for Greece", *Tourism Economics*, 10 (3): 305-316.
- Elias, S. and Proenca, S. (2008). "Tourism as an Alternative Source of Regional Growth in Portugal: A Panel Data Analysis at NUTS-II and III Levels", *Portuguese Economic Journal*, 7 (1): 43-61.
- Enders, W. and Sandler, T. (1991). "Causality Between Transnational Terrorism and Tourism: The Case of Spain", *Studies in Conflict and Terrorism*, 14(1), 49-58.
- Eugenio-Martin, J. L., Morales, N.M. and Scarpa, R. (2004). "Tourism and Economic Growth in Latin American Countries: A Panel Data Approach", *FEEM Working Paper 26*.

- Fayissa, B., Nsiah, C. and Tadesse, B. (2008). “The Impact of Tourism on the Economic Growth and Development of Africa”, *Tourism Economics*, 14 (4): 807-818.
- Fleischer, A. and Buccola, S. (2002). “War, Terror, and the Tourism Market in Israel”, *Applied Economics*, 34(11), 1335-1343.
- Gazopoulou, H. (2011). “Assessing the Impact of Terrorism on Travel Activity in Greece”, *Working Papers from Bank of Greece*, 127.
- Gujarati, D.N. and Porter, D.C. (2012). *Temel Ekonometri*, (Şenesen, Ü. and Şenesen, G.G.), Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Gunduz, L. and Hatemi, A. (2005). “ Is the Tourism-Led Growth Hypothesis Valid for Turkey?”, *Applied Economics*, 12: 499-504.
- Güvenek, B. and Alptekin, V. (2015). “Turistlere Yönelik Terör Saldırılarının Turizme Etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 17(1), 21-38.
- Karaçuka, M. and Çelik, N. (2014). “Turizm Talebinin Terör Olayları Karşısındaki Duyarlılığı: Türkiye Örneği”, *VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi*, 282-296.
- Karaçuka, M. and Çelik, N. (2015). “Turizm Talebi Belirleyicilerinin Mekansal Perspektiften Değerlendirilmesi: Türkiye İBBS 2 Örneği”, *Finans, Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 52(610), 9-20.
- Karaçuka, M. and Çelik, N. (2017). “Terör Saldırılarının Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneğinde Ampirik Bir Analiz”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 17(3), 313-322.
- Khalil, S., Kakar, M. K. and Valillah (2007). “Role of Tourism in Economic Growth: Empirical Evidence from Pakistan Economy”, *The Pakistan Development Review*, 46 (4): 985-995.
- Yazdi, S. K. and Khanalizadeh, B.(2016). “Tourism Demand: A Panel Data Approach”, *Current Issues in Tourism*, 1-14.
- Pizam, A. and Fleischer, A. (2002). “Severity vs. Frequency of Acts of Terrorism: Which Has a Larger Impact on Tourism Demand?”, *Journal of Travel Research*, 40(3), 337-339.
- Rafael, L. V. (2008). “Terrorism and International Tourism: New Evidence”, *Defence and Peace Economics*, 19(2), 169-188.
- Saha, S. and Yap, G. (2013). “The Moderation Effects of Political Instability and Terrorism on Tourism Development: A Cross Country Panel Analysis”, *Journal of Travel Research*, 20(10), 1-13.

- Santana-Gallego, M., Rossello, J. and Fourie, J. (2016). "The Effects of Terrorism, Crime and Corruption on Tourism", *ERSA Working Paper 595*, 1-25.
- Sarwar, S. and Siddiqi, M. W. (2014). "Terrorism or Political Terrorism vs Tourism: New Evidence from Developing Countries", *International Affairs and Global Strategy*, 19, 1-9.
- Thompson, A. S. (2011). "Terrorism and Tourism in Developed versus Developing Countries", *Tourism Economics* 17(3), 693-700.
- Yap, G. C. L. and Saha, S. (2013). "Do Political Instability, Terrorism, and Corruption Have Detering Effects on Tourism Development Even in the Presence of Unesco Heritage? A Cross Country Panel Estimate", *Tourism Analysis*, 18, 587-599.

Integrated Production and Distribution Planning: An Improved Formulation and the Value of Integrated Planning

Bütünleşik Üretim ve Dağıtım Planlaması: İyileştirilmiş Bir Model ve Bütünleşik Planlamanın Değeri

Oğuz SOLYALI¹

Received: 04.09.2018, Accepted: 19.02.2019, Published: 01.05.2019

Abstract

This study considers a supply chain management problem in which a plant produces and distributes a product to multiple retailers using a homogeneous fleet of vehicles over a finite time horizon. The aim is to decide on the production quantities at the plant, delivery quantities to retailers, the set of vehicles to use and the assignment of retailers to vehicles in each period such that the system-wide costs are minimized. A mixed integer linear programming formulation of the problem outperforming the existing ones in the literature is proposed. This study also compares integrated production and distribution planning with the sequential planning in which retailers place their own orders and the plant makes its plan based on these orders, and assesses the value of integrated planning. The computational results indicate that average cost savings of 8.9% and maximum cost savings of 28% can be obtained with the integrated planning over the sequential planning.

Keywords: *Supply Chain Management, Production Planning, Distribution Planning, Mixed Integer Linear Programming*

JEL Codes: *C44, C61, M11*

Öz

Bu çalışma, sonlu bir planlama ufku boyunca bir üreticinin bir ürünü üretip birçok perakendeciye türdeş bir araç filosu ile dağıttığı bir tedarik zinciri problemini ele almaktadır. Amaç, her bir dönemde üreticideki üretim miktarlarına, perakendecilere dağıtılacak ürün miktarlarına, kullanılacak araçlara ve ziyaret edilecek perakendecilerin hangi araçlara atanacağına, sistem maliyetini enazlayacak şekilde karar vermektir. Bu problem için literatürde varolanlardan daha iyi sonuçlar veren bir karışık tam sayılı doğrusal programlama modeli önerilmiştir. Ayrıca, üretim ve dağıtım planlamasının bütünleşik ele alınması perakendecilerin kendi siparişlerini verdikleri ve üreticinin planlamasını bu siparişlere göre yaptığı ardışık planlama ile karşılaştırılmış ve bütünleşik planlamanın değeri değerlendirilmiştir. Sayısal deney sonuçları bütünleşik planlamanın ardışık planlamaya göre ortalama %8.9 ve en çok %28 maliyet tasarrufu sağladığını göstermektedir.

¹ Middle East Technical University Northern Cyprus Campus, Economic and Administrative Sciences, Department of Business Administration, Assoc. Prof.
solyali@metu.edu.tr
<http://orcid.org/0000-0002-8509-6990>

Anahtar Kelimeler: *Tedarik Zinciri Yönetimi, Üretim Planlama, Dağıtım Planlama, Karışık Tam Sayılı Doğrusal Programlama*

JEL Kodları: *C44, C61, M11*

Introduction

This study considers the supply chain management problem introduced by Senoussi et al. (2016). In this problem, a plant produces and distributes a product to multiple retailers using a homogeneous fleet of vehicles over a finite time horizon in a vendor-managed inventory setting in a way that the plant manages its own inventories as well as those of the retailers.

The problem considered in this study, referred to as Production-Inventory-Distribution Problem (PIDP) in Senoussi et al. (2016), integrates production management at the plant, inventory management at the plant and retailers, and distribution management of products from the plant to retailers. The aim in PIDP is to decide on the production quantities at the plant, delivery quantities to retailers, the set of vehicles to use and the assignment of retailers to vehicles in each period such that the sum of the production setup costs at plant, inventory holding costs at plant and retailers, vehicle usage costs and delivery costs to retailers is minimized. It is assumed in PIDP that the plant is far from the retailers to be served but retailers are clustered (i.e., close to each other). Thus, the traveling cost of a vehicle from the plant to retailers is considered to incur a major fixed cost and visiting a retailer by a vehicle incurs a minor fixed cost instead of considering the traveling cost based on the order of retailers visited.

Integration of production, inventory and distribution management has significant cost savings potential and arises in industries where vendor-managed inventory policy is adopted or when both the plant and retailers are owned by the same firm. Examples of such industries are petrochemical industry, suppliers for supermarkets, department store chains, home products, clothing industry, and parts distribution of automotive industry (see e.g., Campbell and Savelsbergh 2004:489). In particular, the PIDP arises in bottled water production and distribution industry, maritime transportation industry and distribution to service roads (Senoussi et al. 2016:972; 2018:109).

There are two studies on the PIDP. The first one, Senoussi et al. (2016), propose two mixed integer linear programming (MILP) formulations of the PIDP which are strengthened by several valid inequalities. They solve these two formulations using a commercial MILP solver. The second study, Senoussi et al. (2018), develop five heuristics based on genetic algorithms to solve the PIDP to near optimality. Kang and Kim (2010) consider the same problem as the PIDP except that replenishment decisions to the plant and inventory carrying at the plant are completely ignored. The PIDP is also

closely related to the one-warehouse multi-retailer (OWMR) problem and the production routing problem (PRP).

The OWMR problem is a two-level lot sizing problem in which replenishment quantities to the supplier (i.e. warehouse) and to retailers are decided. Because there is no vehicle assignment consideration in the OWMR problem, the PIDP is an extension of the OWMR problem. Different variants of the basic OWMR problem are considered in the literature. For example, Federgruen and Tzur (1999) study a multi-item variant of the OWMR problem. Chan et al. (2002) consider different ordering cost structures. Levi et al. (2008) study different inventory holding cost structures. Jin and Muriel (2009) consider capacitated replenishments to both supplier and retailers. Melo and Wolsey (2012) consider multiple products and multiple suppliers. Solyalı and Süral (2012) and Cunha and Melo (2016) present and compare several strong MILP reformulations for the basic OWMR problem in which there are no production or distribution capacity constraints.

The PIDP can be considered as a special case of the PRP. Unlike the PIDP, the PRP considers detailed routing of vehicles for distribution of products to retailers and their associated cost (i.e., routing cost of vehicles based on the order of retailers visited). The PRP is studied under different conditions: the single product case (e.g., Absi et al. 2015), the multi-product case (e.g., Fumero and Vercellis 1999), with the time windows for deliveries to retailers (e.g., Qui et al. 2018), under demand uncertainty (e.g., Adulyasak et al. 2015b). Because of its complexity, there are just a few exact algorithms for the PRP (Ruokokoski et al. 2010, Archetti et al. 2011, Adulyasak et al. 2014). The most successful heuristic algorithms for the PRP are mathematical programming based heuristics and are those of Absi et al. (2015), Solyalı and Süral (2017), Russell (2017), and Chitsaz et al. (2018). For a review on formulations and solution algorithms proposed for the PRP, one can refer to Adulyasak et al. (2015a).

The contribution of this paper is twofold. First, an improved formulation of the problem is proposed. The computational results clearly reveal that the proposed formulation outperforms the existing ones in the literature. Second, integrated production and distribution planning is compared with the sequential planning in which retailers place their own orders and the plant makes its plan based on these orders in order to assess the value of integrated planning. While there is no study comparing integrated approaches with sequential approaches in the PIDP literature, a few studies are available in the PRP literature (see e.g., Chandra and Fisher 1994, Fumero and Vercellis 1999, Ruokokoski et al. 2010, and Absi et al. 2018). Note that there are only a few studies in the literature because of the complexity of the integrated planning problem and the difficulty of solving it to optimality or near-optimality. The major difference between this study and those comparing integrated

approaches with sequential approaches in the PRP literature is that all studies in the PRP literature consider heuristics in solving the integrated planning problem except Ruokokoski et al. (2010) whereas this study attempts to exactly solve the integrated planning problem. Note that unlike others, Ruokokoski et al. (2010) consider an uncapacitated single vehicle for the distribution of products which makes the problem easier.

The rest of the paper is composed of the following sections. Section 1 describes the problem in detail and presents the mathematical programming formulation of the problem proposed in the literature. Section 2 includes the proposed mathematical programming formulation of the problem. The sequential planning approach is formulated and described in Section 3. The computational results are presented in Section 4. Finally, last section concludes the paper.

1. Problem Description and Formulation

A production distribution system in which a plant produces and distributes a single product to multiple retailers using a fleet of vehicles is considered. The system operates under a vendor-managed inventory system where the plant manages the inventories of itself and multiple retailers. Retailers face with known demands in discrete time periods which have to be satisfied without backlogging. In order to meet these demands, the plant makes production and distributes to retailers. The plant incurs a fixed setup cost every time it makes a production. The plant cannot produce more than its production capacity in a period. However, it can produce more than it distributes in a time period, and thus it can hold the excess amount as inventory which incurs an inventory holding cost for each unit stocked in each time period. The production cost per unit produced is ignored as this cost is constant. The distribution from the plant to retailers is made using a fleet of homogenous vehicles. Each retailer is replenished by at most one vehicle in a period (i.e., split deliveries are not allowed) while a vehicle can replenish multiple retailers in a period provided that its capacity is not exceeded. The usage of a vehicle in a period incurs a fixed vehicle usage cost. As it is assumed that retailers are close to each other, every delivery to a retailer incurs a fixed delivery cost rather than a sequence-dependent routing cost (i.e., there are no vehicle routing decisions). Like the plant, retailers can hold inventory which incurs an inventory holding cost for each unit carried in a period. However, the inventory level of a retailer cannot exceed its storage capacity. Thus, the integrated production, inventory, and distribution problem (PIDP) is to determine the production quantities at plant, distribution quantities to retailers as well as the vehicles to deliver to retailers such that the total cost comprised of setup costs and inventory holding costs at the plant, inventory holding costs at retailers, vehicle usage costs, and delivery costs to retailers is minimized.

The strictest assumptions of the problem described above are the adoption of vendor-managed inventory policy, known demands, and retailers being close to each other. Without assuming a vendor-managed inventory policy, the plant cannot manage the inventories of retailers as well as itself which means integrated planning would not be possible. If demands were uncertain, the model formulations presented in this paper would not be used and different model formulations incorporating demand uncertainty would be needed. Lastly, if the order of visits to retailers had a significant impact on the delivery cost, one would formulate the problem as a PRP which includes vehicle routing decisions instead of the model formulations given in this paper. The other assumptions of the problem like having a single plant, a single product, a fleet of homogeneous vehicles, not allowing backlogging at retailers, not allowing split deliveries and the cost terms are not rigid as one can easily modify the model formulations given in this paper to address multiple plants and products, a fleet of heterogeneous vehicles, and allowing backlogging and split deliveries.

In the following, parameters and decision variables to be used in the model formulation are defined.

Parameters:

c_j : Delivery cost to retailer j .

h_0 : Inventory holding cost at plant.

h_j : Inventory holding cost at retailer j .

S : Fixed setup cost at plant.

R : Fixed cost of using a vehicle.

J : Number of retailers.

K : Number of vehicles.

T : Number of time periods in the planning horizon.

Q : Production capacity at plant.

W : Capacity of a vehicle.

U_j : Storage capacity at retailer j .

d_{jt} : Demand at retailer j in period t .

Decision Variables:

I_{0t} : Inventory level of plant at the end of period t .

I_{jt} : Inventory level of retailer j at the end of period t .

p_t : Production quantity at plant in period t .

q_{jkt} : Delivery quantity to retailer j by vehicle k in period t .

$x_{jkt} = \begin{cases} 1 & \text{if vehicle } k \text{ delivers to retailer } j \text{ in period } t. \\ 0 & \text{otherwise.} \end{cases}$

$y_t = \begin{cases} 1 & \text{if production occurs in period } t. \\ 0 & \text{otherwise.} \end{cases}$

$v_{kt} = \begin{cases} 1 & \text{if vehicle } k \text{ is used in period } t. \\ 0 & \text{otherwise.} \end{cases}$

Using the above defined parameters and decision variables, Senoussi et al. (2016) formulated the PIDP as the following MILP formulation:

$$AF: \text{Min } \sum_{t=1}^T (S y_t + \sum_{j=0}^J h_j I_{jt} + \sum_{k=1}^K R v_{kt} + \sum_{j=1}^J \sum_{k=1}^K c_j x_{jkt}) \quad (1)$$

s.t.

$$I_{0t} = I_{0,t-1} + p_t - \sum_{j=1}^J \sum_{k=1}^K q_{jkt} \quad 1 \leq t \leq T \quad (2)$$

$$I_{jt} = I_{j,t-1} + \sum_{k=1}^K q_{jkt} - d_{jt} \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq t \leq T \quad (3)$$

$$I_{jt} \leq U_j \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq t \leq T \quad (4)$$

$$p_t \leq Q y_t \quad 1 \leq t \leq T \quad (5)$$

$$\sum_{j=1}^J q_{jkt} \leq W v_{kt} \quad 1 \leq k \leq K, 1 \leq t \leq T \quad (6)$$

$$q_{jkt} \leq W x_{jkt} \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq k \leq K, 1 \leq t \leq T \quad (7)$$

$$\sum_{k=1}^K x_{jkt} \leq 1 \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq t \leq T \quad (8)$$

$$I_{0t}, I_{jt}, p_t, q_{jkt} \geq 0 \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq k \leq K, 1 \leq t \leq T \quad (9)$$

$$x_{jkt}, y_t, v_{kt} \in \{0,1\} \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq k \leq K, 1 \leq t \leq T. \quad (10)$$

The objective function (1) minimizes the sum of fixed setup cost, inventory holding costs at the plant and retailers, fixed vehicle usage cost and delivery costs to retailers. Equations (2) and (3) ensure the inventory balance at the plant and at retailers, respectively. Constraints (4) stipulate that the inventory level of retailers does not exceed their storage capacities. Constraints (5) guarantee that the amount produced at the plant in a period does not exceed the production capacity of the plant. Constraints (5) also ensure that if a production occurs in a period, fixed setup cost is incurred in that period. Constraints (6) stipulate that total amount shipped to retailers by a vehicle is no greater than the vehicle capacity. Constraints (6) also ensure that if any quantity is shipped by a vehicle in a period, a fixed usage cost is incurred for that vehicle. Constraints (7) guarantee that if any delivery occurs

to a retailer in a period, the fixed delivery cost to that retailer is incurred. Constraints (8) ensure that a retailer can be replenished by at most one vehicle in a period. Constraints (9) stipulate that those variables cannot be negative whereas constraints (10) ensure the integrality of those variables.

In order to solve the *AF* formulation presented above more efficiently, this formulation is strengthened with the following inequalities by Senoussi et al. (2016):

$$v_{k+1,t} \leq v_{kt} \quad 1 \leq k < K, 1 \leq t \leq T \quad (11)$$

$$\sum_{k=1}^K v_{kt} \leq \lceil \sum_{j=1}^J (U_j + d_{jt}) / W \rceil \quad 1 \leq t \leq T \quad (12)$$

$$\sum_{i=1}^J q_{ikt} \geq W(x_{jkt} + z_{j,t-1} - 1) \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq k \leq K, \\ 1 \leq t \leq T \quad (13)$$

$$I_{jt} \leq U_j z_{jt} \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq t \leq T \quad (14)$$

$$z_{jt} \in \{0,1\} \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq t \leq T \quad (15)$$

$$I_{0,u-1} + \sum_{j=1}^J I_{j,u-1} + Q \sum_{l=u}^t y_l \\ + W \sum_{j=1}^J \sum_{k=1}^K \sum_{l=t+1}^s x_{jkl} \geq \sum_{j=1}^J D_{jus} \quad 1 \leq u \leq t \leq s \leq T \quad (16)$$

$$I_{j,u-1} + W \sum_{t=u}^s \sum_{k=1}^K x_{jkt} \geq D_{jus} \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq u \leq s \leq T \quad (17)$$

$$\sum_{l=2}^K x_{jlt} \leq \sum_{i=1}^{j-1} x_{i1t} \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq t \leq T, \quad (18)$$

where $D_{jus} = \sum_{t=u}^s d_{jt}$ for $1 \leq j \leq J, 1 \leq u \leq s \leq T$.

Constraints (11) are symmetry-breaking constraints for v variables. Constraints (12) limit the number of vehicles to use in a period. Constraints (13) together with (14) and (15) are the full-truckload inequalities ensuring that a full vehicle is sent to retailers in a period if that vehicle in that period visits a retailer which has a positive inventory level at the end of the previous period. Note that z_{jt} variable is equal to 1 if the inventory level of retailer j is positive at the end of period t , and 0 otherwise. Constraints (16) and (17) are the extensions of well-known (l,s) inequalities for the single-item uncapacitated lot sizing problem (Barany et al. 1984). Constraints (18) reduce the number of variables.

Senoussi et al. (2016) called the formulation (1)–(10) as Aggregate Formulation (*AF*) and proposed another MILP formulation, referred to as the Echelon Stock Formulation (*ESF*), which is based on the echelon stock idea. In order to derive ESF, echelon stock variable E_t in period t is defined as follows:

$$E_t = I_{0t} + \sum_{j=1}^J I_{jt} \quad 1 \leq t \leq T. \quad (19)$$

Using (19), Senoussi et al. (2016) replaced I_{0t} variables in AF with $E_t - \sum_{j=1}^J I_{jt}$ and obtained ESF . Because AF yielded slightly better results than ESF in the computational experiments of Senoussi et al. (2016), ESF will not be considered further in this study.

It should be noted that constraints (12) are not valid for the PIDP because split deliveries to retailers are not allowed (i.e., every retailer can be visited by at most one vehicle in a period) and constraints (12) may eliminate some feasible solutions. For instance, consider the following example: $T=1, J=3, I_{10} = I_{20} = I_{30} = 0, d_{11} = d_{21} = d_{31} = 10, U_1 = U_2 = U_3 = 2, W = 19$. For this example, the right-hand side of (12) is two but three vehicles are needed to satisfy the demand of retailers. Thus, constraints (12) eliminate the feasible solution in this example. Because constraints (12) are invalid for the PIDP, they will be removed from the formulation proposed by Senoussi et al. (2016).

2. Proposed Formulation

Because the AF formulation presented in Section 1 could not be solved to optimality in many test problem sets, an improved mixed integer linear programming formulation is proposed. In this improved formulation, tighter (l,s) inequalities are proposed, some of the inequalities in F are made stronger, and more effective symmetry-breaking inequalities are added. Using the echelon stock idea discussed in Section 1, the proposed formulation (PF) is as follows:

$$PF: \text{Min } \sum_{t=1}^T (S y_t + h_0 E_t + \sum_{j=1}^J (h_j - h_0) I_{jt} + \sum_{k=1}^K R v_{kt} + \sum_{j=1}^J \sum_{k=1}^K c_j x_{jkt}) \quad (20)$$

s.t. (3), (4), (6), (8)–(11), (18),

$$E_t = E_{t-1} + p_t - d_{0t} \quad 1 \leq t \leq T \quad (21)$$

$$E_t \geq \sum_{j=1}^J I_{jt} \quad 1 \leq t \leq T \quad (22)$$

$$E_{u-1} + \sum_{l=u}^t \min(Q, D_{0lt}) y_l \geq D_{out} \quad 1 \leq u \leq t \leq T \quad (23)$$

$$I_{j,u-1} + \sum_{t=u}^s \min(W, U_j + d_{jt}, D_{jts}) \sum_{k=1}^K x_{jkt} \geq D_{jus} \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq u \leq s \leq T \quad (24)$$

$$p_t \leq \min(Q, D_{0tT}) y_t \quad 1 \leq t \leq T \quad (25)$$

$$q_{jkt} \leq \min(W, U_j + d_{jt}, D_{jtT}) x_{jkt} \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq k \leq K, \quad 1 \leq t \leq T \quad (26)$$

$$\sum_{i=1}^j 2^{(j-i)} x_{i,k+1,t} \leq \sum_{i=1}^j 2^{(j-i)} x_{ikt} \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq k < K, \\ 1 \leq t \leq T, \tag{27}$$

where $D_{out} = \sum_{j=1}^J D_{jut}$ for $1 \leq u \leq t \leq T$.

The objective function (20) is equivalent to (1). Equations (21) are the inventory balance equations of the whole system. Constraints (22) ensure that the inventory level of the plant is nonnegative (i.e., $I_{0t} \geq 0$ for $1 \leq t \leq T$). Constraints (23) and (24) are the extended (l,s) inequalities with Wagner-Whitin cost structure for the PIDP. Note that these constraints are new to the PIDP and they are tighter (i.e., stronger) than constraints (16) and (17) as shown below.

Using (19), $D_{out} = \sum_{j=1}^J D_{jut}$, and $s = t$, constraints (16) can be recast as:

$$E_{u-1} + Q \sum_{l=u}^t y_l + W \sum_{j=1}^J \sum_{k=1}^K \sum_{l=t+1}^t x_{jkl} \geq D_{out} \quad 1 \leq u \leq t \leq T.$$

As the last term of the right-hand side of the above inequality is equal to zero, constraints (16) for $s = t$ can be rewritten as

$$E_{u-1} + Q \sum_{l=u}^t y_l \geq D_{out} \quad 1 \leq u \leq t \leq T.$$

Because $\sum_{l=u}^t \min(Q, D_{0lt}) y_l \leq \sum_{l=u}^t Q y_l$, constraints (23) are tighter than constraints (16) when $s = t$. Note that constraints (23) are a subset of constraints (16) and there is no relationship between (16) and (23) when $t > s$ in (16).

It is easy to observe that constraints (24) are tighter than constraints (17) because $\sum_{t=u}^s \sum_{k=1}^K \min(W, U_j + d_{jt}, D_{jts}) x_{jkt} \leq \sum_{t=u}^s \sum_{k=1}^K W x_{jkt}$.

As the right-hand sides of (25) and (26) are tighter than constraints (5) and (7), respectively, constraints (25) and (26) are stronger inequalities. Constraints (27) which are effective symmetry-breaking constraints for x variables are adapted from Adulyasak et al. (2014).

Note that constraints (11) and (18) from *AF* are used in *PF* as well because they help solve *PF* faster. On the other hand, constraints (13)–(15) are not used in *PF* as they do not improve the solution of *PF* according to preliminary computational experiments.

3. Sequential Planning Approach

In this section, the sequential planning approach is presented. In this approach, retailers independently place orders to the plant in order to minimize their own costs whereas the plant decides on its production and distribution plan based on the orders of retailers.

The total cost of sequential planning approach can be found using a two-phase method. In the first phase, the following formulation is solved to determine the time and quantity of orders for each retailer:

$$S1: \text{Min } \sum_{t=1}^T \sum_{j=1}^J (h_j I_{jt} + c_j \bar{x}_{jt}) \quad (28)$$

s.t. (4),

$$I_{jt} = I_{j,t-1} + \bar{q}_{jt} - d_{jt} \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq t \leq T \quad (29)$$

$$\bar{q}_{jt} \leq W \bar{x}_{jt} \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq t \leq T \quad (30)$$

$$I_{jt}, \bar{q}_{jt} \geq 0 \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq t \leq T \quad (31)$$

$$\bar{x}_{jt} \in \{0,1\} \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq t \leq T, \quad (32)$$

where \bar{q}_{jt} denotes the quantity ordered by retailer j in period t and \bar{x}_{jt} is equal to 1 if retailer j is visited in period t , and 0 otherwise.

Note that $S1$ formulation decomposes for each retailer and the objective function (28) is minimizing the inventory holding cost as well as delivery cost at each retailer. Constraints (29) and (30) are equivalent to constraints (3) and (7), respectively, with the only difference being the elimination of the index that specifies the assigned vehicle in (29) and (30). Constraints (31) are for nonnegativity of variables and constraints (32) are for the integrality of variables.

Once the optimal time and quantity of orders for each retailer (i.e., \bar{q}_{jt}) are determined, the following formulation is solved in the second phase in order to determine the production schedule at the plant and the assignment of order quantities of retailers to vehicles. Note that unlike the original PIDP, there is no restriction on the production capacity of plant and the number of vehicles in sequential planning approach in order to ensure the feasibility of solutions found.

$$S2: \text{Min } \sum_{t=1}^T (S y_t + h_0 I_{0t} + \sum_{k=1}^K R v_{kt}) \quad (33)$$

s.t. (6) – (8), (10),

$$I_{0t} = I_{0,t-1} + p_t - \sum_{j=1}^J \bar{q}_{jt} \quad 1 \leq t \leq T \quad (34)$$

$$p_t \leq (\sum_{u=t}^T \sum_{j=1}^J \bar{q}_{ju}) y_t \quad 1 \leq t \leq T \quad (35)$$

$$\bar{q}_{jt} = \sum_{k=1}^K q_{jkt} \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq t \leq T \quad (36)$$

$$I_{0t}, p_t, q_{jkt} \geq 0 \quad 1 \leq j \leq J, 1 \leq k \leq K, 1 \leq t \leq T, \quad (37)$$

where K is a sufficiently large number (e.g., $K=J$).

The objective function (33) of $S2$ formulation is the sum of fixed setup cost and inventory holding cost at plant and the fixed vehicle usage costs. Constraints (34) and (35) are equivalent to constraints (2) and (5), respectively, with the only difference being known order quantities to retailers in (34) and (35). Equations (36) assign order quantities of retailers to vehicles. Constraints (37) ensure nonnegativity of variables. The sum of objective functions (28) and (33) gives the total cost of sequential planning approach.

4. Computational Results

Computational experiments have been performed on benchmark instances in order to compare the formulation proposed by Senoussi et al. (2016) (i.e., AF with (11) and (13)–(18)) and the formulation proposed by this study (i.e., PF). The value of integration in PIDP compared to a sequential planning approach has also been assessed through computational experiments.

The computational experiments have been carried out on a Workstation with a 2.4 GHz CPU, 12 cores, and 48 GB RAM that runs on Windows 7. As an MILP solver, CPLEX, which is one of the state-of-the-art commercial solvers available in the market, is used. All formulations presented in this study have been solved using the default settings of CPLEX 12.7.1 with a single thread. One hour of time limit has been implemented for CPLEX 12.7.1 to solve the formulations.

The tests have been performed on test instances generated using the generation scheme of Senoussi et al. (2016). The generated instances involve different number of time periods, retailers and vehicles as well as different levels of production and vehicle capacities. Table 1 shows important parameters of instances and their values.

Table 1. Values of important parameters in instances*

Parameter	Values
T	3, 6, 9
J	5, 10, 15, 20
K	2, 3, 4
Q	$2\alpha, 1.5\alpha$ where $\alpha = \frac{\sum_{j=1}^J \sum_{t=1}^T d_{jt}}{T}$
W	$2\beta, 1.5\beta$ where $\beta = \max_{1 \leq t \leq T} (\sum_{j=1}^J d_{jt})/K$

* Table from Senoussi et al. (2016)

All combinations of the parameters in Table 1 except those involving $Q = 1.5\alpha$ and $W = 1.5\beta$ have been considered. The instances with combinations involving $Q = 1.5\alpha$ and $W = 1.5\beta$ have not been generated as these instances are generally infeasible. For each combination, five instances have been randomly generated using uniform distribution from the intervals [5,25] for demand, [1,5] for unit inventory holding cost at retailers, [100,500] for the

delivery cost to retailers, and [2,6] multiplied with average demand (i.e., $\sum_{j=1}^J \sum_{t=1}^T d_{jt} / (T \times J)$) for the storage capacity at retailers. The unit inventory holding cost at plant, fixed setup cost at plant, fixed cost of using a vehicle, and initial inventory levels of both plant and retailers have been set to 1, 2000, 1000, and 0, respectively. Thus, 108 combinations multiplied with five instances for each combination results in the generation of 540 instances in total.

Summary of computational results obtained with the formulation proposed in this study and that of Senoussi et al. (2016) are presented in Table 2 where first and second columns show parameters and their values, third and six columns the computational time needed by *AF* with (11) and (13)–(18) and *PF*, respectively, fourth and seventh columns remaining integrality gap obtained by *AF* with (11) and (13)–(18) and *PF*, respectively, and fifth and eighth columns the number of instances that could not be solved to optimality by *AF* with (11) and (13)–(18) and *PF*, respectively.

Table 2. Summary of computational results with formulations

Parameter	Value	<i>AF</i> with (11) & (13)–(18)			<i>PF</i>		
		Time	Gap%	#NO	Time	Gap%	#NO
T	3	16.88	0.00	0	6.55	0.00	0
	6	441.21	0.02	13	275.70	0.01	9
	9	1596.46	0.22	68	1347.89	0.15	56
J	5	80.54	0.00	0	30.74	0.00	0
	10	650.85	0.13	20	487.06	0.07	14
	15	860.29	0.12	27	687.35	0.08	21
	20	1147.71	0.08	34	968.37	0.07	30
K	2	76.74	0.00	0	40.59	0.00	0
	3	727.04	0.05	26	512.38	0.02	17
	4	1250.77	0.20	55	1077.17	0.14	48
Q	2	741.42	0.10	59	595.69	0.07	48
	1.5	571.70	0.05	22	438.76	0.03	17
W	2	522.71	0.04	39	394.58	0.03	31
	1.5	1009.05	0.16	42	840.98	0.11	34
Average		684.85	0.08	81	543.38	0.05	65

Key results of Table 2 are as follows:

- The proposed formulation outperforms the existing one with regard to the average solution time and the remaining gap%. Furthermore, the new formulation managed to solve 80 more instances to optimality.

- As the length of the planning horizon increases, the difficulty of solving PIDP to optimality becomes harder for both formulations.
- Similar to the length of the planning horizon, when the number of retailers or the number of vehicles increases, instances become harder to solve to optimality.
- All instances with $W = 3$, $J = 5$, or $K = 2$ have been solved to optimality by both formulations.
- The largest remaining gap% values are obtained when $T = 9$.

In order to assess the value of integrated planning over the sequential planning, the benchmark instances presented in this section are adapted by making both the production capacity of plant and the number of vehicles unlimited. In these instances, the value of K is set to three when determining the value of W . Because Q and K are unlimited, there are 120 instances in total for assessing the value of integrated planning. Note that $S1$ and $S2$ formulations are solved for the sequential planning approach whereas PF formulation with sufficiently large values of Q (i.e., $Q = \sum_{j=1}^J \sum_{t=1}^T d_{jt}$) and K (i.e., $K = J$) is solved for the integrated planning approach.

Summary of computational results to assess the value of integrated planning are presented in Table 3 where first and second columns indicate parameters and their values, and third column shows the average percent improvement obtained by integrated planning over sequential planning.

Table 3. Summary of computational results for the value of integrated planning

Parameter	Value	Ave-Imp%
T	3	5.74
	6	9.64
	9	11.21
J	5	10.92
	10	9.72
	15	7.48
	20	7.34
W	2	8.48
	1.5	9.25
Average		8.87
Maximum		28.03

Key results of Table 3 are as follows:

- On average, 8.87% improvement is obtained by solving the integrated problem over the sequential planning approach.

- The maximum percent improvement by solving the integrated problem over the sequential planning approach reaches to 28.03%.
- As the length of planning horizon increases, the value of integrated planning increases.
- The value of integrated planning decreases as the number of products becomes larger.
- When the vehicle capacity is tighter, the value of integrated planning increases.

It should be noted that the solution time needed by the sequential planning approach is negligible whereas both the remaining integrality gap and the solution time for the integrated planning approach are similar to those of *PF* in Table 2.

In order to understand why integrated planning approach yields better results than sequential planning approach, average percentages of different cost components with respect to total cost are obtained for both integrated and sequential planning approaches and presented in Table 4. In Table 4, the first column shows the approach and the rest indicates average percentages of each cost component.

Table 4. Average percentages of cost components of integrated and sequential planning approaches*

Approach	PlantInv Cost	Setup Cost	RetInv Cost	Deliv Cost	VehUse Cost
Integrated	3.21	12.16	13.75	29.75	41.14
Sequential	3.75	11.08	11.56	27.57	46.04

* PlantInv Cost: Percent Inventory Holding Cost at Plant, Setup Cost: Percent Setup Cost at Plant, RetInv Cost: Percent Inventory Holding Cost at Retailers, Deliv Cost: Percent Delivery Cost to Retailers, VehUse Cost: Percent Vehicle Usage Cost.

As shown in Table 4, the main reason of obtaining an important improvement by integrated planning approach over sequential planning approach is the ability of the integrated planning to better plan usage of vehicles than the sequential planning. Although the sequential planning approach minimizes inventory holding cost and fixed delivery cost of each retailer, the integrated planning approach yields lower fixed vehicle usage costs than the sequential planning approach which predominates the gain from inventory holding cost and delivery cost of retailers. Unlike the sequential planning approach, the integrated planning approach considers vehicle usage costs together with the costs at plant and retailers. This enables the integrated planning approach to more efficiently use vehicles for distribution which in turn results in smaller total costs than the sequential planning approach.

Conclusions

In this study, a supply chain management problem that involves integrated planning of production of a product at a plant and distribution to multiple retailers with a homogeneous fleet of capacitated vehicles over a finite planning horizon is considered. The plant manages the inventories of itself and those of the retailers in a vendor-managed setting. An improved mixed integer linear programming formulation is proposed for the problem. The computational results show that the proposed formulation is superior to the existing formulations. As another contribution, this study assesses the value of integrated planning over the sequential planning where retailers place their orders and the plant makes production and distribution decisions based on the orders of retailers. The computational experiments indicate that average cost savings of 8.9% and maximum cost savings of 28% is achieved by the integrated planning over sequential planning.

As a future research avenue, more complicated integrated production and distribution planning problems (e.g., problem with production and distribution of multiple products, problems with uncertain demands, and problems with capacitated production at plant) can be considered. Another future research study is to develop tailored algorithms to solve larger instances of problem to optimality.

References

- Absi, N., Archetti, C., Dauzere-Peres, S., Feillet, D. (2015). “A two-phase iterative heuristic approach for the production routing problem”. *Transportation Science*, 49: 784–795.
- Absi, N., Archetti, C., Dauzere-Peres, S., Feillet, D., Speranza, M.G. (2018). “Comparing sequential and integrated approaches for the production routing problem”. *European Journal of Operational Research*, 269: 633–646.
- Adulyasak, Y., Cordeau, J.-F., Jans, R. (2014). “Formulations and branch-and-cut algorithms for multivehicle production and inventory routing problems”. *INFORMS Journal on Computing*, 26: 103–120.
- Adulyasak, Y., Cordeau, J.-F., Jans, R. (2015a). “The production routing problem: a review of formulations and solution algorithms”. *Computers & Operations Research*, 55: 141–152.
- Adulyasak, Y., Cordeau, J.-F., Jans, R. (2015b). “Benders decomposition for production routing under demand uncertainty”. *Operations Research*, 63: 851–867.
- Archetti, C., Bertazzi, L., Paletta, G., Speranza, M.G. (2011). “Analysis of maximum level policy in a production-distribution system”. *Computers & Operations Research*, 38: 1731–1746.
- Barany, I., Van Roy T.J., Wolsey, L.A. (1984). “Uncapacitated lot sizing: the convex hull of solutions”. *Mathematical Programming Studies*, 22: 32–43.
- Campbell, A.M., Savelsbergh, M.W.P. (2004). “A decomposition approach for the inventory-routing problem”. *Transportation Science*, 38: 488–502.
- Chan, L.M.A., Muriel, A., Shen, Z.J.M., Simchi-Levi, D., Teo, C.P. (2002). “Effective zero-inventory ordering policies for the single-warehouse multiretailer problem with piecewise linear cost structures”. *Management Science*, 48: 1446–1460.
- Chandra, P., Fisher, M.L., (1994). “Coordination of production and distribution planning”. *European Journal of Operational Research*, 72: 503–517.
- Chitsaz, M., Cordeau, J.-F., Jans, R. (2019). “A unified decomposition matheuristic for assembly, production, and inventory routing”. *INFORMS Journal on Computing*, 31: 134–152.
- Cunha, J.O., Melo, R.A. (2016). “On reformulations for one-warehouse multi-retailer problem”. *Annals of Operations Research*, 238: 99–122.

- Federgruen, A., Tzur, M. (1999). “Time-partitioning heuristics: Application to one warehouse, multiitem, multiretailer lot-sizing problems”. *Naval Research Logistics*, 46: 463–486.
- Fumero, F., Vercellis C. (1999). “Synchronized development of production, inventory, and distribution schedules”. *Transportation Science*, 33: 330–340.
- Jin, Y., Muriel, A. (2009). “Single-warehouse multi-retailer inventory systems with full truckload shipments”. *Naval Research Logistics*, 56: 450–464.
- Kang, J.H., Kim, Y.D. (2010). “Coordination of inventory and transportation managements in a two-level supply chain”. *International Journal of Production Economics*, 123: 137–145.
- Levi, R., Roundy, R., Shmoys, D.B., Sviridenko, M. (2008). “A constant approximation algorithm for the one-warehouse multiretailer problem”. *Management Science*, 54: 763–776.
- Melo, R.A., Wolsey, L.A. (2012). “MIP formulations and heuristics for two-level production-transportation problems”. *Computers & Operations Research*, 39: 2776–2786.
- Qui, Y., Wang, L., Fang, X., Pardalos, P.M., Goldengorin B. (2018). “Formulations and branch-and-cut algorithms for production routing problems with time windows”. *Transportmetrica A: Transport Science*, 14: 669–690.
- Ruokokoski, M., Solyali, O., Cordeau, J.-F., Jans, R., Süral, H. (2010). “Efficient formulations and a branch-and-cut algorithm for a production-routing problem”. GERAD Technical Report, G-2010-66, HEC Montreal, Canada, 1–43.
- Russell, R.A. (2017). “Mathematical programming heuristics for the production routing problem”. *International Journal of Production Economics*, 193: 40–49.
- Senoussi, A., Mouss, N.K., Penz, B., Brahimi, N., Dauzere-Peres, S. (2016). “Modeling and solving a one-supplier multi-vehicle production-inventory-distribution problem with clustered retailers”. *International Journal of Advanced Manufacturing Technologies*, 85: 971–989.
- Senoussi, A., Dauzere-Peres, S., Brahimi, N., Penz, B., Mouss, N.K. (2018). “Heuristics based on genetic algorithms for the capacitated multi vehicle production distribution problem”. *Computers & Operations Research*, 96: 108–119.

- Solyalı, O., Süral, H. (2012). “The one-warehouse multi-retailer problem: Reformulation, classification, and computational results”. *Annals of Operations Research*, 196: 517–541.
- Solyalı, O., Süral, H. (2017). “A multi-phase heuristic for the production routing problem”. *Computers & Operations Research*, 87: 114–124.

Bölgesel Krizlerde Birleşmiş Milletler ve Ukrayna Krizi

United Nations in Regional Crises and Crisis in Ukraine

Aslıhan ANLAR¹

Geliş tarihi: 06.06.2018, Kabul tarihi: 16.12.2018, Basım tarihi: 01.05.2019

Öz

Birleşmiş Milletler (BM), uluslararası barış ve güvenliğin korunması için kurulmuş en kapsamlı uluslararası örgüttür. Bölgesel krizlerin tırmandırılmadan çözülmesinde etkin rol oynayabilecekken, BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinden birinin taraf olduğu krizlerde bu durum Konseyin önünü kesmektedir. Bu çalışma temel olarak BM'in Ukrayna krizi esnasında gösterdiği faaliyetlere odaklanmaktadır. Ukrayna temsilcisinin BM'e mektup gönderdiği tarih olan 28 Şubat 2014- Şubat 2017 arasındaki zaman dilimine bakılacaktır. Çalışmada tamamen birincil kaynaklar olan BM organlarının yayınladığı kararlar, karar tasarıları, bilgilendirme metinleri, proje raporları, plan değerlendirme metinleri taranmıştır. Ukrayna'da yaşanan gerilim BM Güvenlik Konseyi'nin yetersizliğini gözler önüne seren diğer bir örneği teşkil etmiştir. Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul dışındaki BM program ve fonları ise çatışmalar önlenemeyince devreye girmişlerdir. Çatışmalar tırmanmadan önce bu sorun gündemine gelmesine rağmen bu sorunun çözümünde başarılı olamamıştır.

Anahtar Kelimeler: *Birleşmiş Milletler, Ukrayna, bölgesel krizler, Güvenlik Konseyi, BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği*

Jel Kodları: F50, F51, F53

Abstract

The United Nations is one of the most important international organizations, have being established for peace and security. Besides the Security Council, there are lots of organizations under the UN umbrella. This study focuses on activities and performance of the UN during the period from 28 February 2014 (date of submission of Ukraine UN representative's letter to the UN Security Council) to February 2017. While preparing this study, only primary resources, especially UN Security Council resolutions, resolution drafts, meeting records, press statements, assessment reports are reviewed. This tension generates an additional example which clearly displays inefficiency of the UN Security Council mechanism. Other councils began their activities after failures of the UN Security Council and General Assembly. Despite the fact that this issue was put on its agenda before escalation of the conflict, it cannot be successful at keeping peace in Ukraine.

Keywords: *United Nations, Ukraine, regional crises, Security Council, UN Office for the Coordination and Humanitarian Affairs, UN Refugee Agency*

Jel Codes: F50, F51, F53

¹ Kocaeli Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Dr. aslıhan.anlar@gmail.com / aslıhan.anlar@kocaeli.edu.tr
<http://orcid.org/0000-0002-0591-8764>

Giriş

Birleşmiş Milletler (BM), uluslararası barış ve güvenliğin korunması için kurulmuş en kapsamlı uluslararası örgüttür. BM Şartı'nın ilk maddesinde ilk fıkrasında amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

“Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla:

- ✓ Barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak,
- ✓ Saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve
- ✓ Barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek”tir. (UHDİGM, 1945: 4)

BM Şartının ilk maddesinin ikinci fıkrası ise dostça ilişkilerin geliştirilmesi ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemlerin alınmasına değinmekteyken; üçüncü fıkra “ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmeye ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak” olarak belirtilmiştir (UHDİGM, 1945: 5). Uluslararası barışın ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluk Güvenlik Konseyi'ndedir. (Madde 24) (UHDİGM, 1945: 11)

Ancak BM birinci fıkradaki amaçları gerçekleştirmekte pek çok nedenlerle başarısız olmakla, yeterince etkin olmamakla eleştirilmiştir. Ne yazık ki Ukrayna'daki kriz esnasında gösterilen zayıf performans bunun örneklerinden biri olmuştur. Ukrayna temsilcisinin konuyu BM gündemine taşımaya rağmen BM Güvenlik Konseyi ne 6. Bölüm'de ne de 7. Bölüm'deki belirlenen yöntemleri hayata geçirememiş ve çatışmalar daha da kızışarak devam etmiştir. BM en başta engelleyemediği yıkımı daha sonra tamir yoluna gitmiş ve BM çatısı altında pek çok yardım kuruluşu Güvenlik Konseyi'nin taraflar arası uzlaşma sağlayamadığı çatışmanın hayatlarını mahvettiği insanlara yardım kampanyaları düzenlemiş ve program, proje ve planları geliştirmiştir. Bölgedeki insanların durumlarını bir parça düzeltmesi için milyonlarca dolar harcanmıştır.

Bu çalışma da temel olarak BM'in Ukrayna krizi esnasında gösterdiği performans değerlendirilecektir. Zamanlama olarak Ukrayna temsilcisinin BM'e mektup gönderdiği tarih olan 28 Şubat 2014- Şubat 2017 arasındaki zaman dilimine bakılacaktır. Çalışmada tamamen birincil kaynaklar olan BM organlarının yayınladığı kararlar, karar tasarıları, bilgilendirme metinleri, proje raporları, plan değerlendirme metinlerinden yararlanılarak yapılmış olduğu faaliyetler ortaya konulacaktır. İlk olarak Güvenlik Konseyi, sonraki bölümlerde kriz esnasında faaliyet gösteren diğer BM organlarına

bakılacaktır. Ancak organların faaliyetleri incelemeye geçilmeden önce çok kısa da olsa literatür taramasına yer verilecektir. Son bölümde faaliyetleri ortaya konan organların performansları değerlendirilecektir.

1. Literatür Taraması

Kaynak taraması yapıldığında literatürde çok sınırlı sayıda yayının bu konuya değindiği görülmektedir. BM ve Ukrayna hakkında sayısız eser olmakla beraber BM'in Şubat 2014'de başlayan krizle ilgili olarak Ukrayna'daki varlığı az sayıda eserde görülmekte ya da geçmektedir.

İlk olarak Roy Allison'ın International Affairs'de Kasım 2014'de yayınlanan makalesinde Rusya'nın Kırım ve Ukrayna'daki politikası ile Soğuk Savaş sonrası Avrupa'daki sisteme tamamen meydan okumasına rağmen Rusya'nın uluslararası ortamda istikrarlı bir şekilde herhangi bir yanlış yaptığını ya da yasalara aykırı olarak askeri müdahalede bulunduğu iddialarını reddettiğini ifade etmiştir. Bu çerçevede Rusya'nın 1 ve 3 Mart 2014 tarihlerindeki Güvenlik Konseyi toplantılarında Ukrayna meselesi ile ilgili söylemlerini sıralamış ve bunların geçersizliğini ortaya koymuştur. (Allison, 2014: 1261-1268) Allison'un bu makalesindeki amacı Rusya'nın politikasını açıklamak olup, BM ile ilgili bir değerlendirme yapmamıştır.

Bilal Karabulut BM'in barış ve güvenliği korumadaki rolünü tartıştığı makalesinin ikinci kısmında BM'in yeni güvenlik alanlarının hepsinde faaliyetler yürütmekte olduğunu belirtip, Karadeniz Havzası'nda çevre güvenliği ile ilgili girişimlerini tanımlayıp değerlendirmiştir. Karabulut'a göre BM Karadeniz'in çevresel güvenliği konusunda en aktif rol oynayan uluslararası aktör olmasına rağmen sonuç alıcı strateji ve planlar ortaya koyamamıştır. (Karabulut, 2015: 54-55)

Mehmet Sait Dilek "Rusya Federasyonu'nun Kırım Hamlesine Analitik Bakış" isimli makalesinde çok kısa olarak Rusya'nın Kırım'a ilişkin karar tasarısını veto ettiğini belirterek bu durumun Güvenlik Konseyi'nin antidemokratik yapısına işaret ettiğini ifade etmiştir. (Dilek, 2015: 257)

Richard Gowan BM Güvenlik Konseyi'ndeki Rusya ve Çin'in veto hakkında doğan sorunları incelediği makalesinde BM'nin Ukrayna meselesinde, Güvenlik Konseyi'nin Rusya ve Batılı devletlere, verimli bir diplomatik görüşme yerine birbirlerine suçlamalarını yönetebilecekleri bir platform sunmaktan başka bir rol oynayamadığını belirtmiştir. Aşağıda ele alınacak olan BM GK 2202 no'lu kararının Rusya'nın koşullarını ortak bir kararın gibi sunulmasına sebep olduğunu ifade etmiştir. (Gowan, 2015: 5)

Jean- Dominique Guiliani de Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesinin uluslararası hukuka etkisini tartıştığı çalışmasında Rusya'nın Kırım ilhakıyla BM Şartı'nın, Avrupa Konseyi Tüzüğü'nün, Helsinki Konferansı Nihai Senedi'nin, BDT'Yİ kuran Anlaşma'nın, Ukrayna ve Rusya arasındaki iki

anlaşmanın ve Ukrayna ve Kırım'ın anayasalarının ihlali olduğunu ifade etmiştir. Bu ihlalin sadece Kırım ve Ukrayna'yı ilgilendirmediğini, nükleer silahların yayılmasının önlenmesini zorlaştıracağı, azınlık ve kimlik sorunlarını kızıştırabileceği, savaşlarla ilgili düzenlemelerin zayıflatıldığını iddia etmiş ve bu sürecin “hukuk devletler ve bireyler arası ilişkilerin yürütülmesinde en iyi yöntemdir” inancını değiştirmemesi gerektiğini vurgulamıştır. (Guiliani, 2015: 6)

Görüldüğü üzere BM ve Ukrayna üzerindeki yazın daha çok Şubat ve Mart 2015 tarihinden sonra, özellikle Kırım'ın ilhakı üzerine ve Güvenlik Konseyi'nin Rusya'dan kaynaklanan etkin faaliyet gösterememe durumu üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada Güvenlik Konseyi'ndeki gelişmeler Ağustos 2016'ya kadar ele alınacak, ayrıca diğer devletlerin tutumunun yanı sıra BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, AGİT Gözlem Misyonu ve BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi'nin bilgilendirme konuşmalarına da değinilecek ve ikinci kısımda BM'nin diğer organ ve programlarının faaliyetleri de ele alınacaktır.

2. Güvenlik Konseyi

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 28 Şubat 2014'de Ukrayna'nın daimi temsilci Yuriy Sergeyev'in Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün tehlikede olduğunu ifade eden mektubu üzerine ilk toplantısını yapmıştır. BM Güvenlik Konseyi 28 Şubat ile Ağustos 2016 tarihleri arasında kırk toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantıların dört tanesi 2014 Martında Kırım'ın Rusya Federasyonu'na bağlandığı tarihten önce yapılmıştır. Bu toplantılara Ukrayna daimi temsilcisi de katılmış, zaman zaman AGİT'ten ya da BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve BM İnsani İlişkiler Koordinasyon Ofisi'nden konuyla ilgili yetkililer de davet edilmiştir.

BM konuyla ilgili olarak Ukrayna'daki durumu yerinde incelemek üzere BM Genel sekreter yardımcısı Jan Eliasson'u görevlendirmiştir. Daha sonra BM Genel Sekreteri Siyasi İşlerden Sorumlu Yardımcısı Oscar Fernandez Taranco, Jeffrey Feltman ve Teye- Brook Zerihoun, Jens Anders Toyberg-Frandzen; BM Genel Sekreteri İnsan Haklarından Sorumlu Yardımcısı İvan Simonoviç, BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA) Direktörü John Ging görevlendirilmiştir. Bu üst düzey yetkililer Ukrayna'daki gelişmeleri takip etmiş ve güvenlik konseyini bilgilendirmişlerdir. Görüşmelere aynı zamanda AGİT'ten Büyükelçi Ertuğrul Apakan, AGİT Ukrayna Özel Gözlem Misyonu Başkanı ve Büyükelçi Heidi Tagliavini, AGİT Kiev temsilcisi davet edilmiş ve bilgi verilmesi istenmiştir.

Bu toplantılarda Rusya Federasyonu'nun ve Ukrayna ve onu destekleyen devletlerin konu ile ilgili sundukları tezlerden bahsetmek gerekirse, 6 temel başlıkta tartışmalar süregitmiştir. (UN Security Council, 2014a, 2014b, 2014c, 2014ç)

1. Rusya Federasyonu Ukrayna'da olayların tırmandırılmasından Ukrayna'daki muhalefeti ve muhalefet içinde radikal aşırı grupların olduğu iddiasıyla onları sorumlu tutmuştur.

2. Ulusal birlik hükümetinin oluşturulması, anayasal reformlar ve yeni anayasa, Aralık 2014'de başkanlık seçimleri ve silahlı güçlerin kullanılmamasını öngören 21 Şubat Anlaşmasının uygulanmadığını Rusya ileri sürmüştür.

3. Ukrayna Parlamentosu'nun Ukrayna'daki azınlıkların kendi dillerini kullanmalarını düzenleyen kanunu değiştirmiş olmaları da Rusya tarafından eleştirilmiş ve durumun Ukrayna tarafından tırmandırılmasına kanıt olarak gösterilmiştir.

4. Rusya'dan hem Yanikoviç hem de Kırım özerk Bölgesi Başbakanı Aksyonov tarafından yardım talebinde bulduklarını Rusya temsilcisi ileri sürmüştür.

5. Ukrayna'daki gelişmelerin hem Ukrayna'daki Rusya vatandaşlarını, Rusça konuşanları ve Rusya Federasyonu Karadeniz Filosu 'nu ve görevlilerini tehdit ettiğini, Rusya'nın onları korumayı amaçladıkları ve Kırım'da düzenin tekrar tesis edilmesini amaçladıklarını ileri sürmüşlerdir.

6. Ukrayna'da yaşananların demokrasi olmadığı, aksine güç kullanan bir ele geçirme süreci olduğunu söylemiştir. Buna karşın Ukrayna temsilcisi de Yanikoviç hakkındaki kararın Ukrayna Parlamentosu tarafından alındığını ve Parlamentosunun devrimle değil normal bir seçim süreci sonunda iş başına geldiğini dile getirmiştir.

7. Kırım'da düzenlenen referanduma yönelik eleştirilere Rusya Kosova örneğini öne sürmüş, ABD'nin bağımsızlık kazanma sürecinden bahsetmiştir.

Karşı taraf ise

1. Rusya'yı, tüm uluslararası hukuku, imzacısı olduğu Budapeşte Memorandumu 'nu, 1997 tarihli Rusya Federasyonu ve Ukrayna Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması'nın hükümlerini çiğneyerek Kırım'ı işgal etmekle suçlamış ve işgale son verme ve askeri birliklerini çekme çağrısında bulunmuşlardır.

2. Rusya'nın beşinci argümanına karşı Rusya'nın askeri operasyonunun kesinlikle insan hakları koruma misyonu olmadığı ve aksine Rus ya da Rusya yanlısı kesimlere karşı şiddet uygulandığına ya da uygulanacağına dair bir göstergenin bulunmadığına işaret edilmiştir.

3. Rusya'nın dördüncü argümanına karşı olarak da Kırım Parlamentosu'nun ya da yönetiminin böyle bir hakkı olmadığını, bu hakkın ancak Ukrayna ulusal Meclisi'nde olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca Yanukoviç'in eski Başkan olduğu ve kendi ülkesini terk ederek kaçtığını, bu sebeple O'nun davetinin geçerli bir sebep olmadığını da söylenmiştir.

4. Rusya'nın askeri hareketinin kesinlikle barışı koruma misyonu olarak kabul edilemeyeceğini, açıkça bir saldırı olduğu söylenmiş ve kınanmıştır.

5. Rusya'nın 21 Şubat anlaşmasını öne sürmesine karşı da taraflardan biri olan Ukrayna eski devlet başkanının kaçtığı için anlaşmanın uygulanmasına imkân kalmadığı da dile getirilmiştir. Rusya da buna karşın yine de anlaşmaya uyulabileceğini böylece olaylar tırmanmadan çözülebileceğini ifade etmiştir.

6. Ukrayna temsilcisi ayrıca Rusya'nın üçüncü argümanına karşı Ukrayna'nın Avrupa Bölgesel Azınlık Dilleri Şartı'nı imzaladıklarını ve 1992 tarihinde bağımsızlıklarında hemen sonra etnik azınlıkların haklarının korunmasını düzenleyen kanun çıkardıklarını da dile getirmiştir.

Mart 2014 sonrası ise Nisan'da Donetsk ve Luhansk'ta gösteri ve ayaklanmaların artması ve 13 Nisan'da Ukrayna'nın askeri operasyona başlamasıyla BM GK'ndeki tartışmalar da başka mecraya taşınmıştır. Rusya Federasyonu temsilcisi kendini yetkili gören Kiev'deki otoritelerin darbeye varan dikkatsiz hareketlerinin Ukrayna'nın kırılğan toplumsal yapısına tamamen zarar vereceğini ifade etmiş ve yönetimin radikal milliyetçiler, şovenist, anti-Semitist ve Rus düşmanı kişilerden olduğu iddiası Ukrayna yönetimini suçlamıştır. (UN Security Council, 2014d: 2) 13 Nisan görüşmeleri boyunca tüm Konsey üyelerine ve Ukrayna temsilcisine 14 Nisan'da başlayacak olan terörizm karşıtı askeri operasyonun yapılmaması yönünde uyarılarda bulunmuştur. (UN Security Council, 2014d: 17)

Ancak Konsey'in diğer üyeleri asker üniformalı grupların hükümet binalarını işgal ettiğini, yollara barikatlar kurulduğunu, bu eylemlerin nizamsız bir grup tarafından değil, profesyonel askerler tarafından yapıldığını, Rusya'nın sınıra askeri yığınak yaptığını ve buna benzer bir sürecin Kırım'da da yaşandığını iddia ederek Rusya'yı suçlamışlar ve Ukrayna'ya destek çıkmışlardır. (UN Security Council, 2014d: 5) Ukrayna temsilcisi ayrıca Rusya'ya Ukrayna topraklarında karışıklık çıkarmak üzere özel görevli gruplar oluşturup göndermekle itham etmiştir. (UN Security Council, 2014d: 13) BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından yayınlanan raporlara dayanarak Ukrayna'da azınlık ya da insan hakları konusunda sistematik ihlaller yapılmadığı, dolayısıyla Rusya'nın bu hususları

gerekçe göstererek Kırım'a müdahil olmasının dayanaksız olduğu ve bu sorunlara barışçıl yollarla uğraşılacak boyutta olduğu da defaten dile getirilmiştir. (UN Security Council, 2014e: 4)

Ancak Rusya bu raporun objektif bir şekilde hazırlanmadığını, aksine Ukrayna'daki Rusça konuşan halkın durumunun kötüleştiğini iddia etmiş, Kiev liderlerini Donbas ziyaretinde protestocularla görüşmemekle suçlamıştır. (UN Security Council, 2014e: 7 ve 23) Ukrayna temsilcisinin de davet edildiğinde bu toplantılarda sürekli Ukrayna'da azınlıkların, özellikle Rusça konuşan topluluğun sıkıntı yaşamadığı, anti-Semitizm'in yaygınlaştığına ilişkin bir durumun olmadığını ve Kırım'da asıl insan hakları ihlallerinin Rus işgalinden sonra başladığı, özellikle Kırım Tatarlarına ve Ukrayna kökenlilerin sıkıntı çektiği belirtilmiştir. (UN Security Council, 2014e: 19) Buna karşılık, Rus temsilcisi de Kırım'da Tatar dilinin üçüncü resmi dil olarak kabul edildiğini, kabinede bazı bakanlıkların sadece Tatarlara verilmek üzere ayrıldığını ve Kırım Tatarlarının durumunu daha da iyileştirmek üzere Tataristan Cumhuriyeti ile anlaşmalarını ifade etmiştir. (UN Security Council, 2014e: 21)

29 Nisan görüşmelerinde ise 17 Nisan Cenevre'de gerginliğin düşürülmesi ve şiddetin sonlandırılması üzerine anlaşıldığı halde Ukrayna'nın kendi üzerine düşeni yerine getirdiği ancak Rusya'nın siyasetinde herhangi bir değişiklik olmadığı Birleşik Krallık, Fransa, Avusturalya ve ABD temsilcileri tarafından dile getirilmiş; (UN Security Council, 2014f: 4-7) Rus temsilcisi de bu iddiaları reddederek asıl anlaşmayı uygulamak için somut adımlar atmayan tarafın Ukrayna olduğunu örnekleriyle anlatmıştır (UN Security Council, 2014f: 13).

Ukrayna yönetiminin, ülkenin doğu ve güney bölgelerine yürüttüğü askeri operasyon Rusya tarafından sürekli eleştirilmiştir. Rusya, Avrupa Birliği ve ABD'yi Ukrayna'ya destek olmakla suçlamış ve olayların tırmandırılmasından bu ülkeleri sorumlu tutmuştur. Rusya 25 Mayıs seçimlerini de desteklemediğini açıklamıştır (UN Security Council, 2014g: 3, 18). Birleşik Krallık ve Fransa temsilcileri Rusya'nın Ukrayna'nın yaptığı operasyonları barışçıl göstericilere karşı yürütülen askeri bir operasyon gibi gördüğünü, aksine Ukrayna'nın kendi egemenliğini tesis etmek ve vatandaşlarını korumak üzere Rusya'nın desteklediği silahlı gruplara karşı yürüttüğü bir operasyon olduğunu dile getirmişlerdir. (UN Security Council, 2014g: 4-5)

25 Mayıs seçimleri ve Rusya'nın da bu seçimleri tanıdığını açıklaması üzerine Ukrayna üzerine BM Güvenlik Konseyi (BMGK) görüşmeleri barış girişimleri üzerine yoğunlaşmıştır. 24 Haziran BMGK 7205 sayılı toplantısı, Ukrayna yeni devlet başkanı Petro Proşenko'nun 20 Haziran'da ilan ettiği bir haftalık ateşkes ve barış planı; (UN Security Council, 2014g: 2) Ekim toplantıları da 19 Eylül'de imzalanan Minsk Protokolünün uygulanması üzerine geçmiştir. (UN Security Council, 2014h: 2-3)

Kötüleşen insani durum da BM Güvenlik Konseyi toplantılarında da ele alınan gündemlerden biri olmuştur. Bu toplantılar esnasında Rusya Federasyonu Ukrayna'ya insani yardım kafilesi gönderme gerekliliği üzerinden durmuşken, ABD bunun uluslararası Kızıl Haç gibi kuruluşlarca yapılması gerekliliğini, Rusya'nın da bireysel olarak değil bu kuruluşlar üzerinden yardım yapması gerektiğini, aksi halde bunun insani yardım kisvesi altında Ukrayna'ya ekstra müdahale anlamına geleceğini ifade etmişlerdir. (UN Security Council, 2014i: 14) Ancak bunlara rağmen Rusya Ağustos (2014) sonlarında Rus insani yardım kafilesi Ukrayna'ya ulaşmıştır. (UN Security Council Report, 2016)

5 Eylül Minsk Protokolü'nden sonra BM Güvenlik Konseyi görüşmelerinin ana konusu anlaşmanın uygulanması, yaşanan ihlaller oluşturmuştur. 12 Kasım görüşmelerinde söz alan BM Siyasi İşlerden Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı Toyberg Frandzen yaptığı bilgilendirme konuşmasında Ukrayna için çatışmalara son vermektan başka; çatışmaların yeniden alevlenmesi, zaman zaman artan düşük seviyede devam etmesi ya da yıllarca hatta on yıllarca süren donmuş bir ihtilafa çevrilmesi gibi üç seçenek daha bulunduğunu ve bu üç alternatifin önlenmesi gerektiğini belirtmiştir. (UN Security Council, 2014i: 3) ABD temsilcisi ise asıl meselenin uluslararası komitenin Ukrayna'daki olayların bir donmuş ihtilafa dönüşmemesi için ne yapacağı olduğunu ifade etmiştir. AGİT'ten temsilcilerinden konuşma yaptığı toplantılarda da Ukrayna ve Rusya temsilcileri karşılıklı olarak birbirlerini ateşkesi ihlal etmekle suçlamışlardır. (UN Security Council, 2014i: 17-19 ve 20-23) 23 Ocak 2015'de sözde Donetsk Halk Cumhuriyeti ateşksten tek taraflı olarak çekildiğini ilan ettiği için bu konu Konsey'in gündeminden çıkmıştır.

12 Şubat'taki (2015) yenilenen ateşkes ile BM Güvenlik Konseyi'nin gündemi anlaşmaların uygulanmasına odaklanmıştır.² Silahların geri çekilmesi, ateşkesin uygulanması esnasında özellikle Donetsk'te Horlivka ve Hranite, Mariupol, Marinka ve Debaltseve'deki çatışmalar, AGİT Misyonunun ya da diğer insani yardım amaçlı gelenlerin girişine konulan yasaklar, Kırım Tatarlarının maruz kaldığı insan hakları ihlalleri ele alınmıştır.

Bu görüşmeler esnasında Rusya açıkça AGİT Gözlem Misyonu'nun girişini engellemek, yasadışı silahlı grupları desteklemek ve askerini geri çekmemekle suçlanmış ve sonra da ateşkese tam olarak riayet edilmesi için etkisini kullanması istenmiştir. Rusya suçlamaları reddederek, aksine Ukrayna'nın gittikçe silahlandığını (Ukrayna ise bu konuda savunma amaçlı silahlanmanın ya da başka ülkelerden yardım almanın kendisinin hakkı

² 12 Şubat 2015 tarihli II. Minsk Anlaşması temel olarak ateşkes ve ağır silahların geri çekilmesi, yerel seçimlerin yapılması, Donetsk ve Luhansk önderliğindeki bölgelere daha geniş yetki alanlı özerklik sağlanması ve Ukrayna'nın Rusya'ya sınırında kontrolünün tekrar sağlanması gibi hükümler yer almaktadır. (UN What's in Blue, 2016)

olduğunu, aksine Rusya'nın silah göndermesinin hangi yasal düzenlemeye dayandığını sormuştur); kendilerinin ağır silahların çekilme işleminin kısmen tamamlandığını ifade etmiştir.

Ayrıca Donbas'taki insani durumun çok kötü olduğunu, Kiev yönetiminin ambargo uyguladığını, maaşların ödenmediğini ve gazın kesildiğini söylemiştir. Rusya'nın oradaki halkın acil ihtiyaçlarını karşılamak için gayret gösterdiğini, 17 insani ihtiyaç maddesi taşıyan konvoy gönderdiklerini, bunlarında Ukrayna sınırındaki gümrük görevlileri tarafından kontrol edildiğini, su, yiyecek ve ilaç temin ettiklerini ifade etmiştir. (UN Security Council, 2015a: 11) 1 milyon yer değiştiren insanların çoğunun (950.000 kişi) Rusya'ya geldiğini, bu insanlara siyasi görüşlerine bakılmaksızın iş ve ev imkânı sağlandığını da sözlerine eklemiştir.

Haziran'daki toplantıda ise Ukrayna'nın Donetsk ve Luhansk'ın özerk konumuna ilişkin düzenlemelerin, Minsk'te anlaşıldığı halde yapmadığı, af yasasını halen çıkarmadığı, aksine silahlandı; Kiev'in bu şekilde devam etmesi halinde Ukrayna'daki durumun tekrar kontrolden çıkacağı konularında uyarmıştır. (UN Security Council, 2015b: 9)

Aralık 2015 tarihli BMGK görüşmelerinde Ertuğrul Apakan da bir bilgilendirme konuşması yapmış ve ateşkesin büyük ölçüde uygulandığını ancak halen ihlallerin yaşandığını, bunun da normalleşme ve krizin siyasi çözüme ulaştırılması önünde engel olduğu ifade edilmiştir. Daha sonra ağır silahların geri çekilmesi, mayınlardan temizlenmesi, acilen ihtiyaç duyulan altyapının tamiri ve siyasi anlaşmanın sağlanması konularına değinmiştir. (UN Security Council, 2015c, 9)

Litvanya temsilcisi bu sorunun da donmuş ihtilaflar listesine gireceği uyarısında bulunmuş, Fransız temsilcisi de çözüm sürecine olan destekleri ve bunun sonucu olarak Ukrayna ile Rusya arasında imzalanan yeni doğal gaz anlaşmasına değinmiştir. (UN Security Council, 2015c, 9 ve 11) Nisan ayındaki toplantıda ise Donbas'taki yerel seçimler için yasal düzenlemenin gerekliliğine dikkat çekmiştir. (UN Security Council, 2016, 10) İngiliz temsilcisi ise Rusya'nın hem siyasi çözüme ulaşılması hem de insani durumun düzeltilmesi konusunda en etkili aktör olarak çözüm için gerekli çabayı göstermeye davet etmiştir. (UN Security Council, 2015c, 12) Amerikan temsilcisi de Ukrayna'nın içinde bulunduğu durum ve çözüme ulaşamamasının sorumlusunun Rusya olduğunu açıkça ifade etmiştir. (UN Security Council, 2015c, 25) Rusya temsilcisi ise yine Ukrayna'daki olayların sorumlusunun dış destekli aşırı grupların yaptığı darbe olduğunu tekrar vurgulamış ve Minsk ateşkesiyle getirilen fakat Ukrayna hükümeti tarafından uygulanmayan yükümlülüklerinden bahsetmiştir. Toplantıya davet edilen Ukrayna Dışişleri Bakanı ise Ukrayna hükümetinin yükümlülüklerini yerine getirdiğini, merkezi yapıyı güçsüzleştiren, yerine Donetsk ve Luhansk yerel yönetime özel düzenleme getiren anayasal değişikliğini kabul ettiklerini, yerel

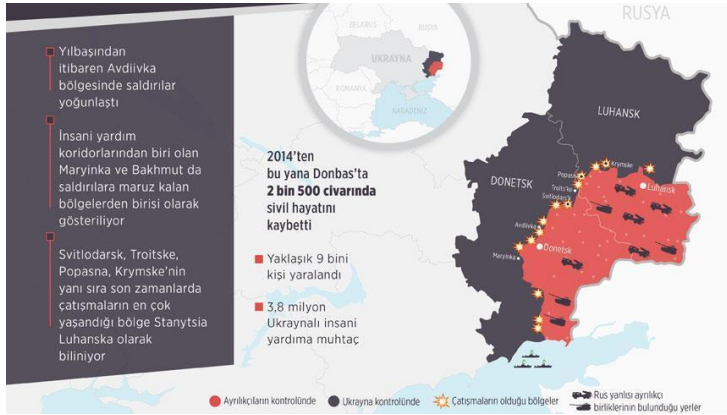
Bölgesel Krizlerde Birleşmiş Milletler ve Ukrayna Krizi

seçimlere düzenleme getiren yasa üzerinde çalıştıklarını ancak Rusya'nın üzerine düşeni yapmadığını, aksine ateşin kesilmesini beklerken ateşkes tarihinden bu yana 13.500 kez saldırıya uğradıklarını ifade etmiştir. (UN Security Council, 2015c, 26)

Güvenlik Konseyi'nin Ağustos 2016 tarihinde yaptığı toplantıda ise Rusya'nın Kırım'daki sabotaj ve terör olaylarının sorumlusunun Ukraynalı güçler olduğu iddiaları yüzünden Rusya ile Ukrayna arasında artan gerilim konu edinmiştir. Ukrayna temsilcisi bu iddiaları tamamen reddederek, Rusya'yı Doğu Ukrayna'da gerginliği arttıracak eylemlerde bulunmakla suçlamıştır. Rusya iddialarında ısrar etmiş, Ukrayna'yı kınamış ve Minsk Anlaşması'nı uygulanmasını engellemekle suçlamıştır. (UN Security Council Report, 2016)

2 Şubat 2017 tarihli son toplantıda Ukrayna'daki ateşkes ihlalleri, Avdiivka, Yasnovata, Donetsk havalalanı, Mariupol, Popasna ve Debeltsve bölgelerinde yer alan çatışmalar, ateşkesçe yasaklanan ağır silah kullanımı, sivil ölümleri, bu çatışmaların sebep olabileceği çevresel felaketler ve altyapının zedelenmesiyle mağdur olan sivillerin sorunları, insani yardım kuruluşlarına ve AGİT misyonun geçişlerine bazı bölgelerde izin verilmemesi sorunu ele alınmış ve Ukrayna sorununun dördüncü yılının tamamlandığı, Minsk Ateşkesi ve buna ilişkin GK kararının üzerinden iki yıl geçtiği ifade edilmiştir. (UN Security Council, 2017_a, 2-3)

Şekil -1: BM Güvenlik Konseyi'nde Bahsi Geçen Çatışma Bölgeleri

Kaynak: Anadolu Ajansı

BM Genel Sekreteri İnsan Haklarından Sorumlu Yardımcısı İvan Simonoviç'in bu toplantılarda sunduğu raporlarda genel olarak şu konulardan bahsedilmiştir:

1. Ukrayna'daki yasal düzenlemeler konusundaki olumlu gelişmeler

2. Anayasal reformlar ve çıkarılan af yasası (Memorandum of Concord and Peace- 20 Mayıs)
3. Ukrayna hükümetinin yeniden ele geçirdiği yerlerde (Slovyans gibi) hayatın normale dönmesi (UN Security Council, 2014ı, 2)
4. Ukrayna Hükümetinin genel af yasasının belli suçları (soykırım, terörizm, katletme, ağır yaralama, rehin alma, insan kaçakçılığı, cinsel istismar) işleyenleri kapsamaması gerekliliği (UN Security Council, 2014h, 5)
5. 25 Mayıs seçimleri ve Doğu bölgelerinde seçimlerin engellenmesi
6. Euro-Maidan olayları ve 2 Mayıs Odesa olayı³ esnasında yaşamını kaybeden kişilerin sorumluları ile ilgili hukuki sürecin başlatılması ve safhaları
7. Hayatını kaybeden insanlar ve bunun önlenememesi
8. Bulunan cesetlerin tanımlanması, ailelerine teslimi ve insan onuruna yakışır şekilde defnedilmeleri
9. Rusya Federasyonu, Çeçenistan ve Kuzey Kafkasya'dan silahlı grupların varlığı
10. Silahlı grupların ağır silahlara (misket bombası gibi) sahip olması
11. Kaçırılma, alıkoyma, kaybolma vakalarındaki artış
12. Hükümetin güç kullanmada dengeli olma gerekliliği
13. Çocukların durumu, silahlı grupların kontrolündeki bölgelerde doğan çocukların Ukrayna tarafından vatandaş sayılmaması ve bu çocukların devletsiz kalma durumuyla karşı karşıya olmaları
14. Yaşanan yiyecek, ilaç ve su sıkıntısı
15. Gazetecilerin karşılaştıkları tehlikeler ve ifade özgürlüğü
16. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin yaptığı olumlu katkılar (Suçsuz tutukluların salıverilmesi,)
17. Muhtemel haciz ve zarar verilmiş, el konulmuş ve yağmalanmış ev sahiplerine telafi edici hiçbir mekanizmanın olmaması da dahil olmak üzere konut, arazi ve mülkiyet haklarına ilişkin sıkıntılar (UN Security Council, 2015c, 4)

³ 2 Mayıs 2014'de kimliği belirsiz kişiler tarafından Sendika Binası'nda çıkarılan yangında 42 kişi hayatını kaybetti, 300 kişi de yaralandı. (Ukraine Today, 2015)

18. Yerlerinden edilmiş insanlar (Internally Displaced persons) (Kaydedilenlerin sayısı 6 Mart 2015 itibarıyla 1,1 milyon kişiye ulaşmıştır. (UN Security Council, 2015a, 3)

19. Kırım'daki yasal karışıklık

20. Kırım Tatarlarının durumu, Kırım Tatar Meclis Başkan yardımcısı Ahmet Ciygöz'ün tutukluluk halinin devamı, Kırım Tatarlarının liderleri Mustafa Jemilev ve Refat Çubarov hakkında bulunan giriş yasağı.

21. Rusya'nın raporların tek taraflı yazıldığına ilişkin iddiaları (UN Security Council, 2014ğ, 3-5)

2015 yılı sonunda Aralık ayı toplantısında İvan Simonoviç dokuz noktayla bundan sonra yapılması gerekenleri sıralamıştır: Tutukluların salıverilmesi, hareket özgürlüğü kapsamında Ukrayna'nın uyguladığı kısıtlamaları tekrar gözden geçirmesi ve silahlı grupların kontrolü altındaki bölgelerdeki değişiklikleri (ölüm, doğum, evlilik) kaydetmesi, emekli maaş ödemelerinin yapılması, Kırım'da uluslararası gözlemcilerle izin verilmesi, adil yargılanmasının tesis edilmesi, ölüm ve kayıp olaylarının faillerinin soruşturulmasını, Tatarlara barışçıl toplanma, ifade ve din özgürlüğünün sağlanması, kültürel ve dillerini kullanmalarına yönelik hakların tanınması. (UN Security Council, 2015c, 6)

BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA) Direktörü John Ging de Ukrayna'daki insani durumun ne kadar acil olduğunu konusunda Güvenlik Konseyi'ni bilgilendirmiştir. Kendisinin verdiği bilgilere göre 1.1 milyon insan yerlerinden olmuş, 670.000 kişi komşu ülkelere kaçmış, 2 milyon kişi çatışma alanlarında yaşamakta olduğunu ve 5 milyon insanın da insani yardıma muhtaç durumda olduğunu bildirmiştir. (UN Security Council, 2015a, 3) BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi altı yerde bulunduğunu, 2,6 milyon kişiye sağlık sektöründe destek olduklarını ve (19 Şubat 2015'de) 62 ton insani yardım ulaştırdıklarını iletmiştir. Ateşkes yürürlüğe konduca, daha geniş kitlelere ulaşılmış ve Güvenlik Konseyi gündemine bu yardımların finanse edilmesi meselesini de gündeme alarak, 221 milyon dolar kullanılacağı belirtilerek finansman için üyelere çağrıda bulunulmuştur. (UN Security Council, 2015b, 3) Aralık 2015 ayındaki toplantıda ise Hükümetin kontrolü dışındaki Luhansk ve Donetsk'deki otoritelerin uluslararası insani yardım amaçlı kuruluşların girişlerini engelledikleri hususunu dile getirmiştir.

Haziran ve Temmuz 2015 görüşmelerinden sonra Aralık 2015, Mart ve Nisan 2016 tarihlerinde de görüşmeler yapılmıştır. Aralık ayındaki görüşmelerde Ivan Simonovic, Ukrayna'daki insani durumla ilgili olarak düşmanlıkların gittikçe azaldığını ancak halen bombardıman ya da mayın yüzünden ölen sivillerin olduğunu ve ölü sayısının toplamda 9,115 kişiye ulaştığını ifade etmektedir. (UN Security Council, 2015c, 4) Nisan ayındaki

toplantıda bu sayı 9,300 ölü ve 214,000 yaralı olarak ifade edilmiştir. (UN Security Council, 2016, 2) Diğer önemli sorunlardan diğerinin de kayıp insanlar olduğu ve sayılarının 3000’ni bulduğu belirtilmiştir. (UN Security Council, 2015c, 4)

Doğuda, Luhansk ve Donetsk yönetimindeki bölgelerde ise insan hakları ihlallerinin yaşandığı ve özellikle tutukluların içinde buldukları zor durumdan bahsedilmiştir. Ayrıca yerleşim yerlerindeki halk da sağlık hizmetleri, barınma gibi ihtiyaçların karşılanamaması, haczedilme dahil konut ve mülk haklarına yönelik ihlaller, zarar görmüş yapılarla ilgili yeterli telafi edici mekanizmaların olmaması gibi sorunlarla karşı karşıya olduklarını tekrar dile getirmiştir. (UN Security Council, 2015c, 4) Ayrıca içinde bulunulan siyasi durum sebebiyle bu bölgelerde yapılan sivil kayıt belgeleri Ukrayna hükümeti tarafından geçersiz sayılmakta, bu da insanları temel sosyal ve sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını zorlaştırmaktadır. Ayrıca Ukrayna hükümetinin uyguladığı geçiş noktalarındaki sınırlamalar bölgedeki tecridi arttırmaktadır. İnsanlar geçebilmek için saatler harcamak zorunda kalmakta ve sıkı denetimden geçmektedirler. Kırım’daki insani durum ise halen aciliyetini korumaktadır (UN Security Council, 2015c, 5). Nisan ayındaki toplantıda Kırım Meclisi’nin kapatılması gündeme taşınmış, Rusya da aşırılık içeren faaliyetleri yüzünden kapatıldığını ve bunun Rusya’nın iç meselesi olduğunu söylemiştir (UN Security Council, 2016, 3 ve 22).

John Ging de Ukrayna’daki insani durumun çok acil olduğunu, de-facto hükümetlerin insani yardım örgütleri kontrol altındaki bölgelerden çıkardığını, çok azının yeniden iş başına dönebildiklerini ifade etmiş ve durumun düzeltilmesini istemiştir. Ukrayna hükümetini ise insani yardım konvoylarının geçişlerinde kolaylık sağlaması konusunda uyarılmış ve su ve elektrik kesintisine ilişkin yasa tasarısının çok kötü etkileri olacağını ifade etmiştir. (UN Security Council, 2015c, 7) Tüm engellemelere rağmen BM ve diğer uluslararası sivil toplum örgütlerinin 2015’de 2,1 milyon insana temiz su, 320.000 kişiye yemek, 230.000 insana yemek dışı, 75.000 kişiye de tıbbi yardım ulaştırdığını söylemiştir. (UN Security Council, 2015c, 7)

Bu süreçte de iki BM Güvenlik Konseyi kararı ve karar tasarısı çıkmıştır. 15 Mart 2014’te Ukrayna’nın birliğini, egemenliğini, toprak bütünlüğünü teyit eden, Ukrayna’nın 16 Mart 2014 yapılacak referandumu ve sonuçlarını tanımadığını dile getiren ve diğer ülkelere de bu sonucu tanımama ya da tanımayı sonuç verecek hiçbir eylemde bulunmamaya çağırın bir karar tasarısını görüşmüş; ancak Rusya’nın veto etmesi sebebiyle kabul edilememiştir. (UN Security Council, 2014j) Oysa BM Şartı’nın 52. Maddesinin 3. Fıkrası hükümleri uyarınca “alınan kararlarda bir uyumsuzluğa taraf olan [Güvenlik Konseyi üyesi] oylamaya katılamaz.” (UHDİGM, 1945, 11) Fakat Güvenlik Konseyi üyeleri bu hükmü bile uygulayamamışlar ve bu kararın Rusya ile ilgisi olmadığına hükmetmişlerdir.

21 Temmuz 2014'de ise 2166 sayılı BM GK kararıyla 17 Temmuz'da Donetsk'te Malezya Havayolları'na ait uçağın düşürülmesi kınanmış ve olayın uluslararası bir kurul tarafından tam, derinlemesine ve bağımsızca uluslararası bir soruşturma yapılması istenmiştir. (UN Security Council, 2014k, 1-2)

12 Şubat 2015'de "Minsk Anlaşmalarının Uygulanması için Önlem Paketi"nin kabul edilmesi üzerine, destek mesajı veren ve AGİT'e gözlemlene sürecinde yer verilmesini öneren 17 Şubat 2015 tarihli 2202 sayılı BM GK kararı alınmıştır. (UN Security Council, 2015d, 1)

31 Ocak 2017'de Ukrayna'daki durumun kötüleşmesi, bunun sivil halk üzerindeki etkisinde endişe ettiklerini, Minsk Ateşkesi ile yasaklanan ağır silahların kullanımını kınadıklarını ifade ederek; GK'nin Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ve egemenliğini desteklediklerini ve 2202 sayılı BM GK kararına uyulması gerekliliğine vurgu yapan bir Basın Açıklaması (press statement) yayınlanmıştır. (UN Security Council, 2017b)

Görüldüğü üzere Güvenlik Konseyi BM'nin en etkin organı olmasına rağmen ne barış görüşmelerine ön ayak olabilmemiş ya da sürdürebilmemiş, ne BM Barış Gücü oluşturabilmiş ne de insani durumun iyileşmesi ya da insan hakları ihlallerin engellenmesi konusundaki çalışmalara bir katkıda bulunabilmiştir. Tüm görüşmeler Ukrayna temsilcisi ile ona destek olan Batılı ülke (özellikle ABD, Fransa, Birleşik Krallık, Litvanya) temsilcileri ile Rusya Federasyonu temsilcilerinin karşılıklı suçlamaları ve birbirine büyük ölçüde zıt verdiği bilgilendirmelerle geçmiştir. Diğer üyelerin verdiği beyanlar da birkaç istisna dışında diplomatik teşekkür ve kınama ya da endişelerin olduğunu ifade edilen kısa konuşmalardır.

Ukrayna konulu BMGK'ndeki görüşmeler devam ederken, 2014 yılı boyunca 21 Şubat, 17 Nisan Cenevre, 6 Nisan ve 11 Şubat Normandi 4 (Almanya, Fransa, Rusya, Ukrayna arasında) görüşmeleri, 23 Haziran AGİT gözetiminde Donetsk görüşmeleri yapılmış, 5 Eylül Minsk I ve 12 Şubat 2015 Minsk II imzalanmış, sürekli Güvenlik Konseyi toplantılarda adları geçmiş; ancak hiç biri BMGK ya da Genel Kurul gözetiminde ya da arabuluculuğunda gerçekleştirilmemiştir. Sorunun taraflarından birinin Rusya Federasyonu olması, onun da veto hakkının bulunması her türlü faaliyet için gereken BMGK kararının çıkmasını engellemiş, Ukrayna krizinde BMGK'nın elini kolunu bağlamıştır.

3. BM'in Diğer Organ ve Komiserlikleri

3.1 Genel Kurul

Genel Kurul'da da Ukrayna konusu ele alınış ve 27 Mart 2016 tarihinde 88. Oturumunda 68/262. Genel Kurul kararı almıştır. (UN General Assembly, 2014) Bu Genel Kurul kararında öncelikli olarak BM Şartı'nın

hukukun üstünlüğü ilkesinin önemine, 2. Madde uyarınca tüm devletlerin uluslararası ilişkilerinde herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan çekinme ve uyuşmazlıklarını barışçıl yollarla çözme yükümlüğüne değinmiştir. Sırasıyla 24 Ekim 1970 tarihli Devletler arası BM Antlaşması Doğrultusunda Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Konusundaki Bildirge'ye, 1 Ağustos 1975 tarihli Helsinki Nihai Senedi'ne ve 5 Aralık 1994 tarihli Budapeşte Bildirisi'ne, 31 Mayıs 1997 Ukrayna ve Rusya Federasyonu arasında Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması'na ve 21 Aralık 1991 tarihli Alma-Ata Deklarasyonu'na dikkat çekilmiştir. Ukrayna'da halkın farklılığını yansıtacak ve tüm taraflardan temsilcilerini de dahil eden kapsayıcı siyasi diyalogun devamının önemine vurgu yapılmış ve Genel Sekreter, AGİT ve diğer bölgesel ve uluslararası organizasyonların gerginliğin düşürülmesine yönelik çabalarını takdir edilmiştir.

Son kısımda da 16 Mart 2014 tarihli, Kırım Özerk Cumhuriyeti ve Sivastopol'de yapılan referandumun Ukrayna tarafından onaylanmadığını ifade etmiş ve uluslararası tanınmış sınırlar içinde Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne, birliğine, egemenliğine ve siyasi bağımsızlığına ilişkin verilen taahhüttü yenilemiş, tüm devletleri güç kullanma ya da güç kullanma tehdit veya diğer hukuksuz yollarla Ukrayna'nın sınırlarının değiştirilmesine yönelik girişimler de dahil olmak üzere bu devletin toprak bütünlüğüne ya da ulusal birliğini kısmen ya da tamamen tahrip edecek faaliyetlerden çekinme ve vazgeçmeleri çağrısında bulunmuştur. Çatışmanın tüm taraflarını acilen siyasi diyalog yoluyla barışçıl yollarla çözüme davet etmiş ve gerginliği arttıracak söylemlerden ve tek taraflı eylemlerden çekinmelerini ve uluslararası uzlaşma çabalarına katılmalarını istemiştir.

Kararın dördüncü maddesinde de Ukrayna'daki insanların özellikle azınlık gruplarına mensup kişilerin haklarının korunmasına yardım etmek amacıyla çalışan tüm kuruluşları takdir etmiştir. Son maddelerinde de Kırım ve Sivastopol'da yapılan referandumun geçerliliğinin olmadığını ve Kırım Özerk Cumhuriyeti ve Sivastopol şehrinin statüsünün değiştirilmesine dayanak olamayacağını vurgulamış ve tüm devletlere, uluslararası örgütlere ve özel statülü kurumlara, bu referanduma dayanarak Kırım Özerk Cumhuriyeti ve Sivastopol şehrinin statüsünün değiştirilmesinin tanınamalarını ya da tanımayı sonuç verecek ya da tanınma şeklinde yorumlanabilecek herhangi bir bağittan veya eylemden kaçınmaları çağrısında bulunmuştur. (UN General Assembly, 2014, 1-2)

3.2 BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği

BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği de olayların patlak verdiği tarihten itibaren Ukrayna'daki olayları gözlemlemiş ve Mart 2014 ayında Kiev'de 7 kişilik insan hakları yetkilileri ve 25 ulusal yetkili ile beraber bir misyon

oluşturmuştur. Misyon merkezi Kiev’de olmasına rağmen Lviv, Odessa, Simferopol, Donetsk and Kharkiv şehirleri öncelikli çalışma alanı olarak seçilmiştir. Misyonun başında da yukarıda ifade edildiği gibi Ivan Simonovic bulunmaktadır. Mali kaynak ise Genel Sekreter’in önceden öngörülemeyen ve sıra dışı olaylar için tahsis edilmiş ödeneğinden sağlanmıştır.(UN OHCHR: 1-2) Bu tarihten sonra 15 Nisan 2014’ten 8 Ekim 2014’e kadar aylık, 15 Şubat 2015’e kadar iki aylık raporlar hazırlanmış, daha sonra Haziran, Ağustos, Aralık 2015 ve Mart ve Haziran 2016 tarihlerinde olmak üzere beş rapor sunmuştur.

İlk dönemde (Mart 2014 tarihinde başlayan dönem) hazırlanan raporlar yolsuzluk ve ekonomik ve sosyal hakları ihlallerinin, hukukun üstünlüğü ve insan hakları ihlallerine ilişkin kurumlara yönelik güvensizlik, Maidan gösterileri esnasında ve 2 Mayıs Odesa’da yaşanan insan hakları ihlalleri ve diğer insan hakları konusunda başlatılan hukuki süreç, seçme ve seçilmeye ilişkin siyasi haklar (25 Mayıs seçimleri sırasında), azınlık hakları, ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, serbestçe bilgi alabilme özgürlüğü, din ve inanç özgürlüğü, tahrik edici söylemler, Ukrayna yönetiminin gerçekleştirdiği reformlar, anayasa değişiklikleri (UN OHCHR, 2014a: 10-22), Luhansk ve Donetsk’de binalara askerler tarafından el konulması(UN OHCHR, 2014b: 21), kendi devlet sistemlerini kurmaları, Ukrayna otoritelerini tanımamaları (UN OHCHR, 2014c: 14), ülke içinde yer değiştiren insanların sayısının artması ve ihtiyaçları ve Kırım’a özgü olarak da medya ve haber alma kaynaklarına konulan kısıtlar, kaçırma, alıkonulma, hukuksuz bir şekilde tutuklanma, kaybolma, işkence, askeri birliklerin varlığı, Kırım’da Rus vatandaşlığı imkânı sunulduktan sonra kayıtlarda çıkan sorunlara, belli kamu hizmetlerine erişememe, mülk haklarına yönelik sorunlar, hareket özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar, belirsizlik ve Kırım Tatarları’nın durumu gibi konulara değinilmiştir.

15 Haziran’da hazırlanan rapor, Ukrayna Hükümeti’nin başlattığı operasyonlarla öncelikli olarak yaşamlarını kaybeden ve yaralanan insanların durumuna dikkat çekmiştir. (UN OHCHR, 2014c: 7) Yine bu de-facto bağımsızlıklarını ilan eden cumhuriyetlerde yaşanan kaçırılma, alıkonulma, tutuklanma, işkence, öldürme gibi olaylara da yer verilmiştir. Ağustos raporunda Minsk’te gerçekleşen görüşme ve anlaşmaya da değinilmiştir. (UN OHCHR, 2014d: 4) Daha sonraki raporlarda sosyal ve ekonomik haklar başlığında sosyal koruma, yeterli yaşam şartlarına haiz olma, yüksek kalitede fiziksel ve psikolojik sağlık hizmetinden yararlanma hakkı (UN OHCHR, 2015: 21), kişinin yaşamını sürdürebilmesi için fiziksel koşullara ulaşma hakkı, çalışma hakkı, çalışma ortamına ilişkin haklar, sosyal güvenlik hakkı, eğitim hakkı, kadın hakları (UN OHCHR, 2014e) gibi konulara da değinilmiştir.

Yüksek Komiserlik temel olarak oluşturduğu özel misyon aracılığıyla Ukrayna'da gözlemlerde bulunmuş ve raporlar hazırlamıştır. Bunun yanı sıra yine yüksek komiserlik çatısı altında Engelli Hakları Komitesi de 31 Ağustos 2015 tarihinde kabul edilen raporunda genel olarak engelli kişilerin hakları ile ilgili sorunlara dikkat çekerken, ayrıca çatışmalardan sonra ortaya çıkan ek sorunlara da değinmiştir (CRPD, 2015). BM İşkenceye Karşı Komite ise 18-19 Kasım 2014 tarihli raporunda işkence sorununa yönelik genel değerlendirmesinin yanı sıra hem Maidan olayında, daha sonraki 2 Mayıs 2014 ve 9 Mayıs 2014 olayları esnasında işkence olaylarına değinmiştir. Aynı zamanda Donetsk ve Luhansk'ın kontrolü altındaki bölgelerde yaşanan işkenceyle alakalı sıkıntılara dikkat çekilmiştir. (Committee against Torture, 2014) Nisan 2014'de Azınlık Haklarına ilişkin ve Şubat 2014'den sonra yaşadıkları ek sıkıntılara yer veren özel rapor ve Eylül 2014'de de yerinden edilmiş kişilerin hakları durumlarına ilişkin rapor ve Mayıs 2016'da Kanunla yetkili olmayanlar Kişiler yapılan keyfi tutuklamalar üzerine de üçüncü bir özel rapor hazırlanmıştır. (UN OHCHR, 2016)

3.3 Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

Ukrayna'daki Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ilk olarak 1994'de Ukrayna'ya gelmiş ve Ukrayna'nın 2002'de 1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokolü ve ilgili ekleri imzalamasından sonra, Komisyon işlevine başlamıştır. Temel olarak BMMYK Hükümete mültecilerin korunması, gerekli yasaların çıkması, sığınmacı için sistemin kurulması, hükümet görevlilerinin bilgilendirilmesi gibi konularda yardım etmekte ve tavsiyelerde bulunmakla beraber ülkenin mültecilerin korumasına ilişkin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini de gözlemlemektedir. (UNCHR)

Ukrayna'daki kriz esnasında Yüksek Komiserlik, komşu ülkelere göç eden mültecilerin durumunu da gözetmiştir. Mülteci statüsü veren ülkelerin hükümet kaynaklarına göre komşu ülkelerde iltica talebinde bulunan ya da diğer şekillerde yasal kalma hakkı tanınan kişi sayısı; çoğunluğu Rusya Federasyonu ve Beyaz Rusya'da olmak üzere, 1,4 milyon insana ulaşmıştır. Temmuz 2016 itibariyle Avrupa Birliği ya da komşu ülkelere 7967'si Almanya'ya olmak üzere toplamda 26922 kişi uluslararası koruma için başvurmuşlardır. (UNHCR Operational Update, 2016b, 2)

Ukrayna'da ise 2014'deki krizden sonra temel olarak yerinden edilmiş insanlara yönelik yardımlarda bulunmak üzere Dnipro, Donetsk, Kharkiv, Luhansk, Mariupol ve Sievierodonetsk'de altı ofis kurmuştur. Mayıs 2016 itibariyle 24'ü uluslararası 107 ulusal personelle çalışmaktadır.

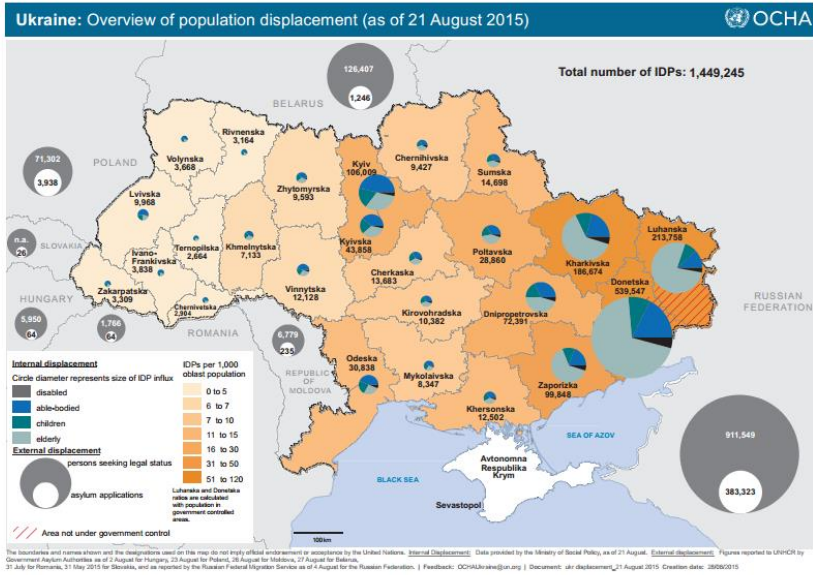
Yerinden edilmiş insanlarla ilgili olarak BMMYK en zor durumda olan kişilere doğrudan yardım etse de asıl olarak Ukrayna hükümetine ve sivil toplum örgütlerine yardım etmektedir. Sağladığı teknik destek hizmetinin

Bölgesel Krizlerde Birleşmiş Milletler ve Ukrayna Krizi

yanı sıra, sivil toplum örgütleri Crimean Development Fund (Crimea SOS), Right to Protect ve diğer yerel sivil toplum örgütlerine yasal danışmanlık ağının kurulması, kapasite artırılması ve sosyal yardım düzenlemeleri konularında yardım etmektedir. National Society of the Red Cross in Ukraine aracılığıyla 5000 kişiye yemek dışı ve ek gıda yardımı ulaştırmıştır. (UNCHR, 2015)

Hükümet yetkilileri ile gerekli yasaların çıkması, bu sayede mültecilerin ve yerinden edilmiş insanların korunmaları ve diğer ihtiyaçları için gerekli yasal zeminin teminine yardım etmektedir. Örneğin 2015’de Ulusal İnsan Hakları Programının kabul edilmesi, Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine İlişkin Hareket Planının oluşturulması, Yerinden edilmiş kişilerin kayıt ve sosyal yardıma ulaşmalarına ilişkin mevzuatın iyileştirilmesi, İnsani Yardım kanununun değiştirilmesi gibi konularda BMMYK hükümete destek ve yardımcı olmuştur. (UNCHR Ukraine, 2015: 1)

Harita 1: Ukrayna’da Yerinden Edilmiş İnsanlar ve Mülteciler (OCHA, 2015)

Ocak 2016’ya kadar; 24.700 battaniye, 25.000 yatak örtüsü, 7.000 havlu, 6.800 kıyafet, 2.200 mutfak eşyaları ve 8.200 yiyecek paketleriyle 50.000’den fazla insana yardım ulaştırmıştır. Evlerine tamir etmek isteyen insanlara da inşaat malzemeleri, ısınma ve mobilya yardımı da yapmıştır (2015’de 11.962 hane halkı (UNCHR Ukraine, 2015: 2). Lviv, Kyiv, Dnipropetrovsk, Zakarpattia, Odesa, Kherson, Chernihiv, Cherkasy, Kirovohrad,

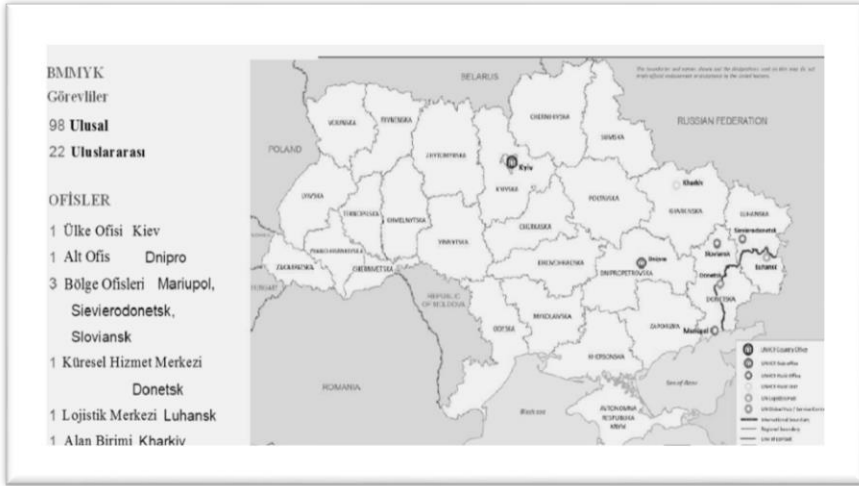
Bölgesel Krizlerde Birleşmiş Milletler ve Ukrayna Krizi

Kaynak: Doğu Ukrayna Hızlı Etki Projeleri, 2015. (UNHCR, 2015: 2)

Bir tanesi hükümetin kontrol ettiği bölgenin dışındaki yerlerde olmak üzere 24 proje yürütülmekte olup, 1 milyon kişinin yararlandığı bu projelerde 233.000 dolar harcanmaktadır. (UNHCR, 2015: 1)

BMMYK'nin çalışma yaptığı bir diğer alan da cinsel şiddetin ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi olup, psikolojik destek ve yasal yardım, bilincin artırılması, psiko-sosyal, tıbbi, yasal ve güvenlik yardımı sağlanması, bu konuda çalışan resmi ve sivil kuruluşların kapasitelerinin artırılması, İstanbul Protokolünün⁴ onaylanması, geçici sığınakların kurulması gibi faaliyetlerde bulunmaktadır. (UNCHR, 2016: 4) Bu çerçevede BMMYK, bu konuda çalışan “Zor Durumdaki Aileler için Kriz Merkezi” (Kiev), Anne ve Çocuk Merkezi (Chernivtsi), “Bir Çocuğun Gülümsemesi” (Zaporizhzhia), “Yeni Binyıl” (Mykolaiv ve Pervomaisk) ve “Slavyane” gibi sivil toplum örgütlerine şiddet mağdurlarına destek veren ya da şiddeti engellemeyi amaçlayan projeler vasıtasıyla yardım etmektedir. (UNCHR, 2016: 2-3)

Harita 3: Ukrayna’da BM Mülteciler Yüksek Komiserliği

Kaynak: BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Raporu (UNCHR, 2017, 1)

Ayrıca, koordinasyonun ve daha iyi savunma amacıyla BMMYK Koruma Birimi altında Cinsel Şiddetin ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi alt birimi Kyiv, Dnipropetrovsk, Zaporizhzhia, Kharkiv, Sievierodonetsk and Kramatorsk şehirlerinde kurulmuştur. (UNCHR, 2016: 4) Aslında pek çok BM MYK faaliyetlerinde öncelikli olarak bu kadınlara yardım edilmekte

⁴ Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (the Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic violence) (2011) İstanbul Protokolü olarak bilinmektedir.

(para ve yasal yardımda) ve yukarıda bahsedilen “Şahsi Koruma Yardımı” öncelikle bu kişiler gözetilmektedir. (UNCHR, 2016a: 1)

Şekil 2: “Benim Evim Nerede” Yazılı Poster (UNCHR, 2015: 3)

Hızlı Etki Projeleri kapsamında Kryvyi Rih Şehri'nde (Dnipropetrovsk) açılan Vatra Dostluk Mekanı'ndaki (Vatra Friendly Space) bir poster. (UNCHR, 2015: 3)

BMMYK yerinden edilmiş insanlarla ilgili çalışmaları için gerekli fonu 37,7 milyon dolar olarak belirlemişse de bunun ancak %35'nin bağışlardan karşılayabilmiş olup(UNCHR, 2017), bağış verenler Kanada, Estonya, AB, Almanya, Japonya, Rusya Federasyonu, İsveç ve özel kuruluşlardan oluşmaktadır. (UNCHR, 2016b: 1-2)

3.4 Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

Krizin çıktığı tarihten sonra yaşanan süreçte rol alan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP) (UNDP) için öncelikli ilgilendiği alanlar yerinden edilmiş kişiler ve onların insani ihtiyaçları ve çatışmanın etkilediği alanlarda İyileşme ve Barışın tesis edilmesi süreçleri olmuştur. BMKP İyileşme ve Barışın Tesisi programı çerçevesinde hayati öneme sahip sosyal ve ekonomik altyapının tamirinde, Doğu Ukrayna'daki yerel yönetimlerin etkin çalışmasında, yerinden edilmiş insanlar ve gittikleri yerdeki halk arasında girişimciliğin teşvikinde ve iş imkânları oluşturulmasında ve barış ve uzlaşmanın desteklenmesinde yardımcı olmaya çalışmaktadır. (UNDPa) Halihazırda yürütülen otuz projenin içinde hususi olarak Ukrayna'daki son krizle alakalı olarak “Donbas Bölgesi'nin Ekonomik ve Sosyal Durumun İyileştirilmesi/Onarımı Projesi” (\$5.000.000 bütçeli, Mart 2015-Şubat 2016 tarihleri arasında); “Ukrayna Sağlık Bakanlığı Tedarik Hizmetlerini Destekleme Projesi” (Ekim 2015 ve Aralık 2019 tarihleri arasında, ilaç ve tıbbi malzemenin sağlanması konusunda), “Ukrayna'da yerinden edilmiş İnsanlar'ın Sosyal ve Ekonomik Sorunlarına Acil Çözüm Projesi” (Ağustos

2014 ve Şubat 2016 tarihleri arasında, \$10.020.000 bütçeli) olmak üzere üç proje yürütmektedir. (UNDPb)

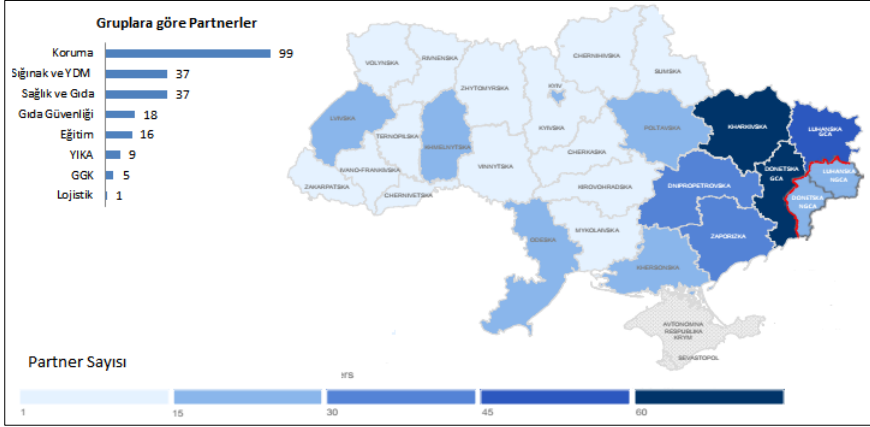
3.5 Birleşmiş Milletler Çatısı Altındaki Diğer Program ve Fonlar

Ukrayna'da yukarıda detaylı olarak incelenenlerin yanı sıra Ukrayna'nın çağrısı üzerine bu ülkeye gelen BM çatısı altında faaliyet gösteren 17 fon, program ve özel birimler bulunmakta ve politika tavsiyeleri, teknik destek ve acil durum yardımında bulunmaktadır. (United Nations Ukraine) Ukrayna'nın özellikle öncelik verdiği 3 acil alanda yardımlarını yoğunlaştırmaktadır: çatışmadan etkilenen bölgelerde ve yerinden edilmiş insanlar için insani yardım, geri kazanma, istikrar ve barış inşa süreci, ve hukukun üstünlüğü ve sosyal istikrar ve demokratik yönetimin kuvvetlenmesi için uzun dönemli ülke çapında reform ve kalkınma. (United Nations Ukraine)

BM'nin yanı sıra Ukrayna'da yardım için faaliyet gösteren ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri, insani yardım faaliyeti gösteren pek çok uluslararası örgüt ve sayısız gönüllüler bulunmaktadır ve bunun koordinasyonu için aralık 2014'de Grup sistemi hayata geçirilmiş ve insani yardım faaliyeti ile alakalı sekiz grup (Koruma, Sağlık ve Gıda, Sığınak ve Yiyecek Dışı İhtiyaç Maddeleri, Gıda Güvenliği, Eğitim, YIKA kısaltması ile su, temizlik ve hijyen (WASH), Geçim ve Geri Kazanım, Lojistik) oluşturulmuştur. (UN OCHA, 2016a: 1) Bu gruplar, 2N1K (Kim, Nerede ne yapıyor) sistemi her bölgede faaliyet gösteren ortakları bulmaktadır. Temmuz 2015'den bu yana hükümetin kontrolü dışındaki bölgelerde de facto yönetimin koyduğu engellemelerle bir kesinti olsa da⁵ şu an tüm Ukrayna'da halihazırda devam eden projelerde faaliyet gösteren 159 partner bulunmaktadır. (UN OCHA, 2016a: 1)

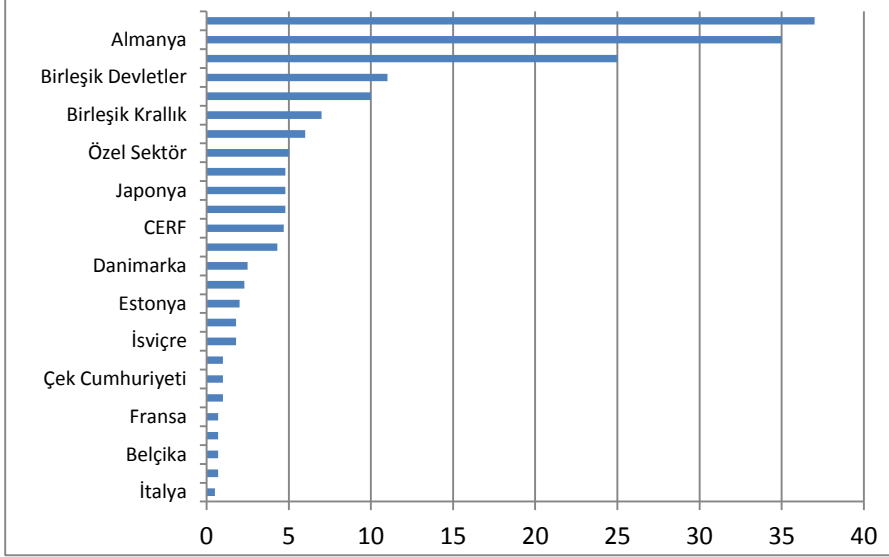
⁵ Bu kesinti Donetsk'te halen devam etmektedir, Luhansk'ta Kasım 2015'de yeniden yardıma başlanmıştır. (UN OCHA, 2016b: 7)

Şekil-3: Ukrayna’da Partner Sayısı (UN OCHA, 2016a: 1)

BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi'nin raporuna göre 2015'de ihtiyaç içindeki pek çok insana ulaşabilmiştir. (UN OCHA, 2016c: 1) 2015 yıl sonu itibariyle 174 milyon dolar bağış olarak toplamıştır. Hazırlanan insani yardım planına göre halen ulaşılmaması gereken rakam 316 milyon dolar olup, ihtiyaç içindeki 3.2 milyon insana ulaşılmaması hedeflenmiştir. (UN OCHA, 2016c: 1) Bu plan çerçevesinde 2015 yıl sonu itibariyle 50.000 çocuk eğitim imkânı ve psikolojik destek sunulmuş, 187.000 çocuğa eğitim malzemeleri, 613.000 kişiye yemek ve mali yardım, 580.000 kişiye yemek yardımı ve 8.200 kişiye de acil tarım yardımı temin edilmiştir. (UN OCHA, 2016c: 1) 165.000 hastaya mobil muayene hizmeti sunulmuş, 135.000 kişiye altyapı tamiri için 7000 kişiye de iş bulmaları ya da gelirlerin arttıracak faaliyetler için yardım edilmiştir. (UN OCHA, 2016c: 1) 282.000 kişiye yiyecek dışı malzeme, 6.500 aileye katı yakıt, 63.000 aileye kışa hazırlık ve 21.000 aileye de konut onarım malzemesi temin edilmiştir. 1.6 milyon kişiye temiz içme suyu sağlanmış, 102.000 kişiye acil su kamyonları ile ulaşılmış, 170.000 kişiye de temizlik malzemeleri dağıtılmıştır. (UN OCHA, 2016c: 1)

Şekil 4: 2015 İnsani Yardım Planı'na Mali Destek Sağlayan Ülkeler⁶ (OCHA, 2016c: 1)

En son yayınlanan İnsani Yardım Eylem Planı 2016'ya göre de Ukrayna'da halen 3,1 milyon yardıma muhtaç insan bulunmaktadır, bunların %56'sını kadınlar, %16'sını çocuklar ve %27'sini yaşlı kişiler oluşturmaktadır. 2016 yılı planında hedeflenen 2,5 milyon kişiye yardım sağlamak için 298 milyon dolar bütçe belirtilmiştir. Temel olarak çatışmadan etkilenen insanların korunması, acil ihtiyaçların temini ve durumlarının iyileşmesini sağlamak üzere üç temel hedef belirlenmiştir. (UN OCHA, 2016b: 5) 2017 yılı yarıyıl raporunda ise yardıma muhtaç insan sayısı 4 milyona yükselmişken, 2,4 milyon insana yardım etmek hedeflenmekte, bunun için de 204 milyon dolarlık bütçeye ihtiyaç duyulduğu ve sadece 45 milyonluk bir kısmının karşılandığı belirtilmektedir. (OCHA, 2017: 4)

Görüldüğü üzere 2015'de yardıma ihtiyaç duyan kişi sayısı 5 milyon olup, 3,2 milyon kişi hedeflenmişken; 2016'da yardıma ihtiyaç duyan kişi sayısı 3,1 milyon insana inmiş, 2,5 milyon kişi hedefe alınmıştır. 2017'de tekrar 4 milyona çıkmış fakat 2,4 milyon insana yardım ulaştırmak hedeflenmektedir. Bu duruma rağmen, özellikle resmi hükümetin kontrolü altında olmayan bölgelerdeki insanların bir kısmı yardımlardan tamamen mahrumken, zor durumdaki insanlar için kalıcı ve istikrarlı bir düzenin tesisi ve bu düzen içerisinde yaşam koşullarının iyileştirilmesi için yapılan tüm bu yardımlar

⁶ CERF: (Central Emergency Response Fund) BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi'nin altında oluşturulan Merkezi Acil Yardım Fonu. (UN OCHA, 2016c: 1)

yeterli olmaktan çok uzakta ve bir barış anlaşması olmadan da gerçekleşmesi imkânsız görünmektedir.

Sonuç

Ukrayna krizi pek çok yazar tarafından da belirtildiği üzere Soğuk Savaş sonrası dönemin en önemli olaylarından biri olup, Kosova, Gürcistan ile beraber Doğu Avrupa'da üçlü bir kriz zinciri oluşturmuştur. Böyle bir durum karşısında BM'nin kayıtsız kalması beklenemezken, taraflardan birinin Rusya olması BMGK'nin hareket alanını sınırlamıştır. Minsk I ve II isimli ateşkesler de AGİT çatısı altında gerçekleştirilmiştir. Bu açıdan Güvenlik Konseyi kendi yetki alanına giren bir konuda tamamen sürecin dışında kalmış ve BM Güvenlik Konseyi'nin yetersizliğini gözler önüne sermiştir. Özellikle Genel Kurul da kabul edilen kararın bir benzerinin Güvenlik Konseyi'nce veto edilerek kabul edilmemesi Genel Kurul üyelerinin Güvenlik Konseyi'nin kararlarını kabul etme ve uygulama konusundaki 25. Maddesinin Güvenlik Konseyi'ne öncelik vermesinin ne kadar sıkıntılı olduğu da gözler önüne sermiştir. Barış ve güvenliği korumakla sorumlu Güvenlik Konseyi üyelerinin kendilerinin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiklerinde düzen ve barışın nasıl sağlanacağı da BM sistemi ve garantisinin diğer bir sorunudur.

Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul dışındaki BM program ve fonları ise yukarıda belirtildiği üzere çatışmalar önlenemeyince devreye girmişlerdir. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği hazırladıkları raporlarla insan hakları ihlallerine dikkat çekmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği bu süreçte en önemli rollerden birini üstlenmiş, yerlerinden edilmiş ve başka ülkelere giden insanlar için pek çok proje ve yardım kampanyası düzenlemiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı da yerinden edilmiş kişiler ve onların insani ihtiyaçları ve çatışmanın etkilediği alanlarda İyileşme ve Barışın tesis edilmesi programını başlatmıştır. BM'nin yanı sıra Ukrayna'da yardım için faaliyet gösteren ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri, insani yardım faaliyeti gösteren pek çok uluslararası örgüt ve sayısız gönüllüler koordinasyonu için BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi görev yapmıştır.

Tüm bu faaliyet ve programlar yaşadıkları yerleri terk eden, iltica eden veya çatışma bölgelerinde kalan insanlar için devasa boyutlarda çalışmalar yapmış ve milyonlarca insana yardım etmişlerdir. Ukrayna'da zor durumda olan insanlara ulaşmışlar, yaşadıkları sıkıntılara dikkat çekilmesinde ve biraz da olsa hayat koşullarını düzeltebilmelerinde diğer insani yardım kuruluşları ile beraber kısmen başarılı olmuşlardır. Ancak BM'nin öncelikli görevi yıkıldıktan sonra tamir etmek değil, bu yıkıma yol açabilecek çatışma sürecinin baştan tıkamaktır. Çatışmalar tırmanmadan önce bu sorun gündemine gelmesine rağmen bu konuda başarılı olamamış ve hiçbir suçu olamayan insanlar bunun faturasını ödemek zorunda kalmışlardır.

Kaynakça

- Allison, R. (2014). “Russian Deniable Intervention in Ukraine: How and Why Russia Broke the Rules”, *International Affairs*, 90 (6): 1255-1297.
- Cura, A. (2017). “Ukrayna Krizinde Diplomasi Yetersiz Kaldı”, *Anadolu Ajansı*, <http://aa.com.tr/tr/turkiye/ukrayna-krizinde-diplomasi-yetersiz-kaldi/890173> (erişim tarihi: 20.11.2017)
- Dilek, M. S., (2015). “Rusya Federasyonu’nun Kırım Hamlesine Analitik Bakış”, *Turkish Studies*, 10 (14): 245-272.
- Gowan, R. (2015). “Bursting the UN Bubble: How to Counter Russia in the Security Council”, *European Council of Foreign Relations Policy Brief*, June 2015.
- Guiliani, J.-D. (2015). “Russia, Ukraine and International Law”, *European Issues*, Foundation of Robert Schuman Policy Paper, No: 344.
- Karabulut, B. (2015). “Birleşmiş Milletler’in Küresel Güvenlikteki Rolü ve Çevre Güvenliği Bağlamında Karadeniz Havzasındaki Faaliyetleri”, *Karadeniz Araştırmaları*, 48: 43-58.
- Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü (UHDİGM), *Birleşmiş Milletler Antlaşması*, 26 Haziran 1946, http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_01.pdf, erişim tarihi: (07.09.2016)
- UN What’s in Blue, Insights on the Work of the UN Security Council, (2016), “Briefing on the Political Situation in Ukraine”, 27 April 2016, <http://www.whatsinblue.org/2016/04/briefing-on-the-political-situation-in-ukraine.php> (erişim tarihi: 05.08.2016)
- UN General Assembly (2014). *Resolution Adopted by the General Assembly on 27 March 2014, 68/262. Territorial Integrity of Ukraine*, 1 April 2014. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a_res_68_262.pdf (erişim tarihi: 09.08.2016)
- Ukraine Today, “Odesa May: What Really Happened- Watch on Ukraine Today”, 2 May 2015, <http://uatoday.tv/society/odesa-may-2-watch-on-ukraine-today-424573.html>, (erişim tarihi: 01.04.23016)
- UN Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights OHCHR, “Concept Note UN Human Rights Monitoring in Ukraine”: 1-2. <http://www.ohchr.org/EN/Countries/ENACARegion/Pages/UAReports.aspx>, (erişim tarihi: 10.08.2016)

- UN Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights OHCHR (2014a), “Report on the Human Rights Situation in Ukraine”, 15 April 2014: 10-20 ve 20-22. <http://www.ohchr.org/EN/Countries/ENACARegion/Pages/UAReports.aspx> (erişim tarihi: 10.08.2016)
- UN Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights OHCHR (2014b), “Report on the Human Rights Situation in Ukraine”, 15 May 2014: 21 <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/HRMMUReport15May2014.pdf> (erişim tarihi: 10.08.2016)
- UN Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights OHCHR (2014c), “Report on the Human Rights Situation in Ukraine”, 15 July 2014: 14. http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine_Report_15July2014.pdf (erişim tarihi: 10.08.2016)
- UN Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights OHCHR (2014d), “Report on the Human Rights Situation in Ukraine”, 17 August 2014: 4. <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UkraineReport28August2014.pdf> (erişim tarihi: 10.08.2016)
- UN Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights OHCHR (2015), “Report on the Human Rights Situation in Ukraine”, 16 February to 15 May 2015. <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/10thOHCHRreportUkraine.pdf> (erişim tarihi: 10.08.2016)
- UN Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights OHCHR (2014e), “Report on the Human Rights Situation in Ukraine”, 15 November 2014. http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/OHCHR_sixth_report_on_Ukraine.pdf (erişim tarihi: 10.08.2016)
- UN Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights OHCHR (2016), “Most Recent Special Procedures’ Reports”. <http://www.ohchr.org/EN/Countries/ENACARegion/Pages/UAIndex.aspx> (erişim tarihi: 08.09.2016)
- Committee on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) (2015), “Concluding Observations on the Initial Report of Ukraine”, 2 Ekim 2015, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/226/49/PDF/G1522649.pdf?OpenElement> (erişim tarihi: 08.09.2016)

Bölgesel Krizlerde Birleşmiş Milletler ve Ukrayna Krizi

- Committee against Torture (2014), “Concluding Observations on the Sixth Periodic Report of Ukraine”, 12 Aralık 2014, <http://docstore.ohcr.org> (erişim tarihi: 08.09.2016)
- United Nations High Commissioner for Refugees UNHCR, “Who We Are, What We Do in Ukraine”, <http://unhcr.org.ua/attachments/article/317/UNHCR.%20Who%20we%20are.pdf> (erişim tarihi: 08.09.2016)
- United Nations High Commissioner for Refugees UNHCR (2015), “UNCHR Assistance to IDPs in Ukraine” <http://unhcr.org.ua/en/2011-08-26-06-58-56/news-archive/1319-unhcr-assistance-to-idps-in-ukraine> (erişim tarihi: 08.09.2016)
- United Nations High Commissioner for Refugees UNHCR Ukraine (2015), “Achievements 2015” <http://unhcr.org.ua/attachments/article/1231/UNHCR%20Ukraine%20Achievements%202015%20FINAL.pdf> (erişim tarihi: 08.09.2016)
- United Nations High Commissioner for Refugees UNHCR (2015) “Eastern Ukraine Quick Impact Projects”. http://unhcr.org.ua/attachments/article/317/04202016_QIP%20Factsheet.pdf (erişim tarihi: 08.09.2016)
- United Nations High Commissioner for Refugees UNHCR (2016a), “UNHCR Ukraine Thematic Factsheet Sexual and Gender-Based Violence”, March 2016. <http://unhcr.org.ua/attachments/article/317/SGBV%20April%202016%20FINAL.pdf> (erişim tarihi: 08.09.2016)
- United Nations High Commissioner for Refugees UNHCR (2016b), “UNHCR Operational Update”, 11 June- 15 July 2016, <http://unhcr.org.ua/attachments/article/1299/UNHCR%20UKRAINE%20Operational%20Update%2015JUL16.pdf> (erişim tarihi: 20.11.2017)
- United Nations High Commissioner for Refugees UNHCR (2017), “Fact Sheet”, 01-30 August 2017, <http://unhcr.org.ua/attachments/article/1299/2017%2008%20UNHCR%20UKRAINE%20Fact%20Sheet%20FINAL%20EN.pdf> (erişim tarihi: 20.11.2017)
- United Nations Development Programme UNDPa, “About UNDP in Ukraine”, http://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/operations/about_undp.html (erişim tarihi: 08.09.2016)

- United Nations Development Programme UNDPb, “Our Projects”, <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/operations/projects/overview.html> (erişim tarihi: 15.08.2016)
- United Nations Ukraine, “What We Do”, <http://www.un.org.ua/en/resident-coordinator-system> (erişim tarihi: 4.9.2016)
- UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) (2015), “Ukr Displacement_ 21 August 2015”, 28.08.2015, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ukr_displacement_21_august_2015.pdf (erişim tarihi: 15.09.2016)
- UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) (2016a), “Ukraine- 3W Operational Presence” 28 June 2016, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/3w_overview_partners_28_june.pdf (erişim tarihi: 08.09.2016)
- UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) (2016b), “Humanitarian Response Plan 2016,” 17 February 2016. https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/2016_hrp_ukraine_english.pdf (erişim tarihi: 08.09.2016)
- UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) (2016c), “Ukraine HRP 2015 Achievements”, 02 February 2016. https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/hrp_2015_one_pager_20150203.pdf (erişim tarihi: 08.09.2016)
- UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) (2017), “Humanitarian Response Plan Mid Year Review”, August 2017, <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/ukraine/document/2017-humanitarian-response-plan-hrp-mid-year-review-myr-report>, (erişim tarihi: 20.11.2017)
- UN Security Council (2015d). *Resolution 2202* (2015), 17 February 2015. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2202.pdf, (erişim tarihi: 11.04.2016)
- UN Security Council (2014a). *7124th Meeting*, 1 March 2014, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7124.pdf (erişim tarihi: 07.09.2016)
- UN Security Council (2014b). *7125th Meeting*, 3 March 2014, <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B->

- 6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7125.pdf (erişim tarihi: 07.09.2016)
- UN Security Council (2014c). *7134th Meeting*, 13 March 2014, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7134.pdf (erişim tarihi: 07.09.2016)
- UN Security Council (2014ç). *7144th Meeting*, 19 March 2014, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7144.pdf (erişim tarihi: 07.09.2016)
- UN Security Council (2014d). *7154th Meeting*, 13 April 2014, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7154.pdf (erişim tarihi: 07.09.2016)
- UN Security Council (2014e). *7157th Meeting*, 16 April 2016. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7157.pdf (erişim tarihi: 07.09.2016)
- UN Security Council (2014f). *7165th Meeting*, 29 April 2016. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7165.pdf (erişim tarihi: 07.09.2016)
- UN Security Council (2014g). *7167th Meeting*, 2 May 2014. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7167.pdf (erişim tarihi: 07.09.2016)
- UN Security Council (2014ğ). *7205th Meeting*, 24 June 2014. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7205.pdf (erişim tarihi: 07.09.2016)
- UN Security Council (2014h). *7287th Meeting*, 24 October 2014. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7287.pdf (erişim tarihi: 07.09.2016)
- UN Security Council (2014ı). *7239th Meeting*, 8 August 2014. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7239.pdf (erişim tarihi: 07.09.2016)

- UN Security Council (2014i). *7311th Meeting*, 12 November 2014.
http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7311.pdf, (erişim tarihi: 04.04.2016)
- UN Security Council (2014j). *Draft Resolution S/2014/189*, 15 March 2014,
http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2014_189.pdf
(erişim tarihi: 18.03.2016)
- UN Security Council (2014k). *Resolution 2166* (2014), 7221st Meeting, 21 July 2014.
http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2166.pdf (erişim tarihi: 28.03.2016)
- UN Security Council (2015a). *7400th Meeting*, 6 March 2015.
http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7400.pdf (erişim tarihi: 06.06.2016)
- UN Security Council (2015b). *7457th Meeting*, 5 June 2015.
http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7457.pdf (erişim tarihi: 08.09.2016)
- UN Security Council (2015c). *7576th Meeting*, 11 December 2015.
http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7576.pdf (erişim tarihi: 08.09.2016)
- UN Security Council (2016). *7683rd Meeting*, 28 April 2016.
http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7683.pdf (erişim tarihi: 08.09.2016)
- UN Security Council Report (2016), “Chronology of Events”, 6 September 2016,
<http://www.securitycouncilreport.org/chronology/ukraine.php>,
(erişim tarihi: 07.09.2016)
- UN Security Council (2017a). *7876th Meeting*, 2 February 2017.
http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7876.pdf (erişim tarihi: 20.11.2017)
- UN Security Council (2017b), “Security Council Press Statement on Deterioration of Situation in Donetsk Region, Ukraine” 21 January

Bölgesel Krizlerde Birleşmiş Milletler ve Ukrayna Krizi

2017, <https://www.un.org/press/en/2017/sc12700.doc.htm>
(erişim tarihi: 20.11.2017)

YAZARLAR HAKKINDA

Aslıhan ANLAR; Dr. 2003'de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde lisans eğitimini, 2006'da da Orta Doğu Teknik Üniversitesi Avrasya Çalışmaları Yüksek Lisans programında yüksek lisans eğitimini, 2013'de Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora eğitimini tamamlamıştır. Karadeniz ve Orta Asya Ülkeleri Araştırma Merkezi'nde beş yıl, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde dört yıl araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. Ağustos 2011- 2012 tarihleri arasında Kolombiya Üniversitesi (the Columbia University in the City of New York) Harriman Enstitüsü'nde misafir araştırmacı olarak görev yapmıştır. Dr. Aslıhan Anlar halen Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0591-8764>

E-mail: aslihan.anlar@gmail.com / aslihan.anlar@kocaeli.edu.tr

Ayşın PAŞAMEHMETOĞLU; Doç. Dr. Ayşın Paşamehmetoğlu lisans derecesini Bilkent Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu'ndan 1999 yılında almıştır. İşletme yüksek lisans derecesini Atılım Üniversitesi'nde 2003 yılında tamamlamıştır. Yönetim Organizasyon alanında doktora derecesini 2010 yılında, Başkent Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden ve 2017 yılında University of Houston, Conrad N. Hilton College of Hotel & Restaurant Management Bölümü'nden post-doc derecesini almıştır. 2005-2010 yılları arasında Bilkent Üniversitesi, Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu, Turizm Otel İşletmeciliği Bölümü'nde yarı-zamanlı öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. 2011 yılından bu yana Özyeğin Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Otel Yöneticiliği Bölümü'nde görev almaktadır. Aynı zamanda Özyeğin Üniversitesi İşletme Enstitüsü'nde 'Örgüt Kuramı' dersi vermektedir. Araştırma konuları olarak; örgütsel davranış, örgüt teorileri, örgüt sosyolojisi, hata yönetimi, sosyal sermaye ve kültürel çalışmalar ilgi alanına girmektedir.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5852-4921>

E-mail: aysin.pmoglu@ozyegin.edu.tr

Erdost TORUN; Dr. Öğr. Üyesi lisans eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nde tamamladıktan sonra aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı'nda yüksek lisans ve doktora eğitimi almıştır. 2014 yılından beri Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde görev yapan Dr. Torun, finansal ekonometri ve ekonometri alanlarında uzmanlaşmış olup konuyla ilgili önde gelen uluslararası ve ulusal dergilerde çok sayıda yayını bulunmaktadır.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0946-2813>

E-mail: erdost.torun@deu.edu.tr

Gözde GÜRGÜN; Dr. ODTÜ İktisat bölümünden 1997 yılında mezun olduktan sonra Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nde çalışmaya başlamıştır. Yüksek lisansını Leeds Üniversitesi'nde Ekonomi ve Finans alanında 2001 yılında yapmıştır. Doktora derecesini Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bankacılık ve Finans anabilim dalından 2016 yılında almıştır. 2016 yılından beri Merkez Bankası Uluslararası Kuruluşlarla İlişkiler Müdürü olarak görev yapmaktadır.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8844-1430>

E-mail: ggurgun@hotmail.com

İstemi BERK; Dr. Öğr. Üyesi, lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi Petrol ve Doğal Gaz Mühendisliği Bölümü'nde tamamlamış, ardından İzmir Ekonomi Üniversitesi Finansal İktisat alanında yüksek lisans eğitimi almıştır. Dr. Berk, doktora çalışmalarını Köln Üniversitesi Enerji Ekonomisi Enstitüsü'nde tamamlamış ve 2015 senesi itibariyle Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi İktisat Bölümü'nde göreve başlamıştır. Dr. Berk'in enerji ekonomisi alanında önde gelen uluslararası dergilerde yayınları bulunmaktadır.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3507-2293>

E-mail: istemi.berk@deu.edu.tr

Levent MEMİŞ; Dr. Öğr. Üyesi Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde "Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma ve Katı Atık Yönetiminde Ağ Yönetimi: Giresun İli Örneği" başlığı altında hazırladığı tezi ile Haziran 2016'da Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı'nda doktora derecesine sahip oldu. Aralık 2007'de Giresun Üniversitesi Tirebolu Mehmet Bayrak Meslek Yüksekokulu'nda Öğretim Görevlisi olarak başladığı görevini Mart 2017'ye kadar sürdürdü. Halen Giresun Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı'nda Dr. Öğr. Üyesi ünvanı ile akademik yaşamını devam ettirmekte. Memiş'in akademik ilgi alanları; kentsel sürdürülebilirlik, sektörler arası işbirliği, yerel yönetimler, kamu politikalarına katılım, teknolojik gelişmelerin kamu sektörüne yansımaları (e-devlet, e-katılım, sosyal medya, vb.) ağ yönetimi gibi konu başlıklarından oluşmaktadır.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5438-691X>

E-mail: levent_memis@hotmail.com

Mehmet KARAÇUKA; Dr. Mehmet KARAÇUKA is an associate professor at Ege University Department of Economics. He teaches microeconomics and applied econometrics. His main interest areas are

Political Economics, Industrial Organization and Institutional Economics.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7507-2728>

E-mail: mehmet.karacuka@ege.edu.tr

Muammer YAYLALI; Prof. Dr. 1978 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nden mezun oldu. Üç yıl özel sektörde çalıştıktan sonra, 1981 yılında Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde mikroiktisat asistanı olarak göreve başladı. Aynı fakültede 1984 yılında doktora çalışmasını tamamladı. 1984-1986 yılları arasında Devlet Planlama Teşkilatında Yabancı Sermaye Başkanlığı'nda Başkan Müşaviri olarak görev yaptı. İktisat Teorisi Anabilim Dalında 1988 yılında doçent ve 1994 yılında profesör oldu. 1993-1995 yılları arasında Bayburt MYO'da üç yıl kurucu müdür olarak görev yaptı. 1998 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Roger Williams Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu'nda görev aldı. 'İhracata Yönelik Başlıca Tarım ve Sanayi Ürünlerinin Karşılaştırmalı Ekonomik Analizi' ve 'Mikroiktisat' adlı iki telif eseri ve Mikroiktisat alanında bir kitap çevirisinin yanı sıra 'Yatırım Teşvik Politikalarının Alternatif Bir Yaklaşımı' konulu bir de araştırması bulunmaktadır. Ayrıca proje lideri olduğu bir ekiple altmış üniversiteyi kapsayan 'Üniversite Gençliğinin Sosyo-Ekonomik Profili', 'Üniversite Gençliğinin Avrupa Birliğine Dönük Beklentileri' ve 'Üniversite Gençliğinin Gelir-Harcama Kalıpları' konularında geniş çaplı üç ayrı çalışması bulunmaktadır. Bunların yanı sıra birçok makalesi ve kongre ve sempozyumlarda yayınlanmış çok sayıda bildirisi mevcuttur.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6240-026X>

E-mail: muammeryaylali@erzurum.edu.tr

Mustafa Mehmet GÖKOĞLU; Öğr. Gör. Dr. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden 2002 yılında Mimarlık Fakültesi lisans, Florida International Üniversitesi'nden 2004 yılında İşletme Fakültesi yüksek lisans derecelerini aldı. Doktora derecesini 2012 yılında Başkent Üniversitesi Yönetim ve Organizasyon alanında tamamlayan Mustafa Mehmet Gökoğlu'nun kurumsal kuram, kurumsal değişim ve yenilikçilik gibi konular üzerinde çalışmaları bulunmaktadır.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5803-126X>

E-mail: mustafa.gokoglu@deu.edu.tr

Necmettin ÇELİK; Dr. is an assistant professor at Izmir Katip Celebi University Department of Economics. He received BAs from Ege University's "Department of Economics" and "Department of International Relations" respectively in 2012 and 2013 upon completing

a double major program. He completed his M.A. in Economics at Ege University's Social Science Institute with his thesis entitled "Fragile-Failed State Phenomenon and Terrorism Impasse" in 2014 and completed his PhD in Economics at Ege University's Social Science with his thesis entitled "Regional Development Problematique in Turkey and Specific Policy Proposals to Regions" in 2017. His research interests include Regional Development, Industrial Clusters, Political and Institutional Economics.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0139-7778>

E-mail: necmettin.celik@ikc.edu.tr

Oğuz SOLYALI; Doç. Dr. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampusu (ODTÜ KKK) İşletme Programında 2010 yılından beri öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. ODTÜ KKK'ya katılmadan önce, HEC Montreal, Canada Research Chair in Distribution Management'da, Ağustos 2009 ve Ağustos 2010 tarihleri arasında doktora sonrası araştırmalarda bulunmuştur. Şubat-Haziran 2009 tarihleri arasında ODTÜ KKK'da okutman ve ODTÜ KKK 2009-2014 Stratejik Planının uygulama koordinatörü olarak çalışmıştır. Eylül 2006 ve Haziran 2008 tarihleri arasında ODTÜ KKK'da, Şubat 2005 ve Haziran 2006 tarihleri arasında ise ODTÜ Endüstri Mühendisliği Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. Doktora ve Yüksek Lisans derecelerini sırasıyla 2008 ve 2005 yıllarında ODTÜ Endüstri Mühendisliği Bölümünden, Lisans derecesini ise ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümünden 2003 yılında almıştır. Araştırma konuları arasında gürbüz eniyileme, ulaşım ve dağıtım lojistiği ve üretim planlama vardır. Ankara SBF Dergisi, Annals of Operations Research, Computers & Operations Research, Energy, Energy Conversion and Management, Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi, International Journal of Production Research, Management Science, Naval Research Logistics, Operations Research Letters ve Transportation Science dergilerinde yayınları bulunmaktadır.

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8509-6990>

E-mail: solyali@metu.edu.tr

Özge EKER KARACA; 1988 yılında Tokat İlinde doğdu. İlköğretim ve lise öğrenimini 'Tokat' ta tamamladı.2010 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Cumhuriyet Meslek Yüksek Okulu Dış Ticaret bölümünden mezun oldu. 2010 Dikey geçiş sınavı ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İİBF iktisat bölümüne yerleşerek lisans eğitimini 2013 yılında tamamladı. Eş zamanlı olarak Anadolu Üniversitesi (AÖF) İşletme bölümünden mezun oldu. 2017 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Bölümünde yüksek lisans öğrenimi tamamladı. Şuanda İNG Bank Tokat Şubesinde görev yapmaktadır.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0977-8110>

E-mail: ozgeekerr@hotmail.com

Rüştü YAYAR; Doç. Dr. 1969 yılında Tokat'ın Turhal ilçesinde doğdu. İlköğrenimini Pazar ilçesinde, lise öğrenimini Tokat'ta tamamladı. 1993 yılında Çukurova Üniversitesi İİBF İktisat bölümünden mezun oldu. 1994'te Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde araştırma görevlisi, 1995 yılında Tokat Meslek Yüksekokulu'nda Öğretim görevlisi oldu. Aynı üniversitenin Tarım Ekonomisi Bölümünde 1997'de yüksek lisans 2003'te ise doktora derecesini aldı. 2009 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü'ne yardımcı doçent olarak atandı. 3 Mart 2014 tarihinden itibaren mikro iktisat alanında aldığı doçent unvanıyla akademik hayatına devam etmektedir. Çok sayıda ulusal ve uluslararası düzeyde özgün makaleleri vardır. Mikro iktisat alanı ile ilgili ulusal kitapta bölüm yazarlıkları bulunan araştırmacı evli iki çocuk babasıdır.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6758-4715>

E-mail: rustu.yayar@gop.edu.tr

Zeynep KARACA; Dr. Öğr. Üyesi 2008 yılında Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'nden mezun oldu. 2011 yılında yüksek lisans ve 2017 yılında doktora eğitimini tamamladı. 2009-2017 yıllarında Araştırma Görevlisi olarak çalıştı. Halen Erzurum Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'nde Dr. Öğr. Üyesi olarak çalışmaktadır.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8046-7222>

E-mail: zeynep.karaca@erzurum.edu.tr

YAZARLARA DUYURU

Giriş

Dergi orijinal ampirik ve ampirik olmayan araştırmaya dayalı makalelere, literatür taramalarına, özel sayılar için yazılmış çalışmalara, konferans notlarına, vaka çalışmaları ve kitap özetlerine yer vermektedir. Özel sayılara katkı veren yazarlar ilgili sayıya makale gönderdiklerini belirtmelidir.

Makale sunumu için kontrol listesi

Makalenizi sunarken aşağıdakilerin olduğuna emin olun:

- Birden fazla yazar varsa bir tanesi iletişim kurulacak yazar olarak belirtilmeli ve bu yazarın e-posta ve posta adresi bulunmalıdır.
- Makalenin:
 - anahtar kelimeleri olmalıdır,
 - tüm şekil vb.nin başlıkları olmalıdır,
 - tüm tablolarının başlık, tanım ve dipnotları olmalıdır,
 - tüm tablo ve şekillerinde renk önemliyse belirtilmelidir.
- Diğer önemli noktalar:
 - makalenin dil ve gramer kontrolü yapılmalıdır,
 - tüm atıflar Kaynakçada yer almalı, Kaynakçada yer alan her kaynağa metin içerisinde atıf verilmelidir,
 - fikri mülkiyet ihlali olmaması için gereken tüm durumlarda tüm izinlerin alınmış olması gereklidir,
 - çıkar çatışmasının varlığı veya yokluğu mutlaka belirtilmelidir,
 - Dergi'nin ihtiyaç duyması halinde bir hakem listesi verilmelidir.

Başlamadan Önce

Yayın Etik Kuralları

Yazarlık

Makale metninde listelenen tüm yazarlar, deneysel tasarıma ve uygulanmasına ya da verilerin analizi ve yorumlanmasına önemli katkıda bulunmuş olmalıdır. Yazarların tümü, makale metninin taslağında ve gözden geçirme safhalarından herhangi birinde yer almış olmalı ve nihai versiyonu okumuş ve onaylamış olmalıdır. Makale metninin yazılmasına büyük katkıda bulunan herkes yazar olarak listelenmelidir (örn. "birinin yerine yazma" Dergi tarafından yasaklanmıştır). Deneye ya da makalenin yazımına daha az oranda katkıda bulunan diğer kişilere teşekkür bölümünde yer

verilmelidir. Makale metninin ilk hali sunulduktan sonra yazımında yapılan herhangi bir değişikliğin (yazarın yazım düzeni de dahil olmak üzere) tüm yazarlar tarafından yazılı olarak onaylanması gerekir.

Yazarlık ve “Şemsiye” Grupları

Çok sayıda büyük ölçekli işbirliği çalışmaları, tüm katılımcıları temsil eden bir grup adı altında organize edilmektedir. Tüm makale metinlerinde en az bir kişi yazar olarak adlandırılmış olmalıdır. Verilere kaynaklık eden şemsiye grubuna teşekkür etmek isteyen yazarlar öncelikle makalenin yazarını/yazarlarını listelemeli ve bunu 'GRUP ADINA' şeklinde sürdürmelidir. Gerekirse, katılımcıların isimleri Teşekkür bölümünde listelenebilir.

Orijinallik

Makale metninizi dergiye göndermeniz onun orijinal bir makale ve yayınlanmamış bir eser olduğu ve başka herhangi bir yerde incelenmemekte olduğu anlamına gelmektedir. Yazarın kendi eserinin çoğaltılması da dahil olmak üzere uygun bir atıf yapılmadan kısmen veya tamamen yapılan intihal, dergi tarafından tolare edilmez. Dergiye sunulan makale metinleri, özgünlük açısından intihal karşıtı yazılım kullanarak kontrol edilmektedir.

Çıkar Çatışmaları

Gönderim noktasında her bir yazar, rapor edilen çalışmada, sonuçlarda, yansımalarda ya da belirtilen görüşlerde dolaylı veya dolaysız herhangi mali çıkar veya bağlantıları veya ilgili yazarlara ya da ilişkili bölümlere ya da kuruluşlara, kişisel ilişkilere ya da doğrudan akademik rekabete yönelik ilgili ticari kaynaklar veya diğer finansman kaynakları dahil olmak üzere yanlılık sorusunu doğurabilecek diğer durumları açığa vurmalıdır . Çatışan çıkar veya bağlantıyı bildirmeniz gerekip gerekmediğini değerlendirirken lütfen şu çıkar çatışması testini değerlendirmeye alın: Sizi ya da yardımcı yazarlarınızdan herhangi birini utandıracak yayınlanmasından sonra ortaya çıkacak ve bildirmediğiniz herhangi bir düzenleme var mı?

Makalenin yayınlanması halinde, ilgili Çıkar Çatışması bilgisi yayınlanmış bir bildiriye bir ifade ile bildirilecektir.

Çıkar Beyanı

Tüm yazarlar, çalışmalarını uygunsuz şekilde etkileyebilecek (önyargılı) diğer kişi veya kuruluşlarla olan finansal ve kişisel ilişkilerini net olarak açıklamalıdır. Potansiyel çıkar çatışması örnekleri olarak istihdam, danışmanlıklar, hisse senedi sahipliği, hizmet karşılığı ödenen ücretler, ücretli bilirkişi tanıklığı, patent başvuruları / kayıtları, hibe ya da diğer fon kaynakları sayılabilir. Yazarlar, herhangi bir çıkarını başlık sayfası dosyasındaki çıkar beyanı özetinde açığa vurmak zorundadır. Şayet beyan

edecek bir çıkar yoksa lütfen şu şekilde belirtin: 'Çıkar beyanları: Yok'. Makalenin kabul edilmesi durumunda, bu özet beyan nihai olarak yayınlanacaktır.

Başvuru Beyanı ve Teyit

Bir makalenin sunulması, söz konusu eserin daha önce yayınlanmadığını (bir özet, yayınlanmış bir ders notu veya akademik tez hariç), başka bir yerde yayınlanmak üzere incelenmemekte olduğu, yayınlanmasının tüm yazarlar tarafından onaylandığını, ayrıca yürütüldüğü yerde sorumlu makamlar tarafından çalışmanın zımnı veya açıkça teyit edildiği, neticede şayet kabul edilirse, telif hakkı sahibinin yazılı izni olmadan elektronik ortamda da dâhil olmak üzere, aynı içerik ve formatta, İngilizce veya başka bir dilde yayınlanmayacağı anlamına gelmektedir Özgünlüğünü doğrulamak için makaleniz özgünlük algılama hizmeti Crossref Benzerlik Denetimi ve / veya Turnitin gibi bir yazılım kullanılarak kontrol edilebilir.

Dergi yayın kurulu, intihal politikası açısından aşağıdaki kuralları benimsemiştir:

- Benzerlik oranı % 20'den fazla olan makaleler reddedilir. Bu gibi durumlarda, yazar(lar)dan makaleyi üç hafta içinde yeniden gözden geçirmesi istenecektir.
- Sadece benzerlik oranı % 20 ve altındaki makaleler inceleme sürecine alınır.
- Yukarıda belirtilen kurallar, Dergi'ye makale yükleyen tüm yazarlar tarafından kabul edilmiş demektir.

Kapsayıcı Dil Kullanımı

Kapsayıcı dil, çeşitliliği kabul etmek, tüm insanlara saygı göstermek, farklılıklara duyarlı olmak ve eşit fırsatları teşvik etmek demektir. Makaleler, herhangi bir okuyucunun inançları veya vecibeleri hakkında hiçbir varsayımda bulunmamalı, bir bireyin ırk, cinsiyet, kültür veya başka herhangi bir özellik nedeniyle diğerine üstün olduğu manasına gelebilecek hiçbir şey içermemeli, neticede kapsayıcı bir dil kullanılmalıdır. Yazarlar, örneğin cinsiyet ayrımcılığı içerebilecek “bay” veya “bayan” ifadeleri yerine “bay/bayan” ifadesi şeklinde kullanarak (İng. 'he" or “she', 'his" or “her' yerine 'he or she', 'his/her'); ayrıca cinsiyete ilişkin önyargı ve klişe algılar içermeyen meslek ve mensubiyet (İng.' 'chairman' yerine 'chairperson'; 'stewardess' yerine 'flight attendant') “bilim adamı” yerine “bilim insanı” gibi ifadeleri kullanmak durumundadır.

Yazarlığa Dair Değişiklikler

Yazarların, makalelerini göndermeden önce yazarların listesini ve sırasını dikkatlice göz önünde bulundurmaları ve orijinal başvuru sırasında yazarların kesin listesini sunmaları beklenir. Yazar listesindeki yazar adlarının eklenmesi, çıkarılması veya yeniden düzenlenmesi, yalnızca makale kabul edilmeden önce ve sadece Dergi Editörü tarafından onaylanması durumunda yapılmalıdır. Böyle bir değişiklik talep etmek için Editör, ilgili yazardan şunları almış olmalıdır: (a) yazar listesindeki değişimin nedeni (b) tüm yazarlardan eklenmeyi, isminin çıkarılması veya yeniden düzenlemeyi kabul ettiğine ilişkin yazılı onay (e-posta, mektup). Yazarların eklenmesi veya çıkarılması durumunda, bu değişiklik, eklenen veya ismi çıkarılan yazarın onayını kapsar. Sadece istisnai durumlarda Editör, yazının kabul edilmesinden sonra yazarların eklenmesini, çıkarılmasını veya yeniden düzenlenmesini dikkate alacaktır. Editör söz konusu isteği değerlendirirken, makalenin yayınlanması süreci askıya alınacaktır. Şayet makale zaten çevrimiçi olarak yayınlanmışsa, Editör tarafından onaylanan herhangi bir talep, baskı düzeltmesi ile neticelenecektir.

Telif Hakkı

Bir makalenin kabulü üzerine yazarlardan “Telif Hakkı Devir Formu” doldurmaları istenecektir.

Telif Hakkı Devir Beyanı

İşbu altında imzası bulunanlar, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi'ne telif hakkı kapsamındaki tüm haklarını ve yukarıdaki çalışmaya dâhil olabilecek tüm hakları ve çalışmayı esas alarak imza edenler tarafından Dergi'ye sunulan tüm gözden geçirilmiş, genişletilmiş veya türetilen çalışmanın haklarını devrettiğini beyan ederler. Her imza sahibi, çalışmanın orijinal olduğunu ve çalışmanın yazarı olduğunu; çalışmanın metin içeriğini, rakamları, verileri veya başkalarının çalışmalarından elde ettiği diğer materyalleri kapsamaması halinde, gereken herhangi bir izni almış olduğunu teyit eder.

Bu makalenin telif hakkı Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler dergisine devredilmiştir. Telif hakkı devri, Dergi'nin teknik yayınlarını tüm dünyaya dağıtması; bunu, basılı kopya, mikrofiş, mikrofilm ve elektronik medya gibi çeşitli yollarla gerçekleştirilmesini kapsar. Ayrıca, dergi eseri özet haline getirerek, toplu eserlere, veri tabanlarına ve benzer yayınlara dâhil edilmek üzere, yayınları ve ilgili makaleleri özetleyip çevirebilir.

Dergi, teknik yayınlarını tüm dünyaya dağıtır ve yayınlarına sunulan materyalin bu yayınların okur kitlesine uygun bir şekilde ulaşmasını temin etmek arzusunda. Yazarlar, Çalışmalarının orijinalliğini, yazarlıklarını,

yazar sorumluluklarını ve yazara dair suiistimalleri kapsayan hükümler de dâhil olmak üzere, Dergi'nin taleplerini yerine getirmek durumundadır.

Gizlilik Beyanı

Bu dergi sitesine giriş yapılan isimler ve e-posta adresleri, yalnızca bu derginin belirtilen amaçları kapsamında kullanılacak, ayrıca başka hiçbir amaç için veya herhangi başka bir tarafça kullanılmayacaktır.

Yazısı yayına kabul edilen her yazar, yayınlanan sayının üç adet ücretsiz nüshasını alır.

Finansman Kaynağının Rolü

Araştırmanın yürütülmesi ve/veya makalenin hazırlanması için kimin maddi destek sağladığı, varsa sponsorun rolü; eserlerin çalışma tasarımında; veri toplama, analiz etme ve yorumlamada; raporun yazılmasında ve makaleyi yayına sunma kararında kimlerin rolü olduğunu kısaca tanımlamanız gerekmektedir. Şayet Finansman kaynaklarının temininde bu türden bir dâhil olma durumu yoksa, o da ayrıca belirtilmelidir.

Açık Erişim

Bu dergide hakemler tarafından incelenerek dâhil olan her araştırma makalesi, açık erişim şeklinde yayımlanacaktır. Buna göre, ilgili makaleye yayımlanmasından hemen sonra, sadece ticari olmayan amaçlarla kolayca okunabilen bir formatta, internet üzerinden kalıcı olarak evrensel ve serbestçe erişilebilecek demektir. Yazara açık erişim için mahsup edilen herhangi bir yayın ücreti yoktur. Kullanıcılar, aşağıdaki şartlarda ticari olmayan amaçlar için makalelere erişebilir, indirebilir, kopyalayabilir, tercüme edebilir, metin ve verilere ulaşabilir:

- Uygun bir bibliyografik alıntı şekli (örneğin yazar (lar), dergi, makale başlığı, cilt, sayı, sayfa numaraları, DOI ve DergiPark'ta yayınlanan nihai versiyonun bağlantısı) kullanarak makaleyi alıntılanmak.
- Makalenin bütünlüğünü korumak.
- Diğer kullanıcılar açısından söz konusu makaleyle nelerin yapılabileceği ve yapılamayacağı net olması için, telif hakkı bildirimlerini, ilgili şartlar ve koşullara dair bağlantıları muhafaza etmek.
- Makalede yer alan ve bir üçüncü tarafa ait olarak tanımlanan herhangi bir içeriğin, üçüncü tarafın yeniden kullanımın telif hakkı politikalarına uygun olmasını temin etmek.

Yazarlar, Yayın Etiği Kurulu (COPE) ve Uluslararası Tıp Dergisi Editörleri Kurulu (ICMJE) tarafından belirlenen yayın etiği hususundaki yüksek standartları gözetmek durumundadır. Verilerin sahteciliği veya türetilmesi,

yazarın kendi eserinin uygun şekilde alıntı yapılmadan kopyalanması ve eserin yanlış kullanılması da dâhil olmak üzere intihal kapsamındakiler, kabul edilemez uygulamalardır. Her türlü etik suiistimal vakası, çok ciddiye alınacak ve COPE kuralları gereğince değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Hakemler için Etik Kurallar

- Yazı, uzmanlık alanınızla ilgili olmalıdır. Yalnızca kaliteli bir inceleme sunabilecekseniz, ilgili yazıyı kabul edin.
- Potansiyel bir çıkar çatışmanız varsa, yanıtınızda editöre bilgi vermelisiniz.
- Hakemlik ve gözden geçirme işlemi çok fazla iş yükü olabileceğinden, yeterli zaman ayırabileceğinizden emin olun.
- Karar vermeden önce, son teslim tarihine yetiştirebileceğinizden emin olun.
- Davetler en kısa sürede cevaplandırılmalıdır. Geç gelen davet yanıtları hakemlik inceleme sürecini yavaşlatmaktadır.
- Daveti reddederseniz, alternatif hakemler için öneride bulununuz.
- Size sunulan materyal gizlidir; bu, editörden izin almadan ilgili materyalin diğer taraflarla paylaşılması anlamına gelir.
- İncelemenize ilişkin hiçbir bilgi, editöre ve yazarlara hakem değerlendirmesi konusunda bilgi vermeden, hiç kimseye paylaşamaz, gizlidir.

Yazı Gönderme - Yazar Kuralları

Makaleler Dergi'nin <http://dergipark.gov.tr/auuibfd> adresi aracılığıyla yüklenmeli ve gönderilmelidir. Başlık sayfası, ana metin ve telif hakkı devir formu ayrı dosyalar halinde yüklenmelidir.

Yazıların Dergi kapsamında dikkate alınabilmesi için aşağıdaki hesaba 50 TL (Türk Lirası) aktarılması gerekir: İş Bankası Olbia Şube No. 6202-0432141. Ödeme makbuzu Dergi e-posta adresine gönderilebilir (iibfdergi@akdeniz.edu.tr).

Yazılar, Dergi'nin değerlendirme sürecinde iken önceden yayınlanmamış olmalıdır, ayrıca herhangi başka bir yerde yayın olarak inceleme sürecinde bulunmamalıdır.

Çift-kör Hakem İncelemesi

Bu Dergi, çift-kör inceleme kullanır, dolayısıyla, yazarların kimlikleri inceleme yapan hakemlerden gizlenir, ayrıca bunun tam tersi hakemler için de geçerlidir. Tüm dâhil edilen makaleler bilimsel nitelik değerlendirmesi için

genellikle en az iki bağımsız uzman hakeme gönderilir. Editör, makalelerin kabul veya reddedilmesine ilişkin nihai karardan sorumludur. Editörün kararı nihaidir. Bu süreci kolaylaştırmak için lütfen aşağıdakileri ayrı ayrı olarak ekleyin:

Başlık sayfası (yazar detayları ile birlikte): Bu bölüm, yazarların adları, bağlı oldukları kurum ve unvan, adresleri, teyitleri veya referansları, fon sağlayan kuruluşlarla ilgili bilgileri ve Çıkar Beyanı formu ve başvuran yazarın e-posta adresi de dâhil olmak üzere tüm bilgileri içermelidir. Ayrıca yazar / yazarların kısa Özgeçmişleri (CV) ve ORCID CV bilgileri başlık sayfasında yer almalıdır.

Kör Okunmalı Yazı (yazar bilgileri olmayan): Makalenin ana metni (referanslar, şekiller, tablolar ve diğer teyitler de dâhil) yazarların isimleri veya bağlantılı olduğu kurumlar gibi herhangi bir tanımlayıcı bilgiyi içermemelidir.

Kelime işlem yazılımının kullanımı

- ❖ Dosyanın, kullanılan kelime işlemcisinin ulusal dil formatında kaydedilmesi önemlidir.
- ❖ Metinler tek sütun formatında olmalıdır.
- ❖ Metnin düzeni mümkün olduğunca basit tutulmalıdır.
- ❖ Tablo hazırlarken, bir tablo ızgarası kullanıyorsanız, her bir tablo için yalnızca tek bir tablo ızgarası kullanın, her satır için ayrı tablo ızgara formatı kullanmayın. Izgara kullanılmıyorsa, sütunları hizalamak için boşlukları değil, sekmeleri kullanın.
- ❖ Tablolar ve şekiller, yazının ana gövdesinde başlıklarla birlikte gösterilebilir.
- ❖ Gereksiz hatalardan kaçınmak için kelime işlemcinizin 'yazım denetimi' ve 'dilbilgisi denetimi' işlevlerini kullanmanız kesinlikle önerilir.

Ekleler

Birden fazla ek varsa, A, B vb. şeklinde tanımlanmalıdır. Metin içindeki formül ve denklem ekleri için sonraki ayrı bölüme de ek halinde numaralandırma verilmelidir: Denk. (A.1), Denk. (A.2), vb. ; Denk. (B.1) vb. Benzer şekilde tablolar ve şekiller için de: Tablo A.1; Şekil A.1, vb.

Lütfen matematik denklemlerini görüntü olarak değil, düzenlenebilir metin (kelime işlemcisinin denklem düzenleyicisini kullanarak) şeklinde gönderin. Art arda, metinden ayrı olarak gösterilmesi gereken denklemleri (metinde açıkça belirtilmişse) numaralandırın.

Dipnotlar

Dipnotlar az ve uygun miktarda kullanılmalıdır. Makalenin tümü boyunca bunları sırayla numaralandırın. Birçok kelime işlemci metnin içine dipnotlar ekleyebilmektedir ve bu özellik de kullanılabilir. Aksi takdirde, lütfen dipnotların metindeki konumunu belirtiniz ve dipnotları makale sonunda ayrı olarak listeyiniz. Referans listesine dipnot eklemeyiniz.

Renkli Resimler

Lütfen resimlerin kabul edilebilir bir formatta (TIFF veya JPEG), (EPS veya PDF) veya (MS Office dosyaları); ve doğru çözünürlükte olduğundan emin olun.

Şekiller

Her şeklin üstünde bir başlık olduğundan emin olun. Başlığı ayrı olarak verin, şeklin etrafına veya içine iliştirilmiş olmamalıdır. Metin içindeki görünümüne göre art arda şekilleri numaralandırın ve şekil gövdesinin altına ilgili bir not yerleştirin.

Tablolar

Lütfen tabloları resim olarak değil, düzenlenebilir metin olarak sunun. Başlığı metnin üstüne koyun ve metin görünümüne uygun olarak tabloları art arda numaralandırın, ayrıca tablo notlarını tablo gövdesinin altına yerleştirin. Tablo boyutu, sayfa boyutuna göre ayarlanmalıdır. Tablolar dikey veya yatay olarak yerleştirilebilir, ancak sayfa portre formatında olmalıdır.

Özet

İlk sayfada yazının başlığı, anahtar kelimeler, Jel kodları ve özet metni (100 kelimeyi aşmamalıdır) hem Türkçe hem de İngilizce olarak yazılmış olmalıdır. Ancak, Fransızca veya Almanca yazılmış makaleler için, özetler ve anahtar kelimeler Türkçe ve İngilizce dillerinde ayrı olarak yazılmalıdır.

Main body

1. Sayfa boyutu

Özel Genişlik = 16.5cm Yükseklik = 24 cm

2. Kenar boşlukları (cm)

Üst= 3 Alt =1.7

Sol =2.5 Sağ =2.5

3. Tüm başlıklar (makale başlık ve alt-başlıkları, tablo, şekil, vs.) Garamond 11 karakter tipi ile yazılmalı, hepsi koyu, tüm kelimelerin ilk harfi büyük olacak şekilde yazılmalıdır. Paragraf öncesi ve sonrasında 6nk boşluk

verilmeli ve satır araları tek olmalıdır. Makalenin Türkçe ve İngilizce adı yatay olarak ortalanmalı, diğer tüm metinler iki yana yaslanmalıdır.

4. İngilizce ve Türkçe özet yazılırken Garamond 10 karakter tipi kullanılmalı; Anahtar Kelimeler ve Jel Kodları Garamond 10, yatkı ve koyu karakter tipi olmalıdır.

5. Dipnotlar için Garamond 9 karakter tipi kullanılmalıdır.

6. Giriş ve Sonuç bölümleri dışında numaralandırma 1., 1.1., 1.1.a. ... 2. şeklinde olmalıdır.

7. Ana metin yazılırken Garamond 11 karakter tipi kullanılmalı ve her paragrafın ilk satırı soldan 0.5 cm içeriden başlamalıdır.

8. Tüm sayfalar dikey (portrait) olarak kullanılmalıdır.

9. Kaynakça yeni bir sayfadan başlamalıdır.

10. Makaleler 30 sayfayı geçmemelidir.

11. Atıflar metin içinde verilmeli, dipnot olarak verilmemelidir ve aşağıdaki örneklerde verildiği gibi olmalıdır (yazarın soyadı, yayın yılı, sayfa numarası sırası korunmalıdır).

Örnekler

“... these findings are encouraging (Giddens, 2007:119).”

“...(Harvey, 1989a:18-25; 1989b:78-79; 1989c:13-56).”

Birden fazla yazar varsa: “....(Savcı et al. 1972:21-27).”

Birden fazla yazara aynı anda atıf varsa: “...(Poulantzas, 1979:136-138; Althusser, 1961:34, Gramsci, 1945:132).”

Kaynakça

Kaynakça sadece makalede atıf verilen kaynaklardan oluşmalıdır.

Kitaplar

Harvey, D. (1989) The Condition of Postmodernity, Blackwell, Oxford.

Harvey, D. (1989a) Urbanization of Capital, Blackwell, Oxford.

Mitchell, T. R. ve Larson, J. R. (1987). People in Organizations. McGraw-Hill, New York.

McAdam, D., Tarrow, S. ve Tilly, C. (2001). Dynamics of Contention. Cambridge University Press, Cambridge.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2005). Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2004). Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

Avar, A. A. ve Sezer, D. (ed.). (2008). Hasan Ünal Nalbantoğlu'na Armağan. İletişim Yayınları, İstanbul.

Şenses, F. (hızl.). (1996). Kalkınma İktisadı, Yükselişi ve Gelişimi. İletişim Yayınları, İstanbul.

Özveren, E. (2003). "Türkiye'de Yaygın İktisat: Nereden Nereye?", İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar. A. H. Köse, F. Şenses ve E. Yeldan (drl.). İletişim Yayınları, İstanbul.

Freire, P. (1991). Ezilenlerin Pedagojisi. (Çev. D. Hattatoğlu ve E. Özbek), Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.

Bilimsel Dergilerde Makaleler

Fearon, J. D., ve Laitin, D. D. (2003). "Ethnicity, Insurgency, and Civil War". American Political Science Review, 97(01), 75. doi: 10.1017/S0003055403000534

Bulut, H. (2001). "Kitle İletişim Araçları ve Suskunluk Sarmalı". Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 32(1-2): 1382-1385.

Borman, W. C. ve Hanson, M. A. (1993). "The people in organization". Organizational Management, 23(2): 76-79.

Bruce, T. (1994). "Çocukların Yaşamında Oyunun Rolü". (Çev. A. F. Altınoğlu). Eğitim ve Bilim, 18 (92): 64-69.

Editöryal Kitaplarda Bölüm ve Makaleler

Kejanlıoğlu, B. (2005). "Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı". M. Özbek (Ed.), Kamusal Alan. Hill Yayınları, İstanbul, 689-713.

Yayınlanmamış Tezler

Özgül, S. (2009). Türkiye'de Basın ve Demokrasi İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Kongre Raporları

Baydar, G. (2013). "Gençlerin gündelik yaşamında sosyal medya". Yeni Medya Çalışmaları I. Ulusal Kongresi Kongre Kitabı. 7-8 Mayıs 2013, Kocaeli, 132-142.

Deniz, S. (1997). "Divan Şiirinde Güzelin Saç Şekli". Türk Kültüründe Ayrıntılar: Saç Düzenlemesi Uluslararası Konferansı. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi. 8-9 Aralık 1997, İstanbul.

Gazete Makaleleri

“Arap ülkelerinden Yemen’e hava saldırısı”, X, 26.03.2015.

Ansiklopedi veya Sözlükler

Sadie, S. (Ed). (1980). The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Macmillan, London.

Türk Dil Kurumu. (2005). Türkçe Sözlük. (10. bs.). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Ersoy, O. “Kağıt ve Kağıtçılık”.Türk Ansiklopedisi. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, XXI, 112-115.

Röportajlar

Güllü, A. (19 Aralık 2012). Ferruh Bozbeyli ile söyleşi. Ferruh Bozbeyli’nin Evi, Ankara.

Uysal, S. (27.09.1954). “Bayan Münire Dıranas Ahmed Muhib’i Anlatıyor”. Cumhuriyet, 1-7.

İnternet Siteleri

Uyar, T., “Bankanız sizi gözetliyor olabilir mi?”. <http://www.tevfikuyar.com/2015/blog/gunluk/bankaniz-sizigozetliyor-olabilir-mi.html> (erişim tarihi:20.01.2015).

Raporlar

Devlet Planlama Teşkilatı (2004). Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Rapor No: DPT: 2681). DPT. Ankara.

Seminerler

Lawrence, E. (24-25 Ekim 1983). “Gelişmiş Ülkelerde Sermaye Piyasası ve Bankaların Fonksiyonu”. Uluslararası Sermaye Piyasası ve Bankalar Semineri. Çeşme, 33-37.

Broşürler

Türk Psikologlar Derneği. (Yıl). Depremin Psikolojik Sonuçlarını Hafifletme. 4. Baskı [Broşür].

YAZILARIN DEĞERLENDİRİLME SÜRECİ

Makaleler

AKDENİZ İİBF Dergisi'ne gönderilen yazıların yazarları ve bu yazıları değerlendiren hakemlerin isimleri karşılıklı olarak gizli tutulur. Dergiye gönderilen ve Editör Kurul tarafından hakemlere gönderilmeye değer bulunan makale türündeki yazılar, Hakem Kurulunda yer alan en az iki hakem tarafından değerlendirilir. Editör ve Yayın Kurulu tarafından gerek duyulduğunda hakem sayısı artırılabilir. Hakemler, yazıların bilimsel katkı, çalışma sorunsalının ele alınış biçimi, ilgili literatürden yararlanma düzeyi, bilimsel makale hazırlama düzenine uygunluk, (varsa) alan araştırmasında kullanılan yöntem ve bulguları ile önemli buldukları diğer unsurlar açısından değerlendirerek yazılı görüşlerini Editör Kurula iletirler.

Editör Kurul, hakemlerin görüşlerinin birer kopyasını yazar(lar)a gönderir. Hakemler tarafından talep edilen düzeltmeler, yazar(lar) tarafından Editör Kurulun uygun gördüğü süre içinde tamamlandığında, yazı yeniden hakemlerin görüşüne sunulur. Hakemler açısından yayımlanabilir aşamasına gelen tüm yazılar için son değerlendirme, Yayın Kurulu tarafından yapılır. Yayımlanabilir kararı verildikten sonra yazı yayım sırasına alınır ve nihai aşama yazar(lar)a bildirilir. Yazısı yayım sırasına alındığı bilgisini alan yazar(lar)ın, Telif Formu'nu doldurup Dergi Editörlüğü'ne ulaştırması gereklidir. Aksi durumda ilgili yazı yayımlanamaz. Ardışık iki sayıda aynı yazara ait makalelere yer verilmez.

Kitap Tanıtım ve Eleştirileri, Örnek Olay İncelemeleri, Raporlar, Bilimsel etkinlikler hakkında Haberler vb.

Dergide, kitap tanıtım ve eleştirileri, yayın duyuru ve özetleri, önceden yazılmış bir makaleye getirilen ekler, eleştiri ve yorumlar, yanıtlar ve yanıtla yanıtlar da yer alabilir. Ayrıca konferans, kongre gibi toplantılar ve diğer bilimsel etkinlikler hakkında haberlerin yanısıra, örnek olay incelemeleri ve raporlar da yayımlanabilir. Bu tür yazıların dergide yayımlanması ile ilgili karar, Editör Kurulu önerisi ile Yayın Kurulu tarafından verilir.

Önemli Not: Dergiye gönderilen tüm yazılar önce Editör Kurulu tarafından ön değerlendirmeye alınır. Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi kapsamında yer alması öngörülmüş konular ile doğrudan ilişkili olmayan ya da bilimsel bir yazı formatına içerik ve şekil şartları açısından uymayan yazılar, Editör Kurulu veya Yayın Kurulu tarafından hakemlik süreci başlatılmadan geri çevrilir ya da bu kurullar yazılarla ilgili değişiklik önerileri yapabilirler.

**AKDENİZ UNIVERSITY JOURNAL OF THE FACULTY OF
ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES (JEAS)**

AUTHOR GUIDELINES

Introduction

The Journal gives place to writings on original empirical and non-empirical research, on specific review articles or literature surveys, special issue papers as well as on conference notes, case studies, book reviews. Authors contributing to special issues should ensure that they select the special issue article type from this list.

Submission checklist

Ensure that the following items are present

- One author has been chosen as the corresponding author with contact details:
 - e-mail address
 - full postal address
- Manuscript:
 - include keywords
 - all figures (include relevant captions)
 - all tables (including titles, description, footnotes)
 - ensure all figure and table citations in the text match the files provided
 - indicate clearly if color should be used for any figures in print
- Further considerations:
 - manuscript has been 'spell checked' and 'grammar checked'
 - all references mentioned in the Reference List are cited in the text, and vice versa
 - permission has been obtained for use of copyrighted material from other sources (including the Internet)
 - a competing interests statement is provided, even if the authors have no competing interests to declare
 - referee suggestions and contact details provided, based on journal requirements

Before You Begin

Ethics in publishing

Authorship

All authors listed on the manuscript should have contributed significantly to the experimental design, its implementation, or analysis and interpretation of the data. All authors should have been involved in the writing of the manuscript at draft and any revision stages, and have read and approved the final version. Anyone who made major contributions to the writing of the manuscript should be listed as an author (e.g. "ghost writing" is prohibited by the Journal). Any other individuals who made less substantive contributions to the experiment or the writing of the manuscript should be listed in the acknowledgement section. Any change in authorship (including author order) after the initial manuscript submission must be approved in writing by all authors.

Authorship and "Umbrella" groups

Many large collaborative studies are organized under a group name which represents all the participants. All articles must have at least one named individual as author. Authors who wish to acknowledge the umbrella group from which the data originate should first list the author(s) of the article and follow this with 'on behalf of the GROUP NAME'. If necessary the names of the participants may be listed in the Acknowledgements section.

Originality

By submitting your manuscript to the journal it is understood that this it is an original manuscript and is unpublished work and is not under consideration elsewhere. Plagiarism, including duplicate publication of the author's own work, in whole or in part without proper citation is not tolerated by the journal. Manuscripts submitted to the journal are checked for originality using anti-plagiarism software.

Conflicts of interest

At the point of submission, each author should reveal any financial interests or connections, direct or indirect, or other situations that might raise the question of bias in the work reported or the conclusions, implications, or opinions stated – including pertinent commercial or other sources of funding for the individual author(s) or for the associated department(s) or organization(s), personal relationships, or direct academic competition. When considering whether you should declare a conflicting interest or connection please consider the conflict of interest test: Is there any arrangement that would embarrass you or any of your co-authors if it was to emerge after publication and you had not declared it?

If the manuscript is published, relevant Conflict of Interest information will be communicated in a statement in the published paper.

Declaration of interest

All authors must disclose any financial and personal relationships with other people or organizations that could inappropriately influence (bias) their work. Examples of potential competing interests include employment, consultancies, stock ownership, honoraria, paid expert testimony, patent applications/registrations, and grants or other funding. Authors must disclose any interests in a summary declaration of interest statement in the title page file. If there are no interests to declare then please state this: 'Declarations of interest: none'. This summary statement will be ultimately published if the article is accepted.

Submission declaration and verification

Submission of an article implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract, a published lecture or academic thesis), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright holder. To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Crossref Similarity Check and/or by using a software such as Turnitin.

The editorial board of JEAS journal complies with the following rules for plagiarism policy:

- Articles with a similarity rate of more than 20% are rejected. In such cases, the author/s will be asked to re-revise the article within three weeks.
- Only articles with a similarity rate $\leq 20\%$ are taken into the review process.
- The above mentioned rules are accepted by all authors who have uploaded articles to the JEAS journal.

Use of inclusive language

Inclusive language acknowledges diversity, conveys respect to all people, is sensitive to differences, and promotes equal opportunities. Articles should make no assumptions about the beliefs or commitments of any reader, should contain nothing which might imply that one individual is superior to another on the grounds of race, sex, culture or any other characteristic, and should use inclusive language throughout. Authors should ensure that

writing is free from bias, for instance by using 'he or she', 'his/her' instead of 'he' or 'his', and by making use of job titles that are free of stereotyping (e.g. 'chairperson' instead of 'chairman' and 'flight attendant' instead of 'stewardess').

Changes to authorship

Authors are expected to consider carefully the list and order of authors before submitting their manuscript and provide the definitive list of authors at the time of the original submission. Any addition, deletion or rearrangement of author names in the authorship list should be made only before the manuscript has been accepted and only if approved by the Journal Editor. To request such a change, the Editor must receive the following from the corresponding author: (a) the reason for the change in author list and (b) written confirmation (e-mail, letter) from all authors that they agree with the addition, removal or rearrangement. In the case of addition or removal of authors, this includes confirmation from the author being added or removed. Only in exceptional circumstances will the Editor consider the addition, deletion or rearrangement of authors after the manuscript has been accepted. While the Editor considers the request, publication of the manuscript will be suspended. If the manuscript has already been published in an online issue, any requests approved by the Editor will result in a corrigendum.

Copyright

Upon acceptance of an article, authors will be asked to complete a "Copyright Transfer Form"

Copyright Transfer Statement

The undersigned hereby assigns to the Akdeniz University Journal of Economics and Administrative Sciences (JEAS) all rights under copyright that may exist in and to the above Work, and any revised or expanded derivative works submitted to the JEAS by the undersigned based on the Work. The undersigned hereby warrants that the Work is original and that he/she is the author of the Work; to the extent the Work incorporates text passages, figures, data or other material from the works of others, the undersigned has obtained any necessary permission.

The copyright to this article is transferred to the JEAS. The copyright transfer covers that the JEAS distributes its technical publications throughout the world and does so by various means such as hard copy, microfiche, microfilm, and electronic media. It also abstracts and may translate its publications, and articles contained therein, for inclusion in various compendiums, collective works, databases and similar publications.

The JEAS distributes its technical publications throughout the world and wants to ensure that the material submitted to its publications is properly available to the readership of those publications. Authors must ensure that their Work meets the requirements of the JEAS, including provisions covering originality, authorship, author responsibilities and author misconduct.

Privacy Statement

The names and email addresses entered in this journal site will be used exclusively for the stated purposes of this journal and will not be made available for any other purpose or to any other party.

Each author, whose manuscript is accepted for publication, receives three free copies of the issue in which it appears.

Role of the funding source

You are requested to identify who provided financial support for the conduct of the research and/or preparation of the article and to briefly describe the role of the sponsor(s), if any, in study design; in the collection, analysis and interpretation of data; in the writing of the report; and in the decision to submit the article for publication. If the funding source(s) had no such involvement then this should be stated.

Open access

Every peer-reviewed research article appearing in this journal will be published open access. This means that the article is universally and freely accessible via the internet in perpetuity, in an easily readable format immediately after publication but only for non-commercial purposes. The author does not have any publication charges for open access. Users may access, download, copy, translate, text and data the articles for non-commercial purposes provided that users:

- Cite the article using an appropriate bibliographic citation (i.e. author(s), journal, article title, volume, issue, page numbers, DOI and the link to the definitive published version on DergiPark).
- Maintain the integrity of the article.
- Retain copyright notices and links to these terms and conditions so it is clear to other users what can and cannot be done with the article.
- Ensure that, for any content in the article that is identified as belonging to a third party, any re-use complies with the copyright policies of that third party.

Authors should observe high standards with respect to publication ethics as set out by the Committee on Publication Ethics (COPE) and International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE). Falsification or fabrication of data, plagiarism, including duplicate publication of the authors' own work without proper citation, and misappropriation of the work are all unacceptable practices. Any cases of ethical misconduct are treated very seriously and will be dealt with in accordance with the COPE guidelines.

Ethical Guidelines for Peer Reviewers

- The manuscript must be related to your area of expertise. Only accept if you can provide a high quality review.
- If you have a potential conflict of interest, you must inform the editor when you respond.
- Make sure you can allocate enough time since reviewing process can be a lot of work.
- Before you commit, make sure you will be able to meet the deadline.
- Invitations must be replied as soon as possible. Late invitation responses decelerate the review process.
- If you decline the invitation, suggest for alternative reviewers.
- The material you receive is confidential, which means that it is not to be shared with other parties without getting authorization from the editor.
- Any information regarding your review also cannot be shared with anyone without informing the editor and the author(s) as peer review is confidential.

Submission-Author Guidelines

Articles should be uploaded and submitted through <http://dergipark.gov.tr/auibfd> address of the Journal. The title page, main body and copyright transfer form should be uploaded in separate files.

In order for manuscripts to be considered for JEAS, 50 TL (Turkish Lira) should be wired to the following account: İş Bankası Olbia Branch No. 6202-0432141. Receipt of payment can be send to e-mail address of the Journal (iibfdergi@akdeniz.edu.tr).

Manuscripts should be unpublished and not under consideration for publication elsewhere while it is under evaluation process of the JEAS.

Double-blind Peer review

This Journal uses double-blind review, which means the identities of the authors are concealed from the reviewers, and vice versa. All contributions are typically sent to a minimum of two independent expert reviewers to assess the scientific quality of the paper. The Editor is responsible for the final decision regarding acceptance or rejection of articles. The Editor's decision is final. To facilitate this, please include the following separately:

Title page (with author details): This should include the title, authors' names, affiliations, addresses, acknowledgements, information regarding funding bodies and any Declaration of Interest statement, and a complete address for the corresponding author including an e-mail address. In addition author/s' short cv.'s and ORCID ID's should be on the title page.

Blinded manuscript (no author details): The main body of the paper (including the references, figures, tables and any acknowledgements) should not include any identifying information, such as the authors' names or affiliations.

Use of word processing software

- ❖ It is important that the file be saved in the native format of the word processor used.
- ❖ The text should be in single-column format.
- ❖ Keep the layout of the text as simple as possible.
- ❖ When preparing tables, if you are using a table grid, use only one grid for each individual table and not a grid for each row. If no grid is used, use tabs, not spaces, to align columns.
- ❖ Tables and figures may be presented with captions within the main body of the manuscript.
- ❖ To avoid unnecessary errors you are strongly advised to use the 'spell-check' and 'grammar-check' functions of your word processor.

Appendices

If there is more than one appendix, they should be identified as A, B, etc. Formulae and equations in appendices should be given separate numbering: Eq. (A.1), Eq. (A.2), etc.; in a subsequent appendix, Eq. (B.1) and so on. Similarly for tables and figures: Table A.1; Fig. A.1, etc.

Please submit math equations as editable text (use equation editor of the word processor) and not as images. Number consecutively any equations that have to be displayed separately from the text (if referred to explicitly in the text).

Footnotes

Footnotes should be used sparingly. Number them consecutively throughout the article. Many word processors can build footnotes into the text, and this feature may be used. Otherwise, please indicate the position of footnotes in the text and list the footnotes themselves separately at the end of the article. Do not include footnotes in the Reference list.

Color artwork

Please make sure that artwork files are in an acceptable format (TIFF (or JPEG), EPS (or PDF), or MS Office files) and with the correct resolution.

Figures

Ensure that each figure has a title on top. Supply title separately, not attached to the figure or in the figure. Number figures consecutively in accordance with their appearance in the text and place any notes below the figure body.

Tables

Please submit tables as editable text and not as images. Put the title on top and number tables consecutively in accordance with their appearance in the text and place any table notes below the table body. Table size should be adjusted accordingly with the page size. Tables can be positioned vertical or horizontal but page should be in portrait format.

Abstract

In the first page, there should be the manuscript's title, key words, Jel codes and its abstract (not exceeding 100 words), which are written in both Turkish and English. However, for manuscripts, which are written in French or German, abstracts and keywords should be written Turkish and English as well.

Main body

1. Page type

Special Width = 16.5 cm Height = 24 cm

2. Page margins (cm)

Top= 3 Bottom = 1.7

Left = 2.5 Right = 2.5

3. In all titles (including article title, section main and sub-titles, tables, figures etc.) use Garamond (size 11) font, in bold, first letters are in capital, 6nk before and after paragraph, single space. Article title in Turkish and in English should be centered, the rest should be justified.

4. Abstract in English and Turkish should use size 10 Garamond font, first line of the paragraph should use 0.5 cm indent from left. Keywords and Jel codes should be written in Garamond 10 in italics and bold.
5. Footnotes should be in Garamond size 9.
6. Except Introduction and Conclusion other sections, sub-sections should be numbered as in: 1., 1.1., 1.1.a. ... 2. etc.
7. Main text should be written in Garamond size 11 o) first line of the paragraph should use 0.5 cm indent from left.
8. All pages should be in portrait format.
9. References should start from a new page.
10. Articles should not exceed 30 pages.
11. Citations should be made through opening parentheses in the text, not through footnotes, and the following order should be used in the parentheses: Last name(s) of Author(s), year of publication, page number(s).

Examples

“... these findings are encouraging (Giddens, 2007:119).”

“...(Harvey, 1989a:18-25; 1989b:78-79; 1989c:13-56).”

in the case of more than two authors: “...(Savcı et al. 1972:21-27).”

If the references are made to more than one authors at the same time:
“...(Poulantzas, 1979:136-138; Althusser, 1961:34, Gramsci, 1945:132).”

References

Bibliography should include only the works which are cited in the text.

Books

- Harvey, D. (1989) *The Condition of Postmodernity*, Blackwell, Oxford.
- Harvey, D. (1989a) *Urbanization of Capital*, Blackwell, Oxford.
- Mitchell, T. R. ve Larson, J. R. (1987). *People in Organizations*. McGraw-Hill, New York.
- McAdam, D., Tarrow, S. ve Tilly, C. (2001). *Dynamics of Contention*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2005). *Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2004)*. Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Avar, A. A. ve Sezer, D. (ed.). (2008). *Hasan Ünal Nalbantoğlu'na Armağan*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Şenses, F. (hızl.). (1996). Kalkınma İktisadı, Yükselişi ve Gelişimi. İletişim Yayınları, İstanbul.

Özveren, E. (2003). “Türkiye’de Yaygın İktisat: Nereden Nereye?”, İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar. A. H. Köse, F. Şenses ve E. Yeldan (drl.). İletişim Yayınları, İstanbul.

Freire, P. (1991). Ezilenlerin Pedagojisi. (Çev. D. Hattatoğlu ve E. Özbek), Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.

Articles in Journals

Fearon, J. D., ve Laitin, D. D. (2003). “Ethnicity, Insurgency, and Civil War”. American Political Science Review, 97(01), 75. doi: 10.1017/S0003055403000534

Bulut, H. (2001). “Kitle İletişim Araçları ve Suskunluk Sarmalı”. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 32(1-2): 1382-1385.

Borman, W. C. ve Hanson, M. A. (1993). “The people in organization”. Organizational Management, 23(2): 76-79.

Bruce, T. (1994). “Çocukların Yaşamında Oyunun Rolü”. (Çev. A. F. Altınoğlu). Eğitim ve Bilim, 18 (92): 64-69.

Chapter or Articles in Edited Books

Kejanlıoğlu, B. (2005). “Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı”. M. Özbek (Ed.), Kamusal Alan. Hill Yayınları, İstanbul, 689-713.

Unpublished Doctoral Dissertation or Master’s Thesis

Özgül, S. (2009). Türkiye’de Basın ve Demokrasi İlişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Congressional Reports

Baydar, G. (2013). “Gençlerin gündelik yaşamında sosyal medya”. Yeni Medya Çalışmaları I. Ulusal Kongresi Kongre Kitabı. 7-8 Mayıs 2013, Kocaeli, 132-142.

Deniz, S. (1997). “Divan Şiirinde Güzelin Saç Şekli”. Türk Kültüründe Ayrıntılar: Saç Düzenlemesi Uluslararası Konferansı. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi. 8-9 Aralık 1997, İstanbul.

Newspaper Articles

“Arap ülkelerinden Yemen’e hava saldırısı”, X, 26.03.2015.

Encyclopedia or Dictionary

Sadie, S. (Ed). (1980). The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Macmillan, London.

Türk Dil Kurumu. (2005). Türkçe Sözlük. (10. bs.). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Ersoy, O. “Kağıt ve Kağıtçılık”.Türk Ansiklopedisi. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, XXI, 112-115.

Interview

Güllü, A. (19 Aralık 2012). Ferruh Bozbeyli ile söyleşi. Ferruh Bozbeyli'nin Evi, Ankara.

Uysal, S. (27.09.1954). “Bayan Münire Dıranas Ahmed Muhib'i Anlatıyor”. Cumhuriyet, 1-7.

Websites

Uyar, T., “Bankanız sizi gözetliyor olabilir mi?”. <http://www.tevfikuyar.com/2015/blog/gunluk/bankaniz-sizigozetliyor-olabilir-mi.html> (erişim tarihi:20.01.2015).

Reports

Devlet Planlama Teşkilatı (2004). Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Rapor No: DPT: 2681). DPT. Ankara.

Seminars

Lawrence, E. (24-25 Ekim 1983). “Gelişmiş Ülkelerde Sermaye Piyasası ve Bankaların Fonksiyonu”. Uluslararası Sermaye Piyasası ve Bankalar Semineri. Çeşme, 33-37.

Brochure

Türk Psikologlar Derneği. (Yıl). Depremin Psikolojik Sonuçlarını Hafifletme. 4. Baskı [Broşür].

EVALUATION PROCESS FOR MANUSCRIPTS

Articles

JEAS conducts ‘double blind review’ policy in which both the authors’ names of manuscripts sent to the journal and referees who evaluate these manuscripts are concealed. Manuscripts, which are sent to the journal, and are found worth passing on to the Editorial Board in the first month, are evaluated by at least two referees from the Referee Board in the next 6 weeks. If it is found necessary by the Editorial and the Publishing Board, the number of referees may be increased. Referees send their written remarks to the Editorial Board by assessing manuscripts according to scientific contribution, the way in which problematic of the topic is taken, citation of relevant literature, compatibility with the criteria of preparing a scientific article, (if possible) methods that are used in a field study and related data, and other criteria to which they attach importance.

The Editorial Board sends a copy of written remarks from referees to the author(s). Corrections suggested by referees are made by the author(s) within the next 6 weeks, and the manuscript is resent to referees to have referees’ opinion (following 2 weeks). The Publishing Board has the last word on all manuscripts which are considered for publication by referees. After being deemed publishable, manuscripts are put on the publication schedule of the journal; and the authors are notified of the final decision. Authors, which are notified that their manuscripts have been put on the publication schedule, are required to fill out the Copyright Transfer Form, and to sent it to the Journal Editorial Staff. Otherwise, manuscripts in question are not published.

Book Reviews and Evaluations, Case Studies, Reports, Stories about Scientific Activities etc.

Book reviews and evaluations, publication announcements and abstracts, post-scripts, evaluations, and remarks on an article written previously, relevant answers and replies to these answers may also take part in the Journal. In addition, along with case studies and reports, stories about scientific activities such as conferences and congresses may also be published. Manuscripts of this sort are published in the Journal by the consent of the Editorial Board.

Important Note: All manuscripts, which are sent to the Journal, are previewed by the Editorial Board. Manuscripts, which are irrelevant to the topic predetermined for Akdeniz University’s JEAS, or manuscripts, which fail to meet the scientific criteria for an article’s content and form, are refused by the desk before the referee review process begins, or else the Editorial Board may make recommendations for changes in manuscripts.